

A U R O R A

HAZAI ALMANACH.

ALAPÍTA

KISFALUDY KÁROLY.

FOLYTATJA

B A J Z A.

1835.

P E S T E N,

IFJABB KILIAN GYÖRGY' KÖLTSÉGÉN.

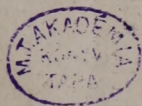
Λ Ο Υ Λ

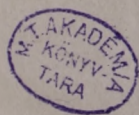
M. ACADEMIA'
KÖNYVTÁRA

Λ Ο Υ Λ

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN.

Creuzbauer műveszi intézetéből Cadzruheban.

MÉLTÓSÁGOS

SZÉKI GRÓF TELEKI LÁSZLÓ'

CS. KIR. KAMARÁS', T. N. SOMOGY VÁRMEGYE' FŐISPÁNI
HELYTARTÓJA', A' N. M. HÉTSZEMÉLYŰ TÖRVÉNYSZÉK'
BIRÁJA', A' HELVET. VALLÁST KÖVETŐ DUNAMELLÉKI
KERÜLET' EGYHÁZI FŐ CURATORA', 'S A' MARCZIBÁNYI
JUTALOMINTÉZET' ELNÖKE'

ÖZVEGYÉNEK,

SZÜLETETT

SZOBOSZLAI

BÁRÓ MÉSZÁROS JOHANNA

ASSZONYNAK, A' FENNSÉGES NÁDORNÉ Ő HERCZEGSÉGE'
UDVARI DÁMÁJÁNAK,

Ő NAGYSÁGÁNAK

MÉLY TISZTELETTEL.

M. ACADEMIA'
KÖNYVTÁRA

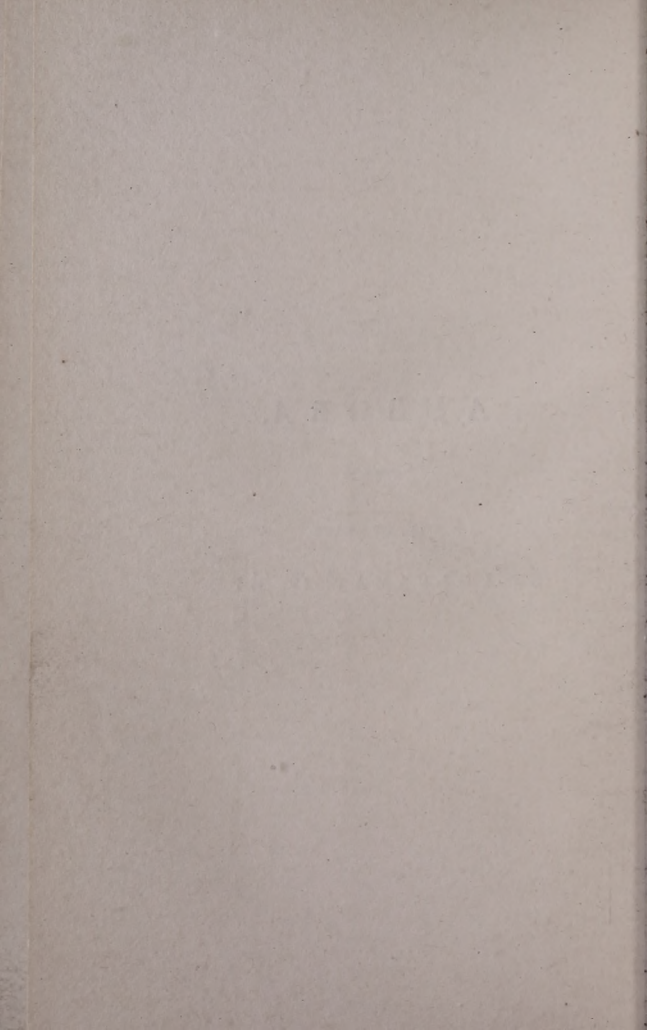

A U R O R A.

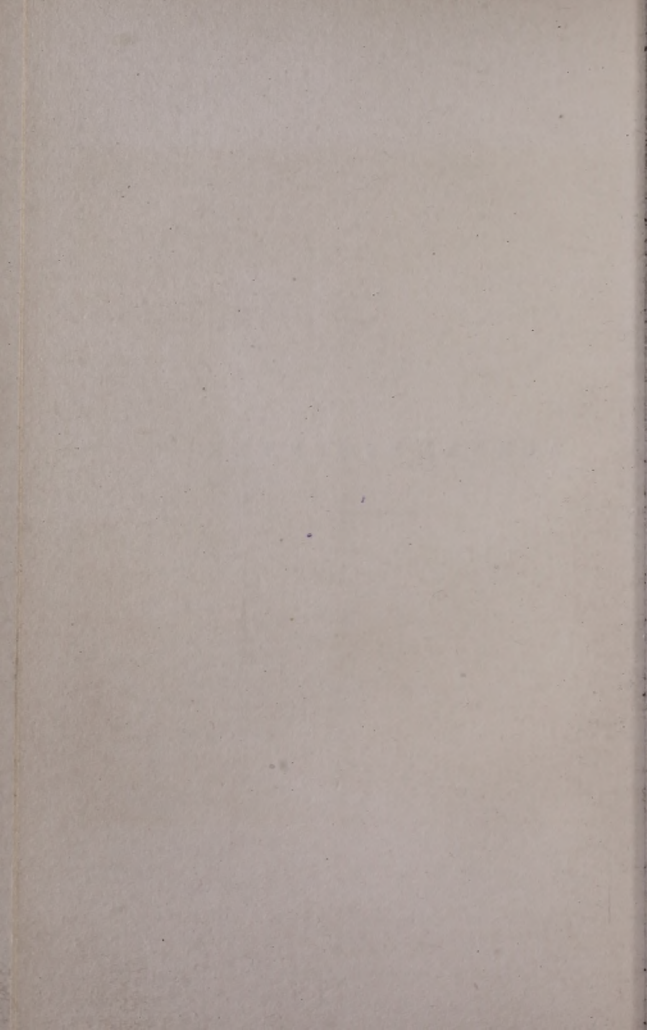
XIV. ÉV VAGY

ÚJ FOLYAMAT' IV. ÉVE.

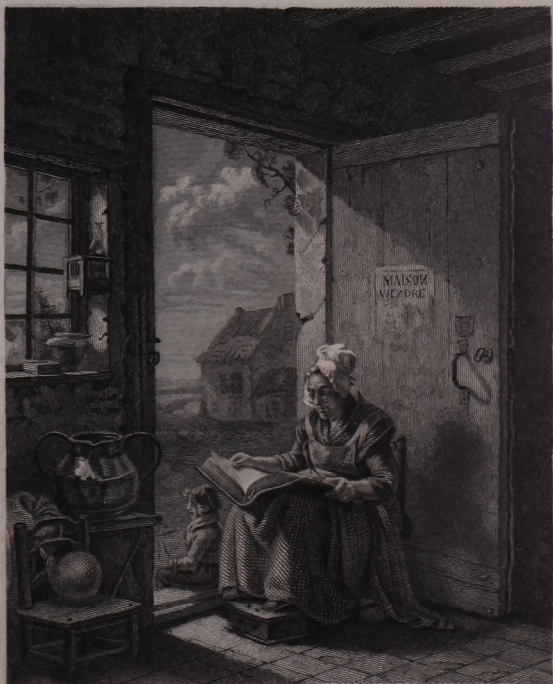

A C Z É L M E T S Z E T E K.

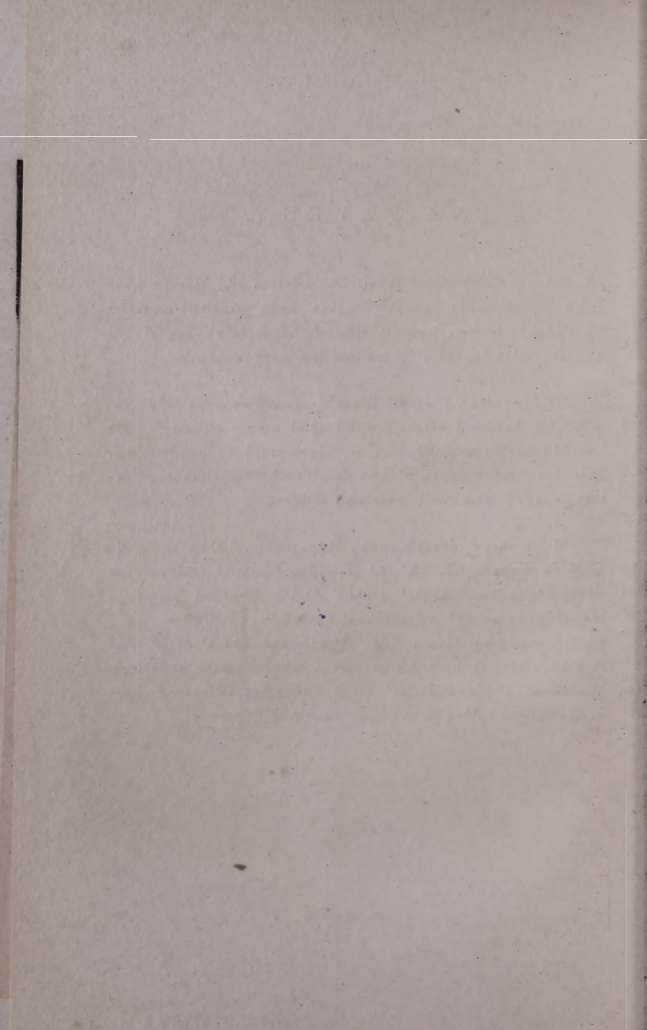
A Z Ö Z V E G Y .

A' háború elemésztette javait. A' tetemes adó kölcsön - vételre kényszeríté; fiának munkás keze karddal cseréltefel a' kapát 's nem hagyott egyebet hátra mint egy kisdéd unokát, édes terhül a' szerencsétlen nagy anyának.

Hiában ülsz te ajtód' küszöbén, szegény árva fű! várakozólag harczból visszajövendő apád után; elesett ő. De lesz idő midőn estének örülni fogsz majd és benne büszkélkedni, mert utána a' hon 's a' szabadság' ellensége futott 's apád nem volt hasztalan áldozat.

'S te nagy érzésű anya, bár pórkunyhóban születél, éltél és sanyarogtál. A' te füleidet érintette már a' sok hősokeket elsodró ütközet' szele; de te megadád magadat, megnyúgova az úr' végzésében. A' ház, mellyben ülsz, holnap már nem leszen tiéd, gyermeked, ki a' csata' első rendében elesett, nem fog megtérni többé; ám te nyugalomban várod a' jöveudőt, a' szent könyvben keresve és lelve vigasztalást, hol az úrnak igéi vannak följegyezve.

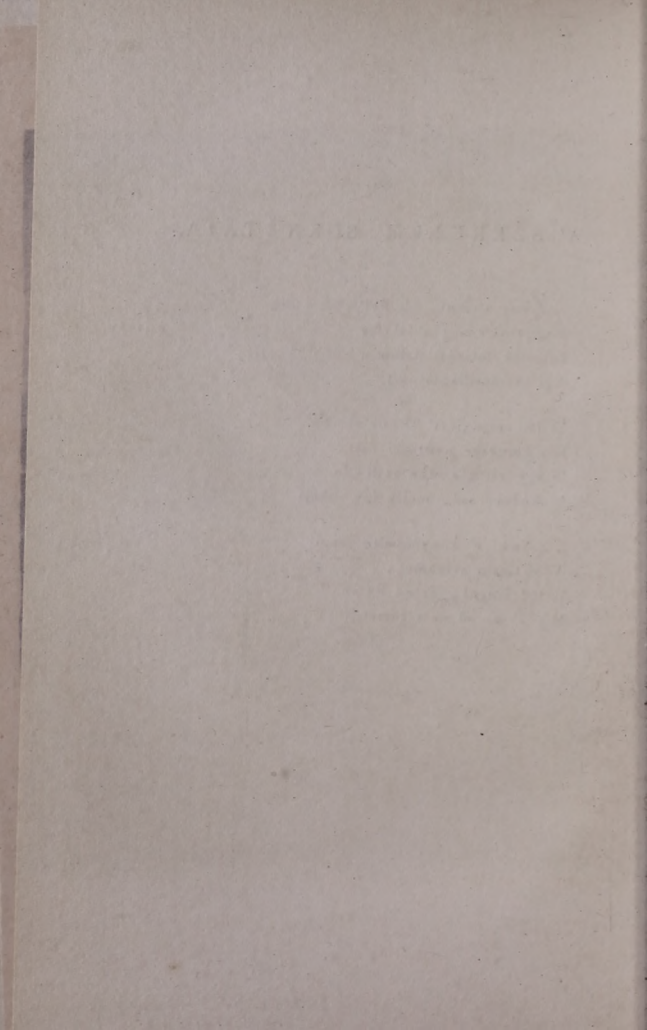
A' SZERELEM' BOKRÉTÁJA.

„Zeng a' lant, oh nyiljatok - meg,
Nyiljatok - meg ablakok,
Intsetek tetszést dalomra
Égi szemcsillagzatok! “

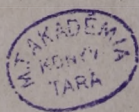
'S ím megnyíl a' titkos ablak,
Kis kezecske nyúl - ki rajt,
'S egy virágfüzetke száll - le
'S kedves szó, melly így sohajt:

„,, Vedd e' könynevelte rózsát,
Véle tiszta szívemet,
Érted lángol, érted ég az,
Míg a' sír ol nem temet. “ “

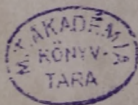
A' REGÉLŐ NAGYANYA.

Összegyűlt az egész háznép ; a' nagy anyja öt unokájával : három fiú és két leányál ; eljött öregebbik fia is, ki szinté férj és atya már. Vasárnap délután volt ; munkaszünet és ünnepélyes csend. 'S míg künn zúzos eső hullott és éjszaki szél üvöltött a' ház megetti erdőcske' fáai közt, körül ülék az öreget 's az regéle nekik a' hajdan idő' történeteiből érdekes és álmélatra méltó kalandokat.

A. H. AND COMPANY

THE NEW YORK OFFICE OF THE
FEDERAL BUREAU OF INVESTIGATION
HAS BEEN ADVISED THAT THE
FOLLOWING INFORMATION HAS BEEN
OBTAINED FROM THE NEW YORK
OFFICE OF THE FEDERAL BUREAU
OF INVESTIGATION:

A' KÉT POLITIKUS.

ELSŐ. Ötödször: ő volt, a' ki lábait
Kirákta a' gyűlésnek asztalán,
Mintegy jelentve, hogy lábával is
Tud annyit, mint a' többiek fejökkel.

MÁSODIK. Csak azt szeretném tudni . . .

E. Negyedszer: ő volt, a' ki vítatá, hogy . . .

M. Nem foghatom meg . . .

E. Ő volt, ki bölcsen megmutatta, hogy
Nem minden ember, ember.

M. Csak azt kívánnám tudni, valljon én is
Olyan nem emberféle vagyok e?

Mert már, ha nem vagyunk mind emberek,
Alig hiszem, hogy én is az vagyok.

E. Oh ő nagy ember!

M. Ember is nagy is!

De légyen úgy, én inkább nem leszek
Ember, csak ő olly szörnyű nagy legyen.

'S míg így beszéltek a' nyílt ablakon
Látatlan kézből mint egy egy terítő
Olly óriás újságok hulltanak.
Elállt a' szó a' két bölcs' ajakán.
'S az ösztövérebb már nyelé mohón
A' csalfa hírek' zagyvalékait.
Tapasztalt szemmel mind a' főbbeket
'S az érdekesbet válogatva ki.

De a' pohos mint göboly a' mezőn ,
Legelve mászott a' nehéz betűkön ,
'S nem válogatva jót és érdekest ,
Mi csak szemével össze találkozik ,
Tücsköt bogárt mind össze olvasott ,
Míg végre buzgósága elnyomá
'S daczára Pedro 's Miguel' hadának ,
Kik egymást még javában öldösek ,
'S daczára minden Jackson 's Ibrahímnak
Hallatta vastag horkantásait ,
Egyszersmind megmutatva , hogy halál
'S álom között, bár testvér gyermekek ,
Csak fül szerint is szörnyű a' különség.

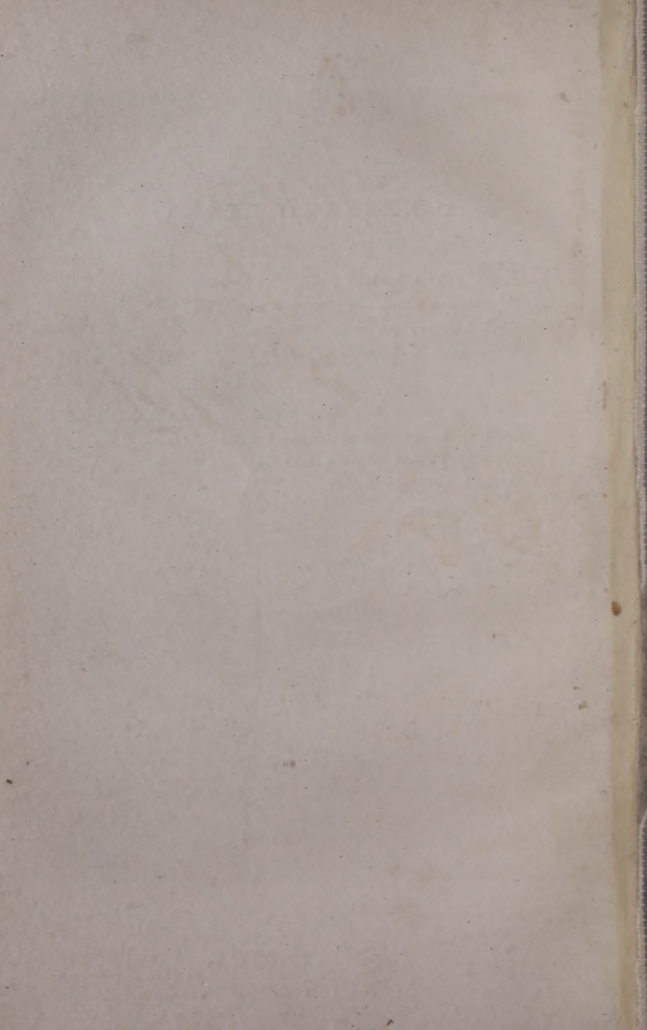
F. Weber sc.

A' KESERGŐ LEÁNY.

Csak nékem hullnak, fátyolos asszonya
A' csendes éjnek, gyöngyeid hasztalan;
Csak nékem: ah mert jőni álmod
Harmatozó szemeimre tiltasz!

De nem sokára bús alakú szelíd
Testvéred, immajd a' tehetős halál
Int, és puhább álmra mindent
Átölelő kebelébe hajlok.

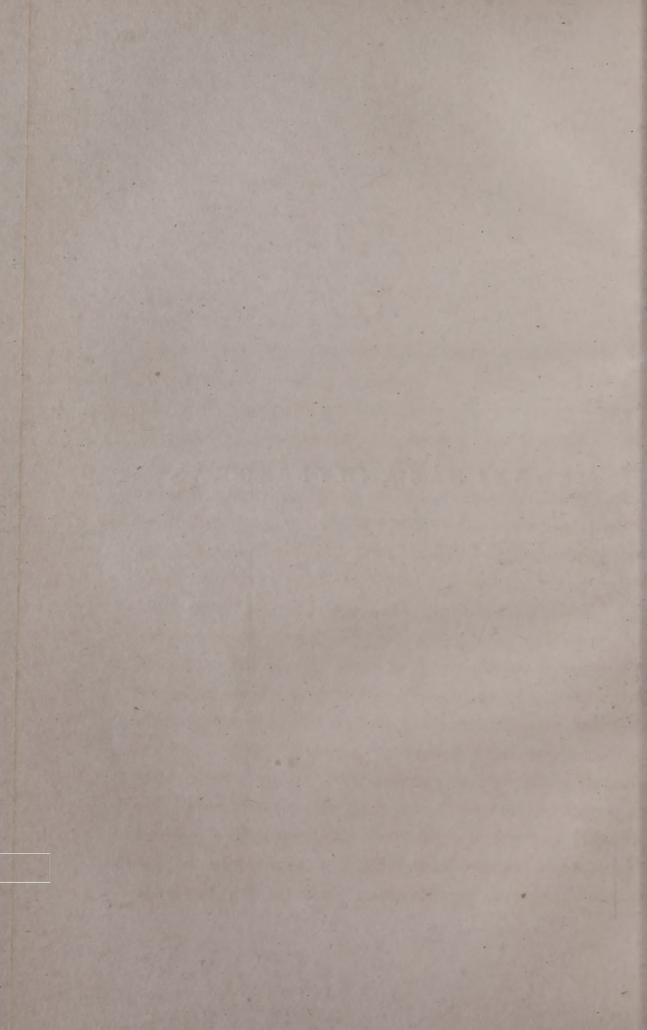

MENNYI HÁZ ANNYI SZOKÁS.

Csűrben vala már a' természet' minden áldása,
's földben ismét a' jövődő remény; ráért hát
henyélni a' cseléd 's vigadni az uraság. Még is,
hiszi nem hiszi valaki, napestig munkában iz-
zadt az, 's kedvét nem lelheté semmiben ez.
Hallatlan, de úgy van, 's „hát mért van úgy?“
kérdi olvasóm. 'S én, bár illy korán számolni
állításáról egy írónak sem kötelessége, bár az
olvasó' kíváncsiságának illy egyszerre hódolni nem
szokás, én, mondom, minden önkény 's szokás'
daczára is, a' nélkül, hogy e' lapok' végeig min-
dig függő várakozással valami különös titkot
sejtetve, kínoznám az olvasót, im tüstént meg-
fejtem a' csomót, 's az előbbi kérdésre alá-
zatos készséggel felelem: „Azért, mert...“ de
hiszen már úgy is tudnivaló, 's én szinte szé-
gyenlek illy nagy hüvelyben illy mindennapi kis
dolgot rejteni, melly csak úgy inog-binog ben-
ne, mint Jancsi béres' tág saruszárában a' so-
vány lábszár. — Mondom, szinte szégyenlem,

ha már minden tudja, hogy t. i. főlebb azért mertem olly hallatlant állítani, mert Peterdiné asszonyom volt ám a' gazda, 's Andor, a' nagy bekecsű nőtelen Andor, az ifjú úr! — De bezzeg azt már csakugyan senki sem tudja, míg el nem mondom, ki volt hát az a' Peterdiné asszonyom, 's ki az a' nagy bekecsű kis úr? Ezt már igazán csak magam tudom; de elmondom, ha unalmas szavaimra türelmet ígér valaki ásítás nélkül; mert ha ezt látok, én azonnal még nagyobbat ásítok, 's megszakad a' történet' fonala, pedig, dicsekedés nélkül szólva, kár lenne érte. Ám halljuk hát! De előbb még hadd vegyek egy nagy lélekzetet, mert ennek hosszú históriája leszen! —

Peterdiné asszonyom tehát, mint neve is mutatja, volt egy asszony, az alföldön, még pedig ha nem gyémántos, nem aranyos is, de jó földes asszony. Lakhelyét több pusztáknak vélhetné az ember távolról, azonban huszonöt-harmincz ház egy egész falut teve, csakhogy rendetlen távolban állának egymáshoz. Áldottabb szomszédságot már gondolni sem lehet, mint e' faluban volt. Itt kerítésen át össze nem pörölhettek a' szomszédok, két okból: először, mert kerítések még divatba nem jöven, azokat csak névről ösmerék, 's útjában látá egyikét fentebb tökélyű lakos, kik pesti vásárkor élelem-kere-

sés végett a' nagy útra elszánák magokat; másodszor, mert egyik szomszédnak a' másikat elég volt látni, 's ide is éles szem kívántaték, a' nyelv' legtüzesbb hatalmát is elvevé Peterdiné' fájdalmára az iszonyú távol. Ne is menjünk hát tőle a' szomszédba, mert így magát, a' ki pedig feje a' krónikának, soká láthatnánk-meg. Az ő úri lakát — némellyek ezt háznak is nevezik — irígyen rejti-el az útas' szeme elől egy gazos domb, mit udvarnak hitt a' cselédség; nem azért pedig, mintha a' világszerte híres magyar vendégszeretetet akarná hazudtolni e' Láztaj, mintegy elbúva látogatók elől: hanem csak mivel szépapja is ott lakott, 's a' kéjelmesebb, derültebb dombra szállítását a' már lerozzanó félben álló háznak, tiltá a' magyar ősi eredetiség' gondos őrzése a' hív unokáknál; 's én is azt mondom, hogy a' hol az öreg apja ellakhatott, mért ne lakhatnék ott el épen Peterdiné asszonyom?! Aztán hogy a' csinos fekvésű dombot tüskéktől, bogácstól megtisztítva, legalább tiszta zöld pázsittá nem formálák, ne gondolja ám olvasóm, hogy henyeségből, szorgalmatlanságból történt volna; ezt gazdasági kinézések okozák, mert hol is díszlíhetett volna nagyobb kényére az apró baromfiak' köztársasága? 'S épen e' célból került-el a' lópban, mindjárt az ablak alatt, egy mocsár is. Hogy egy árok húzással az kiszárit-

ható, 's még termékeny csinos kertté alkotható lehetne, ezt Peterdiné asszonyom is bölcsen átlátta, de mit teend kácsáival, lúdjaival, ha lecsapoltatnék a' kedves vizenyős tanya? Ezért egy kis házi csín, és kényelem nélkül ellehet az ember, ezért öszönként egy egy hónapig gyötrő harmadnapi hideglelés, melly a' mocsáros levegőből származik, igen eltűrhető. Fogja hát látni az olvasó, hogy minden csekélységért, kivált első pillantatra, az embert tüstént megszólalni nem illik. Nincs is rútabb az ember-szólásnál; még Peterdiné asszonyom' egyik maximája is ezt tartá, ki ha illyesbe néha emberi gyarlóságból keveredett is, azonnal ki tudá magát belőle tisztítani ekképen: igazmondás nem ember-szólás! De menjünk tovább. A' mint az említett dombon, nyaktörő félelmek közt — mivel a' víz is azon rohanik-le az említett pocsolyába — az ember leereszkedik, azonnal egész pompájában szeme előtt lesz a' tisztos ősi lak, 's nagyobb tisztelet okáért azonnal még hat kuvasz is rugaszkodik az ember' köszöntésére, mint egy egy cerberus, 's ha szerencsére Pista béres künn ekét nem igazítván, az ösztökével, hős elszántsággal, védelemre nem rohanna, nem tudom tehetnök e tiszteletünket Peterdiné asszonyomnál? Azonban, hála a' végzetnek! szétverettek nyakunkról a' bozontos gyilkosok, kikben ez egy becsület még

megvan némelly emberek fölött, hogy hátulnem marnak, hanem vitézül szemközt rohannak; hála, mondom, a' végezetnek, melly harapós ebek ellen furkós botot is rendele, mert életünk már biztosítva van, 's a' gödrös pítvarban maga a' házi asszonyosság bámul felénk, kételkedő lélekkel, befusson e tiszta főköttöt tenni, vagy zsíros kötényben is elfogadhatja a' vendéget. Rajta az ó, közép és új kort baráti frigyben látjuk. Feje ó, magyar bodros fejkötőjével; dereka közép, rövid vállas mellényével, 's lábai új világban tipegnek, tarka szövetű harisnyájukkal, mellyek Peterdiné asszonyom' kedvét minden újságuk mellett is szerencsések, valának megnyerni, mert csak ritkán mosandók 's több szappan marad. Az épület' homloka elég méltóságos, de vakolását sok irgalmatlan sebes eső lemosván, sötét színével a' fölötte át zúgott vésznek homályain látszik borongani. A' tető nád és zsindel; épen mint mikor a' tisztos kopasz főt rossz bagoly-süveg takarja, mellynek egy részéről már a' szőr lekopott. Ólak, életes kamra és pincze, különkülön elszórva az udvaron, melly határtalanul egész a' kukoricza földekig terjedez. Úgy állt ezek közt az öreg lak, mint öreg anya fiatal unokái között, 's hogy ezek közül a' pincze lehetett a' kedvencz, kitetszik, mert külseje is már legizletesebb, csakhogy mit az öreg lak' hom-

lokától idő 's viszontagságok rabolának-el, azt ettől fiatalsága tagadá-meg. Hisz a' bevakolás ráér, midőn már düledezőben lesz is a' fal! — Keskeny ajtók, szűk ablakok, még a' kedves régi homályban tarták a' szobák' belsejét is — (teremet mondanék, de ezek csak szobák voltak) — szorgosan ügyelve, hogy az új korszellem' ár-talmas világa akármi kém ablakon is be ne hasson! A' tisztos tornyos ágyak még itt szabadon nyuladoztak égfelé, kivált ha az alacsony mestergerenda nagyravágásokat nem zabolázná. Ugyan e' fölött egyéb hasznos házi jegyzetek 's rovasok közt hevert a' nyugtában legtöbbet háborgatott győri kalendárium is. „Győri? hisz' a' debreczenit hamarább kaphatták volna?“ Igen! de mikor azon egy hitvány cigány-dade is kitesz, a' győri pedig igaz idő-próféta, e' mellett a' régi lőcsei formára van! Peterdiné asszonyom is tudta azt, hogy ha már haszontalan itatós papirosért pénzt ad, legalább szabad legyen belőle a' jövőendő' titkaiba is néha tekinteni. Hátha még a' hosszú fonó estéket is gondolóra vesszük, mellyeknek komoly egykedvűsége az elmés furcsa krónikák által derítendő, mellyek e' fölött még eszközök is, hogy Andor úrfi az olvasásból végkép ki ne jöjjen. — A' testes kar-székek olly csintalan hízeltéssel ajánlkoztak, hogy alig ébredt-fől az ember, azonnal új szun-

dikálásra kívánczók tág ölükbe. A' tetemes asztal, biztos sátora Andor' agarainak, maga már kész, étvágyat — akarám mondani appetitust — gerjeszteni az éhes gyomorban, hátha még Peterdiné asszonyom' drága főzeteivel ékesülhete?! — És illy renddel és móddal állá kívül belül, közelre és távolra Peterdiné asszonyom' háza. „Bizonyosan özvegy lesz? mivel mindig csak asszonyról szólt eddig a' krónika!“ fogja gondolni türelmes olvasóm, ki a' mellet hogy olvas, gondolni is szeret. Óh nem! Peterdiné asszonyom nem vala özvegy, csakhogy a' tekintetes nemzetes és vitézlő férj, juris causarum per inclytum regnum hungariae fori utriusque advocatus, az olly kicsinségekkel, millyenek egy ház' igazgatása, bibelődni nem szeretett. Ezen jogát — akarám mondani — jusát, a' dominus spectabilis mindjárt házasságra lépésével — engedelmet, drága v a l ó szó! ha ezentul minden lépten nyomon elő nem rántandom; hiában, szűk világ van, össze kell huzódnunk még a' nyelvvel is! — mondom, kormányozási jogát még házasságra lépésével veszté-el Peterdi úr. Ez pedig következőkép történik vala. Peterdiné asszonyom egyetlen kis cziczuskája vala mamájának, kit ezért az házától messze nem igen örömet ereszt vala. Történt azonban, hogy hosszas hányás-vetés után Peterdi úr, jóra és gonoszra el-

szántan, a' drága szép kisasszony', a' senkivel nem osztozandó kis örökösnek keze után sováro-rog vala, kit hosszas tanakodás 's ellenvetések után végre meg is nyert, e' föltétellel, ha mátkáját önfélszkébe (mi szerencséjére még úgy sem volt) nem vinné, hanem kedves mamája mellett hagyná, 's maga is hozzájuk hurezolkodnék. Így hát Peterdiné asszonyom úr maradt a' maga mindenében, 's Peterdi úr szolga — akarám monda-ni — szívesen látott vendég a' máséban, hideg tökélettel esküvén-föl a' papucshősök' vitézi rendébe. Így lőn, hogy Peterdi urat csak feleségéről ösméré a' környék, kinek, szerencséjére, nagy corpus jurisán mindig volt valami rágni-valója, melly soványon fűszerezze legalább a' keserű falatokat, mellyeket utóbb úgy megszo-kott, de úgy ám, mint orsó megszokja a' pör-getést. Hisz a' szegény férfit, kit olly áldott sze-lid természettel ruháza-fel a' teremtmő, könnyű is ám mindenhez szoktatni, kivált a' ki úgy tud-ja a' módját, mint Peterdiné asszonyom, 's még is miket nem beszél a' világ ez ártatlan nemre, majd hogy egészen veszett nevét nem költé már. Ezekből látható, hogy Peterdiék' házánál áldott béke és nyugalom uralkodott, olly áldott nyuga-lom, melly még nyúgodalomnak is beillhe-ték: valahányszor az asszonyság szúnyadt, honn, akarám modani, odahaza nem volt, vagy már

kifáradt a' perlekedésben. Mert ő áldott asszonyosság volt ám, csakhogy kormányzati elveit — átkozott toll, hogy ez mindig új szókra botlik! utóbb még a' derék principium is hopen marad nyelvünkben! — principiumait tehát, szájában, a' könnyű forgású nyelvben hordá; ő áldott nő volt, ki még feleségnek is beillheték, csakhogy férjét csupa czímernek tartá a' háznál; ő áldott gazdasszony is volt, csakhogy cselédet, ki minél többet dolgozott, annál kevesebbet ennék, soha sem kapott! — És ím, most már tudjuk, ki volt Peterdiné asszonyom, 's mért nem nyughaték a' cseléd nála szent ádent' táján is — quod erat demonstrandum! De az ifjú urat még nem láttuk; róla még semmit sem tudunk, pedig ő leend hőse krónikánknak. Azért a' második lélekzet-vétellel őt próbálándjuk megösmertetni — olyannak, millyennek a' világ őt tartatá — a' szives olvasóval.

Andor úrfi újságkivánó, mint más úrfiak szoktak lenni, épen nem vala; azért hát ha idegeneket látott bejöni, ő az oldalajtón többnyire kisuhant, 's mire a' vendég a' sok hálálkodásból kifogyván, a' beszéd fonala' megkötéséért arra jött, hogy a' kis úrfit kérdené, ekkorra már ő legalább egy nyúlat kiugratott a' kukoriczából. No de — tisztelettel legyen említve — ugyan minek is tátotta volna ő idegenekre száját

benn? ő szólni nem szeretett, 's a' természet e' hiányt avval akará pótolni nála, hogy azért szája még is mindig nyitva állt ha más beszélt. Agarai érték füttyentését, minek hagyott volna ő benn magával mást vesződni? Én részemről igen helyesnek tartom, hogy ha vendég jött 's ő szökhett, azonnal vadászni illant. Édes szüleinek ő egyetlen legédesebb gyermeke volt, sem bátyja sem nénye, sem húga, sem öccse, kikkel a' szülei kedvezésben osztozhatnak. „No leszen ebből úrfi, pedig kényes!“ fogja gondolni figyelmes olvasóm, ki a' mellett hogy gondol, tapasztalással is bír e' dologban. És én is azt mondom, hogy Andor úrfi ezt nehezen kerüli-el csakugyan, ha a' gondos természet előrelátóbb nem lesz, 's az anyai elkényeztetés' veszélyeinek nagy mértékben kitett ártatlan kisdedet avval nem kívánja védeni, hogy áldott csendes véralkattal, mit itt-ott még phlegmaticum temperamentumnak is hívnak magyarul, 's több hússal tán mint velővel ruházta-fel. A' bölcs természetnek ezen megfizethetetlen ajándéka mindjárt első hetekben kitűnt a' kis Bandikán. Ő eleitől fogva többet szopott mint sírt, 's többet aludt, mint mozgott. Peterdiné asszonyom férje, a' tens ügyvéd úr, gyakran rázogató erre fejét, ha a' tens asszony nem látta, mint rossz jelre, mit ő malum ómennek hitt; de bezzeg, ha elkésett vele, vagy éppen

akkor próbálá csóválni fejét a' szendergő kisdéd fölött, midőn a' szelid nő kegyes vala épen rápillantani: ugyan lakolt ám félénk kétkedéseért, mert Peterdiné asszonyom ugyan nem sajnálá torkát és nyelvét, megmutogatni azt, hogy Bandikában az apjából egy csepp vér sincs, az egészen az ő hasonmása testben és lélekben, olly szelid, olly mérséklett! melly állításának a' diák moderatus szóval még nagyobb erőt tud adni. — A' tens úr egyet sóhajta, 's lábhegyen kiment a' szobából, hogy az úrfi föl ne ébredjen, kit szerencséjére a' tüzes szóvita is alva hagyott bölcsőjében. Ad vocem bölcső! Sok életírásokban, vagy kinek öregeink közül inkább tetszik — biographiákban — olvashatjuk, ha nyulászás helyett különben néha olvasni is szoktunk, a' nagyra ment férfiaknál néha még a' bölcsőben kitörő lángésznek, vagy zseninek, vagy talentumnak hatalmas szikráit! Azonban én sajnálni vagyok kenytelen, hogy a' kis Bandikáról illyes mivel kíváncsi olvasóimat meg nem lephetem. Az ő első két éve (pardon drága esztendő szó! ön úgy hiszem eléggé meg van tisztelve a' múlt évi Hasznos mulatságokban közlött tudós védő értekezéssel. Ha önre szorulandok egykor, azonnal teendem kérelmes tiszteletemet esztendőségednél!) két szóval leírhatók: ő szopott és aludt. A' következő négy ismét így,

e' különbséggel, hogy szopás helyett most már evett és aludt. En, mint életírója tisztelt hő-sünknek, nagy köszönettel tartozom ezen élet-beli boldog egyszerűségért; mert ha ő egy kicsint gonoszabb lett volna, vagy benne különös vágyak, indulatok, hajlamok — már e' vakme-rő szóért csakugyan félek magam is, hogy meg-szidna sok öreg úr, ha olvasná; azért minden esetre ide teszem érthetően: p r o p e n s i ó k — fejlődtek volna ki gyermek-éveiben; ez esetben, mondom, mind ezeknek betűről betűre hiteles köz-lése íveket töltene-el, pedig a' nyomtatási költ-ség sok, 's mit gondol vele a' világ, eszik e csu-pán valaki, vagy egyebet is tesz? a' fizetés mind-egy, 's a' kiadó könnyen bukhatnék. Ezért, úgy hiszem, hódoló köszönetemet Andor úrfinak az olvasó is méltánylani fogja, mi itt mellelleg le-gyen említve! Hogy hát a' történet' fonalát el ne tévesszük 's mellette rövidék is legyünk; a' kis Bandika addig evett, addig aludt, míg egy-szer Bandi, utóbb Andor lett belőle. Mint már tudjuk, ő áldott természetű jámbor úrfi volt, 's a' szerencsés phlegma annyira védé elkényeztetéstől lelkét, hogy az anyai kedvezésnek egyet-len jele csak testecskéjén mutatkozik, melly a' neki dugdosott sok czukmistól — ez, úgy hiszem, elég magyarán van írva — meglehetősen hízott. Szüléi a' debreczeni vásárról különböző ajándé-

kokkal lépék-meg, atyja a' kis Gyula' könyvét, 's anyja mézeskalácsostól báb-abc-ét, más ehettő játékokkal hozván neki; 's ki sejtene illy éles ítélő tehetséget a' kis gonoszban? a' könyvre nem is nézett, de annál mohóbban nyelé a' sifli-abc-ét. „Ebből még nagy tudós leszen! monda mosolyogva Peterdiné asszonyom, ni mint tömi magába a' tudományt!“ — Képzелhetni milly szépen növekedett úrfink illy boldog környülmények közt, 's e' tökéletesedés' fokán addig meg sem állt, míg el nem éré az időt, mellyben a' cselédség parancsot vön a' „jer ide kis Bandi!“ helyett, őt így szólítani: „tessék ide jőni az úrfinak.“ Iskola-évei legérdektelenebbek életében, bár nem épen enhibájából, mert hiszen ő örömost tanult volna, de a' hazulról küldött sok csemege' emésztgetése is sok időt kívánt. — Apja, egészen a' maga kaptájára akarván ütni fiát, még a' just is elvégezteté vele, alkalmassá teendő evvel őt vármegyei tisztségekben fénylésre is idővel; de itt már megszakadt a' pálya, az édes mama haza kíváná fiát, kit a' censura - adásban elsoványodástól igen félté; aztán hogy' is lenne az, hogy az ő fia, a' tens ifjú úr, majd nemzetes eskütt úrrá legyen? egy szóval az apa' nagy tervének, melly ez idők szerint még planumnak hivatott, ezer legyőzhetetlen gátokat vete elébe, 's Andor csakugyan haza jött — úrnak. És im

előttünk áll már ő is, mint derék köpczös, bajszos legény, nagy sarkantyúkkal, ostor a' vállán, a' kukoriczák közt, mert itt vala leginkább látható; itt nyílt izmos lábainak a' dicsőséggel vivandó pálya, mellyről nyúlborrel ékesítve tért rendesen haza, mert a' szegény félénk állatkának ügyes agaraitól elfogatása csak egy kurjantásába került. Távol legyen azonban őt mind e' mellett végkép elveszettnek tartani, el vala csak benn nyomva minden szellem most még, hibás nevelése által ehhez nem értő anyjának, 's tán eljő majd az idő, mellyben kifejlendik földi burkaiból a' nemesült lélek, hogy diadalát ünnepelje Andorunkban is a' csupa testiség fölött, 's addig függesszük-fel ítéletünket is fölöle. — 'S ez volt a' másik lélekzet-vétel. —

Hanem most, most, kedves olvasó! most kell ám nagyot lélekzenünk, 's kinek rossz tüdeje van, bár milly szerencsémnek tartom e' szellemi társalkodását, magam intem még is, hogy ne kövessen; mert szinte egy századot kell átugrannunk, hogy a' sorstól illy kegyetlenül elszakított krónikában hősünket, az ostoros Andort, föllelhessük. Halljuk csak!

Peterdiné asszonyom vakoltat, meszeltet, zsuroltat, az udvart bogoktól irtatja, a' Pestről hozott új, 500 p. forintos hintónak új szint állít az öreg béres, új fényes szerszám ragyog a'

lovakon; Peti, a' kocsis, csizmát húz szokatlan lábaira, pedig kényest, mellyben lehetetlen alázatosan lépnie, és sarkantyúsat; a' jámbor ködmönt zsinoros dolmány váltja-fel, veres mellény, új kalap, bajusza kikenve, és még sudara is se-lyemből fonott. Hja! Peti már könnyen beszél, mert e' változás három új szeretővel gazdagítá egyszerre, 's a' gonosz csont, ki hinné felőle? csak úgy félválról szól is nem is a' magas kel-lemei után epedőkhöz, kik hő gerjedelmökben észre sem vevék, hogy a' kifényesített Peti, már már a' hosszú ruhás 's tűzött hajú új szobalány-ra is vetegeti szerelmesen hunyorgó szemeit; 's ez, uraim, mind a' módtól van! — De Andor úrfi illyes valamivel még sem dicsekedhetik, ne-ki a' feszes új attila egy hódolást sem eszközle még ki, sőt agarai is csak úgy sompolyogva 's kételkedő félénkséggel közelítének az ösmeretlen alakhoz, kit máskor, a' rövid rókaprémes dol-mányban, meg is ugráltak. Hogy' is lelhetné-nek a' magas vágyak illő tárgyat illy alacson fa-luban? Óh messze, messze rejtezik még vala-hol a' dicső lény, fényteremeiben, messze kell hát érte menni is, 's illő pompában. — 'S ím, a' szemes olvasó, ki a' rege' kezdetéből annak kimenetelét is biztosan gyanítja, melly általában halál szokott lenni, vagy házasság, itt is elta-lálá már, úgy hiszem, e' változások' okát. De

hisz' ez könnyű is volt ám; mert ha halálra kényszerülne a' történet fejlődni: úgy Peterdiné asszonyom' bölcseségéről feltesszük, hogy fényes hinto helyett gyász fátyolt, 's lovaira rezes szer szám helyett fekete posztót vásárlott volna, ergo ellenkező környülmények közt bizonyosan házasságot várhatunk, mert — tertium non datur. — Kosártól illy kifényesített vőlegény csakugyan nem tarthat? — Más tán először leányt nézett volna, 's csak önalakjában, 's midőn megnyeré, vőlegényi drágaságát csak a' nász' pompájában lett volna kitüntetendő. Azonban ösmert 's régi, ezért igaz magyar példabeszéd ez: mennyi ház annyi szokás! 's hogy Peterdiné asszonyom másként tett fiával, ennek csak ez egy oka van, hogy ő az effélét másként szokta. De mentése is van neki, csak türelmünk legyen krónikánk' folytatására. Neki egy leánykori barátnéja élt Dunán túl, 's mint maga írta, elég gazdag fényben és pompában, kinek régi barátsága egyszer csak újra zöldellni kezd. Levél levelet, baráti izenet izenetet váltta köztök, 's ennek okául adni, úgy hiszem, igen elég lesz magát a' gyermekkori barátságot; bár az ember, ha rágalmazásra volna hajlandó, rá foghatná, hogy Pazariné ő nagyságánál — így hívták a' barátnét — a' tulajdonságos fényűzés már az erszény' fenekéig merészkedett, hogy két, sok költséggel nevelt kisas-

szonya egészen kedves mamájára ütött, kik pesti vásárokról sokkal többet szoktak hozni, mint vinni, 's még is bő társalkodási kalandjaikban csak a' szerelmi határszélekig tudának haladni; de ott a' sok sunnyogó obligatio, intabulatio — már ezek olly régi bevett igaz magyar szavak, hogy csakugyan hizik az ember ha olvashatja; azért engedelemmel legyenek mondva! — ez alattomos örök, mondom, mindeddig elkövetésnek minden cselt és csínyt, csakhogy a' házasság' boldog országába ne juthassanak a' szerencsétlenek. 'S így már most azt is következtethetné az ember a' mondottakból, hogy az alföldi Peterdinének egy örököse méltó figyelmet érdemelhetett e' nagyságos dunántuli kastélyban, ki, bár tiltott portéka gyanánt is, legalább egyik kisasszonyt átlophassa magával a' vágyaknak ama' láthatlan édes honába. Azonban mentsen isten, hogy én magamat, sőt még drága olvasóimat is pletykába — mellynél már szebb szót ezen rút dologra magyarul nem találtam — keverni akar-nám! mit szólna rá Peterdiné asszony, de mit még inkább a' kisasszonyos nagyság? Nem, ezt nem tehetem; azért csak maradjunk mi a' mellett, mit előbb is állítánk, hogy mind ez csupán és valódi barátságból történt. Nem is szép olly kíváncsinak lenni, hogy mindig mindennek a' tőkére hasson az ember! 'S evvel egyszers-

mind elhárítva is hiszek minden homályt, mi krónikánk' folyamának egymásból ömlését kétségesse tenné; azért siessünk úrfinkkal Dunán-tulra, leány-nézőbe! — Azonban míg e' nagy útra indulnánk, nem hisszük érdektelennek Peterdiné asszony' bölcseséggel himzett dialógját — mellyel fiát szinte egyedül készíté a' nagy vállalatra, még a' szegény papát is kitiltva a' szobából — legalább kivonatban hallgatni. Történt ez a' nagy induló előtti este, asztalszedés után, midőn is Peterdiné asszonyom így szól andalgó, 's a' jövő' életén merengő fiához, Andor úrfihoz:

„Kedves fiam! te kevés idő múlva czélnál leszesz....“ notabene! Peterdi úr ez úttal elég gyöngé volt férfilétére a' kulcslukon kíváncsiskodva végig hallgatni a' beszéd' folyamatát. „Nekünk — így folytatá a' mama — vagy legalább nekem, ohajtásim mahónap teljesülést érnek rajtad.“

Az úrfi már álmos volt, de a' teljesülés szóra magosabban pillanta, ha erőltetve is, nehéz pilláival.

„Holnap te nagy útra mégy, melly üdvösségedet hozza....“

„Vigyázok, hogy meg ne haljak az úton“ szól bele Andor, szokott fontos rövidséggel.

„Nem így fiacskám — igazítá anyja — te földi mennyet keressz, olytat, millyet a' paradi-

csomi első embernek engedett az úr, midőn Ádámnak oldalbordájából teremté a' hűséges Évát, hogy segítsége lenne! "

„Hát miért csalta-meg még is? " kérde majd gyaníthatatlan elmésséggel Andor.

„A' sátán' incselkedése volt, nem az asszonyé! így menté nemét Peterdiné, ki ne hiszen hát ennek? de ez ma már nem történik, mert a' kígyó' feje meg van törve. "

„Elég kár! " mond Andor, 's nem vitatva tovább, hallgata; Peterdiné asszonyom pedig folytatá, mondván:

„Én téged fiacskám nagy gonddal fölneveltelek, most sok költséggel kifényesítélek, hogy nőj és ragyogj. Te új attiládban dús háznál tehetsz szerencsét, vigyázz hogy el ne szalaszd, mert úri mátkáddal fényt és dicsőséget hozsz szüléidre is! " 's itt hosszasan előadá a' Pazariné 's köztei viszonyokat.

„De okos légy! e' végintéssel bocsátá aludni az ásítózó Andort, te még kevés háznál fordultál-meg a' magunkén kívül, 's bár itt ugyan láthatál mindent példám 's oktatásomból, a' mi szép és a' mi jó; de ez egy figyelmeztetésem, úgy hiszem, nem leszen még is fölösleg: Ménnyi ház annyi szokás! Ha hát másnál talán olyat látnál, mi előtted még új volna, meg ne ütközzél rajta, hanem igyekezzél magadat hozzá

alkalmaztatni, 's kivált a' melly háztól valamit vársz, annak szokásait tulajdonoddá tedd. Meglehet, ott is, hova most készülsz, eleinte begyeskedők, hidegek lesznek irántad; de föl se vedd, mert ez ott csupa szokásból eshetik, 's ha magadat alkalmazni tudod, meglásd szép mátká koszorúzza türelmedet! " 's annyira ellágyult öröme' érzetében a' gyöngéd anya, hogy fiát meg is csókolá. Ecce! hát csakugyan kisült, a' mit előre már a' rezes szerszámú lovagnál gyanítánk, t. i. hogy Peterdiné asszonyom házasítani készül fiát! — Andor nehezen várá végét, mert már álmos volt, 's holnap korán kelle indulnia, még is a' mint szobájába sietne, kezénfogva újra föl-tartóztaták. Atyja volt, 's magával szobájába vivé! — Még éjfél után is gyertyavilágot láttak itt a' későn nyugvó cselédek; 's midőn végre kijőne az úrfi, az utána zárkozó leány könyeket is veve észre mécse' világánál annak szemében, mellyeknek tanúja mind e'mellett a' néma éj maradt örökre, mert Peterdiné is a' jövő' édes álmaiba mélyebben süllyede, hogysem legkevesebbet is e' titkos együtt-lételből sejthetett volna. 'S mi is azt tartjuk, minek tudnók azt, a' mit Peterdiné asszonyom sem tud? Nem is kérdezzük hát Peterdi urat a' titok iránt, hisz' érdekesebbet hallottunk már főlebb magától a' tens asszonytól, már pedig ő a' fő, 's tőle tudjuk,

hogy fia holnap korán Dunántúlra indul leánynézőbe, a' mi itt legfőbb dolog. Ama' száraz beszéddel, melly a' fiscalis úr' sovány ajkairól származhaték, csak a' kedves olvasó kikért türelmét próbálnók. Azért most minden kíváncsiság nélkül alunni, 's holnap — nászba! —

Andor úrfi nyugtalan hánykódék nyoszolyáján az éjnek még hátra lévő részén át, 's midőn végre álmom szállna fáradt pilláira, erős dörömbölés 's gyertyavilág riasztá-fel ablakán, jelentvén a' kocsis, hogy ő már készen volna, parancsolnák e a' befogást? Közmozgásba jött a' ház e' jelre. Peterdiné maga rendelé-cl a' pogácsákat és sonkát, hogy boszús szemekkel nézzenek majd belőle lakozó fiára a' fogadósok; megkerülé még egyszer a' kocsit, hogy keréktörés ne örvendeztessen-meg valamelly faluban kovácsot és bodnárt; bevivé végre tulajdon kezén kedves fiának a' tán utolsó reggelit, 's még egyszer körülnéze, mivel már a' földieket látá, az égieken, nem pislog e egy szomorú csillag délre záport a' kedves útas fölé, nyugott e dél és éjszak, derült e kelet és nyugot? De fájdalom! bíborlángban fessék a' hajnal, rémséges pirt vetve nyugot' fellelegormaira; vész süvölte éjszakról, lassú morajjal dörge rá választ a' sötét dél, 's e' borzasztó neszen is áthangzik Peti kocsis' diadalmas pattantása; e' szívrázó je-

lekben előáll a' kocsí, még egy „isten hozzád!“ 's a' négy sárkány felvágta a' dombnak, hogy minél előbb annak irigy völgye rejtse hintónkat a' kísérő szemek elől. Döbbenve tért-be az udvarról Peterdiné asszonyom, nem vélt súly, az elválás' súlya omlék szívére, sejtések, előérzések keltek borzasztó álmoként lelkében, ma egész nap türelmes, mint a' bárány, 's engedelkeny volt mint az ártatlan gerle; mert nagy vállalat' örvényébe merült a' kedves fiú, 's az égi jelek mintha magyaráznák borzasztó tünetényökkel: Anya! házasodni küldéd fiadat, de ölelni többé a' visszatérőt nem fogod! Peterdi úr mire bejött, ismét rendiben lelt mindent, hitvesét csak olly nyájasan köszönté mint tegnap, findsáját annyi hörpéntéssel ürité-ki mint tegnap, utána annyit lépe fel-alá a' szobában mint tegnap, szinte azt kérde a' mit tegnap, e' különbséggel, hogy feleletet kapni rá, az anyai érzelmek' tengerében fuldokló drága nőtől szerencsés nem lehet, de szerencséjére ez ismét meg nem zavará lelkét, 's a' nélkül hogy kérdené: elment e már fiunk? — mert ez ma az ő házi szokása' körén túl esett — visszaballaga szobájába annyi léptekkel mint tegnap; de magára csuká az ajtót, 's e' szerint hogy benn a' szokottakon kívül mást tett e? igen természetes okból nem tudhatjuk. Illy boldog a' víz-vér! illy boldog a' szokás' embere!!

Andorunk azonban ez alatt hegyen völgyön túl van már, 's szerencsénk épen, hogy még mi egy kicsint Peterdiéknél maradtunk, mert mondhatom, útja olly természetesen, olly minden regényes kaland nélkül folyt mind eddig hősünknek, hogy ha kísérjük, bizonyosan vele együtt el kellett volna aludnunk! De most már épen egy csárdába tér-be a' Duna-rében, hol ma a' nagy szélvészben, mellynek kitörését Peterdiné asszonyom még reggel meglátá, már át nem viszik. Már itt egy éjen keresztül csak történhetik valami — vigyázzunk!

A' homályos ivó szoba' hosszú asztalának végső sarkán, egy veres szegélyű fehér kupból, bodor füst verdesé az alacsony deszkázatot, mint hóval fedett füstölgő volkán. Melly merészke hasonlításnak, megvallom, csak fele igaz: volkán volt t. i. belől a' kup-alak, de nem hóval fedett hegy, hanem fehér köpönyegbe burkolt láng-szívű huszár tiszt, mélyen merülve gondolatiba, eregeté pipája' sűrű füstjeit, mintha egy vár' bevételi tervén tusakodnék lelkében; úgy hogy bundás útasunkat, a' belépő Andort, nem is köszönté, kinek tüstént eszébe jutának anyja' szavai: mennyi ház annyi szokás! mert hon alig léphete valahová, hogy levett kalappal ne üdvezeljék; 's ím itt egy mindennapi fogad-isten sem juta szegénynek. Nota bene! a' kocs-

máros épen pinczében volt, 's kevés pillanat múlva tán inkább fizetést-szerető készséggel föl-lejtve borával, megtöré a' méla csendet vendéglő teremében, mellynek egyik szegletén a' zsírba fúlt mécs-bélt fölegyengetvén, némi világot is kívánt gerjeszteni. Egymásra pillanta most a' két hős, 's a' huszár egy ásitással, mellyből gyanítatá, hogy előbb üntából szundikált, kivéré pipáját, közbe nagyot sóhajtvá, melly ismét szív-nyugtalansági kórjel lehetett, 's keservesen felhajtva poharát, újra rágyujtott. Andorunknak igen ínye szerint lehetett e' néma vendég-társ, mert szólni, kivált idegennel, nem igen szeretett, 's a' künn dúló vész igen is nyilván jelengeté magát a' hasadt ablakokon besüvöltésével arra, hogy említését, mellyel beszéd kezdődnék, szükségessé tegye; azért behozatván sonkás tarisznyáját, messzely bora mellett ő is némán falatozott. — De most fölkelte ültéből a' tiszt, hogy végig sétálja a' szűk szobát, melly különben izmos lábú zömök padokkal e' vágyának irigy gátot vetvén, kedvetlenül álla-meg a' sonkázó Andor előtt, 's hogy épen ok nélkül ne állt legyen meg, beszédbe eredt, illyeténkép szólván:

„Jó étvágyat uram!”

„Köszönöm, tessék hozzám jöni!” felelt Andor szívesen magyar szokásként.

„Ah, barátom, én nem földiekkal élek!“

Andornak a' köpönyeges garabonczás diákokról hallott mesék villanának át lelkén, 's gyanús szemmel mérvén az egész bizodalommal mellé települt tisztet, fenéig üríté szíverősítőül poharát. Amaz folytató:

„Az úrnak is boszúság e' morgó vész úgy e?“

„Igen!“ monda egytagúlag Andor, 's új sonkát szele kenyerére.

„Ah! ha megállíthatnám a' dühöngő elemeket!“ (ezt a' tiszt mondá nem én, azért az elementum elmaradásáért engedelmet reménylek).

„S tehetné?“ kérdé borzadozva Andor, rágatlan maradva a' sonka nyitott szájában.

„Ha egy varázs-pálcza volna — folytató a' tiszt — édent derítenék e' vidék, 's egy rózsahídat az irigy habok fölé, mellyen egy pillantat alatt vágyaim óhajtott céljánál lehetnék!“ —

Andornak illy szokatlan föllengés' hallására egészen elment kedve az evéstől. Szép csendesen összetakarítva asztalát, visszaraká élelmét is vászon szekrényébe, hogy a' vélt bűbájos ki ne nézze valahogy kezei közül.

„Bizony rossz időnk van!“ mondá Andor, hogy szóljon valamit.

„S meddig szándékozik az ur?“

„Pazarig!“

„Mit? Pazarig? hol égi angyalok tanyáznak!“ szóla hévvel fölugorva a' tiszt.

„Egyet el akarok belőlök én is venni!“ felel csöndesen Andor.

„'S mellyiket? barátom, feleljen az úr?“

„A' jó isten tudja! kettő közül majd az egyiket.“

„'S az úrnak szabad a' bemenetel?“

„Úgy hiszem, mert magok híják!“

„Óh boldog halandó! mint irigylem sorsát!“

„Én nem nagyon magamnak, mert lovaim, ha addig így tart, igen megromlanak a' homokban.“

„Hány van, ki gyalog is örömmel tenné ez útát?“

„Szomszédból elhiszem, de tőlünk odáig lónak is sok!“

„'S az urat még magok híják? bámulandó szerencse!“

„Nekem is furcsán tetszik, de anyám mondta: mennyi ház annyi szokás! nálunk sem igen tennék, de ott tán így szokják?“

A' tiszt, most már csillapulva heve, mély pillantatokkal nyugvék hősünkön, mintha lelkét akarná kémlelni. Azután egész nyugottan ismét mellé ült, 's bizodalmasan kérdé:

„Kedves úr! soha sem volt még a' háznál?“

„Soha!“

„Én ösmerős vagyok ott, útasítást adhatnék.“

„Köszönöm, a' kocsisom jól tudja az utat.“
A' tisztt most már egészen hitte ösmerni, kívül lesz dolga, 's folytatá:

„A' nagyságos asszony igen fennhéjázó, — míg kinyittatná a' kaput, megnézetí a' bekéredzőt, 's ragyogjon, ha bebocsátást kíván. Paripán menőnek, vagy két lovú kocsisnak semmi esetre meg nem nyittatik.“

„Az én négy lovam a' kapun is keresztül visz, ha megeresztetem Petivel az ostort.“ — A' tisztt kétkedve fontolgatá, ki lehet e' különcz? négy ló meg' sonkás tarisznya, hogy' férnek össze? Ismét folytatá:

„De az inas letegye ám köpönyegét, mikor már közel lesznek, hogy messziről elejükbe csillogjon az arany paszománt.“

„Inasom nincs, hát nem is csilloghat.“

„Mit? inas nélkül? szól győzedelmi gúnymosolygással a' tisztt; sajnálom, hogy hiába annyi homokot átgázolt az úr.“

„Hát tán be nem eresztenének? jó! úgy át sem kelek a' Dunán, 's holnap estére otthon leszek.“

A' tiszttet kínzá e' hideg határozottság, mert kétes tervének a' legkivántabb eszköz ajánlkozék

e' véletlen összejövetelből, azért nem tágíta Andorunk körül, 's folytatá:

„Szép szerencsét veszt, mely már markában van, e' csekélységért. Ha oda juthatna, a' nyeresért jót állok, ha rám vígyáz.“ Most titkosan közelebb szövetkezek a' meglepett Andor mellé. „Én, ha akarja — folytatá — beavatom a' ház' titkaiba! A' nagyságos asszonyt hiszen már ösmeri, ennek csak paszomántos inas kell, meg' négy ló....“

„De lovaimat csak nem adom ő nagyságáért!“ vág bele Andor.

„Nem is úgy — mosolyga a' tiszt — hanem öt illyekkel lehet hajlandóvá tenni. Ezután jó Auróra kisasszony. Ehhez ne is szóljon az úr, felette büszke, ha csak térden nem imádják, meg sem hallgatja a' szót....“

„Anyám is emlité már, de mondá, hogy alkalmazza magát az ember a' ház' szokásihoz. — Majd meglássuk!“

„Cornélia lesz az úrnak jó, a' második kisasszony. Ő nyájas és vidám, ugrik és tánczol, nevet és mulat, mellette jó és szép, millyen szépség földön még nem terme....“

„Bizony derék!“

„Aztán a' successio sem megvetendő....“

Most már Andornak is mező nyílt, 's élénken kérdé:

„Hány ökörrrel szántanak?“

„No — kettővel, úgy hiszem így szokás..“
mond akadozva a' tisztt.

„Hohó! az lehetetlen! Egyszerre — elhiszem, ha jó porhanyú a' föld, kettő is elhúzza az ekét; de mind össze mennyit szánt aztán?“

„Üm! vagy úgy? Már annak tán száma sincs; — egész gulya ott az ökör.“

„'S mintegy mennyit vetnek-el őszt és tavaszt?“

„Már a' mint akarják, hogy több vagy kevesebb teremjen. Ha néha keveset vetnek, azt csak az teszi, hogy a' tavali is megvan, hát nem akarják, hogy épen olyan sok legyen. — Ha nem szép leány mondhatom, és fiatal, mint az első hajnal' hasadta, mint az ígésző bimbó, melly a' ráderülő nap' sugárin új pompára feslik!“
Így végzé a' tisztt, könnyűlten, hogy a' nehéz gazdasági problémán, mellyhez nem érte, szerencsésen átesett. Andor gondolkodott, mert ezt szoká tenni, ha valamit nem érte, 's neki viszont a' tisztt költői oldala volt érthetlen; de mind e' mellett a' gulya-ökör is megfordult elméjében.

„Tudja, mit? monda határozottan a' tisztt, nekem sok hasznomat vehetné az úr. Én mint inasa kísérném a' házhoz, ott is sok tanáccsal tudnék szolgálni.“

„'S így beeresztenének e?“ kérdé Andor.

„Csak így, és másként nem!“ felelt a' tiszt.

„Jó! majd az éjjel megálmodom!“ szolt Andor, 's ágyat kért, hogy alugyék.

A' tiszt is újra köpönyegébe burkolódzva, az előbbi sarokra vonult, hogy elmélkednék a' vállalatról, melly őt mosolygó jövővel bízta, ha elsül. Ezen szóról szóra fölidézett beszélgetésből, úgy hiszem, két dolgot fogott észrevenni a' figyelmes olvasó: először, hogy tiszt-urunk a' háznál, hova most Andor menendő, szerelmes; másodsor, hogy az odamenés neki tiltva van! 'S én, mint e' jelen krónikának magyarázója, még csak ezen okkal tartozom a' felgerjedt kíváncsiság' kielégítésére, t. i. miért hogy a' tiszt úr a' házhoz épen nem mehetett? Ez pedig csupán ebből történt, mert Pazarinének előbb kevéssé nagyítva rajzolt fenhéjázásában csakugyan van ám valami; aztán a' katonákat (tán mivel első szeretője, ki megcsalá, katona volt) épen ki nem állhatta. Már pedig tisztünk csak egy szegény volt, 's e' szerint elég arra, hogy a' házhoz mind eddig nem merészkedheték. Most még is útban volt oda, 's a' kocsmában épen abban töré fejét, mint juthatna jó módjával a' kívánt helyre, midőn a' történet hősünkkel itt összehozá. Virgoncz elméjében kész lett egyszerre a' terv, 's inasként Andorral ha a' házhoz me-

hetne, a' többit majd tudná ő végezni. 'S most hagyjuk őt egy kicsinyt az ásztal-sarkon alunni, 's lessük-meg Andort ágyában.

Azt vélné az ember, hogy útasunk jóllakva, eltörődve, már kedvére hortyog nyekergő zsúp-ágyán. Épen nem! most is ébren van ő, a' mult éji álmatlansággal is daczolva. 'S talán, mert nem édes anyja veté ágyát? Épen nem! a' hallott beszéd, 's a' vállalat' holnap mutatkozandó sükere nyugtalaníták. Fiatalszív-re a' szép, halandó zsebre az érték, vajmi hatalmasan munkálnak! 's ezért csuda e, ha ifjú hősünk is e' sors-választó út közben, minden fontolás nélkül el nem alhatott. Hát még az atyja miket össze nem beszélhetett neki a' mult éjjel, miről mi semmit sem tudunk, 's titok többnyire nehéz szokott lenni vivőjének. Ezért elégedjünk-meg vele, ha tudjuk, hogy mind eddig szegényke el nem alhatott, 's hogy ez álmatlanságában elhatározá magában, a' tiszt' ajánlását elfogadni, akár tréfából, akár fölgerjesztett kíváncsiságból, azon különös házat megláthatni, hova bemehetésre, egy arany paszomántos inas olly elmúlhatatlanul szükséges volna. — Rövid elszenderülés után az ujdonúj úri cseléd már fölötte állt útasunknak, őt az átkelésre, 's este adott szavára emlékeztetvén. Andornak tetszék e' pompa, 's a' vég megegyezésig még csak ezt

akará megtudni, miért hogy épen ő érte kíváná tenni a' tiszt úr e' fáradságot? De ő elég cseles volt kívágni magát kérdései alul. Különben is keresztül menne, mondá, de lóháton a' beeresztés kétes volna, pedig egy tréfa, egy fogadás, egy terv, vagy akármi más ilyes miatt, a' házat okvetetlen meg kell látnia; melly okokra nézve, utóbb már magyar szívességére is kényszerítvén Andort, ez többé ellent nem állhata kívánságának, gondolván, hogy az ő föltételében a' hadnagy különben is inkább segéd mint gát lehetne. 'S így, egy közhuszár, a' tiszt' legénye, utánok ballagván a' paripákon, ők, 's pedig Andor mint úr, a' tiszt mint inasa, beszálltak átkelés végett a' kompba, dunántuli partokra evezendők. Kívánjunk nekik szerencsés utat, 's elhagyván a' nehéz hintót, tekintsünkbe, míg oda érnének, Pazariné ő nagyságához is, hogy épen mindnyájan ösmeretlenek ne legyünk az estei összejövetelnél. —

Ő nagyságát a' tiszt úrtól már ösmerjük nagyából, 's így Auróra 's Cornélia kisasszonyokat is, kikhez ha szerencsénk lehet, majd elítélhetjük magunk, mennyiben volt, vagy nem volt a' hadnagy úrnak igazsága. De volt még egy negyedik, kiről semmit még nem hallánk, 's ez Jusztin volt, nem leánya Pazarinének, hanem szegény árva a' háznál, mellette rokon, kit a'

nagyságos néni volt kegyes, keresztényi szeretetből, nevelésre magához venni, mert hisz' így egy szobalánnyal kevesebbet kelle fizetni, pedig e' bértelen, munkásabb vala mindeniknél. — Pazariné ő nagysága különben igen okos asszony volt, 's nevelési elvei Jusztinka körül különösen dicséretesek. Kis korában munkás életre szoktatá nevendékét; mert, úgymond, te szegény leány vagy, az az, ha megnősz, helyetted ne kelljen szobaleányt fizetni; — tűkörről jókor még elszoktatá; mert, úgymond, a' leánykák' koszorúja nem a' szépség, hanem a' szív' jósága, az az, ragyogó kisasszonyaim mellett, szegény árva leány, szembetűnni valaha ne vakmerősködjél; — türelemre szoktatá a' szelid lelket; mert, úgymond, egy leánynak mindent kézből kell várnia, azért ne zúgolódjék tehetetlen a' sors ellen; az az, leányaim mellett eldugva ha honn avulsz, ezt nem én, hanem az ég akará így; — vallásos buzgóságra gyújtá ártatlan lelkét; mert, úgymond, az egész leánylét inkább kérelem, mint tett, azért imádj istent, hogy elégedve telnek napjaid; az az, társasági vigalmak elől egyházba küldhessünk áhítatoskodni; — megkedvelteté vele a' csínosságot is; mert, úgymond, ez ajánlja, czifraság és pompa helyett, a' leánykákat; az az, elégedjél-meg vele, ha ünnepi új helyett, tisztán mosott viselt ruhába jelenhetel-meg! — 'S e' szabályok,

ez elvek szerint virult-fel a' szép 's a' még jobb Jusztin, pompájára nemének, bár irigyül elrejtve, homályos árny alatt, szinte észrevétlenül díszelge a' lelkes leány, türelmében 's vallási szent buzgóságában nem is érezvén a' méltatlanságot, melly lelkét zsarlá, 's ha másért nem, azért legalább hálával tartozék nénjének, hogy ha a' méltó bánást megtagadá, legalább a' méltatlannak nyugton tűrését tőle tanulá! Nem is panaszlá ő soha senkinek sorsát, mert hiúság lelkét nem békétleníté, dolgában eljár, szeretett mindent, jövőjét isten' kezében hivé, — reményle! Egy nevelés mint képezhete illy külön alakú lelkeket? fogja kérdeni olvasóm, a' büszke Auróra 's könnyelmű Cornélia lévén előtte, a' lelkes Jusztin mellett! Hiszen nem is egy nevelés volt ez! Jusztin árva leány, amazok fényes polczon ragyogó kisasszonyok, 's így külön, finomabb nevelés illeté őket. Mintha nem tudott volna ehhez a' nagyságos mama úgy e? Dejszen! jobban érté mint akárki, milly szüksége egy övéivel hasonrangú kisasszonynak munkátlanságra, külszépségre 's ennek tudására, hiúságra, türelmetlenségre, daczosságra, pompa és külfény-áhitásra 's a' t. és így nevelé, külön elvek szerint, a' büszke Aurórát, a' könnyelmű Cornéliát, 's még is, halljuk csak, ez ám a' csoda! hizelgők ugyan eléggé lepdezek a' kényes virágokat; 's

kérő, mind eddig csak egyetlenegy sem mutatkozék! Pedig — alig lehet könyhullatás nélkül említeni — a' virágkornak már épen legvirulóbb szakán állanak, a' ház' hitele roskadóban, 's egek! ha a' hanyatló nap borús felhőkbe bú, 's a' kitörendő vész alapot és tetőt megrendít, milly borzasztó este váltja-fel a' dús reményekben büszkén nyílt hajnalt! — És most eszmélt hajdani leány-társára, Peterdiné asszonyomra, Pazariné ő nagysága, kinek ház-módját, szemes gazdasszonykodását, magába vonultságát, de eléggé terjedelmes javait a' Duna' mellékén jól ösmeré, 's összekötni gondolá a' régi barátság' lánczát, mellyen egy jó birtokú vőt fogjon. Elkészíté erre leányait is, 's különösen Auróra, mint idősb, volt szánva a' nagy reményű mátkának, ki büszke várából elég egykedvűleg várta a' félig-meddig ohajtott ellent, kinek sem hódolás, sem visszaverés még elhatározva nem volt, a' kétes föllépéstől függesztve-föl minden. Azért kevés gonddal, de annál több gyűrű 's más ékszerekkel bibelődve várá a' titkos mát, mellyre az ígért jövetel határozva vala. Az asszonyság a' konyhát rendelgeté szakácsával, a' kisasszonyok, szobáik' ékesgetését elvégezvén, magokat készítgeték, köszöntéseket próbálgatának, franczia románok 's költőkből gyöngéd érzelmeket tanulának-be, hogy idegen virágokat szőnének a' honi

nyelv - parlagba; tükörben, mint szorgalmas színész, arcvonal-gyakorlást tartának, nyájas-szelid, andalgó - szerelmes, bús - epedő alakokat próbálgatva. 'S még ki tudja mire nem jut az ember? így okoskodék Cornélia, hát ha el is kell ájulnunk? 's azonnal kezdé lélekzetét fogyasztani, keble sürűbben emelkedék, 's lecsukva pilláit, nénje' karjaiba roskad, kinek újonnan vasalt kemény ruha-újjait öszvetörvén, az boszúsan ugrik-el tőle, a' helyt hogy felfogná, 's az ájuló szépen a' padlatra terül. — E' pillantatban nyit ajtót egy komoly vidéki alak, sárosan és izzadva, de köszöntése e' furcsa helyzeten tátott szájában marad. Cornélia sikoltva ugrik-fel, 's ki az oldal-ajtón; Auróra ijedtében tükröt tör, mellyből tört ruháját igazgatá, 's a' sok, kellemeinek udvarló, hajpor és kenőcs, iskátulákban 's köcsögökben földre hűll, megakadt ruhája végig reped, 's maga is — csakhoggy Cornélia után ugorhatott, A' sáros alak most is az ajtóban ámul még, be és kilépéstől egyképen félvén, határozatlanul, bámulva. — Ugyan, drága olvasó, kinek gondolja ön ez idegent itt? Én sokban mernék fogadni, hogy nem kevesebbé, mint ő, fog meglepetni, ha bizonyossá teszem, hogy ez Andor, a' mi négy lovas, inasos hősünk, kit ma reggel még a' kompban hagyánk. „Andor? a' négy lovas hős?“ — Ugy van, Andor, a' négy lovas hős, magán's gya-

log jött-be a' kastélyba. „'S miért?“ Mert fél-óránnyira a' falutól új kocsijának próbálatlan ke-reke egy gödörbe döcczenvén, eltört, 's ő cselé-dit, míg segítséget küldhetne, ott hagyva, maga ballaga-be a' kastélyba. — Jó darabig mélázgata már, még mindig csak az ajtóban Andor, a' midőn hirtelen anyjának útasító jelszava: m e n n y i h á z a n n y i s z o k á s, juta eszébe, 's meg-nyúgodott. Tán itt ez a' szokás, hogy a' ven-dég elől elfussanak, gondolá, 's ehhez az intés szerint alkalmaztatnia kell magát az embernek, 's most beljebb lépven, határozottabban sétála a' szobában, készakarva erősebben kopogván, hogy valaki hallaná-meg 's bejöne. Vőlegényi gondat-lanságában észre sem vevé — 's állapotja, úgy hiszem, minden szerelmes előtt kimentti őt — hogy minél tisztább 's fényesebb volt a' nem rég síkált padlat, annál több sárt hozza ő be széles talpain a' gyalog útról, vastag nyomát hagyva lépteinek. Most madár' röpteként hang süvölte felé a' mellékszobából:

„Szörnyűség! a' kisasszonyok toilett mellett, 's egy idegen férfi rajtok tör!“

Andor képpel a' hang felé fordul, hogy il-lőn tehesse köszöntését. Az ajtó megnyílik, 's ott áll szikrázó szemekkel Pazariné ő nagysága. Egyik sem szól, csak néz, végre:

„Uram! “ megszólal Pazariné.

„Tessék! “ válaszol Andor, mert nálok szólitásra ez a szokás.

„Hogy mert belépni, mikor a' kisasszonyok...? “

„Talán valamellyik beteg, mert itt hever látom a' sok orvosságos köcsög.... “

„Istenem — örült! “ kiált Pazariné, 's kifut.

Andornak szűk fogalma körén e' furcsa jeletetek túl estek; már ezt szokásnak is sokallotta, hogy az asszonyoktól is illően nem fogadtaték. Látta milly sok új szokás van még a' világon ő előtte, mellyekkel nyúlak helyett tanácsosabb lett volna ösmerkednie, 's a' honi, titokban költ beszélgetésre eszmélve, lelkéből felsohajta, mert üdvöt e' háznál, anyja' jóslata ellen, látá milly hiában keres! — Most egy inas jött, hogy kiútasítsa a' hívatlan vendéget. Hősünk rámered, de elnyomva boszúját mondja, hogy ő Peterdi Andor az alföldről, jelentené-meg ezt az asszony-ságnak. „Ő nagysága tehát? “ szól bámulva és ijedve az inas, és elsiet. Andornak új meg új világok fejlődének-ki a' homályból. Ez felette különös szokás még is, fontolgatá magában, — előbb kiigazítanak mint örültet, 's most a' pusztá névért nagyságnak! Hogy' kelljen ehhez magamat alkalmaztatni? De tán csak a' ház' szokása, mert anyám emlité, hogy meglehet föl sem

vesznek, hidegen fogadnak....“ ’s alig gondolá ezeket, midőn újra ő nagysága siet felé.

„Lehetetlen!“ kiabálá még messziről, „lehetetlen! Az én drága Julcsám’ fia volna?“

„Alázatos szolgája!“ mond, meghajtva magát Andor.

„De milly sáros!“ szól ismét kétkedő orr-fintorgatással Pazariné, megütközve az esetlen külsőn. „Nem látta az ajtó mellett a’ tisztító kefé? vagy még okosabban — künn hagyhatta volna sáros lábait legalább.“

„Nélkülök nem tehettem volna tiszteletemet....“

„A’ csizmáit értem.“

„Nincs több velem, ’s mezítláb be nem jöhetek.“

„Mért nem kért hajdúmtól? hahaha! annak lett volna egypár heverő! — Az úr engem meg akar csalni; hozott e levelet asszonyanyjától?“

Andor keresé zsebeit, de levele a’ hintőzsebben maradt.

„Elég a’ játék! most tüstént távozzék, míg érdemlett méltatlanság nem éri sehonnai uramat!“ mond göggel Pazariné — ’s ment.

Andor leveretve állt szégyenben és boszúban. Szólni akart, de elakadt járatlan nyelve, ’s a’ méltatlan bánás’ füláncját most érezvén először, keservesen fölsóhajtott tehetetlenségén.

E' pillanatban pattant az ablak előtt, 's járat-be Peti, Andor' kocsisa, egy az útfélen történetből hamarább kapott kerékkel a' törött helyébe, 's lárma és zaj lőn a' háznál. Leugrik fűgén az inas, kit a' huszár tisztben már ösmernünk, 's kérdi, nem ért volna e már be az uraság? hogy nekik kerekök tört, de egy arra jövő helybeli pór szíves volt bevontatásra kerekét nekik kölcsönözni, 's urasága ez alatt gyalog ballaga-be. — Pazarinét tetemesen megzavará e' történet. Az idegen, kit szinte másod ízben igazította-ki szobájából, csakugyan a' várt vő, fényes szerszámban, négy lovon, inassal, 's tétovázni kezdé, mint hozhatná helyre az elkövetett hibát.

„Kedves drága uram öcsém!“ siet most tárt karokkal elébe a' komolyan méléző Andornak, „mint meglepe bennünket, hogy a' nagy örömben tán el is értők egymást!“

„Igen — én értem!“ szólt komolyan Andor, 's hallgata.

„Mennyi ház annyi szokás! 's nálunk, ha leányaim öltöznek, felette nagy zavart okoz egy, kivált ösmeretlen, férfi' megjelenése, — és illy észrevétlenül — gyanítatlan....“ mentegetődzék ő nagysága.

A' kisasszonyok is kifutának most a' vendég elé, 's Aurórának meglepetve 's kétséggel akadának-meg szemei Andor' inasán.

„Ím a' leányaim!“ folytatá Pazariné, „gyermekük még, de magasra nyúladtak.“

„Auróra kemény, büszke tekintettel méré hősünket, Córnelia félre mosolyga, a' nagyságos mama pedig karon fogja kedves vendégét, hogy bevezesse a' szobába. — A' kisasszonyok be nem jöttek, hogy a' vendéget illetőket künn elintézzék. Pazariné kérdést kérdésre halmoza, mert ebben mutatkozik legfőbb szívessége, nem is várta, jó e mindenikre felelet, vagy nem? 's Andor csakugyan nem győzött mindenikre felelni. „Hát a' mama, hát a' papa élnek e? mit csinálnak? nem voltak e betegek? mivel mulatják magokat? van e helységökben Casino, olvasótársaság, vagy theatrum? falu e vagy város a' hol laknak?“ ezek 's több illy sok egybe nem függő üres kérdések valának a' nyájas háziasszony' öröme 's szívességének jelei, melyekhez Andor, mint különös házi szokásokhoz, ugyan iparkodék magát erejéhez képest alkalmazni; de Pazariné sebes, ő lassú nyelvű lévén, semmikép' meg nem egyezhetének, 's mire ő az elsőre feleletét végezné, amaz már a' hatodik kérdésnél járt, — szerencse, hogy kérdést ő nem is épen azért szokott tenni, mintha feleletet várna rá. Azonban ő nagysága' tüdeje nem az ó testamentomi özvegy' olajos korsója volt, hogy ki ne fogyjon; mind inkább csillapult a' nyelv, 's ritkult a' kérdés,

's mert Andor sem volt hajlandó csak egy cseppet is élénkebbé tenni a' beszélgetést: utóbb még a' köhéntésnek is hasznát vették mindketten, csakhogy egy kis neszök legyen. A' kisasszonyok még mindig künn voltak, 's Pazariné legalább őket tudakolá, 's indula keresni, hogy beküldje, látván ujdonúj uraöccseé milly nem a' legérdekesebb társalkodás.

„Soha se fáradjon!“ szóla Andor, „úgy is elúntam már az ülést; kocsimat, lovaimat is körül kéne tekinteni....“

„Ez nálunk szokatlan,“ vág közbe ő nagysága, „hogya a' vendégnek kellene körülnézni. Minden el van eddig, úgy hiszem, végezve; de ha leányaimat akarjuk felkeresni, nem bánom.“ És mentek. A' szobák üresek valának, udvar, kert néma, de a' mint visszajönének, egy hát'só szobácska' ajtaján élénk vihogás, vidor nevetés haták-meg füleiket.

„Ahá! itt lesznek!“ mond Andor, 's az ajtó kilincshez nyúl.

„Ugyan mit gondol? ez a' cseléd-szoba, 's itt a' kisasszonyok? Távozzunk!“ inté Pazariné, félve, ha Andornak igazsága lenne.

„Mennyi ház, annyi szokás! azt monda anyám;“ szól Andor, tán cselédség közt intéznek-el valamit? — nézzük-meg....“ 's míg ő nagysága okokkal vagy erővel elvonhatná, be-

nyitja hirtelen az ajtót. A' két kisasszony volt, meg' a' tiszt-inas, bizodalmasan ülve egymás mellett, 's szerelmi kézszorításban Aurórával, a' büszke Aurórával, kitől térden kell választ koldulniok a' szegény férfiaknak! Ő nagysága' arca e' reménytelen látványra elváltozott; a' kisasszonyok elijedve, az inas pedig merészen ug-rék-el, parancsot várva, e' szavaival:

„Tens uram....!“

„Nézd körül a' romlott kocsit, 's értekezzél helyreállítása felől!“ ezzel útasítá őt ki Andor a' szobából.

A' tiszt távozott, 's legelőbb Pazariné jöve szóhoz:

„Reménylem, nem fog megütközni drága uramöcsém e' jeleneten...?“

„Épen nem!“ felel egykedvűleg Andor, „anyám inte, hogy alkalmaznám magamat a' ház' szokásihoz, 's ezeket én tisztelem is mindenütt.“

Ismét elakadtak. Pazariné maga sem tudá magát e' kényes szokatlan helyzetben föllelni. Leányaiban ha minden hiba meg volt is, de illy elvetemült leereszkedés köznéphez csakugyan messziről sem vala sejthető. — Mi azonban annyira mint ő nem bámulunk, tudván, ki lappang a' tisztben, sőt Auróra kisasszonytól sem vesz-szük olly rosz neven e' gondatlan társalkodást, ha őtet e' jelenésben csak egy szerelmes leány-

nak tekintjük, ki a' mult farsang óta szívügyait csak üres sohajtságokkal elégítgeté-ki soványul, 's most egyszerre ál alakban olly közel, olly sejtetlen, olly biztosan tűnik-fel körülé a' kedves. De ő nagyságának mind ez olly megfoghatatlan lett, hogy szinte tudtán kívül szédelgene-ki a' szobából, e' baleset által romba dőlve látván reményeinek fényes fellegráit. Andor szinte tudván felét a' dolognak, itt is csak egykedvű maradt, 's a' visszatekinteni alig merő Pazarinénak új bámultára Cornéliát karon vezeté utána. Erre nagyot lélekzett ő nagysága is, 's drága uraöccsének szerencsés vaksága 's együgyűsége kezeskedni látszának előtte, hogy semmi a' dologból még elrontva nincs.

Estére, élénkebb öröm végett, társaság vala összehíva, mellynek Andor, mint messziről jött kedves rokon 's ünnep' hőse, bemutatatték. Jelentő gyanús mosolygásokkal üdvezlék az új vendéget a' ház' baráti, némi elménczkedő czélzásokkal fűszerezve a' kölcsönös beszélgetést, mellyből Andor, mert szokva illyenekhez nem vala, mit sem értett. Annál többször pirult pedig el a' jártasabb Auróra, akár kis boszúból, akár csupán kitüntetésére, hogy a' tárgy ő, 's érzi mikor van érintve. E' vendégi vidor szeszély azonban maga magát oltá-el, miután Andort lassú természete, Aurórá-t betanult női szemérme,

szoros közönbösségben tartá. Ezért nem is forrhatott egy egésszé a' társaság; mindenik behúzá vitorláit, hogy egyedül ne ragadtassék a' kedv' zajos síkjára. Feszesség, mellynek a' büszke Auróra vivé sötét zászlóját, lépe a' derülni kezdő teremekbe, mi oka lőn, hogy a' férfiak és dámák lassanként az udvari illedelmek' járma alól könnyülni akarván, egymástól külön osztályokra vonulnának.

Csendesen folyt beszéde a' pipázó férfiaknak, az új vendégtől némikép' fékezve érezvén magát a' társaság; annál nagyobb zsinattal valának azonban a' dámák magokra hagyatva, 's szinte a' vendégen holmi igazítani valókat, észrevételkéket is lelve nyelvecskéjük. Egyszer azonban szokatlanabb lármával telének-el a' szobák, mellyre még Andor is fölfigyelt, 's ím nyílik az ajtó, 's Pazariné ő nagysága egész triumphussal, gőgösen villámokat szórva fennjáró szemein, bemutatja a' már ösmert tiszt urat, Andor' előbbi inasát, mint — mint — ugyan eltalálná e kedves olvasóm? mint — — Peterdi Andort, 's most már mint — Auróranak valódi mátkáját, — 's a' mi Andorunkat, azt az igazit, szegényt annyira elbűvölé ez újság, hogy aggódva kérdené szomszédjától: kiféle legyen az a' Peterdi Andor, 's honét? Megértvén pedig, hogy az Auróra kisasszony' vőlegénye volna az alföldről, hajlonga a' hajlon-

gókkal, 's üdvözlé a' boldog párt több üdvözlőkkel, mint a' ház' szokása kíváná, mellyhez magát alkalmazandani anyja inté. — Ím most, a' mit reggel alig gyaníthatánk, két Andorunk, két vőlegényünk leve; lehetetlen hogy mindenik igaz jarratú legyen! a' mint ezt krónikánk alább kifejtetni fogja, 's a' pseudo-Andor' keletkezésének okát is illő pontossággal előadja.

Hanem mielőtt ehhez fognánk, vegyünk harmadszor is egy nagy lélekzetet, de akkorát ám, melly sohajtásnak is beilljék; mert tüstént látni fogjuk, miként a' gonoszság diadalmat von a' jámborságon, 's a' furfangos kajánság legázoló az ártatlan együgyűséget!! — 'S most ad rem!

Andorunk, az igazi, látók fölebb, mint jöve gyanúba a' nagyságos háznál, különös fölléptével, 's hogy az anyja' levelét elő nem mutathatá. A' fürge eszű tiszt, mostani pseudo-Andorunk, ezt okosan használni tudá. Peterdiné asszonyom' levelét a' kocsi-zsebből, még Andor a' kastélyba gyalogolt, magáévá tevén, 's Aurórával egyetértve az említett kis szobácskában hirtelenében egy kis hiteles mesét gondola-ki, melly szerint az igazi Andor ő legyen, amaz pedig szegény csak az inasa, kit előre en személyében tréfából küld vala 's maga neve alatt a' kastélyba. Most azonban véget akarván vetni az úgy nevezett komédiának, fényesen öltözve megjelenik a' dámák

közt, meséjét Pazariné' különös bámultára elmondja; hajlongása, kézcsókja, nyelve sokkal ügyesebb amazénál, 's ki hinné mesének illy lehetetlen sükerét? Ő nagysága rögtön rá ösmert benne Julcsája' egyetlen, gazdag, csinos házasulandó fiára. A' rege meglepő, kivitele kielégítő; szóval, a' levél' olvasta után, karon fogva, győzedelmi örömlármával viszi igazi hőset az estének, a' pseudo-Andort, mint jövődjő vejét bemutatni a' férfiaknál is. „Ki ne ösmerje-meg e' bájló nemes alakban Julcsámat, az egyetlen barátját, 's ennek hű mását? És ki ne gyanított volna tüstént pórlelket, ha bár úri hüvelyben is — e' szolgánál?“ mond föllengve Pazariné, éles gúnnyal szúrván a' hűledező igazi Andort, ki varázsvilágba levén átbájlolva, szerencséjére nem érte semmit, 's a' háznak illy különös szokásain annyira el nem igazodhaték, hogy most már alkalmazni sem tudván többé magát, csak bámult, 's versent nevetve a' nevetőkkel, újkacajnak leve élő forrásává. Most párválasztás leve, mellyben a' büszke Auróra a' fényes völegénynek juta, 's mindeniknek még, Andoron kívül, egy.

„Uraim! most a' tánczterembe velem, a' megrivallott hangszerek köszöntik már ez estének véletlen magas örömeit, mellyekben együtt va-

gyunk mindnyájan osztozandók. “ szól méltóságos tekintettel a’ házi asszonyosság — ’s indul.

„Igen.... de... kedves asszony néném...”
e’ szókat tördelé utána Andor, az igazi, melyre Pazariné kegyes volt válaszolni, mondván:

„Kend most kimehet abba a’ kis cselédszobába, ha ura mást nem parancsol. Gondoskodni fogok, hogy mesterileg játszott szerepét ott kéjelmesen leihassa!” Erre ismét indult, a’ társaság nagy hahotával követé, ’s ha krónikánk színen adatnék-elő, a’ kárpitnak itt sebesen legördülnie kellene; de így Andort, a’ kijátszott szerencsétlen vőlegényt, semmi el nem fedilünk; azért maradjunk vele a’ boldogtalannal még egy két perczig. A’ többi már vígalmakba merülend úgy is a’ tánczteremben, de neki elhagyott-nak nincs egy ösmerőse, barátja, nincs senkie, ki a’ történeteket neki megmagyarázná, ki részt venne visszas sorsában. Ő még most is a’ nagy kacaj közt eltűntek után ámulva áll a’ szoba’ közepén egyedül, ’s eszmélni kezd, nem őt illeti e e’ kinevetés? — Egy inas boros palaczkokat ’s poharakat hozza, hogy itt lennének a’ férfiak’ számára. Andor még most is itt állt, ámulatok közt, határozatlanul, a’ mint az inas dolgát végezvén, időtöltés’ kedvéért megszólítja:

„Mit búsul pajtás uram, tán a’ pünkösdi királyságot siratja?”

Andor mélyen érzé, hogy már csordultig van töltve a' keserű pohár, de némán elnyomá fájdalmát. Az inas, magokban levén, a' közvigalom' rovására egyikét boldog perczet kívánván éldelni — azaz, hogy ehhez ő szolga létére tán nem is tudott, 's idejét, a' borral együtt, inkább csak töltötte, miként szegényesen lehet; elég az hozzá, hogy a' hozott italok legnemesbikéből poharat tölt, 's kínálja Andort is:

„Már mi e' háznál így szoktuk. Ha az uraságokkal nem, előbb vagy utóbb kell részesülnünk a' jóban. Tegye ezt pajtás uram is;“ 's könyeket facsart szemeiből az egy huzomban leöntött erős bor.

„Sok furcsa szokás van a' kendtek házánál,“ mond andalodtából ébredve Andor.

„Hja! mennyi ház, annyi szokás! Nekünk itt, igaz hogy pokollá teszi előre az életet ő nagysága, az a' vén Lucifer; de tán a' jövő életbelit álljuk-ki most itt egy úttal; aztán az illy dinom-dánomokból a' szemes legény még is kiveheti néha a' vámot.“

„És gyakran van ez?“

„Rendesen minden héten, de ha a' szükség kívánja, többször is. Szokásként minden péntek a' napja, de most illy gazdag vőlegény, mint a' kend ura, megérdemli, hogy a' szokástól egy kicsint eltérjünk, 's ma vasárnap ismételjük a' lakomát.“

Andornak mintegy idegvonaglász mereszté-kijáráját a' tele-pohár után, melyet egy cseppig mohón nyele, ha a' félkábultságból, melyben feje boronga, egész válhatnék, 's egy jóltevő varázsálmom után ismét Dunán túl, melyet ma átvezett, ébredhetne! 's megrázkódva bortól és érzelemtől, némán tevél-e az üres poharat.

„Biz úgy!“ folytatá a' szolga; „pajtás uraimék itt kedves vendégek, mert ha ez a' jó szerencse nem akad, nem tudom ki fizetné-meg az új esztendei contókat!“

„Contók?“

„Igen, mert nálunk már ez a' szokás, hogy megszerzünk ugyan mindent a' mi drága, de kérje aztán valaki az árát.... De lépteket hallok, — távozzunk, nehogy a' jó ozsonna után keserves vacsoránk legyen.“ ezzel a' szolga ment, 's kivoná magával Andort is. —

Egykét kíváncsi cseléd a' folyosó ablakáról nézé lopva a' zajos belvigalmat. Andor is megállapodék, hogy legalább valamit láthasson a' rovasára adott mulatságból. — Egy kedv-chaos vala az egész terem, melly fényét a' mindenek fölött ragyogó büszke Auróra kisasszonytól nyeré, ha még elválasztlan nem volna benne világosság a' sötétségtől, szellemi lég a' nehéz földtől, tűz a' vizektől. Andoron állt, hogy „legyen világosság!“ de ő hallgatva, a' törté-

netre bizá, hogy majd fejtse-ki a' valót, 's ijed-ve futott ez álfényben csillogó panoramától, hogy csendes rejtekben pihentethesse zavaros fejét, mellyet itt biztos kebelre még nem hajthata. — Az említett kis szoba felé tarta a' homályban, mellynek ablaka gyenge fénnel világíta elébe. A' jó Jusztin üle benn asztal mellett, varrójával, silány mécs-világnál; ki felől, ha most elő nem hozzuk, tán nem is tudakozódott volna senki a' tisztelt olvasók közül, figyelmök inkább a' csillogó táncz-terem Gratiáit 's Adonisait lesván tomboló vigalmak között. Ő üle itt, mondom, a' szelid munkás leány, elrejtve, mit nem is gyaníta, kaczer szemek elől, együgyű magányában, munkája mellett, a' mint Andor rá nyitá az ajtót. Illően kele-föl helyéből a' leányka, a' váratlan látogató előtt, kinek esetét egyedül ő nem tudá csak még a' háznál, következésképen való alakjában fogadá, 's szerény meghajlással letéve munkáját kérdé:

„Tán valamit méltóztatik parancsolni nagysád?”

„Én e?” viszonz Andor, rá bámulva, mint-ha egyedül e' kérdés emlékeztetné, hogy ő csak-ugyan Peterdi Andor.

„Igen! tán a' szolgák el vagynak ott benn foglalva?”

„El!“ sohajt Andor; „minden el van már ott benn foglalva, 's én e' boldog magányban itt nyugtot jövék keresni, mert máshol — láb alatt vagyok. Szabad e megpihennem melletted kedves leány?“

„Óh kérem — itt minden olly szűk, olly illetlen....“ pirulva így tétováz Jusztin, meglepetvén a' kérdéstől, 's szorongva néze-ki a' homályba, mint boldogtalan a' sötét jövőbe — nem leskelődik e künn irigy szem, melly gúny' tárgyává tehetné e' jelenést. Majd Andort kémlelé félénk pillantatokkal, mint szabad bokorban tannyázó őz az első vadászt, kinek hálójából nem szabadulhat, valljon jót vagy roszt akar e ez? csupa történet vagy bizonyos czél hozza e őt hozzá? 's akármelly esetre mint kelljen magát viselni?

„Légy nyugodt hugom!“ mond Andor, észrevevén a' leány' küzdését; „engem te elösmérél. Én nem úr, hanem kisasszonyod' mátkájának szolgája vagyok — “ 's röviden elmesélé azt, mit a' tiszt és nagyságos asszony ottbenn róla meséltek-el.

„Ugyan úgy e?“ felele könnyűlten Jusztin, 's elfoglalá újra asztalánál helyét; „beh furcsa! ha akar, üljön-le.“

„Köszönöm jó leány!“ mond Andor, 's egy alacsony padon elfogadá a' kínálást. —

Darabig szótalánul ülének most, mindenik azon töprenkedve, min kezdje a' beszédet? végre Jusztin, legalább hogy csak szóhoz jöjjenek, e' kérdést tevő:

„Hát millyen ember az a' maga ura?“

„Egy — egy — jó ember, és más — semmi!“
sohajta Andor.

„Szegény....!“ mond sajnálva Jusztin; de mintha gondatlanul 's gyanúsan szolt volna, elharapá a' szót.

„Nos — miért? tán sajnálnád uramnak kissasszonyodat?“ kérdé figyelemmel Andor. „Szólj, jó leány, mit lehet tartani uram' mátkája felől?“

„Minden jót, úgy hiszem;“ válaszola jószívűleg Jusztin. „Különben én nem ösmerem, de sokkal fölöttem is áll ő, hogysen ítélnék...“

„'S ki vagy te, jó leány?“

„Egy szegény árva, távolról tán rokon is e' házhoz, ezért tart a' nagyságos asszony.“

„Rokon? 's te nem részeltetel a' ház' vigalmaiban, mellyek itt idegeneket is honosítanak?“

„Megszoktam már e' részvétlen magányt, örömmel munkálok csendességben, 's tudom, hogy a' nagyságos asszony ezt így szereti....“

Mennyi ház annyi szokás! gondolá keserűn Andor, de eltökélé, hogy ennyi balszokáshoz magát alkalmazni soha nem fogja. Itt szokás a' vőlegényt nevérol 's értékérol ösmerni-

el; szokás a' mátkának várt vőlegénye helyett idegen kezét szorítani; szokás még is rovására multságokat adni, mellyből maga kizáratik; 's szokás végre az árva rokont, szem elől eldugva, munkája mellett szigorú magányban hagyni, míg az utolsó inas is legcsapongóbb kedvét halászhatja a' zavarban! — Andor érzé ezt, 's mélyen sohajta, fölállva alacson padjáról, 's mert új érzelmeknek szavakat adni nem tudta, minden szó nélkül távozni akara.

„Hát el akar hagyni?“ kérdé igéző bánattal, tűjét varrójában felejtve Jusztín.

Andor megállapodék, 's mohón nyelé az epe-dő pillantatokat, mellyek távoztát látszának féltetni. Kétkedése végre erős tökéletté vált, 's hatalmas indulat ébredve szűnyadó lelkében, küzdése közt a' bámuló Jusztin mellé lépe, 's hévvel szorítva kezét ajakihoz, szóla:

„Leány! te angyala vagy e' háznak, engedj futnom ennek sátányai közül!“ 's kirohant a' szobából.

Jusztin ámultában mozdulatlan marada széken. „Istenem! mi vala ez?“ kérdé lelkében gyanúsan magától, 's fejét, mellynek az indulataj alatt támaszra volt szüksége, egyik kezére bocsátván, égi álmakba szenderült, mellyek közt csak a' szív vala ébren. És láta képeket, mellyek külön alakokban csak az eltűntet mutoga-

ták, lelke elfogultan, felejtve múltat és jelent, csak a' homályos jövőbe merenge, míg — míg — a' kelő nap' első sugárira, mellyek ablakán át köszöntek, ébredni kezd, a' nélkül, hogy alutt legyen, 's varrójánál lelé magát, a' nélkül hogy tisztán eszmélhetne, este van e még vagy reggel!

Csend uralkodék még az éjen át dobzódott udvarban, csak Jusztint emlékezteté az együgyű reggeli tárogató, szokott foglalatosságaira, 's indult az ól felé, hogy felvigyázna ott a' fejő cseledekre. Bámultára, udvaron keresztül mentében, a' vendég vőlegénnyel — 's mi tudjuk, hogy az a' tiszt úr volt — találkozik, ki nyugtalanul az ólak felé kémlelődni látszik.

„Ugyan, jó leány, nem tudnál inasomhoz útastítani?“ kérdé a' szembe jövő Jusztint.

„Én — nem tudom — hol van....“ mond ő elpirulva, 's hogy zavarodása észre ne vétesék, elsiet. —

A' tiszt Andorunkkal akara szólni, hogy azt a' történetekről felvilágosítsa, 's illy nem várt sikerét látva vállalatának, további segédül a' játéknak okosan fölkérje; olly játéknak, mellytől az ő egyetlen földi szerencséje függ. Andor azonban nem vala sehol található, 's ez őt' aggodalmakba ejté. —

Különös, hogy Andor illy egyszerre csak eltűnt, 's hová lett szegény? így elmél olvasóm,

ha krónikámat előlről és nem végről kezdve, eddig hata már, 's én bátor vagyok egész illendőséggel jelenteni, hogy Andor ez éjjel — megszökött! — Most már szeretném látni az embert, ki e' pontnál bámultában egypár pillanatig legalább meg ne állapodnék, 's ne kérdené: de hát hogyan, vagy miért? — Hja! ennek ismét hosszú históriája van, 's én merem állítani, hogy mi még sem Andort, sem atyját tökéletesen nem ösmérjük, 's nem hallók kivált együtt-beszélgetéseket a' nászba indulás' éjén. Ezt hát föl kell még világosítanunk, hogy érthessük e' hirtelen változást; azért teljes alázatossággal, és ezúttal tán utoljára, van szerencsém tisztelt olvasóm előtt még egy kis türelemért escedezni. —

Az öreg Peterdi úr a' maga szobájában igen okos ember volt, csak hogy külső dolgaiban a' nő-kormány annyira kifogott már rajta, hogy hatásköre csak magában határozódott. Látta ő, és keserű elméletekre fakadva látta, fia' neveltetését, kiben az anyai kényeztetés mellett, minden szellemin eddig diadalmaskodék a' testi erő, noha nem volt apja' csendes, mélyen fontoló, tiszta ítéletének minden nyoma nélkül; de szűnyadt mind eddig a' lélek, lenyomatva a' porélet' súlyától, mint óriási rom alatt a' kincs. Azonban a' kedvező pillantat megérkezék, 's az apa' igazságos vágyai, mellyek fiának az ösmert fényűző

Pazariné' házával kötendő frigyen valának végkép' elhalandók, hatalmasan kelének-föl keblében az ártatlanságnak megmentésére, 's fiát, az indulás előtti estén, titkosan szobájába vivé, mint főlebb látók. Itt ő, mert nejétől távol envilágban volt, kevéssel lerajzola Andornak magát, megmutatá semmiségét, fölébreszté benne a' vele rokon szellemű, de szendergő dicsvágyat, kivágy-ni agarai közül, 's megutálva a' munkátlan túnya életet, egy magasabb, méltóbb körben, munkában fényleni más hasonlók felett. Eszközöket mutata a' cél' elérésére, 's szív' mélyére ható apai tekintettel fogadtatá-meg fiával tanácsának, intéseinek engedelmeskedni. Andort megrázá lelkében e' hív rajza életének, 's mintegy örökös álomból ocsódva-fel, elborzada a' képtől, melyet az elébe tartott tükör ada-vissza. Forró há-lakönyvekkel köszöné apjának e' számára tartogatott mennyei kincset, 's magából egy egészen új lényt alakítani, szentül feltevé magában. — Tanács vala most Pazariékhoz elmenni, hogy anyjától elválasztassék, 's világot lásson, melyet kézi-könyvül használand; de onnét vissza nem térni, míg magát illően kiképezni nem fogta. Eszköz vala egy jó summa pénz, melyet apja, kis kora óta e' szent célra össze zsugorgatott, neje' tudta nélkül, 's egy ajánló levél a' fővárosban Peterdi úrnak egy iskola évekbeli lelkes 's

most nagy tekintetű barátjához. — Így indula Andor leány-nézőbe, illy gondolatok foglalatoskodtaták útjában, míg minden nyomon apjának szavait igazaknak látván, föl nem sohajtá: milly sok szokás van még a' világon, mellyeket eddig ő nem is gyanított, 's mellyeknek előtte ösmertlensége annyi hiányt éreztete, annyi pirulást okozta. E' küzdése közt, érzelmeinek e' forrásában, tűnők-fel neki Jusztín, a' szelid, lelkes leány, mint az örök sötétséget megvilágosító első égi fény, ki annyira állta méltóságában a' divat' 's külfény' ama' bábjaihoz, mennyire ő, tölők visszaizonyodék. Ő látá a' leányt, szerény kis világában, másoktól sejtetlen, mint elrejtett szent képet diszleni, hallá bájhangjait, érté lelkét, melly vele rokon vala, 's látá kivált ama' távoztát féltő pillantatokat, mellyek epedve, mint a' parton maradt kedveséi az örömét ragadó távolba halának-el utána, 's pedig a' játékba rang és név, érték és álfény nem elegyedének! 'S egy illy ritka percze az életnek ne gyűjtsa e magasra a' lelket, 's tette ne buzdítsa a' halandót? ezt csak az hozhatná kétségbe, ki rideg magányában sinlődvé, az életnek csak borongó telét, de viruló langy tavaszát soha nem izlelé. — Andornak most egészen ínye szerint esék, a' vele olly furcsán szövetkezett tisztnek regényes föllépése Pazariéknál, mellyen annyira

megütközék először; mert ő alakját ott hagyhatta, legalább az első gyanú' elhárítására még is maga futhata, hogy föllépjen az új pályára, melyről soha, vagy csak dicsőséggel lelépendő! — 'S ím most már ösmerjük egész mivoltában Andort, kinél először csalt a' külszín; de későbbi viselete, komolyabb föllépése óta, mély érzelmet, ha műveletlent is, 's szilárd férfi-charaktert gyanította már. Kívánjunk neki szerencsés útát, 's kedvező pályát nemes céljához!

De míg mi itt Andor' belső szellemi létén philosophálánk, 's tulajdonival 's határozatával ösmerkedénk: ez alatt ébredézének a' múlt éj' vigalmainak sáppadt hősei is. A' tiszt még most is keresé Andort, de nem volt, 's eltűnte egy kis lármát okozott a' háznál, mellynek oka ismét ez vala: a' tiszt tökéletesen meggyőződván Andor' eltűnte felől, még bizonyosabban adhatá-ki magát képében, sőt új cselre bátorítá a' reménytelen eset, hogy Andort tolvajnak, ki minden vele hozott pénzét magával vivé, kiáltsa-ki. Most már a' dolognak, ha részére kedvezőleg akar végződni, sebesen kelle haladnia, miért az Aurórával egybekelést minden módon sürgetni kezdé. Két akadály volt még előtte; katonasága 's a' cautio. Pazariné rá akará beszélni a' kilépésre, de ő zászlójához erősen ragaszkodék, 's érté nyelvével ő nagyságát is meghódítani, ki, mint

főlebb láttuk, a' katonákat nem igen tűrheté. Azonban ezredének kevés idő múlva összevonulási pompás áthuzódása a' falun, Pazarinénál teljes diadalt nyere részére. Az ifjú hős, szilaj szökdelő paripán, arannyal csillogva osztálya előtt! — ah! ez a' világ minden egyeteme' tudományos okleveleinél többet tesz! — Fenndoboga Pazariné' szive is e' látványra, 's maga javaslá vejének a' további katonáskodást. A' dolog sürgős vala, — szomszéd helységben az ezere'd tulajdonosa, 's ennél olly hamar, olly könnyen ki lehetne csinálni a' dolgot, csak pénz kellene! — Hja! de ezt a' megszökött inas vivé-el magával, haza menni foglalatosság és idő nem engedék; kölcsön kelle hát felvenni a' kívánt summát; ismét a' Peterdi' rovására. Volt a' háznak egy zsugori, szinte már aggregény, de pénzes ösmerőse, ki Cornéliát egy darab idő óta már szerelmi kinézésekből szemmel tartá, 's kiben, szerencsére, a' minél később annál hevesebb lángra gyúlt szenvedély amazon, t. i. a' pénz' szeretetén, győzedelmeskedék. Minden jól ment, a' kívánt summa letéteték, 's Pazariné fölül rá még a' könnyelmű Cornéliát is gazdagon adhatá-el, kinek érzelem úgy sem igen laká kebelét, csak mulathatott, csak pénzes nő lehetett legyen! Ez mind olly sebesen, olly szépen folyt egymásból, mint a' láncszem, 's alig fogja hinni kedves olvasóm, hogy egypár év alatt Pazariné

a' legelégtelbben, 's a' szokottnál is nagyobb göggel ünneplé leányainak kettős lakodalmát. — Notabene! mind ezt szegény elbujdosott Andorunknak, ki isten tudja most hol járt, rovására.

'S így most már addig beszélénk, addig regélénk, hogy házasság is történt, pedig kettős; ebből gyaníthatja kiki, hogy krónikánk vége felé hajol. De mielőtt ez lenne, illő leend egy kis dörgésmorgásnak vegyülni a' dologba; mert Pazariné ő nagysága ugyan férhez adá leányait, de bezzeg Peterdiné asszonyom mit fog rá mondani, kinek hamarjában elő sem tudjuk majd fiát adni? Azért még egy kis türelmet, 's most már igazán legeslegutoljára kérek a' szíves olvasótól.

Harmadik hete már, hogy Andor búcsút vön egynehány napra anyjától, 's mind eddig sem maga, sem híre nem jő. Peterdi úr gondolá magában mi történt, de az asszony semmikép sem tudott a' hosszas kimaradás' okára jöni: azért eltökélé fia után menni, hogy valót tudhasson. Leporoltatá hát a' még menyasszonyi ajándékban kapott ó castrumot, mert az új, Peti kocsisal, kit a' tiszt magához pénzele, még mindig Pazariéknál volt; 's a' két öreg sárgát, fakó szerszámába befogatván, indult dunántulra. — Épen a' lakodalom' estéjén ére oda, hol minden örömben és fényben úszék már, midőn ő, mint

valami tévelygő üstökös, rongyos alkalmával az udvarra, kíváncsi figyelmet gerjesztve, behajtattott. Belép a' kivilágított terembe, 's ott úti köntösei alatt valami véletlen maszkot gyanítva, körül fogák az újságvágyó vendégek. Ő köszön, magát hajtogatja, de senki nem viszonz semmit; ámulva várja a' dolog' kifejlését. Végre jő a' házi asszony, 's Peterdiné üdvözlő csókolására siet; de az előle félre áll. Peterdiné körülnéz, pirul, haboz, 's elijed a' háztól, mellynek szokásait nem ösmeré, még is vele közelebbi frigybe lépni ohajta, 's hol tán — mert minden arra mutatott — épen menyekzőjét tartják fiának.

„Megengedjenek,“ szóla végre Peterdiné, „ha úti köntöseimben, 's illy véletlen, tán az ünnepet zavarom; de úgy hiszem bejöhettek.... én.... Peterdiné vagyok....“

„Mit? Peterdiné? Julcsám! egyetlen barát-ném!“ kiált zajos örömmel, karjaiba futva Pazariné; „alig ösmerélek-meg a' réglátás miatt!“ 's most csókjaival halmozá, egyszersmind kifelé vivé magával, hogy bundái közül kibontva, díszesebben jelenhessék-meg a' fényes társaság előtt.

„Mért nem korábban csak egy nappal is, kedves Julcsám, holott mi megírók az esküvés' napját?“ (de a' tiszt úr, igen természetesen, a' levelet el nem küldé.) „Ma kelének össze gyermekeink.“

„Ma?“ kérdé halaványulva Peterdiné, 's szokatlanul döbrent-meg szíve a' váratlan újságra.

„Mindjárt szolgálatot küldök, barátném, hogy részt vehess a' köz vigalomba,“ mond Pazariné, 's ment.

Egybekeltek? gondolá Peterdiné, és tudta nélkül? és az új meny most még csak kézcsókolására sem siet? De tán őt fogja most küldeni anyja — kecségteté magát — 's idegen szobalány jött tükörrel 's mosdó szerekkel. A' szolgálat bő volt, mindenén fény és ragyogás, de egyszersmind hidegség uralkodott; 's Peterdiné csak azt bánta, hogy ősi szokásként háztűz nézni nem jöhetett. Most ismét megjelent a' társaságban, 's a' menyasszony, udvari hideg hajlongások közt, bemutatatták neki. Peterdiné elijedt a' drága menyétől, hogyan fér ez meg majd az ő szűk házában? — 's a' fia után tudakozódék, ki igen természetes okoknál fogva, a' szobában nem vala. Erővel vonja-be a' tisztet, mint vőlegényt, Pazariné, kinek szerény vonakodását elég bölcs vala onnét magyarázni, hogy egyszerű anyjának megjelenését, illy magasb szellemű társaságban, átalja. Peterdiné elébe siet, de kétkedve áll meg a' vőlegény előtt:

„Én a' fiamat keresem!“

„No 's? itt van!“ mond megütközve Pazariné.

Peterdiné bámulva vállat von, 's a' vőlegény, napa előtt térdre húlva vallja-meg, utolsó szorultságában, a' cselt, mellyel Aurórát nőül nyeré. Erre közös lett a' zavar. Pazariné ájultozott, aztán kínos görcsöket kapott, hogy le kelte őt fektetni, 's Peterdiné hálákat ada lelkében istennek, hogy fiát, 's kivált itt, háztűz-nézés előtt meg nem házasítá. De most szegényre rá is került a' sor, mert Andor' elbujdosását tudtára adák, 's hollétéről senki sem tudá. — Szóval a' lakodalmi örömöket sírás váltá-fel és bánat; csak Auróra, ki úgy is tudá a' dolgot, maradt egykedvűleg büszkén, vágyainak, bár mi módon, teljesültével, 's férje föllenge szerelmi érzelmeiben egyformán, titkosan örülve, hogy esküvő előtt nem érkezék ez a' veszedelmes alföldi vendég. Cornélia' mátkája is kedvét veszté, mert a' gazdag sógor' rovasára adott pénz, igen tudá, milly bizonyosan el van veszve napánál; de szép ifjú nejével vigasztalá magát, ki szinte fölijedezék menyasszonyi álmaiból, most már szigorúban átadva látván magát a' könnyelműségéhez kevéssé vastagocska 's komor férjnek. — A' tiszt elég hajlékony, elég finom vala ugyan kikeresett szavakkal, forró igérettel 's meleg kézcsókjaival napát iránta engesztelni; de az maga tudá, mint szegült egyszerre szárnya magas gögjének, büszke

vágyainak, 's mint kelljen most már házának az adóssági súlyok alá süllyednie!

Peterdiné meg nem foghatá fiának illy nyom nélkül 's már szinte több heteki eltűntét, azért kétséges aggodások nyomák iránta lelkét. — Más nap tüstént indulni készüle, hogy otthonról szükséges nyomozásokat tehessen az eltévedt iránt; de míg elmenne, Pazariné őt titkos beszédre beteg ágyához kéreté.

„Az én sorsom, barátném!“ így kezdé, „a' legnyomorúbbá leve. Adósságokban olly mélyen ülök, hogy többé mindenem már velök föl nem ér; azért semmivel kell maradnom, 's a' kínos választás — egyik vömnél panaszos kegyelem-kenyérre szorulni. Auróra tisztné, férjével kell hurczolódnia, én hát Cornéliához vonulok, 's javaimra idegenek teszik kezöket. De egy árva rokonom van, barátném, kinek sorsa most mélyen érdekli szívemet. Őt gyám és ótalom nélkül nem hagyhatom, vidd magaddal barátném, legyen vigasztalód, míg fiad megkerül. Munkás, szelid leány, ő körüléd még hasznos is lehet!“ 's most Jusztinkáért csengete.

Peterdiné' szíve ellágyult, barátnéja' 's az árvának sorsán, ki szerény beléptével, 's nyájas külsejével olly kedvezőleg lépé-meg őt, hogy azonnal fogadást tőn barátnéjának, ótalmába venni az árvát. Hála 's öröm-köny gördüle Jusz-

tin' szemeiből, forrón csokolá nénje' kezét, 's félénk bizodalma Peterdinéhez hódoló tiszteletté vált, a' mint az, habozó szerény ajánlkozás után, a' kedves leányt szívesen kebléhez szorítá. Ők elmentek, 's el minden vendég, különféle érzesek között. — A' tiszt Aurórát szűk szállására vivé egy silány faluba, 's Cornéliát a' másik vővivé, anyjával együtt, jószágára; hol a' gazda adott irányt a' nő' minden tetteinek, hová hiúság 's kéjelmes élet őt nem kísérheték, 's hol csend és zaj, kéj és bú csak a' férjnek derült vagy borult pillantatótól függ. — És e' rövid vonások után, úgy hiszem, egyik ifjú nőnknek házi környülményit sem kell világosabban rajzolnom az eszmélő olvasó elé. —

A' harmadik év múlt már ez eset óta, 's Andorunk még mind eddig elő nem került, 's Peterdiné már csaknem kétségbe esék kedves fiának megláthatása felől ez életben. Jusztín, a' szelid lelkű, derítgeté csak borús napjait, ő biztatá, ő kecségteté a' jövő' arany reményeivel, mellyek nélkül szív-vágyai kihelván, eddig tán érzéketlenségben tompult volna el lelke. Engyermekeként tekinté a' kedves leányt, kit a' kitűnő szíves bánás, 's még egy magyarázhatatlan titkos kötél, olly édesen vona, olly hű érzelmekkel csatla a' tisztelt gyámhoz, millyenekkel csak egy édes gyermek ragaszkodhatik szüléihez.

— 'S e' viszonyok közt, 's két év után már, emlékezzünk csak, szives olvasó, azon kis dunarévi csárdára, mellyben Andorral a' tiszt úr olly furcsán szövetkezett, 's látjuk Peterdinét, egy rokonától vissza tértében, beszállva 's Jusztínnal a' múltról 's fiáról beszélgetve. — Zajos lármával nyit ajtót egy huszár tiszt, legénye által a' belebb fekvő faluból lovakat parancsolva kocsija elé; utána jött egy bekötözködött ifjú nő, karján egy esztendő kis csecsemőt ringatva, hogy a' kellemetlen szekér-rázásból magát némileg benn kipihenje, mint az éjjel még tovább utazandó. Kevéssel ezek után egy falusi asszony, egyszerűleg öltözve; 's végre két komoly, tudós külsejű, fiatal úr. — Soha ennyi vendég e' csárdában, mióta fenn áll, egyszerre nem volt. 'S kik lehetnek mind ezek? várja, tudom már, türelmetlen olvasóm. A' tiszt Auróra' férje volt, ki sietve más vármegyébe szállítatva-át, most éjjel nappal utazék nejével rendeltetése' új helyére. A' büszke Auróra! bagázsias kocsin, szobaleánya 's dajkája magának — hallatlan! de így fizet a' világ! A' falusi asszonyság paraszt-kocsin, Cornélia. Épen egy fényes névünnepre készüle a' szomszédba, midőn beteg napánál lévő férje sietve utána küld, hogy anyja meghalt, 's temetésre okvetetlen meg kell jelennie. Így hát tüstént félretevé a' fodrozandó ruhákat, tud-

ván, milly pontos teljesítést kíván férje' parancsa. Gazdasszonynak honn mamáját hagyá; nem tudom nem lessz e hiba a' háznál, mire a' gazda megjö, ő nagysága' igazgatása alatt? — 'S a' két ösmeretlen tudós — ezt már csak eltalálná az olvasó, hiszem, ha Jusztin, különösen meglepetve, fel nem sikoltott volna is — hogy ez Andor, az eltűnt Andor, egy lelkes barátjával, kinek vezérlete alatt a' fővárosban ösmeretlenül eddig magát művelé; pártfogójának, kihez apja utasította, közbenjárásával diszes hivatalt nyert, 's most méltó gyermekül magát szüleinek bemutatni jö. — Képzeltető a' köz bámulás e' különös összejövetelen, melly még tovább is tartana, ha a' tisztnek lovai meg nem érkeznének, 's Cornéliát is kocsisa indulásra nem intené. — Peterdiné 's fia itt hálának, 's más nap haza érve, Andor meleg örömkönyvek közt dőlt az őt váró apai karokba. Anyja előtt felvilágosítának mindent, ki most hibáit a' nevelésben átlátván, teljes elégtételt lelé fiában; azt sajnálá csak szegénykében, hogy annyira elsoványkodott! A' szülék' végohajtása kevés idő múlva betelt. Andor megházasodott, 's ki volna méltóbb nő hozzá, mint Jusztin, a' lelkes, szelid leány, kit Peterdiék, mint tulajdon gyermeköket szerettek. Fenn érzé a' derék leány szerencsáját e' választásban, 's létének és tetteinek irányául a' házi boldogság vala kitűzve; 's

mivel: mennyi ház annyi szokás — alkotott ő is férjével együtt egy házat, mellyben szokás vala: szorgalom és munkásság, szelídség és jámborság, rend és csinosság, jó kedv és barátság; csak, melly mind ezeket fűszerezé, a' házassági szerelem nem vala csupa szokás; kölcsönös érdem gyujtá azt naponként újabb langokra; lélekből eredt az, azért sírig kísérve az életet, mennybe is, honnét jöve, az oda tűnő lélekkel átszálla.

Kovács PÁL.

EMLÉKEZÉS.

Hévvél szerettem
'S ím szenvedek,
Keblembe' dúlnak
Bús érzetek.

Gyötrelmem enyhet,
Írt nem talál,
Életfáim közt
Zúg a' halál:

De bár gyötrelmem
Írt nem talál,
'S életfáim közt
Zúg a' halál:

Szelíd örömmel
Emlékezem,
Szép napjaidra,
Óh szerelem!

BAJZA.

A' KÉT HOLLÓ.

Bük - ágon nagy sötéten
Holló vagyon ;
Más holló ellenében
A' szirtfokon.

Bük-ágról szól a' holló :
„ Én éhezem ,
Mi lesz ma , barna rabló !
Eledelem ? “

'S a' barna társ a' szirton
Károgva szólt :
„ Vitéz van ott az ormon ,
Bús mint a' hold.

Kemény párharczban hullt-el ,
Nincs fegyvere ,
Mellette sólyma nyögdel
És hív ebe ;

De Zille, Zille távol
A' hűtelen,
Új férj' karában tánczol
Dús termeken. “

'S бүк-ágról szól a' holló;
„Ez kell nekem!
Solymát te üzd, kutyáját
En elverem. “

És szállt a' két dögorzó,
Károgva szállt,
'S a' holt vitézen tápot
Dúsan talált.

És Zille, Zille távol
A' hűtelen,
Új férj' karában tánczol
Dús termeken.

GARAY.

S A J K A D A L.

Életem' folyóján
Búszél lengedez ,
Életem' folyóján
Tört sajkám evez ;
Rajta útzólag
Vérző szívem ül ,
'S messze , ismeretlen
Part felé röpül.

A' folyónak árja
Mély , fenéktelen ,
A' folyónak árja
Csalfa szerelem ;
Kormányom' kitépve ,
Engem gyermeket ,
Lebke csolnakommal
Szirt közé vetett.

Elsülyedt örökre,
Szél között zajon,
Elsülyedt örökre
Minden kincs, vagyon;
Képek, égi álmak,
És tündér remény,
Útra szép hazámból
A' mit hoztam én. —

Felleg és ború most
Láthatáromon,
Felleg és ború most
Néma bánatom;
Egy csillag vezérel,
A' hit' csillaga,
Biztató jövődök'
Kétes záloga.

Csendben és vihar közt,
Sziklán és habon,
Csendben és vihar közt,
Szálj te, csolnakom!
Élet' habjain túl
Majd szívem kiszáll,
Messze, szebb világnak
Békepartinál.

BAJZA.

A' T Á V O Z Ó.

Leszáll a' nap ,
Borúl az ég ,
Elhagyott a'
Szívreménység ,
Hogy tégedet ,
Te gyöngyalak !
Még enyémnek
Vallhassalak.

Remény, remény!
Tündéri kép ,
Csalárd vagy , mint
A' földi szép;
Csalárd mint az
Én galambom ,
Kinek szívét
Nem birhatom.

Leány, leány!
 Idvességem,
 Gondolatom,
 Érzeményem,
 Nyúgodalmam,
 Földi mennyem
 Csak te voltál
 Egykor nekem.

De most, leány!
 De most, remény!
 Örök búban
 Kesergek én,
 Örök búban
 Miattatok,
 Kik álnokúl
 Megcsaltatok.

'S te csába lány!
 'S te álremény!
 Istenhozzád
 Örökre; én
 Elbucsúzó
 A' világtól,
 Kibujdosom
 Szép hazámból.

Útam nyugot
 Felé megyen,
 Pusztaságon,
 Rengetegen;
 Hű társ gyanánt
 A' fájdalom
 Kisérni fog
 Vad útamon.

'S ha majd a' szent
 Határokon
 Kikészülend
 Ez árva nyom:
 Türeátok,
 Bájvidékek,
 Még utolszor
 Visszanézek.

'S míg reátok,
 Bájvidékek,
 Szívszakadva
 Visszanézek,
 A' csókdozott
 Határokon
 Siromba zár
 A' fájdalom.

BÚSTAVI.

SZÉP, SZEBB, LEGSZEBB.

Szép vagy lányka, ha ostromlód' sok hímü szavára
 Kis fejedet rázván azt feleled neki: Nem!
 Szebb ha zavarba hozott; legszebb, mikor édes-epedve
 Gyöngé pirúlással mondani merted: Igen!

GARAY.

ÉJFÉLKOR.

Tündöklő csillagok,
Lobogva fényletek!
Hajh szívem is lobog,
Mint a' ti fényetek,

De kebletek nem ég,
Szerencsés csillagok!
Hidegen fénylenek
Tündöklő lángitok:

Bennem mint aetna-tűz
Forr, küzd az érzelem,
Velem kél 's nyugoszik
A' megcsalt szerelem;

Hajh még is lángjaim
Kiolthatatlanok,
Mint örök fényetek,
Tündöklő csillagok!

BAJZA.

CORROLÁN 'S A' HÁBORGÓ RÓMA. .

Hoc illud est praecipue in cognitione rerum salubre
ac frugiferum, omnis te exempli documenta in illustri
posita monumento intueri: inde tibi tuaeque reipubli-
cae quod imitare capias: inde foedum inceptu, foe-
dum exitu, quod vites. LIVIUS.

Története 's polgári alkotmánya valamelly népnek szoros kapcsolatban állanak egymással. Romában e' kettő olly sokképpen összefonódva jelenik-meg, hogy egyiket a' másik nélkül előadni szinte lehetetlen. A' hét hegyű várost, a' sorsnak ezen legszebb remek művét, mint Polybius nevezte, szabadság' szerelme alkotá naggyá: de viszont a' polgári alkotmány által nem korlátolt szabadságszomj egyfelől, és a' magányos személyek' szinte nem korlátolt uralkodói vágya más felől, vitte hanyatlásához. Szabadság építe a' kiralyi szék' omladékain egy erős 's minden szomszéd népeknek félelmes respublicát, ez törte-meg a' consulok', ez a' tanács' rettegve tisztelt tekintetét, ez teremté a' tribunusi méltóságot, melly végre a' népnek csaknem fejedelmi hatalmat szerze: de ez volt viszont, mi az országot örök rengetés és viszályok között tartotta, mellyeknek zavarából emelték-ki fejöket utóbb a' Sullák és Mariusok, a' caesari mindent legázló hatalom, ki-

rályi koronát készítve és zsarnokpálczát adva a' Tiberiusok és Nérók' a' Domitiának és Caracallák' kezébe, kik mindent undoksággá változtattak, mi a' hajdani Romában nagy és dicső volt. Mert a' Romulustól szerzett, 's mind utódaitól mind a' respublica' alapítóitól sokképen változtatgatott polgári alkotmány hiányos vala: sem tiszta republicanus szabadságot nem adott a' népnek, sem a' félig adottaknak fenn maradására bátorságul nem szolgált: sőt eme' helyett tágas nyílásokat mutata, mellyen mind a' despotismus', mind az aristokratia' kényei féketlenül kicsapongván, az elnyomás' eszközeit magokhoz ragadozhatták. Innen a' szünetlen panasz, bizodalmatlanság, háborgás és párt, mellyek az országra többszöri ínséget hoztak, a' népet örök nyugtalanságban tartották. Illy alkotmány mellett a' rendet 's magát a' szabadságot is csak a' nép' tömegében erős gyökeret vert erkölcsiség, jónak és igaznak szeretete, tarthatják-fenn, melly tulajdonok, miként tudva van, változékonyak és gyarlók, mint maga az emberi akarat, mellyben alapulnak. Azon kevés tiszta időpontokat, mellyeket a' Tiberis melletti lakók értenek, nem polgári alkotmányoknak, hanem erkölcsaik' még meg nem romlott korának köszönhatték. Erkölcsitelenség űzte-ki a' város' falai közül a' szabadság' nemtőjét is.

A' romai respublicát senki se tekintse tehát respublicák' ideálja, se polgári életét 's viszonyait polgári boldogság' fő pontja gyanánt. Benne a' tyrannismus, az oligarchia minden ábrázataiban, sőt még maga az anarchia is, ez a' népek' öldöklő szörnye, többet uralkodtanak mint a' demokratiai szabadság, melly tiszta kifejlődési pontjára soha nem is jutott-el.

Egy szakaszát fogom leírni a' respublica alatt sokszor támadt háborgásoknak, mellynek Coriolán nem oka, csak indító eszköze volt. Mert nekem úgy látszik, a' minden tekintetben annyira érdekes romai történeteknek nem azon része nevezetesebb, melly e' hódoltató nép' messze táborozásait, hanem inkább az, melly beltörténeteit, forrását annyi nagy és alacsony, dicső és nemtelen tetteinek, ábrázolja. De mielőtt tárgyamhoz fogjak, szükség lesz Roma' állapotját néhány vonással festenem, hogy ne csak a' történeteket, hanem azoknak okait is tudassam.

A' királyok' kiűzetése a' patriciusi rendnek volt csak kedvező, nem az egész népnek. Király helyett most két consul ült kormányon, fejedelmi hatalmú. Választatások évenként történt, de kizárólag csak a' lovagrendből. Azon elsőségek, mellyeket a' patriciusi rend Romulustól nyert 's a' királyok alatt mindig birt, a' királyok' kiűzetése után nem csak nem fogytak,

hanem inkább növekedének jogbitorlat és vagyonszarolás által. Hiában ügyekezett a' derék Valerius Publicola, consul-társa Brutusnak, még törvényekkel is, — millyen, például, ama' nevezetes: *De provocatione ad populum* — a' népnek az aristokraták ellen védsánczokat építeni: ezen törvények siker nélkül maradtak, erejük kijátszatott. Mig végre a' poriglan nyomottak megúnván a' jármot 's megsokalván kivált azon szigorú bánásmódot, mellyel a' lovagrendi hitelezők pórosztálybeli adósaikat sanyargatták, kiktört a' korlátok közül; elhagyá a' hálátlan várost 's a' szent hegyre vette magát, kebeléből jövőndőre védszónokokat kívánva, kik ügyét az elnyomás ellen pártolják; 's nem csillapodott-le mignem kívánatait megnyerné.

Ezen szónoki, vagy saját nevével nép-tribunusi tisztség' megalapításával Roma' alkotmányában harmadszori nevezetes változás történt. Tarquin' kiűzetése után monarchiai kormányból aristokratiai igazgatásra ment által, most pedig egy hatalmas demokratiának veté-meg alapját. E' demokratiához közeledés azonban nem egyszerre, hanem lassan, lépcsőnként ment; többszöri rengek után, mellyeket részint erőszakos kitörései a' népnek, részint a' patriciusok' vagy inkább a' romai tanács' makacssága 's meggondolatlan lépései, nem ritkán egyes polgárok' tettei szültek.

Mit a' valeriusi törvény nem vala képes: a' népnek befolyást szerezni a' kormányra, azt most a' tribunusi tisztség volt eszközözlendő.

Eleinte úgy látszott, a' tribunusi tisztség a' consularis hatalomnak nem ártand 's még kevésbé a' tanácsnak; mert a' tribunosok' egész tisztiköre csak a' pórrend' pártfogására terjedett-ki. Sem tekintettel, sem különös hatalommal nem birtanak; még csak népgyűlést sem lehetett tartaniok. Öltözetök nem különbözött egyéb magányos személyekéitől, 's kíséretök, midőn nyilvános helyen megjelentek, egyetlenegy viatorból *) állá. Tanácsgyűléskor kinn ülének különös padon a' terem' ajtajánál; belépniök csak akkor vala szabad, midőn a' consulok által hívatának, hogy a' pór' ügyében hozott végzés velök közöltessék. Illyenkor, ha a' végzést ártalmasnak látták a' pártolt rendre nézve, ezen szót írták alá: Tiltom, mellynek teljes ereje volt a' hozott végzést megsemmisíteni. Hatáskörök a' várasra, 's ennek falain kívül legfelebb mérföldnyi térre terjedett. Kötelességek volt, mindig — a' latin ünnepeket kivéve — a' várasban maradni, ajtajokat éj és naponnan tárva hagyni, hogy lakjaikban az üldözött mindenkor ótalmat találhasson. Szóval, egész tisztségek nem vala egyéb, mint ügyefogyottak' pártolása. De nem

*) A' tiszti szolgáknak bizonyos neme neveztetett így.

sokáig maradtak ők illy szerény korlátai közt a' hatalomnak: kis idő' elforgása mulva tehetségöket terjesztgetni kezdték, 's a' consulok' sőt még a' tanács' hatáskörét is kérdés alá venni; utóbb semmi sem vala eléggé nagy és magas, minek elnyerésére ne törekedtek volna. Ürügye alatt a' póri jogok' védelmének szándékok vala az aristokraták' hatalmát megtörni, a' mit idő' haladtával el is értenek. Kedvező volt rájok nézve a' tanács' tagjai között több ízben támadt véleményi szakadás, melly zavart szült 's azt, hogy a' tanács gyakorta eltéveszté szemei elől igazgatása' céljait, 's hibákra botlott, mellyek később vissza jobbíthatlanok valának. Illy hiba 's ártalmas lépés volt részökre az aedilisi tisztség, mellynek felállítását a' tribunusok' kérelmére megengedték. Ezen aedilisek szinte a' pór-seregéből választattak, 's nem voltak egyebek, mint vak eszközei a' tribunusi kénynek. Tiszti körökbe tartozott a' köz épületekre felvigyázni, millyenek a' templomok, fürdők, vízcsatornák 'stb. Ezek előbb consuli felügyelés alatt állottak; 's így az aedilisi hivatallal a' tanács saját consulai' hatalmát csonkította, 's első alkalmat nyújta a' tribunusi hatáskör' terjedésére. *)

Azon tanácsbeliek, kik ez új tisztséget felállíthatni vélték, azt hitették-el magokkal, hogy

*) Dionysii Halicarnassensis opera. Lib. VI.

nagy lelkűségök a' pórrendet mind inkább hozzájuk kapcsolandja, hogy általa béke és csillapodás állván-be, a' város' boldogsága fog meg-alapítatni. Kis ideig úgy tetszett, hogy nem rosztól láttanak, mert a' két rend közé csend és egyetértés állott-be. De ez igen is rövid korig tartott: a' háborgás' tüze csak hamu alatt pislolga, minden pillanatban lángra lobbanható.

Az élelem' szűke, melly T. Geganius és P. Minucius' consulsága alatt (Roma' építése után 261. évb.) Romát ostromozá, alkalmúl szolgált a' tanács és vagyonosb polgárok ellen lángot támasztani. Sicinius Bellutus és Lucius Junius Brutus *), kik a' szent hegyre kivándorlott népnek a' mult időkben vezérei, utóbb pedig első tribunusai valának, most aedilisi hivatalra választatták magokat, hogy a' köz dolgokba még mindig befolyások lehessen. Ez a' két nyugtalan vakmerő ember, kinek tekintete csak azon félreértésen alapodott, mellyet a' respublica két rende között támasztott 's koronként élesztgetett, azon álhírt költötte, hogy a' patriciusok készakartan támasztottak élelmi szükségét, a' gabonát saját táraikban halmozván össze, mellyet most szán-

*) Valódi neve Lucius Junius vala; a' Brutust maga adta volt magának, azzal kérkedvén, hogy valamint ama' régi Brutus a' királyoktól Romát, úgy ő a' patriciusi hatalomtól a' pórrendet fogja megszabadítani.

dékok nagyobb áron adni, hogy kármentesítsék magokat a' tartozások' elengedéseért, mivel a' mult időben a' szent hegyre vándorlott népet vissza édesgeték. Újabb neme, úgy mondának, a' pénzsikarásnak, mellyet a' nép' zsarnokai feltaláltak, hogy a' szegénység' utósó filléreit is magokévá tehessék.

A' dolog azonban nem így álla. A' szent hegyre vándorlott, nagyobb részint földmivelő nép, más hazát akarván magának keresni, telkeiket műveletlenül hagyá, a' minék természetileg szükségét kelle szűlnie. Ezt jól tudták ön magok a' tribunusok is, de ők a' patriciusi rendet akarák gyanússá tenni a' nép' szemében 's megragadták e' kis alkalmat is, tudván, hogy sikere leend az éhség miatt különben is nyugtalankodó pórrendnél. *)

Ezen rágalmak ellen a' tanács elégtételt nem kerese, nem vőn, hanem a' helyett ügyekezett nagylelkűleg a' közszükségen segíteni. Két patriciust Siciliába küldé gabonát vásárlani; mert az olaszországi népeknél, kik Roma' növekedését irigy szemmel nézték 's örvendettek nyugtalanságain, sőt gyakorta hasznát is vették, nem lehetett azt szerezni. Mind ezen gondoskodások' ellenére nem szűntek-meg a' tribunusok fondor-

*) Tit. Livii Historiarum Lib. II. — Biographien des Plutarchs von Kaltwasser. C o r i o l a n. — Dionys. L. VI.

kodni 's híreket terjeszteni, hogy a' szegénységet lázadásra bírják. A' consulok gyűléseket tartanak; előadák a' dolgok' mibenlétét, elő azt, miként ügyekeznek a' tribunusok zajgást támasztani, 's mind ezt azért, hogy a' hiedékeny köz-nép' tévedéseit felvilágosítsák. A' tribunusok sejtven, hogy egyenes úton céljaik felé nem haladhatnak, fortélyhoz nyúltak. Egyik gyűlésben nem engedék a' consulokat szóhoz jutni; ők is beszéltek midőn amazok, 's így a' két egyszerre beszélő félnek egyikét sem érthették a' hallgatók. Hiába mondatott, hogy a' tribunusi hatalom csak a' tiltom-ig terjed, hogy nyilvános előadásokat gyűlésekben tartaniok nem szabad: ők nem csak nem hallgattak semmi intést, sőt eléggé merészek valának, mind eddig példátlanúl, azt állítani, hogy a' consulok csupán a' tanács' előlülői, népgyűlésekben minden mások felett tribunusoké az elsőség. E' szemrehányásokból szóviták keletkeztek, mellyek csak lelkeket ingerlének 's nagyobbíták a' zajt, 's a' háborgás végre annyira szenvedélyes lőn, hogy a' hevesbek közel valának kezeiket egymásra emelni. Ekkor a' ravasz Brutus, ez időben, mint mondtam, aedilis, a' consulokhoz mene, igérven, hogy ha szabadság engedtetik szólhatnia, a' zajt lecsillapítandja.

A' consulok azt hivén, hogy ezen kérelem, mellyet nép és tribunusok' jelenlétében egy aedilis hozzájuk intéz, újabb bizonyítványa leendő előlülői hatalmoknak, megengedék Brutusnak a' szólhatást, bízva egyszersmind benne, hogy a' tribunusokat kívánságaiktól elmozdítandja azon természetes okból, mert népgyülekezetekben nem csak pór – hanem lovagrendű polgárok, sőt tanácsbeliek is vannak, kik felett tribunus előlülői tisztet nem gyakorolhat. De Brutus, a' helyett, hogy a' néphez 's tribunusokhoz szólna, Geganius consulhoz fordult, — egyikéhez a' mult évben a' szent hegyre küldött követeknek, — 's kérdé, ha emlékezik e miként egyike a' szenthegyi békepontoknak abból álla, hogy a' patriciusok nem fogják félbeszakasztani azok' beszédét, kik a' pórrend' ótalmára vannak választva? „Igen jól emlékezem,“ felelt a' consul. „Miért jövétek hát most ide“ folytató Brutus, „a' nép és tribunusai' tanácskozását zavarni?“ „Mert e' gyűlést mi consulok rendelénk és nem ti;“ válaszolt tovább Geganius, 's azt veté utána megfontolatlanúl, hogy ha a' tribunusok rendelték vala e' gyűlést, a' consulok nem csak nem háborítanak őket, sőt gyűléseikben meg sem jelentek volna. *)

Alig hallá Brutus a' consul' szavait, örömharsogva kiálta-fel: „Ti győztetek pórrendű pol-

*) Dionys. Liv. Plut. ugyan ott.

gárok! Tribunusok! — Hagyjátok a' consulokat mai nap szólni, meddig nekik tetszik, holnap én fogom nektek megmutatni, mi egy tribunus 's meddig terjed hatalma. Tribunusok! mond tovább, adjatok parancsot, hogy holnap e' helyt a' nép összegyűljön; életemmel kezeskedem érte, hogy ígéretemet pontiglan teljesíteni fogom.“

Ezen viszálykodások alatt beállott az éj 's a' nép eloszlott. A' pórrend nyugtalan volt megtudni, mi fog történni: a' patriciusok ellenben egész nyugalommal tértenek haza, nem is sejtven, hogy Brutus eléggé fortélyos lehessen valami nevezetes tettet véghez vinni.

De ők nem ismerék az embert, kivel dolgok volt. Brutus a' gyűlés után azonnal Iciliushoz *) ment, hol tisztársaival késő éjig tanácskoztak. Más nap összegyűjtven a' népet a' piacon, mindenek előtt elfoglalák a' helyeket Vulcan' temploma mellett, hová azok szokták volt magokat helyezni, kik a' nép előtt beszélni szándékoztak. Tömérdek sokaság tolult össze. Elsőben Icilius szólott. Hogy a' régi, de még mindig sajgó sebeket felszaggassa, lefesté élénk vonásokban, mit kelle a' szegény népnek szenvednie a' királyok' kiűzetése óta mostanig Roma' kegyetlen aristokratáitól; hogy ezen közínségek soha nem szűntenek volna meg, hanemha két elszánt pol-

*) Spurius Icilius, ez időben első tribunus.

gár feltámad a' zsarnokok' vakmerészségei ellen. Most élelmi szükségét csináltak, úgymond, hogy a' népet újra és másodszor szolgálkává tehessék; a' tribunusoktól meg akarják tagadni a' nyilvános szólhatási hatalmat, csupán azért, nehogy a' népet saját érdekei felől felvilágosíthassák, a' mi kézzelfoghatólag bizonyítja, hogy a' népre a' tribunusi hivatalból hárult hasznokat fondorkodnak megsemmisíteni. Azért, vagy rontassék-e a' tribunusi hivatal, vagy ha a' nép sikerét ohajtja, határozottassék-e törvénnyel, hogy a' tribunusok népgyűlést rendelhessenek, benne a' pórnép' java iránt tanácskozzandók. Szükség továbbá kemény büntetéssel eltilalmazni, hogy valaki a' tribunust nyilvános beszédében félbeszakasztani, vagy hivatalos munkálatiban gátolni bátorkodjék.

E' beszéd nagy tetszést nyert. Felkiáltások történtek, hogy Icilius hozza a' törvényt javaslatba. A' javaslat még a' múlt éjjel elkészített, hogy annál sebesebben végzéssé válhassék, mert a' tribunusok féltek, hogy ha halasztatik, a' patriciusok mindent megmozdítanak elnyomhatására. Icilius azonnal felolvasá a' javaslatot: „Senki ne merészelje a' tribunusnak népgyűlésben tartott beszédét zavarni; ki e' tilalmat megszegi, kezességet állítson, hogy a' reá rótt pénz-büntetést megfizetendi, ha pedig azt ellenkeznék

tenni, életét 's vagyonát veszti.“ E' javaslatot a' nép' szava azonnal megerősíté, mielőtt a' consulok ellen-állhatnának. A' tanács küzködött e' végzés' elrontásán: Az csak egy zugoly-gyülekezetnek, melly nem is vala szokott szertartásokkal megnyitva, koholmánya, úgymond; de a' tribunusok nem hagyák magokat megzavartatni; érezve erejüket, tartalék nélkül kimondák, hogy a' tanács' végzéseit csak a' szerint fogják tisztelni, a' mint a' tanács e' népét tisztelendi. A' kérdés heves zajgást támasztott, de végre csakugyan a' tribunusok győztek, nagyobb lévén pártjokon a' szám, 's így az erő. Ekként eszközle a' consuli egyetlenegy vigyázatlan szó a' tribunusoknak ismét egy nagy lépést a' hatalomra. A' nép, örülve győzödelmén, lecsillapodott, 's több nyugalommal tűrte éhségi kínjait is. *)

Megérkezének azonban Siciliából a' hajók, terhelten gabonával, mellynek egy része országos pénzen vétetett, a' más pedig Gelon Sicilia' királyának ajándéka vala. Kérdés támadt azonnal, mi áron adassék e' gabona a' szegény népnek. A' tribunusok tanácsba hivattak, hogy adnának véleményt. A' gyűlésnek azon tagjai, kik a' tanács és nép közt mindenképen békét ohajtottak, azt mondák, hogy a' Gelon' nagy lelkűségének köszönt gabona ajándékul, a' pénzen vett pedig

*) Dionys. Lib. VII. — Liv. Lib. II. — Plutarch. Coriol.

csekély árért adassék a' népnek. De midőn a' szólás' rende Coriolánra kerülne, kinek a' tribunusi hatalom kezdet óta tör vala szemeiben, ezen beszéd harsant-meg a' tanácsteremben: „Azon szerfeletti gond, mellyel a' tanács a' nép' szükségsein segíni ügyekszik, csak arra való, hogy a' pórban a' felfuvalkodás' vágyait nevelje. E' nép, úgymond, csak úgy fog megmaradni kötelessége' korláti közt, ha szükségek nyomják. Most van idő, hogy a' tanács, lázadások által sértegetett felségét megboszúlja a' háborgók' fejéin, kik vakmerők voltak a' patriciusok' ellenében magoknak hatalmat csikarni.“ Ezek a' tribunusok' jelenlétében voltak mondva.

Mielőtt a' történetek' elmondásában tovább haladnék, szükség leszen ez embert közelebbről megismertetnem, hogy okait tudjuk meglepő keménységű 's köz elkeseredést gerjesztett beszédének.

Cajus Marcius, ki később Coriolanus nevet nyert, egyikéből vette származását Roma' első patriciusi házainak, 's rokonságban álla Tullus Hostilius egykori királlyal. A' gyermek, korán elvesztvén apját, anyjának, a' később e' gyermeke miatt elhírült Veturiának *) gondja alatt

*) Plutarch Coriolan' anyját Volumniának nevezi; Dionysius és Livius Veturiának; nőjét Plutarch Vergiliának, Dionys. és Livius ellenben Volumniának. A' hihetőség a' két utóbbi részén áll.

növekedett. Roma' akkori szokásaként tanulmányai testi gyakorlat 's fegyverforgatásban állottak, melyekhez rendkívüli szeretetet és ügyességet árult-el már gyenge éveiben. Első jelét hősi tüzeinek azon háborúban adá, melyet Roma a' kiűzött Tarquin ellen viselt, ki magát az olasz népek' segedelmével királyi székébe vissza helyezni ügyekezett. Ezen harczban az ifjú romai kitűnő bátorsággal vívott 's egy társa' életét a' dictator' szemei láttára menté-meg, melyért őt vezére a' harcz után tölgykoszorúval jutalmazá. *) Ez a' korán nyert jutalom benne a' dics' szomját nem gyengíté, mint sokaknál történni szokott, hanem nagyobbakra ösztönzé, 's még inkább tüzelte; így történt, hogy ezentúl ritkán térne-meg valamelly csatából koszorúk, vezerei' dicsérete 's egyéb megkülönböztetés nélkül. Nevezetes, a' mit felőle Plutarch emlékezetben hagyott, hogy nagy tettekre leginkább anyja' tetszése ösztönöze 's dicsőségei' legnagyobbikának anyja' örömkönyeit tartotta, melyek közt ez harczkoszorúit szemlélte, és őt zokogva magához ölelé. E' gyengéd érzésből lehet megmagyarázni azon befolyást, melyet anyja minden tetteire, születésétől a' Róma előtti táborozásig, gyakorlott.

*) A' római törvény annak tölgykoszorút rendelt jutalomul, ki egy polgár' életét szabadítá-meg.

Egyike hadi pályája' szebb szakaszainak Corioli város' ostroma volt, Cominius consul' vezérlete alatt. A' Volscok, kiknek ez nevezetesb városok vala, ide gyűjték erejüket, hogy falai alatt egy elhatározó ütközetet próbáljanak. A' romai seregnek csak egyike állott Corioli mellett, Titus Larcus' vezérlete alatt, a' másikat a' consul a' távolról csoportozó Volscok ellen vitte. Marcius az ostromlók' seregében álla. Corioli' védhada egy kirohanást próbált a' gyengült erejűnek vélt Larcus ellen, és szerencsés vala a' romaiakat egész sánczaikig visszaverni: de itt egyszerre Marcius termett előttök, kisdud csoportjával. Izmos's egyszermind ügyes kezei alatt azonnal rémítő mészárlás támad a' rohanók' elsői elhullongának. A' következők óvakodtanak e' példára közelebb jöni, 's Marcius látván azt, harsány szóval kurjongatá vissza a' futó romaiakat; mert ő nem csak öklével és csapásaival, hanem, mint Cato bajnokban megkívánja, szavával és szemei' tekintetével is olly rettentő vala ellenség előtt, hogy vele szemközt nem minden volt bátor megállani. Kiáltására többek csoportozának mellé, mellyre az ellenség hátrálni kezd. Marcius nyomban űzé őket egész kapujokig. Ámbár azt tapasztalá, hogy társai csüggednek, visszavonakodnak a' nyilak' zápora elől, 's hogy kevésnek van bátorsága a' csatát egész

a' város-falak közé folytatni, de ő azért nem hátrált, hanem, azzal buzdítván néhány bátrabbakat, hogy a' szerencse nem a' futók' hanem az űzők' számára nyitá-meg a' kapukat, utat tört az ellenségen 's beronta a' városba. Itt eleinte mindenk hátráltak rémítő tekintete elől 's megvalának lepetve különös bátorságától, de később észrevévén mi kevesed magával van, minden irányból öszve özőnlének, és körbe vették az egyedülvívót. Harcz és pusztítás támadta most, bámulatig véres és rémítő. Itt, úgymond Plutarch, az összetolulás' sűrűsége közt, ökle' erejével, lábai' gyorsaságával, 's mindent elrémítő bátorságával, csodáit vitte végbe a' hősi erőnek. Néhányan fegyverétől tolattak vissza, mások félelmökben hányták-el a' fegyvert, 's így tért és időt csinála Larciusnak, seregeit könnyű szerrel a' városba vihetni. *)

Midőn a' város el vala foglalva, a' romai katonák rablani kezdének. Marciust fellobbantá haragja; beszédet tarta hozzájuk, mi gyalázat rablással tölteni időt az alatt, hogy Cominius consul a' maga osztályával hihetőleg veszélyes csatát vív. Szavaira kevesen figyeltek, de ő c' kevéssel is megindula a' consul' nyomán, hogy magát seregeivel egyesíthesse. Útközben inté társait álhatatosságra, 's könyörgött isteneknek,

*) Plutarch, Dionysius.

engednék őt még a' csata előtt Cominius' táborába érni, hogy polgártársaival a' veszélyben osztozhassék. Úgy lőn mint kívánta. Cominius' társai épen megérkeztekor gyónák egymásnak végrendeléseiket.*) Eleinten köz rémülés támad, véresen és izzadtan látván őt a' katonák egyszerre megjeleni. De Marcius sebes léptekkel egyenesen a' consulhoz mene, 's örömmel beszélé a' coriolii fényes diadalmat. Cominius megölelte 's kezét nyújtá neki, mellyre a' seregek újabb bátorságot vőnek 's magok kérék vezéröket, vigye őket azonnal ütközetbe; Marcius viszont dicsőség' lángjaitól hevülve azt kéré, állítsa a' consul őt azon helyre, hol az ellenségnek legerősebb csapatai fognak vinni. Így kisded csoportjával az antiumiak ellenébe állítatott. Mihelyt a' csata a' hajító dárdákkal elkezdődött, Marcius olly szertelen tüzzel rohant a' táborhomlokra, hogy az, dühét ki nem állhatván, széledezni kezdett 's az antiumi sor nem réménylett hirtelenséggel át vala törve. De most a' Volscok' részéről minden szem Marciusra, és minden kéz Marcius ellen látszott fordulni, 's a' vakmerő el vala veszve, ha Cominius egy erős csapatot

*) Szokás vala a' romaiaknál, mint Plutarch beszéli, a' csata' kezdete előtt szóbeli testamentomot tenni három - négy tanú' jelenlétében, kiki örököst nevezvén maga után halála' esetére.

különösen segédére nem küld. Körüle rémitő vérontás volt; holtak holtakon. El vala bágyadva sebeitől 's az erőszakos harcz' munkáitól, de nem hagyá magát nyugalomhelyre vitetni. A' diadalmasnak, úgymond, szégyen mutatni elfáradást, 's ment úzni a' már széledező ellenséget. A' sorok egymás után több pontokon is csak hamar át törettek 's Roma' diadalma teljes lón.

Következő napon a' consul a' tábor' jelenlétében beszédet tartván, elmondá, hogy e' diadalt Marciusnak kell köszönni 's elhalmozá dicséreteivel a' derék bajnokot; a' zsákmánynak tized részét neki engedé, 's ezen felül megajándékozá egy gazdagon felszerszámozott paripával. Marcius a' consul' dicséreteit megköszöné, a' paripát elfogadta, de a' tizedrészt elvenni nem akará, mert az, úgymond, nem becsületdíj, hanem bér, melly neki nem kell; ő megelégszik társaiéhoz hasonló osztalékkal. A' helyett kéré a' consult, hogy egy volscus barátját, ki derék, jámbor férfiú, 's most fogollyá lévén gazdag úrból szolgaságra jutna, engedje neki szabaddá tehetni.

Szavait rendkívüli örömjaj és tetszés követte. Haszonvágyon felül emelkedett lelki creje nagyobb csodálatot gerjesztett, mint hős tettei, mellyeket csatatéren annyiszor volt alkalmok

szemlélni. Kik egyébiránt irigy szemmel nézték is felsőségeit, annál készebbek voltak őt most díjra méltónak vallani, minthogy nem fogadá azt el, 's tisztelék az emberben a' rényt. A' tettség' zaja megszűnván, Cominius újra felszólala: „Ajándékot, ön akaratja ellen, nincs hatalmunkban reá tolni: de van egy más szere a' jutalomnak, mellyet magától el nem háríthat. Határozzuk itt el, a' mit különben is már jeles tette ada neki, hogy ezután őt e' város' nevétől fogjuk nevezni.“ Ez idő óta, úgymond Plutarch, Romában minden száj Coriolán névvel nevezte őt. *)

Coriolán nagy erejével birt mind a' léleknek mind a' testnek. Őszinte szívű volt, takarékos; honnak, törvénynek és rendnek barátja, védője, szigorú őre; 's benne e' békés indulatok hősi erővel, mint láttuk, 's ezen felül ritka hadvezéri elmével valának párosulva. Derék férj és házatya, igazságos barát, nagy lelkű ellenség; egyképen sanyarú mások és maga iránt: de szeretelenül makacs és hajthatatlan volt; önérzésű nagy mértékben, 's egész a' kevélységig büszke; ezért a' republicai egyenlőség' barátinak szemében metsző tőr. Kitünő tehetségei 's fenn szárnyaló szelleme miatt polgártársai rettegék inkább, mint szerették. A' haragnak, a' mi balszeren-

*) Dionys. Liv. Plut. ugyan ott.

cséi' forrása is lön, nagy hatalma volt lelkén. Kormányra látszott inkább teremtvé, mint kormányoztatásra, a' mit honfiai sejtettek, azért vala előttök gyanús, félelmes. Egy évvel az imént beszéltem népmozgalmak előtt, consuli hivatalt keresett, 's a' tanács' nagyobb része, meg lévén győződve, hogy illy hadvezér az országnak csak jeles szolgálatokat tehetend, ügykezett őt ezen tisztségre előmozdítani: azonban már maga ez előkelők' pártfogása elegendő ok vala, hogy a' nép a' különben is rettegett ember' ügye ellen támadjon. A' tribunusok, kiknek legtöbb okok vala tőle félni, a' tanács' törekedéseit úgy ábrázolák, mint összeesküvést a' nép ellen, 's ezért a' nép reá nem szavazott, 's neki azt kelle látnia, hogy választáskor olyanok' ellenébe veszté a' csatát, kik vele érdemben és tehetségekben távolról sem mérkőzhettek. A' tanács, minthogy szándéka nem sikerült, inkább magát, hogysem Coriolánt látta meggyalázva. Coriolán, ki a' választásnál egykedvűleg mutatta magát, mint büszke lelkek szokták, szívében teljes vala boszúval; mert sok jeles tulajdonai között, szerencsétlenségére, nem ügykezett lelkének megszerezni a' türeelmet; szilárd természetében kevés szelidség volt, nem gondolámeg, hogy annak, ki ország' dolgait intézni, emberekkel bánni és élni akar, mindenek előtt

önérzetét kell megtagadni, 's türelemhez szoknia. Felgyújtva azon gondolattól, hogy a' midőn más származási fény, hizelgés, cselszövények által nyer tiszteltetést, tőle az, érdemei mellett is, megtagadtatik: harag és elkeseredés foglalta el keblét. Haragját még inkább nevelte az ifjú patriciusok' szánakozása, kik bámulói valának; kiknek ő csatákban vezére 's tanítója, vitézségben példánya volt, kik versengettek egymással nyomdokain járhatni: mert a' szánakozás csak tehetetlennek kedves, az erőset ingerli. Ez volt egyik fő oka Coriolán' éles és kemény beszédének a' nép ellen, 's így állottak a' dolgok, midőn a' gabona iránti kérdés szóba vétetett.

„Ha a' nép adakozásunkra számol,“ mond ő a' tanácsban, „ha élelmet óhajt tőlünk csekély áron vehetni, adja vissza a' tanácsnak régi jogait, és törölje-el minden jelét utósó lázadásának. Mire a' piacon a' nép előtt a' hivatalbeli személyek, mellyeket a' mi apáink nem ismertek? Mire a' hatalom, melly ugyan azon város' falai között két különböző respublicát képez? Tűrjem e én egy Sicinius, egy Brutus' uralkodását, ki királyokét sem tudnám? Örökké rettegnem kelljen e ezen tribunusoktól, kik hatalmokat egyedül a' mi gyarlóságunknak köszönhetik? Ne engedjük tovább, öszvegyült atyák, ezen gyalázatot! Adjuk vissza consulainknak

minden felett a' mi romai nevet visel, régi hatalmokat. Ha nem elégszik-meg Sicinius, vándoroljon-ki czimboráival, kik úgy is csak az ő kevélysége' nevelői és zsarnoki tetteinek támogatói. Út a' szenthegyre nyitva áll. Nekünk csak engedelkeny, békeszerető jobbagyokra vagyonszükségünk, 's hasonlatlanúl jobb volna őket egészen nélkülözni, mint alacson pórnéppel a' kormány' méltóságait megosztanunk. "*)

Ezen beszéd mély hatású vala: mindenszerte mozgást és nyugtalanságot szült. A' tanács' ifjabb tagjai 's kik vagyonosbak valának, elragadtatva Coriolán' beszédétől, azt mondák, hogy Romának csak ez egy férfja van, ki rendíthetetlen, minden hizelgéstől ment, 's érzeményit kimondani bátor. Ön magok tevének szemrehányást magoknak a' tribunusok' felállítása miatt 's nyilvánosan szólottak azok' eltöröltetése iránt. A' vélemények oda hajlottak, hogy a' respublica régi alapjaira állitassék vissza. De az öregeknek Coriolán' beszéde épen nem tetszett. Benne több fellengést láttak, mint érett okosságot 's aggodalomban valának következesei miatt.

Mint sejték, úgy történt. A' tribunusok hallván e' szigorú beszédet, azonnal kimentek a' tanácsból, összevgyűjték a' népet, elmondák Co-

*) Hasonlítsd Plutarch' Coriolánját Dionysius VII. könyvével.

riolán' beszédét, keserűbb szavakban mint való-dilag mondatott; öszveesküvésnek nevezék azt, melly szerint a' tanács a' pórrendet, nők 's gyermekeikkel, éhhalásra akarja kényszeríteni, hacsak tribunusait bilincsekbe verve Coriolán' kezeibe nem adja; Coriolán rémítő dühöncz, ki a' pórnak élete és szabadsága után lesekedik. Boszúra hívák az isteneket, hogy büntessék-meg a' tanács' hitszegését, melly megesküvék a' tribunusi hivatal' fentartására. A' szikra legottan lángot fogott; ezer szájból lehetett hallani az el-keseredés' hangját, a' rémítő fenyegetést, 's a' város, melly csak imént csillapodott-le, újabb lázadást láta falai között, rettentőbbet, veszélyesbet az előbbinél. Nem vala immár szó engedély felől, nem, mint előbb, kivándorlásról a' szent hegyre: a' nép érzette erejét 's el volt tökélye a' patriciusok' urodalmát Roma felett Romában kérdésbe venni. Beszédek valának hallhatók, hogy Coriolán erőhatalommal hurczoltassék-ki a' tanácsból 's tetessék áldozatává a' nyilvános boszúnak. De a' fortéllyal teljes tribunusok, hogy tetteikre törvényszerűség' palástját vonhassák, nem javalák az erőszakos lépést, hanem Coriolánt (mind eddig példátlanul) a' nép-gyűlés' elébe idézték, hogy ott magát igazolja. *)

*) Dionysius Lib. VII. Livius erről nem szól, mint általában Coriolánról röviden 's felületesen.

Coriolán, a' rettegni nem tudó, a' büszke, a' tribunusok' szolgálait, kik az idézeti parancssal hozzá jövének, mint előre látni lehetett, megvetéssel üzte-el maga elől: a' nép pedig és tribunusai erre még inkább fellázzadva, csoportosan jöttek a' tanácssterem' ajtajához, hogy Coriolánt elfogják. Coriolán kilépett, több ifjú tanácsbeliektől, kiknek bálványa volt, kísérve. Alig pillanták-meg a' tribunusok, intettek Brutus és Icilius aediliseknek, hogy vigyék börtönbe. De a' parancs vakmerőbb vala mint végrehajtható. Coriolán és barátjai védelmi helyzetbe tévék magokat, 's az aedilisek ökölütésekkel igazítottak vissza. Fegyvert Romában csak ellenség ellen volt szabad viselni, innen a' nagy divatú ökölviadal. Erre a' tribunusok a' népet kiálták öszve segédül: de más felől a' patriciusok is egybecsoportozának társok' védelmére. A' háborgás nőttön nő; az ellenkezők szemrehányásra, gúnnyra fakadnak; a' tribunusok keserűen panaszozzák, hogy magányos ember hivatalbeli személyre, melly szent és sérthetlen, kezeit meri emelni; a' patriciusok ellenben boszankodva kérdék, ki ada hatalmat tribunusnak tanácsbelit elfogatni, kinek méltósága egész pórrenden felül van? 'S ha a' nép' tribunusai a' tanács' tribunusaivá akarják e magokat tenni? E' szóváltások alatt megérkeztek a' consulok, kik részint kérés,

részint parancs által szét küldötték a' viszálykodókat.

A' tribunusok nem maradtak békén: következő nap öszvegyüjték újra a' népet. A' consulo-
lok és tanácsbeliek szinte eljötte-
nek, hogy tartóztassák őket valamelly meggondolatlan lépés-
től. A' tribunusok itt újra előhozák, a' tanács-
daczára, a' gabona' elosztatását, kikeltek a' con-
sulok 's ki egész tanács ellen. Coriolán, úgy
mondának, tyranni hatalomra törekedik. Bará-
tait, kiket érdemei' tisztelete szokott vala körülé
öszvegyüjteni, zsarnoki poroszlóknak nevezték.
„Coriolán parancsolá, mondának, hogy kezöket
aediliseinkre emeljék. Ő kezde verekedést 's ha
mi nagyobb mérsékkel nem birunk, azóta Roma'
utczáin vér patakanék 's lángolna a' polgári há-
ború.“ Midőn Coriolán' rágalmasában kifá-
radtak, azt mondák, kinek a' patriciusok közül
kedve vagyon őt védeni, lépjen szónokszékre és
beszéljen.

Minucius lépett elő, az első consul. Elő-
ször is panaszla mérsékelt hangon és fájdalom-
mal azok ellen, kik minden csekély alkalmat
megragadnak a' respublicában viszályokat támasz-
tani. Megmutogatá, melly igazságtalan dolog
az élelmi szükségét a' tanácsnak vétkül tulajdo-
nítani, holott az a' földmivelés' elmulasztásának
következménye. Azon két vádra, mintha a' ta-

nács a' tribunusokat el akarná törölni 's a' népet éhhez halásra kárhoztatni, azt nyilatkoztatá ki, hogy a' tanács a' tribunusi hatalmat ezennel újra megerősíti minden törvényes jogaival, melyek a' szent hegyen megállapítottak, a' gabona' árának meghatározását pedig a' népre bizza. E' szelíd bevezetés után, melly egészen arra czélozott, hogy a' szíveket lecsillapítsa, gyengéd szemrehányásokat tőn, mi vétkes némelly nyugtalankodóknak azon tette, hogy a' tanácsban mondott beszédek, mielőtt végzésekké válnának, mint bűnöket megróvják 's háborgások' okaivá teszik. „Emlékezzetek, úgymond, midőn a' szent hegyre menétek, minden panaszitok csupán az adósságok' elengedését tárgyazák. Alig nyérétek-meg e' nevezetes jótéteményt, új kéréssel jöttetek a' tanács' elébe. Tribunusokat kívántatok magatoknak, kiknek egész hatalmok csak abból álljon, hogy a' pórrendet a' lovagrend' elnyomásaitól védhessék. Új jótétemény, mellyet megköszöntetek, 's úgy látszott, kívánságitok egészen bevalának töltve. Akkor, bár lázadás uralkodott, senkinek eszébe nem juta a' tanács' hatalmait korlátozni, csonkítgatni, 's az alkotmányt megváltoztatni. Micsoda jogon akarjátok ti most azt, mi a' tanácsban történik, hatalmatok' körébe vonni? Mióta tartozik nektek egy tanácsbeli, ki a' maga véleményeit a' tanácsgyűlésben tarta-

lék nélkül kimondá, felelet' terhével? Melly törvény ad hatalmat arra, hogy halálra ítéljétek? Tegyük-fel hogy minden rend felforgattatott, hogy egész tanács a' ti tribunusaitok' törvényszéke alatt áll; tegyük-fel, hogy Coriolán ellenetek igen sanyarú vala, nem kívánja e józan ész azt, hogy néhány a' beszéd' tüzeiben kiszalasztott szavakat elnézván, egy jeles polgárt, érdemiért, mellynek ti, és csupán ti, annyi hasznát arattátok, számotokra megtartsatok? Nem érdemeli e' derék férfi, e' nagy hadvezér töletek sem kíméletet, sem kegyelmet? 'S ha teljességgel meg akarjátok büntetni, miért nem engeditek, régi szokásként, a' tanácstól megítéltetni? Ezen engedély újabb békülést fogna szerezni, holott ha a' lovagrenddel szűn nélkül viszálkodtok, csak elkeseredést fogtok eszközteni, mellynek később magatok részéről is bánatos következtései lehetnek.*)

E' beszéd nem tévesztette-el célját; vágyakat gerjeszte a' keblekben csillapodásra. Siciiniusnak váratlan és meglepő következtésű vala, 's nem tetszett: de elrejtve céljait, magasztalá Minuciust és a' tanácsot, hogy tetteiket a' nép előtt igazlani nem tarták magokhoz méltatlannak. Ezután Coriolánhoz fordult: „És, te derék polgár, úgymond gúnyhangon, meg fogsz e még továbbá is véleményednél, és a' respublicára

*) Dionys. Lib. VII. Plutarch.

nézve olly hasznos tanácsaidnál maradni? Mért nem könyörögsz a' néptől kegyelmet? De azoktól kegyelmet kérni, kiket előbb semmivé szándékozott tenni, egy Coriolán' hős lelkének megalacsonyító! " —

A' fondor tribunus azért szóla illy hangon, hogy Coriolán' ingerlékeny lelkét felháborítván, az feleletében újabb keserőségeket mondjon. Nem is család számolásai. Coriolán meg nem ismeré vétkét 's meg nem kérlette a' szíveket maga iránt, sőt a' mit Minucius' beszéde már már helyrehozott volna, ő újra elrontá. Keményebben mint valaha, megtámadá a' tribunusok' vakmerészségét, kimondá, hogy a' népnek nincs hatalma tanácsbeliek felett itéletet mondani. Ha valaki megsértetett a' tanácsban mondott beszéde által, vádolja-be őt a' consulnak, a' tanácsnak, kiket törvényes biráinak ismer, 's kész előttök szavairól számot adni; de tribunusoknak semmi felelettel nem tartozik.

Az ifjú tanácsbeliek elkapatva az örömtől, hogy Coriolán egész bátorsággal megmondá a' népnek, mit ők olly sokszor gondoltanak, felkiáltottak, hogy Coriolán semmi törvényellenit nem monda: de a' nép, melly az ő szavaiban büszkeséget és megvettetést vélt lelni, eltökélé, hogy éreztetni fogja rajta hatalmát. Sici-nius észrevén az indulatok' forradalmát, mi-

után néhány szót váltana tisztársaival, nem is tartá szükségesnek a' kérdést szavazás alá bocsátani, hanem minden további tekervények nélkül, Coriolánra, mint lázadó 's a' nép' hatalma ellen feltámadott polgárra, kimondá a' halálos ítéletet, megparancsolván az aediliseknek, hogy fogják-el 's lökjék-le a' tarpejusi sziklákról. A' parancs azonban hirtelen vala 's nem is teljesített, mert e' bánásmód sokaknál a' pórrendűek közül is kegyetlennek látszott. A' tanácsbeliek pedig 's minden jelen lévő patriciusok összefutának védelemre, Coriolánt körbe vevék 's elkecsere dtökben kézbe ragadának mindent a' mi védszer elejökbe akada, készek az erőszakot erőszakkal visszaverni.

Látván ezekből a' tribunusok, hogy Coriolánt nagy vérontás nélkül kezökbe nem keríthetik, rá hagyák magokat némelly békesebb indulatú hiveik által beszéltetni, hogy ezen kegyetlen 's egyszersmind rendkívüli lépéstől, mely szerint vádlók is bírák is egyszersmind, egy polgárt halálra ítélték, elálljanak, 's a' helyett a' vétke szokott rendén kihallgattatván, a' nép' szavazata által ítéltessek-meg. *)

„Ha csupán abban akad-fel a' patriciusi rend, úgymond Sicinius, hogy Roma' jelesebb polgára szavazás nélkül ítéltessek-meg, mi nem vagyunk

*) Plutarch. Dionysius itt némellyekben eltér Plutarchtól.

ellene, hogy az ítélethozás szokott rend szerint a' nép által történjék. E' szerint jelentem neked Marcius, hogy mától számítva huszonhét nap mulva a' nép előtt megjelenj 's védj magad', hogy a' gyűlés kimondhassa rólad ítéletét."

Ezzel eloszlának. A' patriciusok örömmel tértenek haza, remélvén, hogy a' háború, melyet az antiumiakkal éppen ezen időben valának viselendők, tovább fogja húzni Coriolán' dolgát, 's az alatt le fog csillapodni a' felingerlett nép. De a' táborozás csak hamar véget ért 's a' patriciusokban újabb aggodalom támadt Coriolán miatt. Gyülekezeteket tartanak 's tanácskoztak, mint lehetne a' dolgot jóra fordítani. Alkuba ereszkedének a' tribunusokkal, ügyekeztenek őket rábírní, hogy Roma' régi alkotmányához tartsák magokat. Minucius előadá, miképen Roma' építése óta még soha nem terjesztetett semmi tárgy népgyűlés' elébe, mielőtt azt tanács' végzése oda nem útasítá. Még a' királyok sem mellőzék-egy ízben is e' tiszteletes patriciusi gyülekezetet. Azért kéri, kényszeríti őket, maradjanak őseik' szokásánál. Ha Coriolán ellen nehézségek van, forduljanak a' tanácshoz, melly bizonyosan fog elégtételt adni, 's elítélendi igazságosan, ha e' kérdés népgyűlés' elébe tartozhatik e.

Sicinius szokott büszkeségével felelt: Ő soha sem fogja elismerni, hogy a' tanács' elítélé-

séhez tartozzék, mi jöhessen a' nép' elhatározása alá, mi nem: azonban társai, kik hasonló háborgók ugyan, de Siciniusnál okosabbak voltak, oda hajlának a' consulok iránti tiszteletből, mint mondogaták, hogy a' tanács végezze-el, ha itt Valerius' törvényének, de provocazione ad populum, helye vagyon e. Kiköték azonban, hogy a' tribunusok' vádait Coriolán ellen a' tanács kihallgassa. E' szerint össze egyezvén, a' tribunusok a' tanácsba hivattak. Közülök Decius a' legfiatalabbik vala szónok, mert kitünőleg jeles előadással és ügyességgel birt a' gyülekezetekben szólni. Olly tehetség, melly Romában nagyra becsültetett, 's általa nem kevésbbé leheté magasra emelkedni, mint hadi tudomány és hősi elme által. Decius előadá lelkes beszédben, hogy Coriolán a' népet éhséggel tanácslá kiirtatni, a' tribunusi hatalmat eltörteni; hogy minden tetteiben és szavában törekedés látszik magát Roma' tyrannusává tenni, a' mi már magában is halált érdemel. Előidézte Valerius Publicola' törvényét, melly szerint a' pórrendnek joga van a' patriciust, midőn tőle megsértetett, a' gyűlésnek bevádolva, megítélni. Tanácslá a' patriciusoknak, vonnák-meg védelmököt ezen honduló polgártól 's engednék által őt a' népi törvényszéknek. *)

*) Dionys. Lib. VII.

Beszédét végezvén, a' consulok felszólíták a' tanács' tagjait véleményadás végett. Legelőbb a' tanács' vénei szólaltak-meg, mert azon időben, úgymond Halikarnassi Dionysius, az ifjú tanácsbeliek nem bátorkodtak a' vénebbek előtt szólni, nehogy őket tanítani látassanak. Többnyre néma, azaz lábas szavazók (*senatores pedarii*) voltak, 's szavazások menetelből állott ez vagy amaz párthoz.

Mindenek Appius Claudiusra figyeltenek, várva, mi véleményt fog e' gyakori ellenkezője a' néphatalomnak jelenleg adni. „Tudjátok összevgyűlt apák!“ mond ő, midőn a' rend reá került, „hogy azon lengeségnek, mellyel ti a' nép' kívánatait teljesíteni magatokat mindig olly készeknek mutattátok, én régóta csaknem egyedül szegezém magam ellene. Jóslataimmal nem egyszer talán terhetekre is voltam: de a' következés aggodalmimat nagyon is igazlotta. A' felsőségi hatalom, mellyet a' lázadóknak engedtetek, ímé most ellenetek fordul. Jóságtokkal ön magatok készítetek fenyítékvesszőt, melly most benneteket sujtogat; eszközöket adátok ellenségetek' kezébe, mellyel most hatalmatok tiportatik. Hasztalan fedezgetitek saját szemeitek elől a' veszélyt, mellybe a' tanács sulyedez, igen is világosan kell látnotok, hogy minden az alkotmány' felforgatására intéztetik. A' tribunusok lépcsőn-

ként haladnak céljokhoz: a' fő hatalomhoz. E' kevély nép, melly most tanácsbeliek felett törvényt mond, eleinten csak könyörögve járult előtökbe az adósságok' elengedéseért. Készségtek új kívánságra ada nekik ösztönt: saját kebelökből kértek magoknak kormányzókat. Én erősen ellene szegültem ezen újításnak, de minden iparkodásim' daczára ti jobbnak láttátok tribunusokat teremteni, azaz, teremteni a' lázadásoknak örök vezéreket. A' nép dühe' örömmámorában e' tribunusokat úgy kívánta sérthetlenné tenni, a' hogyan még a' consulok, fejei az egész republicának, sem voltanak. A' tanács megegyezett mindenben, nem jó indulat, hanem gyarlóságból. A' tribunusi személyt törvény tevé szentté, sérthetlenné. A' nép kívánta, hogy eskü erősítse e' törvényt, 's ti megesküvétek, öszvegyült apák, unokáitok' veszedelmét. 'S mit nyérétek mindent kegyelmetekkel? Gyarlóságtok csak utálatosakká teve benneteket a' népnél 's nevelte a' tribunusi gőgöt. Ők ön magok teremtének magoknak tisztársakat, 's ezen csak tegnap született urak, ma már népgyűléseket tartanak, törvényeket csináltatnak a' legalacsonyabb pórral, minket még csak nem is kérdeve. 'S ez utálatos törvényszék' elébe idéztetik ma egy patricius, tanácsbeli, egyike társatoknak, szóval, ez elébe idéztetik Coriolán, ez a' nagy hadvezér,

fényes polgár, ki még inkább tiszteletre méltó buzgalmiért a' tanács' ügyeiben, hogysem bajnok tetteiért. Kimondatik rá a' halálos ítélet, mert a' tanácsban, itt e' szent helyen, szabadon, mint romaihoz illett, kimondá véleményét; 's ne alkossatok körüle ön személyeitekből védbástyát, szemeitek előtt ontatott volna a' haza' egyik legjelesebb polgárának vére, elöttetek gyaláztatott volna meg a' tanács' felsége, 's vége volna minden tiszteletnek hatalmatok iránt, vége szabadságtoknak és felsőségteknek. Azon bátorság és szilárd lélek, melyet ez alkalommal mutattatok, észrehozák a' dühösködőket. Úgy látszik, ön magok szégyenlék, hogy tették, mit nem kellett vala. Nem akarnak többé erőszakoskodni, mert az erőszak nem sikerült; a' helyett most igazság és törvényszerűség' pajzsával fedezik-be magokat. Azonban, halhatatlan istenek! micsoda igazság az, melyet divatba akarnak hozni ezen vérontók? Alázat' orczájában járulnak előtökbe, hogy kicsalhassanak egy tanácsvégzést töletek, mellynek erejével legnemesebb lelkű polgártársatokat törvényszékek' elébe hurczolhassák. Előtökbe szabatik irányúl Publicola' törvénye: de ki nem érti azt, hogy e' törvény csak akkorra engedi-meg a' népgyülekezetre való hivatkozást, midőn valamelly szegény pór a' hatalmasok' fondorlatitól gázoltatik. A' tör-

vény' szavai világosak, csálhatlanok, mondván: a' consulok által megítélt polgárnak joga van a' népgyűlésre hivatkozni. Ez által Publicola csak azt akará, hogy a' részrehajló bíraktól nyomott fél ótalmat találhasson. Célja a' törvénynek, hogy az ítélet még egyszer megvizsgáltatván, a' vádlottal annál nagyobb igazság történjék. Felállítván a' tribunusi hatalmat ti és a' nép, nem szándékoztatok általa egyebet, mint hogy e' törvényeknek fedező hatalmat, a' pórnak pedig védet szerezzetek. Mi köze tehát e' törvénynek egy tanácsbeli ügyével, ki felül áll az egész pórrenden, 's ki tetteiről csupán a' tanácsnak tartozik felelni? Hogy a' dolgot kézzel foghatóvá tegyem, ímé felszólítalak, Decius, nevezz nekem csak egy patriciust is, ki e' törvény' erejével valaha a' néptörvényszék' elébe idéztetett volna, ha fogsz nevezni, akkor elismerendem ügyetek' igazságát. De általában micsoda igazság volna az, a' népet bírává tenni önnön ügyében? Azért tanácslom nektek, öszvegyűlt atyák! mi előtt végeznétek, jól fontoljátok-meg, hogy Coriolán' ügye elválhatatlan kapcsolatban áll saját ügyetekkel. Egyébiránt én nem vagyok azon gondolattal, hogy a' népnek eddig adott jótéteményeinket, bár mint jutottak legyen ők azokhoz, többé visszavonjuk: de nem tagadhatom-meg magamtól, nektek mindenkép ajánlanom, ennek-

utána kivétel nélkül mindig visszavetni a' népnek olly kérelmeit, mellyekben jogaitok 's a' régi alkotmány' változtatása czéloztatik.“ *)

Az eddigiekből látható, hogy a' Coriolán miatti viszályok, csak ürügyei valának egy egészen más szándéknak. A' háborgás' valódi oka az volt, hogy a' patriciusi rend, a' királyok' elűzése után mind inkább magához ragadván a' hatalmat, az országlást jobban és jobban aristokrataivá tenni ügyekezett, a' nép, vagy inkább most már a' hatalmat szomjúzó tribunusok ellenben, törekedtek minél több demokratismust hozni-be, azt törvényekkel is lassanként erősebb lábra állítani, hogy végre a' fő hatalom a' népgyűlésekre szállván, ők lehessenek a' hatalmas Roma' urai. Így harczolának egymással szabadságszeretet és uralkodási vágy, aristokratismus és pörgőg, 's e' köz zavarból már ekkor emelheték vala ki fejöket a' későbbi szabadsággázlók, ha a' nép' tömegében az erkölcs még romlatlan és tiszta nem lett volna. Egy Appius Claudius, egy Coriolán, mind ésszel, mind indulattal birtanak magokat Roma' uraivá tenni, 's hogy nem teheték, a' nagy sereg' szilárd rényei valának vigyázó örök.

Voltak néhányan Roma' tapasztaltabb polgárai között, kik már ekkor mélyebben tekintet-

*) Dionysius.

tek a' dologba, 's látván e' szünnélküli belháborgásokat, aggodalommal néztek-ki a' respublica' távolabb jövődjébe. Ezek között volt a' tisztos Valerius is, ama' consularis férfiú, ki felsőbb időkben a' szent hegyen olly buzgó eszközölője vala a' békének. E' valódi republicanus vérző szívvel látta azt, hogy a' patriciusok magoknak többi polgártársaik felett olly elsősegeket bitorlanak, mellyek minden szabad országban utálatosak. Lefesté a' bajokat erős és igaz vonásokban. Beszéde szelíd volt és érdeklő, sokat monda az egyetértés és béke' dicséretére, mint felettszükséges eszközökre a' respublica' fenn maradásához. Coriolán' ügyében javaslá, hogy azt a' nép' elítélésére kell bízni. Ha a' tanács a' maga hatalmából némellyeket enged, annál erősebben megalapítja magát a' többiekben, 's mennyiben azok a' magok' terjedelmében csonkulni fognak, annyiban nyerendének belső erejökben. Semmi nem fogja a' nép' haragját annyira lefegyverzeni a' nagy érdemekkel tündöklő bevádolt iránt, mintha annak ügyét rá bizandja a' tanács. Örömeben, hogy szándéka teljesülhetett, nem fogja Coriolánt kárhozatra ítélni, tudván, milly kedves ő a' tanács előtt. Hasznos fogna lenni engesztelésül, ha a' tanács' tagjai magok is a' nép közé vegyülvén, hozzájuk leereszkednének, velök ismeretségeket kötnének. Ezek után

Coriolánhoz fordulván, kérte mindenekre, szerezzen a' városnak nyugalmat. „Menj, Coriolán, úgymond, lépj a' nép' elébe, engedd magadat általa megítéltetni, ez hozzád legméltóbb mód magadat igazlani, legalkalmasabb eszköz hallgatásra birni azokat, kik tyranni czélokkal vádolnak. A' nép, látván Roma' nagy hőset a' maga tribunusai előtt meghajolni, soha sem fog annak megbüntetésére vetemedni: ellenben, ha annak birói hatalmát elismerni vonakodol, ha makacsúl csak a' consulok által akarsz elítéltetni, a' tanácsot a' néppel össze háborítván, rémítő lángot fogsz gerjeszteni. Gondold-meg az anarchia' szörnyüségait: a' törvényeket erő, a' kormányt hatalom, a' személyt és vagyont bátorság nélkül dühös szenvedélyek' és pártok' martalékául. Gondold-meg polgártársaid és barátid, rokonid és szüléid, gyermekeid és nőd' átkát fejedre, ki mind ezen szörnyeknek oka leendesz.“

Valerius valódilag szerette hazáját; a' polgári háború' képei kínosan szaggatták szívét, nem tartóztathatá könnyei' folyamát, 's könnyei e' tiszteletes ősznek nagyobb szónoki erővel birtak, mint bármelly beszéd; megindították a' tanácsot és békére készítették-el a' szíveket. Midőn látná, hogy hallgatói érdekelve vannak, megereszté beszéde' folyamát, 's mintha új erőt nyerne, mintha nem is az volna, kinek előbb

könnyeit húllani látták, azon tisztelet-parancsoló méltósággal szólott, melyet neki az ország' kormányzatában olly sok évi tapasztalások adának.

„Rémítetünk, úgymond, mintha szabadságunk koczkáztatnék, ha a' népnek hatalmakat engedünk, ha megegyezünk benne, hogy ítéletet mondjon azokra, kik az ő tribunusait sértik. Én más ítélettel vagyok. A' respublica két rendből áll: patriciusok és pórnépből. Azt kérdem, melyikére bízhatjuk mi e' kettőnek szabadságunk' szent zálogát? Úgy vagyok meggyőződve, hogy az a' nép' kezében, melly csak elnyomás ellen védi magát, nagyobb bátorságban van, mint a' patriciusokéban, kiket az uralkodás' vágya kezdet óta mindig jobban csiklandott. A' lovagrend, születés, gazdagság, hivatalnál fogva örökké hatalmas fog maradni, a' nép ellenben törvényes jogoknál fogva mindig őrszemekkel fog vigyázni az ország' nagyaira, kik netalán elnyomásra törekednek, és törvényszéke' szigorúságát borzasztó intő jelül fogja szemök' elébe tartani. Öszvegyült atyák! Ti a' királyi hatalmat eltöröltétek, jól tudván, hogy egyes személy' hatalma nem szokott és nem tud korlátokat tartani, 's nem elégedvén meg azzal, hogy a' hatalmat két polgártársaitok' kezébe csak egyetlenegy évnyi időre adátok, oldalok mellé három száz tanácsbelit rendeltetek,

kik reájok szűn nélkül ügyelvén, tisztök' teljesítésében nekik irányt mutassanak. De ezen mind a' királyoknak, mind a' consuloknak rémítő tekintetű tanács ellen a' respublica semmi ellenőri hatalommal nem bir. Jól tudom, hogy e' tiszteletes tanács mind eddig csak mérsékletnek adá példáit, de ezen mérsékletet, az én látásom szerint, csak háborúknak, csak külső ellenségtől rettegésnek lehet köszönni. Ki kezeskedik azonban, hogy utódink hosszas béke alatt hatalomra jutván, a' respublica' szabadságát nem fogják megdönteni? Ki kezeskedik, hogy magában az ország' szívében nem támad egy hatalmas párt, mellynek feje magát Roma' zsarnokává teendi? Kell tehát, hogy a' tanácson kívül emberek legyenek, kik az illy nemű törekedést a' népgyűlésnek bevádolván, még sarjadékában elfojthassák. Kérdheti valaki, ha nem lehet e' a' nép' részéről is hasonlótól rettegni, 's ha akadályozhatni e, hogy a' pórseregből is egykor egy pártfej támadjon, ki a' nép' javának ürügye alatt mind a' népet, mind a' tanácsot függetlenségétől megfosztandja. De ti tudjátok, hogy illy nemű veszélynek legkisebb jelekor a' consuloknak hatalmuk van dictatort nevezni, dictator pedig a' ti körötkből nevezhető, 's ő élet 's halál felett határtalan hatalommal birván, elég erős minden népi törekedéseket semmivé tenni. Hogy pedig a' dic-

tator hatalmával vissza ne éljen, azon bölcs rendelkezést tévétek, hogy hívatala csak hat hónapig tarthasson. Ekként minden részről viszonyos vigyázat álland-fel. A' tanács ügyelni fog consulaira, a' nép a' tanácsra, a' népre a' dictator 'stb. Minél féltékenyebb lesz egyik rész a' másakra, annál hasznosabb a' szabadság' fennmaradására, 's annál tökéletesb leszen respublicánk' alkotmánya.“ *)

Valerius' beszéde a' tanács' többségét meghódítá. Sokan voltak, kik még szólottak, de többnyire csak Valerius-t ismételve. A' szabadság' fenntartására, úgy mondának, semmi sem leszen olly jó foganatú, mintha minden polgárnak jog engedtetik a' törvényszegőket a' népgyűlésnek bevádolni. Ez a' hatalmasbakt korlátok közt tartandja, a' népnek pedig törvényes elégtételt nyujtand elnyomói ellen, 's nem fog kísértetbe jőni, hogy lázadáshoz folyamodjék. E' szerint a' szavazat' többsége eldönté, hogy Coriolán' ügye a' nép' ítélete alá bocsátassék. A' tanács előtt ugyan tudva volt, hogy ártatlant enged által ellenségi szenvedélynek: de jobbnak látta ez úttal, Valerius' okaira hajolva, minden személyes nézeteit elmellőzni.

Coriolán, látva hogy a' tanácstól elhagyott, mielőtt a' végzés aláíratnék, még egy be-

*) Dionysius.

szédet tarta. „Ti tudjátok, öszvegyült atyák, millyen vala mind eddig viseletem köztetek; tudnotok kell azt is, hogy minden időkben 's változásokon bizonyított hűségem a' tanácshoz lázítá-fel ellenem a' nép' haragját. Nem akarok szólni a' háláról, mellyet tetteimért mai napon töletek nyerek. A' következés, emlékezzetek-meg, be fogja bizonyítani, hogy gyarló, sőt talán rossz célú is vala azoknak tanácsa, kiknek véleményét most ügyemben követni jónak találtátok. Azonban, miután Valerius' véleményéhez állatok, szabad legyen legalább tudnom, mit vétettem, 's milly föltételek alatt adtok-ki engem ellenségeim' dühének? “ *)

E' beszéddel Coriolán azt akará kivizsgálni, ha a' tanácsban mondott beszéde a' tribunusoktól kérdésbe fog-e vétetni? A' tribunusok, bár mint haragvának e' beszédért Coriolánra, nehogy a' tanácsot magok ellen ingereljék, azt mondák, hogy vádjok csak Coriolán' tyranni hatalomra törekedését fogja tárgyzani. „Ha így van,“ felelt Coriolán, „'s csak ez alaptalan rágalom ellen kell magamat védenem, minden haladék nélkül megjelenendek a' nép előtt, 's ha vétkesnek találattom, semmi büntetés alól magamat kivonni nem fogom. De aztán, bizonyára ezen vádat hozzátok-fel ellenem, 's a' tanács' végzése ki ne ját-

*) Plutarch.

szassék. “ A’ tribunusok megigérték, ’s Coriolán-nak huszonhét nap adatott, mellynek lefolyta után a’ gyűlés előtt meg kellett jelennie.

Ezen végzés a’ tribunusok által kihirdetett a’ népnek, ’s egyszersmind parancs bocsátott mind a’ városiak, mind a’ künn lakókhoz, hogy huszon hét nap múlva a’ gyűlésben megjelenjenek Coriolán’ ügyében szavazni. Mindenek nyugtalansággal várták a’ napot, mellyen Coriolánon boszújokat éreztethetik, mert a’ tribunusok annyira felingerlék ellene a’ sziveket, hogy sokan azt hinnék, ezen ember’ megdöntésétől függ a’ respublica’ boldogsága, kit azonban nem régebben még bálványozának.

Megjelent az elhatározott nap. Teméntelen sokaságú nép tódult öszve a’ piaczon. A’ tribunusok, mielőtt a’ tanácsbeliek megjelenének, a’ népet tribusokra oszták. Servius Tullius’ uralkodása óta mindig centuriák szerint ment a’ szavazás, most a’ tribunusok ezt megváltoztatták, a’ mi Coriolán’ ügyére elhatározó befolyású lépés vala. *) Megjelenvén a’ consulok, kívánták, hogy a’ régi szokás tartassék-meg; de a’ tribunusok egész bátorsággal kimondák, hogy ők más nemű szavazást népi ügyben megengedni nem fognak.

*) A’ centuriák szerinti szavazásban a’ patriciusok voltak hatalmasak, a’ curiák szerintiben a’ pór. Innen a’ tribunusok’ harcza ez utósó mellett.

Hosszabb szóverseny után csakugyan a' tribunusok' akarátja állott-meg, részint, mert makacsabban vittak véleményök mellett, részint, mert a' tanács Coriolán' ügyét nem akará saját ügyévé tenni.

Minucius consul felszólala Coriolán mellett, kérte a' népet, tekintsék e' nagy ember' érdekeit, 's ne adjanak okot róla azt mondhatni, hogy törvényszék' elébe állítatott, mint alacsony gonosztévő. Sicinius azt felelte, hogy illy tekintetek mellett, szabad országban, senki bátorságban nem élhetne, 's minden nagy embernek büntetlenül lehetne vétkeznie. Monarchiákban, úgy mond, hol személy uralkodik, kegyelmezhetnek a' fejedelmek: de republicanus országban törvénynek kell uralkodnia, melly egyképen jutalmaz és büntet minden rendű polgárt. Ekkor elolvastatték a' tanácsvégzet, melly szerint Coriolánt semmi mással vádolni nem vala megengedve, mint a' zsarnoki hatalomra vágyódással. Ez vala minden védelem, mit Coriolán' ügyében a' tanács teve.

Most Sicinius szólala-fel, 's előadá, miként törekszik Coriolán, a' romai hajdani királyok' ivadéka, régóta királyi hatalomra. Hogy születése, hősi tehetségei, párthíveinek nagy száma, kiket valódi jobágjai gyanánt lehet tekinteni, gyanút igen is nagyot támasztanak ellene. Soha eléggé

nem vigyázhatni, hogy ez a' patriciusoktól örök magasztalásokkal elhalmozott hős, hazája' szabadságát veszélybe ne döntse. Már csupán az is, hogy ő polgártársai' szemében gyanút gerjesztesse maga iránt, Roma' törvényei szerint büntetésre méltó.

Coriolán megjelent a' nép előtt, szilárd tekintettel, melly bámulatra ragadá nézőit. 'A' tribunosok' hamis vádai ellen semmit sem monda, hanem a' helyett elbeszélé mit tevé eddig 's mint szolgált hazájának. Előszámlálta az ütközeteket, hol jelen volt, hét esztendő' leforgása alatt; említé sebeit, felhordá vezéreitől nyert jutalmait 's mint lépett nyomról nyomra felebb a' hadi pályán. Megmutogató a' népnek bajnoki koszorúit, melyeket itt és amott nyerni szerencsés volt, megnevezé polgártársait, kiknek életét megmentette, felhíván mindenikét bizonyságúl. Egy sereg, nagyobb részint a' pórrendből, azonnal előlépett, 's megvallá, hogy Coriolánnak köszönheti életét. „Mi számtalanszor láttuk, mondának ők, mint rohant-be az ellenség' legsűrűbb rendei közé, hogy polgártársa' életét saját véréen megmentse, 's most íme igazságtalanul vádoltatik azért, hogy mi őt szeretjük mint éltünk' szabadítóját, hogy rajta csüggünk mint védenczei. 'S lehet e ez az ő vétke vagy a' miénk? Tehetünk e mi másként hálátlanság' mocska nélkül? Ha pénzre akarjátok

őt ítélni, készek vagyunk érette mindenünket váltságúl adni; ha száműzitek, vele fogunk menni; ha életét kívánjátok, vegyétek inkább miénket, melly úgy is övé, mellyet nélküle nem birnánk, 's így legalább lefizethetjük neki tartozott adónkat, 's a' hazának egy jeles polgárt megszabadíthatunk.“ Könyekre fakadtak e' jószívű emberek beszédek alatt, 's gyermekileg zokogának. Ekkor Coriolán elszakasztá köntösét 's megmutatá csatákban nyert sebeit. „E' derék polgárok' életéért nyertem e' sebeket, úgymond, értök tevév véremet ezerszer koczára. Egyeztesék-meg a' tribunusok az illy tetteket azon váddal, mellyeket ellenem koholtak. Hihetni e, hogy az, ki vérét a' népért áldozza, a' népnek ellensége legyen? Ki őket megszabadítani annyiszor küzdött, őket éhhez halásra kárhoztassa?“

E' beszéd, nemes méltósággal, a' mi Coriolánnak olly nagy mértékben tulajdona vala, elmondva 's azon önérzéssel és bátorsággal, melly az ártatlanságnak hű kísérője szokott lenni, nem volt foganat nélkül. A' nép szégyenleni kezdé neheztelését. A' jámborabbak azonnal felkiáltozának, hogy illy nagy embert 's hasznos polgárt fel kell minden vád alól menteni. A' tribunusok meg valának lepetve 's rettegve látták a' nem várt jelenést. Azonban Decius, mint mondánk, a' legügyesebb 's egyszersmind fortélyosabb szónok

közöttök, azonnal felszólala, hogy Coriolán ellen még egyéb vád is van, mellynek megczáfolására hasztalan lesz sebek' mutogatása és tettek' kérekedékeny emlegetése. „Tudjátok, úgymond, polgárai Romának! hogy törvényeink szerint az ellenségtől elszedett zsákmány az egész romai nép' sajátja, hogy felőle sem vezérnek, sem katonának intézeteket tenni nem szabad, hogy az érettek bejött pénz a' quaestor által a' köz kincstárba tétetik, 's íme, még is Coriolán, ezen törvények' ellenére, mellyek egykorúak Romával, miután Antiumban nevezetes zsákmánylást tett volna, az elfoglalt martalékot barátjai közt osztotta-el, 's ekként a' nép' tulajdonát czimboráinak ajándékozá, hihetőleg zsarnoki czélja' zálogául. Felszólítalak téged ezennel, Coriolán; hogy e' vádat czáfold-meg.“ *)

E' vádnak megítélésére szükség említenem, hogy azon korban, midőn az élelmi szükség miatt a' nép és patriciusok között viták folynak, az antiumiak, használván az alkalmat, beütöttek Roma' határaiba és pusztítottak, rablának egész a' városi kapukig, a' nélkül, hogy Romában a' népet fegyverfogásra lehetne birni. Coriolán nem tűrheté e' gyalázatot. Engedelmet kért a' consuloktól ellenök fegyvert foghatni; öszve szedé hiveit 's megígérte a' pórrendi katonáknak, hogy

*) Dionys. Plutarch.

ha zászlójához állandanak, zsákmánnyal megrakodva fogja őket haza vezetni. A' katonák ismerve Coriolán' hadvezéri tehetségeit, 's ezen felül éhségtől űzve, zsákmány' reményétől kecsesgietve, csoportosan sereglettek Coriolán' zászlójához. Coriolán kivezeté őket a' városból, megrohaná a' szerte kóborló ellenséget 's több ízben megverve, beűzé Antium' falai közé, hol, míg azok rettegve a' Coriolán névtől, magokat zárva tartanak, ő, kölcsönért kölcsönt fizetve, megengedé katonáinak a' rablást, kik végig kalandozván a' sík földet, teméntelen zsákmánnyal tértek vissza. Coriolán, ígérete szerint, általengedé mindeniknek, a' mit szerzett, részint szilárdó háznépe' táplálékára, részint hogy példát adjon nekik élelemszerzésre az ellenség' telkeiről. Ez volt tehát a' vétek, mellyet most Decius ellene felhozott: de az nem volt való, hogy ő a' zsákmányt barátinak adta vagy épen felosztotta volna, mert mindeniké az volt, lett legyen patricius vagy pór, a' mit saját erejével szerzett. Coriolán' veszedelme az vala, hogy a' zsákmánnyal terhelten visszatérőket azok, kik a' városban maradtak, irigy szemmel nézték, a' mit Decius megsejtvén, még azon időben eltökélé egykor Coriolán ellen használni.

„Királya vagy e te Romának, Coriolán, mond e' fondor tribunus, hogy sajátjairól kényed sze-

rint intézeteket téssz? “ Meglepve e’ vád által, mellyre épen nem vala elkészülve, Coriolán nem tuda egyebet felelni, mint hogy a’ dolgot előadta miként történt vala. Kik azon csatában jelen voltak, azonnal előállottak bizonytságot mondani a’ dolog’ valósága felől, azonban a’ másikk felekezet nagyobb számmal volt, ’s most felzudúla. Látván a’ tribunusok e’ kedvező pillanatot, minél hirtelenebbül szavazatra bocsáták az ügyet, ’s Coriolán a’ többség által örök számkivetésre ítélteték. *)

A’ patriciusok’ nagyobb része magát is száműzve érzette e’ nagy emberrel, ki mindenkor támasza és véde vala a’ patriciusi rendnek. Eleinten köz rémülés támadt bennök: de csak hamar boszú és elkeseredés foglalta-el a’ sziveket. Némmelleyek Valerius ellen keltek-ki, hogy síma beszédével a’ tanácsot elcsábítá, mások ön magokat vádlák szerfeletti engedéllyel, mindnyája keserűen bánta, hogy végeszközökhöz nem nyúlt inkább, mint illy nemes lelkű, nagy polgárt ellenségei’ negédének engedé. A’ nép ellenben örvendett fényes diadalmának: ’s a’ két rendet most nem ruházatról ’s egyéb jelekről, hanem vidám, vagy sajnálatos arczáról lehetett megismerni.

Változás egyedül Coriolán’ külsején nem volt látható. Járása, arcza, mozdulati nyugalmasak

*) Dionys, Plut. Liv.

valának, 's mind azok közt, kiket e' történet érdeklelt, csupán az ő lelkén nem voltak elcsüggedés' jelei. De e' nyugalom csak külsején mutatkozott, belseje, mint látni fogjuk, volkán vala, hol harag és elkeseredés' lángjai égtek. A' gyűlés után mindenek előtt haza tért, hol anyját és nőjét könyvekben elázva találta. Inté őket hideg, kevés szavakban, a' sorsnak e' csínyát állhatatosan tűrni; megölelé őket, apró gyermekeit gondjaikba ajánlá, 's elhagyá a' várost, a' nélkül hogy egyikét védenczein kívül valakit magával menni engedne. A' város' végéig nagy sereg tanácsbeli és patricius kísérte. Haraggal lévén eltelve gyávaságokért, egyikhez sem szólt; némán halada előttök, némán vált-el tőlök. *)

A' pór nép' lelkét mind eddig nem tapasztalt öröm foglalá-el a' győzödelmen, mellyet a' patriciusok' hatalmán vőn. Nem ok nélkül, mert Coriolán' megítéltetésével a' respublica' eddigi alkotmánya a' maga alapjaiban vala megrendítve. A' nép, melly ekkorig a' patriciusok' hatalmától függött, most ezeknek biráivá tette magát, 's végzéseket hozott az ország' legnevezetesebb dolgairól. A' fő hatalom most a' tanácstól a' nép', vagy inkább a' tribunusok' kezébe látszott szállani, kik népvédői czímök alatt Roma' kormányzóivá

*) Plutarch.

emelték-fel magokat. Csupán a' consulok, mint fő igazgatói az országnak, voltak előttök még némileg félelmesek; azért, hogy ezek' hatalmát is megtörjék, olly patriciusokat ügyekeztenek consulokká választatni, kik hozzájuk szítanak, vagy szellemi tehetségök gyengébb, hogysem tőlök félni lehetne. Mint védei 's pártfogói iránt vak bizodalommal lévén a' nép' nagy serege, mellyet szenvedély szokott mozgatni, ész ritkán, magokat vezetőjévé tették a' közvéleménynek, gondolkodásnak. Jó hadvezér, úgy mondának, ritkán jó az ország' kormányán; a' hős megszokván háború' idején a' körlátlan parancsolást, győződelmes fegyvereivel bizonyos büszkeséget hoz magával haza, és felsőségi érzést, mellytől szabad országban mindenkor félni lehet. Miután a' consulok, elég igazságtalanul, csak patriciusok közül választatnak, azon kell ügyekezni, hogy e' nagy hatalmat szelíd, jámbor emberek nyerjék-meg. Az igen kitünő elmék, győzelmekhez szokott hadvezérek, 's általában a' dicsvágyó lelkek veszedelmesek szabad országban. E' gondolatok, mellyekben olly sok való is vagyon vegyülve, a' szabadságféltés' színe alatt könnyen hitelt nyertek, 's irányul szolgáltak a' választásnál. Ehhez járult még az is, hogy Coriolán' ügyében, mint láttuk, a' tribunusok erőszakosan kivítették a' curiák szerinti szavazást, a' mi a' népnek

rendkívüli hatalmat ada, mitől jövendőben a' tribunusok semmi nagyobb tekintetű tárgynál el nem állottak. Így történt, hogy a' T. Sulpitius és Sept. Largius consulok alatt tartott választásnál a' nép megtagadá szavát Róma' nagyobb elméitől, 's consulokká Caius Julius Julust és Pub. Pinarius Rufust választá, két igen gyenge embert, kiknek sem harcz' sem béke' idején nem lehetne tekintetök, 's consulok azért lettek, mert rá semmi érdemök nem volt. Így mene Roma' alkotmánya a' demokratia felé hatalmas léptekkel, a' nélkül hogy haladását az aristokraták gátolni képesek lehettek volna.

Coriolán száműzetése' első napjait mezei jószágainak egyikén töltötte. Itt kezdte tünődni bal esetén 's itt gondolá azt végig egész nagyságában. Föltámadának lelkében a' boszúvágy' szörnyei hálátlan polgártársai ellen, 's a' nagy ember odáig hagyta magát indulatitól ragadtatni, hogy hazája' feldulását eltökélné lelkében. Azonban miként volna az eszközölhető? Mellyik szomszéd nép eléggé erős Romával háborút viselni? Végig hordá elméjét a' népeken, mellyek hazájával ellenséges viszonyban állottak: sabinok és tusciusok, aequusok és volscok 's herniciabeliek. Elméje a' volscokon, a' régi Latium' egyik népén állapotodék-meg. Őket találta Róma' legnagyobb ellenségeinek 's egyszersmind leghatal-

masbaknak fegyvert emelhetni. E' nép több apró városokból állott, mellyek szövetségben lévén egymás közt, követeik által kormányzák magokat. Ezen Roma' növekedését mindig irigy szemmel néző ország sokszor harczolt a' romaiakkal véres csatákat, bátran és elszántan, de kevés szerencsével. Sok birtokait veszté-el, 's utósó háborújakor két évi fegyverszünetet kellett kérnie, hogy meggyengült erejét helyre állíthassa. De a' balszerencse nem csüggeszté, nevelte inkább rómaiak ellen forralt haragját a' szilárd tökéletű népnek. Olaszország' nemzeteit nem szünt-meg Roma ellen bujtogatni minden alkalommal. E' nemzeti gyűlöleten építé Coriolán a' maga nagy reményeit hazáján boszút állhatni. Azonban szándékát kivihetni minden másnak könnyebb volt volna mint neki, ki a' volscoknak egy és más alkalommal több károkat okozott mint minden romai. Ő nem egyszer tette semmivé se-regeiket, nem egyszer pusztítá tartományaikat, bevette és feldúlá városaikat, 's neve behatván minden volscusi megyébe, egyképen vala mind gyűlölt, mind rettegett.

Mind ezeknél még egy nagyobb akadálya is volt Coriolánnak. Antiumban tudniillik egy férfiú lakott — neve Tullus Attius *) — ki származás,

*) Liv. Dionys. — Plutarchnál Tullus Amphidiusnak neveztetik.

gazdagság és bajnoki tehetségek miatt a' volscoknál királyi tekintetben állott. Coriolán ezen embertől leginkább gyűlöltetett, mert a' vitézségben egymásnak versenytársai valának, 's a' mi még bajosabb, Tullusnak gyakran kellett tapasztalni, hogy e' romai hőssel nehéz mérköznie. Coriolán' seregei gyakran megverték Tulluséit, 's a' két bajnok nem egyszer kelt egymással viadalra, honnan többnyire Coriolán tért vissza győztesen, 's így közöttök a' nemzeti gyűlölségen túl még személyes is vala. Gondolhatni ezek szerint, hogy Coriolán Tullusnak kedves vendége nem fogott lenni, 's még is ellent nem állván ennyi ok, e' vakmerő romai eltökélé nem csak a' volscokhoz, hanem magához Tullushoz menni. E' vonás nevezetes bizonyysága annak, hogy ő mélyebben tuda az emberi lélekbe is tekinteni 's hogy Tullushoz menetele nem roszul vala kiszámítva. Felöltözék olly ruházatba, melly őt Antiumban ismeretlenné tévé, 's napszállat után bemenvén a' városba, észrevétlenül Tullus' házába lopakodék. Itt elburkolá arcát köntösébe, és leült a' ház' tűzhelyén. *) E' különös megjelenés a' házi cselédek közt figyelmet és csodálkozást gerjeszte: de senki eligazítani őt nem me-

*) A' ház' tűzhelye Vestának, mint védistennének vala szentelve 's asylum gyanánt tekintetett, hol az üldözöttet megsérteni tilalmas volt.

ré, mert külsején valami mutatkozott, mi iránta némi tartózkodást és tiszteletet gerjeszte. A' szolgák bejelenték uroknak e' különös ember' megjelenését. Tullus azonnal kijöve, kérdé, kicsoda és mit kíván? — Coriolán fölfedvén ábrázatát, Tullusra függeszté szemeit. „Ha nem ismeresz, úgymond, magam leszek magamnak árulója. Én Cajus Marcius vagyok; ki neked és hazádnak annyi kárt szerzettem. Tetteimet tagadni nem engedi a' Coriolán név, melyet viselek emlékéül hazád iránti haragomnak, egyedül való jutalmául érdemeimnek 's a' Romáért kiállott veszélyeknek. A' romai nép' negéde 's az áruló és gyarló tanács, mindent elveve tőlem, sajátom egyedül e' név maradt. Számúzva hazámból, tűzhelyeden kerestem állapotást, nem hogy éltemet mentsem, — mert ha haláltól félnék, nem jöttem volna ide — hanem hogy üldözőimet megboszúljam, 's íme már is boszúmat állom avval, hogy téged, ellenségemet, személyem' urává teszek. Ha van bátorságod Roma ellen fegyvert fogni, fordítsd hasznodra balsorsomat, 's tedd szerencsétlenségemet néped' szerencséjévé. Én ügyesebben fogok tudni Roma ellen harcolni, mint valaha ellenetek, mert jobban ismerem az ellenség' állapotját, mint a' tiéteket. Ha pedig nincs merészséged Romával föltenni, vedd éltemet, régi ellenséged'

életét, ki egykor talán neked és népednek még ártalmas lehetne. “ *)

Elbámulva e' bátorságon és beszéden, Tullus kezét nyújta a' számüzöttnek. „Ne rettegj, úgymond, Coriolán! e' bizodalom, mellyet hozzám mutatsz, legyen záloga annak, hogy nálam bátorságban vagy. Te magadat adod nekünk 's ez elég kárpótlás, sőt nagyobb annál, mit elvevél. Szolgálatidat, mellyekre ajánlkozol, ígérem, mi jobban fogjuk jutalmazni mint polgártársaid. Remélj minden jót a' volscoktól.“ Bevezeté őt' szobáiba, megvendéglé 's a' következő napot tanácskozásban tölték-el a' kezdendő háború iránt.

A' romaiak 's volscok közt, mint mondtam, fegyverszünet vala, arról kelle tehát gondolkodni, mint lehetne ezt jó ürügy alatt megtörni. Alkalom önkényt ajánlkozék. A' romaiak nyilvános ünnepeket készülnének tartani, mellyek náluk egy részét tevék az istentiszteletnek. Az olasz népek seregenként jöttek Romába ez ünnepekre, 's olly nagy számmal, hogy nem férhetvén házakba, szabad ég alatt kellett sátorokban tanyázniok. E' népsokaság aggodalomba ejté a' consulokat, a' mit hogy még inkább neveljen Tullus, fogadott embere által azon hírt szóratta-el a' városban, hogy a' volscok Romát felgyújtani szándékoznak. A' consulok rögtön tud-

*) Plutarch. Dionys. Livius.

tára adák ezt a' tanácsnak, melly ismervén a' volscok' gyűlöletét Roma iránt, hiva a' hírnek, 's végzést hozott, 's egész városban kihirdetteté, hogy napszállatig minden volscus elta-
karodjék Roma' falai közül, sőt kijellettetett a' kapu is, mellyen kimenniök kelle. A' parancs szigorúan hajtatott végre 's egy volscus sem marada Romában. Boszúval és nehezteléssel tértenek haza, 's annak vágyával, hogy e' gyalázatot megtorolhassák. Tullus mintha történetesen jőne elejökbe, álnokúl kérdé haza tértök' okát. Midőn elmondanak, még inkább bujtá lángjokat. Lehető e, úgymond, hogy istenek 's emberek' gyülekezetéből mint örülteket, szentetleneket kiüzének? 's kiüzének minden egyebek között csupán titeket? Bevárjátok e, hogy gyalázóitok, minden fegyverszünet' daczára, rajtatok ütven, telkeiteket újonan feldúlják? *)

E' szavak felingerlék őket, elannyira, hogy csakhamar gyűlés tartatván Antiumban, szavazat' többsége által elhatároztatnék a' háború. Mielőtt azonban szándékok' kiviteléhez nyúlnának, Tullus, az egész dolog' vezetője, elmondá nekik, hogy Coriolán közöttök van, 's kérte, hívnák őt gyűlésökbé. „E' hadvezér, úgymond,

*) Plutarch. — Dionys. L. VIII. azt mondja, hogy Tullus maga vala Romában 's maga terjeszté ez álhírt. Liviusnál láthatni Tullus' beszédét.

ki annyiszor bizonyítá-be ügyességét, most még inkább fel van gerjedve a' romaiak ellen, mint min magunk, 's úgy látszik a' sors hozta őt közenk dolgaink' jóvá tételére. Ő bizonyosan helyes tanácsot fog nekünk adni, 's annak veszélyeit megosztandja velünk. "

Coriolán meghívatott. Azon elszánt és bátor tekintet, mellyel elejökbe lépett, minden szemeket e' nagy híró emberre függeszté, ki maga egykor nagyobb rettegést gerjeszte lelkeikbe, mint egész Roma. Szavait azon tisztelettel és részvéttel hallgaták, melly az üldözött érdemnek mindig elmaradhatatlan követője. Beszéde bátor, ésszel és meggondolással teljes, 's szenvedélyeket lázasztó vala, 's belőle látni volt, hogy Coriolán mind hadvezér mind szónok egyképen nagy. Tanácsa az volt: Küldessenek Romába követek 's kívántassanak vissza az elfoglalt birtokok; ha pedig megtagadtatnának, jelentessék háború. — Ajánlá szolgálatát a' volscoknak, mint hadvezér, vagy közvitéz. Beszéde felgyújtá hallgatóit; a' háború elvégezteték; Coriolan Tullussal egyetemben hadvezérekké neveztettek, 's egy alkalommal a' romai számüzött polgári joggal ajándékoztattott-meg. *)

A' követek elmentenek Romába, a' volscok' üzenetét előadandók. Roma nem tudá, mit te-

*) Dionys. L. VIII.

szen fenyegetéstől rettegni, 's országlási elveinek egyike vala, nem engedni, még győzelmes ellenségnek se. A' követeknek azon válasz adott, hogy a' romai népnek nem szokása félelemből vissza engedni azt, mit győződelmes fegyverrel magáévá tőn, 's ha a' volscok első nyúlандanak fegyverhez, a' romaiak utósók lesznek, kik azt leteendik. A' háború tehát el vala kezdve. *)

Tullus és Coriolán, a' romaiak' válaszát előre sejtve, készen tarták seregeiket, 's úgy egyeztenek-meg, hogy Tullus a' tartaléksapatokkal honn marad védül, Coriolán pedig a' romaiak' és frigyeseik' birtokának pusztítására megyen. Coriolán fölkerelkedék táborával, megtámadá Circaeát 's kiűzte belőle a' nem régiben megtelepedt romai gyarmatot. Utána elfoglalta Satricumot, Longulát, Poluscát és Coriolit, melyeket a' romaiak csak az imént foglaltak a' volscoktól. Elvevé továbbá Corbia, Vitellia, Trebia, Labicum és Pedum városait. Voles ellent állván ostrommal foglaltatott-el, 's lakosainak tapasztalniok kelle egy győződelmes és boszús ellenség' dühét. Coriolán megparancsolá katonáinak, hogy végig kóborolván a' romai telkeket, mindent dúljanak, pusztítsanak, de kiméljék a' patriciusok' birtokait. Ezt vagy azért, hogy patriciusok

*) Plutarch.

iránti hajlandóságát mutassa, vagy, a' mi hihe-
tőbb, hogy a' patriciusokat a' pór előtt gyanú-
ba hozza, mintha velök titkos egyetértésben áll-
na, 's a' két rend között meghasonlást támas-
szon. A' mit, ha csakugyan célja vala, el is
ért, mert a' nép azonnal fölemelé szavát a' ta-
nács ellen, hogy Coriolánnal szövetségben áll,
's ő eszközlé, hogy most ellenséges fegyverrel
jó, hihetőleg a' tribunusi hatalmat eltörteni. A'
patriciusok ellenben szemrehányásokat tőnek a'
népnek, hogy olly jeles polgárt és hadvezért el-
keserítettek hazája ellen fegyvert ragadni. Bizo-
dalmatlanság, gyanakodás, gyűlölet támadt ben-
nők egymás iránt, 's a' köz rendetlenségben na-
gyobb iparral dolgoztak egymás' rongálásán, hogy-
sem az ellenségén. A' consulok a' város' falai
közé huzódtak, rettegve olly daliával mérközni
mint Coriolán. A' nép 's tribunusai, kik máskor
olly bátrak valának Coriolán ellen zajt támasz-
tani, most nem igen mutattak kedvet vele szem-
beszállani. Mindenfelől határozatlanság, zavar
és félelem. Romából senki kimenni nem akara,
részt mert vezéreiben nem bízott, részt mert
Roma' szövetségesei egymás után kezdenék a'
győzőhöz pártolni.

Romának rémítője, Coriolán, nem találván
sehol akadályra, elfoglalta Lavinumot, 's egye-
nesen a' város felé tartván, tábort üte a' cluili

sánczoknál 40 stadiumra (öt német mérföldre) Romától. Győzelmeinek híre minden felől öszve tódítá a' volscokat, annyira, hogy még Tullust is elhagynák katonái Roma' felzsákmányoltatása' reményében, 's nyilván kimondák, hogy ők csak a' romai vezér' zászlói alatt akarnak harczolni. Ez újabb győzödelme volt Coriolánnak versenytársán Tulluson, de egyszersmind szerencsétlensége is, mert a' dicsszomjú volscus' lelkében újra fölébredett a' boszú Coriolán ellen. Egész Olaszország Coriolánra függeszté szemeit és a' romaiakra, kiknek most szomorúan kellett látniok, mennyire függ a' hadi szerencse gyakran egyetlen elmétől. Úgy látszott, mintha Coriolán száműzetésével az erős Romából egyszerre a' hősi lélek is elszállott volna. A' rémülés rendkívüli volt; a' nép, melly a' város' falairól nézte mint pusztítatnak telkei, heves zajjal békealkut kívánt; az ítéletet, melly Coriolánt száműzte, kegyetlennek mondá és elrontani javalá; szóval, az ingatag csoport, melly előbb nagy dühvel kegyetlenkedett az ártatlanon, most szint olly hévvel ohajtá, hogy az ne történt legyen. Egészen másként a' patriciusok. Ők, előbb védői Coriolánnak, most ellenszegültek a' nép' kívánatinak, részint mert Coriolán most már, mint hazája' ellensége inkább büntetésre, hogysem bocsánatra vala méltó, részint, hogy újabb példáját adja annak, a'

mit többször mutatott: hogy legnagyobb szerencsétlenség' idején legmakacsabb a' békekötésben. Ekkor mondatott-ki a' tanács által azon kevély szó, hogy Roma nem ereszkedik alkuba lázadóval meddig fegyverét le nem teszi, mellytől későbbben gyalázattal kellett elállania.

Értésére jutván Coriolánnak e' büszke válasza, felkele táborával 's egyenesen a' városnak indult, mintha azt ostromlani akarná. Ez elszánt és vakmerő lépés lelohasztá a' kevély romaiak' dagályát, 's büszkeség helyett rettegés fogá-el szíveiket. Elvégezteték egyenlő akaratával a' két rendnek, hogy Coriolánhoz követek küldessenek béke-szerzendők. Öt consularis férfiú neveztetett-ki, mind olyan, ki egykor Coriolán iránt hajlandóságát bizonyítá.

Coriolán eltökélé, hogy megalázza e' makacs kevély népet. Katonáit két rendbe állítá fegyveresen, 's közöttök kellett elmenniök Roma' követeknek. Ő maga, körülvéve tábora' nagyaitól, tábornoki székén ülve fogadta őket büszkén, mint olly ellenség, ki karddal készül törvényeket szabni. A' követek egész alázattal járultak elébe, érzékeny és szerény szavakba önték kérelmököt, adjon békét a' két háborgó népnek, 's ne örüljön a' volscok' hasznával hazájának ártani. Coriolán kevélyen válaszolt: „Ha, úgymond, visszaadatnak az elfoglalt birtokok, ha a' vols-

coknak szinte mint a' latinoknak romai polgár-jog engedtetik, ha visszahivatnak az elfoglalt földekről a' romai telepöldmivelők, akkor alkuba fog velők ereszkedni, különben nem.“ Miután a' volscok' ügyében kevélyen szólott, szelidült ábrázattal fordult hozzájuk, nyájasan szóla velők, szívesen emlékezett iránta mutatott hajlandóságokról, megköszöné nekik, hogy pártfogolák nejét és gyermekeit, 's harmincz napot engedvén gondolkodásra a' békekötés' pontjai felől, elbocsátá őket. *)

Ez idő' elfolyta alatt elfoglalá a' latinoknak több városaikat, 's a' határnap' eltölte után újra visszatért táborával 's megszállott Roma' kapui előtt. Roma a' harmincz napot tanácskozás között töltötte-el, de a' kevély republicanus nép újra is csak azt határozá, hogy semmi törvényt nem fogad-el, meddig az ellenség fegyverét le nem teszi. Követek jövének, kérve Coriolánt, ne kíváncson tőlök olly békekötést, melly gyalázatokra szolgálánd, mert semmi ilyenben megegyezhetni nem fognak. A' természeténél fogva is már szigorú Coriolán hidegen felelt nekik, hogy egyéb választások nincs, mint az elfoglaltak' visszatérítése vagy háború. Még három napot enged, úgymond, mellynek elfolyta után többé ne merészeljenek hozzá jöni.

*) Dionys. L. VIII. Plut.

A' követek' visszatérte nevelte a' rémulést. Mindenki fegyverhez nyúlt; némellyek a' falakra, mások a' kapukra állani örül, nehogy Coriolán titkos szövetségesei által, mint hitték, elárultassanak; sokan házaikat elsánczolni, mintha az ellenség már benn volna. Rend 's hadfenyíték sehol; a' consulok tehetetlenül, mintha hivatalaikról lemondottak volna; a' tribunusok' hollétéről semmi hír. Ezek nem voltak többé a' hajdani bátor romaiak, kiktől reszketett Olaszország. Úgy látszott egész nemzet' lelke Coriolán' lelkébe szállott, megboszulni a' hálátlanságot. Gyülekeztek és oszlának, tanácsot tanácsra halmoztak, mellyeknek egyike sem volt a' romai névre méltó. Végtére a' vallás' szolgálait küldék Coriolán' megengesztelésére.

Papok, jóslók, áldozat' szolgálai, ünnepélyes és szertartási öltözetökben mentenek, mint bucsújárásra, Coriolánhoz. Tisztos méltósággal léptek végig a' táboron, 's szónokjok istenekre és mindenre a' mi szent, kéré Coriolánt, kimélné hazáját: de ő el vala tökéelve velök haragját éreztetni, 's azt felelte mozdíthatatlanul mit előbb: „A' mit kívánnak, magoktól függ. A' volscok békére lépnek, mihelyt vissza lesznek adva az elfoglalt tartományok. Ne bizakodjanak, úgymond, a' romaiak azon költeménybe, mellyel régi királyaik ámiták, hogy Roma istenektől van

világ' urává rendelve; ő bizonyossá teszi őket, mihelyt akarni fogja, hatalmába ejtendi a' várost.“ Megesküvék istenek' színe előtt, hogy ő ártatlan leszen minden csepjétől a' kiontandó vérnek, 's a' mi balszerencse Romát éri, saját makacsságának köszönje 's azon vak átkodásnak, mellyel rablása' gyümölcseit meg akarja tartani. E' szavak után egész tisztelettel haza bocsátá őket, a' nélkül hogy föltételeiből legkisebbet engedne. *)

Roma elveszve látá magát. Templomai tömvek vének, gyermekek, asszonyokkal, kik oltárok előtt könyörgöttek istenekhez hazájok' megtartásáért. Ekkor történt, hogy Valeria, testvére ama híres Publicolának, mintha istentől sugaltatnék, több főrendű asszonyokat vevén magához a' Capitoliumból, hová imádkozni ment vala honáért, kijöven, Veturiához, Coriolán' anyjához mene. Együtt lelték őt Volumniával, Coriolán' nőjével, siratva hazájok' veszélyét.

Valeria mélyen illetődött szívből szóla hozzájuk: „Roma' leányai jönnek, úgymond, hozzátok, Roma' leányaihoz, közönséges hazánk' ügyében. Ne engedjétek, nemes szívű hölgyek, Ro-

*) Livius, L. II. cap. 39. kételkedni látszik, hogy Coriolán maga elébe bocsátotta volna a' papokat, sőt a' második követtség' elfogadtatását sem hiszi: de Plutarch és Dionysius világosan említik.

mát volscok' martalékává lenni, ne azt, hogy szabadságunkat az ellenség eltiporhassa. Jertek Coriolán' táborába, könyörögjünk neki hazánk' kiméléseért. Én nagy reményeket helyezek nemes lelkébe, 's mindent várok anyja és nője iránti szeretetétől. Boruljunk lábaihoz, kérjük, kényszerítsük őt; olly magas szívű férfi nem fog ellentállhatni könnyeinknek. Meglássátok, istenek meg fognak indulni igazságos esdekléseinken 's megmentendik e' várost, melly emberi segedelemtől elhagyva látszik.“ Szavai elhaltanak zokogás és könnyek közt, a' derék romai hölgynek. *)

„Valeria, Romának méltó leánya,“ mond a' sebhedt szívű Veturia, „te gyámoltalanságban keressz segédet, midőn hozzánk fájdalomtól elnyomattakhoz folyamodol. Mióta a' nép kimondá ítéletét Coriolánra, elalutt szívében minden tisztelet anyja, 's minden hajdani szerelem nője iránt. Anyám! nőm! úgymond ő elkeseredve, midőn akkor a' népgyűlésből megtért, fiatoknak vége! Coriolán száműzetik hálátlan polgártársaitól, száműzetik örökre a' hazából, mellyért olly hévvel lángola. Ajánlom nektek gyermekeimet, az apátlan árvákat. Én örömetst távozom el e' megromlott városból, hol férfiúi tökélyek nem becsültetnek többé. Éljetek boldogul 's vi-

*) Plut. Dionys.

seljétek e' csapást romai hölgyekhez illő lélekkel. E' szavakkal elsietett. Én idősb gyermekét vezetvén, Volumnia karján vivén a' kisebbet, sírva kísértük; de ő csak hamar felénk fordula: Ne jöjtek, úgymond, tovább, és hagyjatok-fel haszontalan könnyeitekkel. Neked nincs többé fiad anyám, és te legjobbika a' nőknek, férjed rád nézve örökre oda van. Kivánom találj magadnak egy más hozzád méltó férjet, szerencsésbet nálamnál. — Volumnia elfásulva rogyott össze szív-metsző szavaira, 's mi alatt én segédére mentem, elhagyott bennünket vad érzéketlenséggel, a' nélkül, hogy végölelésünket elfogadná, vagy kimondhatatlan fájdalomkban részvételt mutatna. Elmene Romából pénz és szolgálai nélkül, senkinek nem mondva, hova, melly világ-rész felé. Azóta nem tud felőlünk semmit 's nem tudata magáról velünk, mintha gyűlölségébe minden iránt a' mi romai, minket véreit is befoglalna. Mi reményetek lehet e' szerint illy hajthatatlan embernél? Mit tehetnek ott gyenge asszonyok, hol Roma' papjai, tanácsbeli őszei végbe semmit nem vihettek? 'S mit is kívánhassak, én anyja, tőle becsülettel? Hogy há-látlan polgártársainak megbocsásson? hogy könnyörüljön egy dühös népen, melly rajta ártatlanon nem könnyörült? Hogy egy nemzetnek árulója legyen, melly őt magaslelkűleg vezérévé tette?

Kivánhat romai anya és nő dolgokat, melyeket a' becsülettel megegyeztetni nem lehet? Nyúgodjatok-meg, Roma' lelkes hölgyei, közönséges sorsunkon, mellyet megváltoztatni nincs ember' hatalmában. “ *)

Valeria 's a' többi asszonyok még inkább elkeseredének e' tagadó válaszon. Némellyek leborultak Veturiához, megölelték térdeit, mások Volumniának könyörgöttek egyesítse velök kérelmét Coriolán' anyjánál. Veturia, nem állhatván ellent könnyeiknek, megígérte végtére a' táborba menni, ha a' tanács tettét jóvá hagyandja. Valeria azonnal hirül adá ezt a' consuloknak, kik gyűlést tartának. Versengés és szóviták támadának a' tanácsban; némellyek aggodalomban voltanak, hogy Coriolán a' táborban tartandja nőiket 's ez által fogja szüléiket 's férjeiket kényszeríteni, hogy a' várost fegyverzörrenet nélkül általadják, mások ismét egyebeket hozának elő, de végre megegyeztek Veturia' szándékában, mert bíztak Coriolán' erkölcsében, kiről tudták, hogy büszke, szilárd és hajthatatlan, de alacsonyagra vetemedni nem képes.

Következő napon Roma' első rendű hölgyei Veturiánál összegyűlvén, a' consulok által rendelt kocsikba ültek, 's minden fedező kíséret nélkül a' volscok' táborába mentek.

*) Dionys. — Plut. itt eltér.

Látván a' volscok e' közelgető kocsik' hosszú sorát, azonnal hirül vivék Coriolánnak, hogy nője és anyja jönnek. Coriolán eleinte csodálá, hogy romai asszonyok, kik gyenge korok óta elvonultan és szigorúságban neveltetnek, eltökélheték magokat, minden véd nélkül, ellenséges táborba jöni, hol, mint tudva van, nőtisztelet és fegytelenség nem nagy tekintetben állanak. A' követségnek ez új neméből azonnal kitalálta, hogy a' romaiak felette szorult állapotban vannak, 's eltökélék, vég eszközökhöz nyulva, őt a' várostól elmozdítani. Elhatározá magában Roma' nőit tisztelettel fogadni, de szándékától el nem állani. Azonban itt olly állhatatosságra számolt, melyre minden keménysége mellett sem vala elég erős: mert alig pillantá-meg anyját és nőjét, azonnal karjaikba röpült. Mindkét részről érzékeny örömben fejezé-ki magát a' viszonzlás' boldogsága. Midőn a' szív' mozdulatai lecsillapodtak, Veturia azonnal a' dologra tért. Coriolán, nehogy gyanússá tegye magát, tábora' nagyait azonnal öszvegyűjté, hogy tanúk legyenek. „Ezen romai hölgyek, kiket imitt látsz — mond Veturia a' volscok' jelenlétében — engem és nőtét távollétedben vigasztalának, most pedig rettegve egy véres ostrom' következéseitől, hozzád jönnek, velem együtt kérni, adj hazájoknak békét. Kényszerítlek téged, fiam, mindenekre a'

mi előtted szent, fordítsd győződelmes fegyvereidet másfelé.“

Coriolán azt felelé, hogy e' kívánság igazságtalan, 's ha teljesítené, megbántaná az isteneket, kiket bizonyságul hívott, midőn a' volscoknak hűséget esküvék. Ő nem fogja elárulni a' derék népet, melly tanácsába vette és seregeit hadvezéri hatalmába, kormányra alá bízta. Ő Antiumban több tiszteletet, szívességet talált, mint háládatlan polgártársai között.

A' volscok hangos tetszéssel jelenték, mint meg vannak Coriolán' válaszával elégedve. — Veturia azt mondá, hogy nem szándéka valami olyanra birni őt, mi becstelen volna, csupán azt kívánja, hogy a' két nemzet közt békét kössön, melly mindkét részről hasznosabb leend a' vérontásnál. „'S képes vagy e te e' kérésemet megtagadni, úgymond? Inkább fogsz e boszúd' sugalmának, mint anyád' kérelmeinek engedni? Gondold-meg, fiam, hogy válaszodtól függend anyád' dicsősége vagy örök gyalázata, következőleg élete. Ha megkérlelni nem foglak, tudd-meg, ön kezeimmal ontom-ki lábaid előtt vére-met, és seregeid nem előbb mint anyád' holttestén fognak Roma' ostromára menni. A' római asszony tud és kész meghalni, midőn becsület kívánja. Sem azt, hogy Roma fiamon, sem hogy fiam Román diadalmaskodjék, nem

akarom megérni.“ Midőn látná Coriolán' arczvonásiból, hogy beszéde megindítá, tovább folytatá szavait. Kérte őt istenekre, ősei' árnyékára, seregeit Roma elől elvinni. *)

Coriolán' érzései nagy küzdelésekben látszottak lenni, 's a' máskor erős tökéletű ember határozatlanul állá anyja előtt. Veturia elővevé az érzés' minden fegyvereit, mellyekkel anya gyermekére hatni képes. „Miért nem felelsz nekem, fiam? Nem ismeresz e engem anyádnak többé? Elfelejtetted e mi szorgalommal ápoltak ezen karok gyenge korod óta? Megtagadhatod e első és egyetlen kérését annak, ki feletted szülői hatalommal birt? Íme, ha mind ezekre meg nem lágyulsz, lásd anyádat előtted porba hajlani.“ Letérdele, és általkulcsolá fia' lábait, 's letérdelének vele Volumnia is és a' többi asszonyok.

Coriolán egészen megzavarodva 's mintegy magán kívül kiálta-fel végtére: „Óh anyám, anyám, mivé téssz te engemet!“ 's ezzel fölemelé őt magához: „Te, úgymond, Romát megmentetted, de fiadat örökre elvesztéd.“ Sejté tudniillik a' sorsüldözte ember, hogy tettét a' volscok megbocsátani nem fogják. Félre híván anyját és

*) Livius egy boszúval teljes beszédet ad Veturia' szájába; Plutarch emez általam közlött szelídet, kérlelőt, így Dionys. is.

nőjét, bizonyosokká tévé őket: Táborá' főbbségeit reá fogja birni, hogy béke köttessék 's a' seregek elvitessenek Roma alól; ha pedig szándéka nem sikerül, leteendi hadvezéri tisztét 's megvonja magát valamelly idegen nép' városában. Ezzel érzékeny bucsút véve, elbocsátá őket.

Következő napon, miután tanácsot tartott volna, hol reá birta a' volscokat szándékára, fölkeletkezvén táborával, elhagyá a' várost. A' volscok között kétféle vélemény támadt, némelyek nem elégedtek-meg Coriolán' tettével, mások ismét, kiket Veturia' érdeklő beszéde szinte megghatott, javalák a' lépést. Azonban mind a' két fél ellenmondás nélkül követte őt, tiszteletből inkább mint félelemből. De Tullus, ki már a' táborozás' eleje óta irígy szemmel látta ön dicőségét általa homályba borulni, eltökélé megghöntését. E' czélra, mielőtt Coriolán még megghérkeznék, azon hírt terjeszté, hogy a' volscok' ügyét elárulta, 's méltó, hogy a' gyűlés által feleletre vonassék. Coriolán megjelenvén, menteni akará magát 's kérte az öszvegyűlt volscokat, hallgatnák-meg mentségét. Azonban Tullus valamint hadvezéri, úgy szónoki tehetségeitől is rettegván, *) czimboráival zajt támaszta,

*) Cicero Brutus' 10. fejezetében Coriolánt a' jeles szónokok közé számítja, és Themistoklessel teszi hasonlatba.

hogy ne engedessék szó az árulónak. A' tolongás és zaj közt, néhány e' célra fölfegyverzetek közelebb vonulának Coriolánhoz, 's reá rohanván, gyilkaikkal *) , mielőtt valaki segédére mehetett volna, **) megöldökölték őt.

A' volscusi jámbor nép, ki tisztelé és szeretete Coriolánt, ki többször látá magát megdicsőítve általa, felette elkedvetlenedett e' vérengzésen; méltatlannak 's igazságtalannak találta azt. Temetésére minden volscusi városokból jött a' számos nép, 's eltakaríták a' hős fényes pompával, és sírját a' szánakozók fegyverekkel ékesíték-föl, mellyeket diadalmai alatt nyertek. ***) Ez vala vége a' gyarlóságai mellett is nagy és nevezetes Coriolánnak, ki jobb sorsra volt méltó, mint a' mellyet mind Romában, mind Antiumban tapasztalt. Roma, Dionysius szerint, egyet sem mutathata előtte, ki olly bátor, előre látó 's egyszersmind szerencsés hadvezér volt volna. Tehetségei több hasznót tehettek vala házájának, mint minden előtte élt romai jeleseké.

*) Dionysius szerint kövekkel veretett agyon.

**) Plutarch. — Livius szerint, ki Fabius Pictor régi íróra (munkái nem jutottak-el hozzánk) hivatkozik, azt mondja, hogy Coriolán nem öletett-meg, hanem még sok időt élt azután a' volscoknál. Ez nem lehető, mert róla többé semmi sem találhatik feljegyezve.

***) Temetése leírását lásd Dionysiusnál.

Szerencsétlen viszályok által Roma megfosztá magát tőle, a' mit akkor bánt-meg, midőn haragtól rezketnie kellett.

Veturia' tettének emlékezetére, azon helyen, hol fiát megkérlelé, templom építeték és szobor, mellyen e' felírás állott: AZ ASSZONYI SZERENCSENEK. *) A' templom' első papnéja Valeria lőn, kinek elméjében először támada a' szerencsés következésű terv.

Coriolán' halálának híre Romában sem örömet, sem fájdalmat nem gerjesztett, mert benne a' világ nagy jelességű embert vesztett ugyan, de Roma egy félelmes ellenségétől is szabadult-meg. Megengedteték azonban a' tanácstól a' romai asszonyoknak Coriolánt tíz hónapig gyászolni; a' leg-hosszabb gyászidő, mellyet még Numa király rendelt. — A' volscok csak hamar keservesen megbánták Coriolán' vesztét, mert a' romaiakkal ujdon harczba keveredvén, több ütközeteket veszítettek, 's ezeknek egyikében Tullus is elesett, 's végre békekötésre kellett állaniok, mellynél fogva Roma urokká lőn.

A' Coriolánon vett győzödelem Romában a' tribunusokat igen közel vitte azon hatalomhoz, mellyre törekedtek. E' ponttól fogva lépcsőnként emelkedett erejük. A' consulok' választására fő befolyást nyertek, sőt kieszközlék, hogy

*) Dionys. L. VIII. Valerius Maxim. L. I. cap. 8.

consulok a' pórrendű polgárokból is választatnának; szóval, megállapítaték idő' folytával a' demokratia 's bizonyos tekintetben a' népfel-ség, melly, ha erősebb alapokon, tisztábbra fejlett elveken épült vala, a' szabad Romát hosszú idő'ig fenntarthatta volna. Azonban ezeket tovább fejtegetni annak volna tiszte, ki a' res-publica' történeteit írná.

BAJZA.

NÉPDALOK.

I.

Kis gyöngypatak, mondd-meg nekem,
Benned fürdik e kedvesem?
Vagy te mosod, gyöngye harmat,
Hófehérre galambomat?

Bársony mező, mondd-meg nekem,
Rajtad pihent e kedvesem?
Vagy pihegő hókebele
Rózsailatot lehel e?

Sötét erdő, mondd-meg nekem
Benned napol e kedvesem?
Vagy a' heves dél' sugára
Kimélve süt téjarczára?

Víg madarkák a' ligeten,
Titeket hall e kedvesem?
Vagy mélyéből kebelének
Száll ajkára vidám ének?

Fülemile, bús éneklő,
Hej csak téged ne halljon ő,
Mert veled is versenyt nyögne
'S érző szíve megrepedne

II.

Forráskútnál juhászbojtár,
Arcza piros, szeme bogár;
A' forrásra nap' alkonyán
Dalolva jön három leány.

Egyik így zeng: Én istenem!
Vajha itt volna kedvesem,
Ki énnekem vizet merne,
Szédüléstől megmentene.

Másik így zeng: Gyöngye vagyok,
Vízcsöbreim pedig nagyok;
Hej ha galambom itt lenne,
Be örömmel segitene!

'S a' harmadik, kinek hajnal
Orczája, zeng bús ajakkal:
Egek' ura, szent teremtőm!
Mért nincs nekem is szeretőm?

A' lányokak illy énekléssel
A' forráshoz értenek-el,
A' 'szép bojtár mindent halla
'S nekik viszont ő így dalla:

Kinek szédelgős a' feje,
Szemeit, ha mer, hunyja-be,
Ki egyszerre nem bír sokat,
Kétszer tegye-meg az útát;

'S kinek nincsen szeretője,
Adjon neki teremője,
Ím reá nyílt karokkal vár,
Ha tetszik, a' juhászbojtár.

III.

Édes szülém, mi bánt
Engem szegény leányt?
Nyögök, sohajtozom;
De miért, nem tudom.
Szememben tűz lobog,
Szívem is úgy dobog,
Dolgomat felejttem,
Vagy viszásan ejtem.
Ha ablakom alatt
Esténként elhalad
Egy valaki 's megáll,
A' vérem is eláll;
Szemem be nem zárom,
De ezer az álmom,
Hevülök, lankadok,
Beteg még sem vagyok.
Istenem, istenem!
Ugyan mi lelt engem?
Szólj, édes jó anyám,
Te tudhatod talán.

IV.

Holdvilágos szép este van,
Egy mécs sem ég a' faluban;
Kamrá'm előtt alá és fel
Olly csendesen ki lépdegel?

Ki nézek a' kis ablakon,
Hej de nem az én galambom!
Mert nem lobog gyóles ruhája,
Nincsen pengő karikája.

Holdvilágos éjszaka van,
Mély csendesség a' faluban!
Kamrá'm előtt alá és fel
Jár valaki és köhécsel.

Isten legyen kegyes neki,
'S rosz kehéből gyógyítsa-ki;
Hej nem kehöl az én Pistám!
Mint az élet ép ő 's vidám.

Bujkál a' hold, sötétedik,
'S csendes szellő emelkedik,
Kamrá'm előtt olly lágy hangon
Ki furulyál a' kis padon?

Ah ez Pistám' furulyája,
Szívreható a' nótája,
Olly szívreható nótája,
Hogy ki kell mennem reája.

V.

Bokorban eprésző kis leány ül,
Csendes a' zöld pagony kívül belül,
Még is egy madarka zeng az ágon,
'S aranyos lepke csügg a' virágon.

Gyönyörűm, csicsergő kis madarkám,
Szálj alá, szálj alá 's repülj hozzám,
Aranyom szép szárnyu hímes lepkém,
Ne távozz' ne távozz', jőj jőj felém.

Ah! a' ki megfogná a' madárkát,
Od' adnám neki e' tölt kosárkát,
És a' ki megfogná mind a' kettőt,
Beh tudnám szívemből szeretni őt.

'S a' mint a' leányka így sohajtoz,
Megzörren a' bokor és ingadoz,
A' madárka suhan messze ágra,
'S a' lepke ellebeg más virágra,

Féreg egye, rosz fa, gyökeredet,
'S ragya pusztítsa-el leveledet!
El a' kis madárkát 's tarka lepkét
Előlem, óh gonosz! mért rezzentéd?

'S míg a' kis leány így ül epedve,
Egy szép ifjú vadász lép elejbe:
Oh ne sohajts, anyád' szűz zsenyéje,
'S gyöngé erdőm' legszebb csemetéje.

A' madárka híved úgy sem lenne,
 'S ha szerét tehetné elreppenne,
 A' lepke csapodár és változik,
 Aranyos szárnyiból kivetkezik;

Ám ha kis madár kell 's arany lepke,
 Fogok majd neked én, szép kedveske,
 'S akkor, a' mit mondál, megtennéd e,
 A' vadászt szivedből szeretnéd e?

Fogj, oh fogj madarkát 's hímes lepkét,
 De szerethetlek e, nem tudom még;
 Légy még is, szép vadász, ott a' tanyán,
 Megkérdem elébb, mit mond rá anyám,

CZUCZOR.

SZÉCHENYI.

Szóla Hunyad: „Seregem ha lehordod torkolatodhoz,
 Ősz Duna, Mahmudnak népeit eltapodom.“
 „„Vaskapum összesodor, vakbuzgó, hogy ha merészlesz!““
 És a' nympha-harag visszaijeszti a' hőst.
 Széchenyi szól: „Népeknek hozok 's viszek áridon áldást,
 Nyisd gátló kapudat, vagy levegőbe röpjül!“
 'S a' Duna nyit sima rést a' békevitéznek ijedten,
 'S ő megy 's horgonyt vet Ásia' partjainál.

SZÉKÁCS.

A' BAJNOK' NŐJE.

Hős fiad ha él e?
Hol van, merre tért?
Anyja kedvesemnek!
Tőlem ah ne kérd.
Mondanom ha kell, hogy
Halva gyermeked,
Anyja kedvesemnek!
E' sziv megreped.

Nézz körül a' rónán,
Megtalálhatod,
Domb alá temetve
Nyúgszik magzatod;
Váró hű nejéhez,
Száguldó lován,
Nem jött a' sereggel
Vissza harcz után.

Öszve jártam érte
Völgyet, tért, mezőt,
'S holtak közt a' téren
Halva leltem őt;
Bajtársak könyeztek
A' hű társ felett,
Kit korán a' hadvész
Sírba fektetett.

Lakja most rideg domb,
Rajta hősjelek:
Szablya, dárda, zászló,
Búsan intenek.
A' bajnok' jutalma
Vérsebek, halál,
És hideg dicsőség
Sírmárványinál.

Oh mért szülte anyja,
Mért a' mostohát,
A' ki feltalálta
A' fegyvert, csatát?
Most nem volna halva
Ifju kedvesem,
Gyászban nem borongna
Síríg életem!

Bajza.

SZINVÁLASZTÁS.

Annyi szín van, annyi színből
Mondod: melyik kellene?
Van piros, van kék, vagyon zöld,
Van fehér, van fekete.
Mondod Emma: van szívünkben
Titkos édes érzet,
Melly a' színből, mint a' szívből
Legkivált e g y e t szeret.

Ah! nem int öröme engem
A' pirosló támadat,
Búban úszva, bűt sohajtva
Hágy a' bíbor alkonyat.
Mondd-meg, Emma! mondd szerelmem,
A' p i r o s hogy tetszenék?
Titkos, édes gerjedelmet
Érte, mondd, hogy érzének?

Kék az égnek boltozatja,
Ha szelíd, ha nevető;
Jaj de hozzám kegytelen volt,
Jaj kemény volt mindig ő!
Mondd-meg, Emma! mondd szerelmem,
A' kékszín hogy tetszenék?
Titkos, édes gerjedelmet
Érte, mondd, hogy érzének?

Szép a' zöld, mert a' reményé,
Melly a' szívet élteti;
Jaj de nékem nincs reményem,
Emma szívem neveti!
Mondd-meg, Emma! mondd szerelmem,
A' zöldszín hogy tetszenék?
Titkos, édes gerjedelmet
Érte, mondd, hogy érzének?

A' fehér csak annak kedves,
A' ki vig, a' ki szabad;
Jaj de nékem nincs vigalmam!
Bús szememből könny fakad.
Mondd-meg, Emma! mondd szerelmem,
A' fehér hogy tetszenék?
Titkos, édes gerjedelmet
Érte, mondd, hogy érzének?

A' mi nékem tetszik, Emma!
Az — sötét és fekete;
Mert az fürtöd, az ruhád is,
Az szemednek éjjele;
Mert sötét a' bánat, a' bú,
Mert sötét ez érezt;
Ah! mert engem, engem Emma!
Engem Emma — nem szeret.

GARAY.

A' LEÁNYKA, KEDVESÉHEZ.

GÖRÖGBŐL.

Ha Zevs még ugyan az, ki a' szép Ganymédet elorzá,
Hogy nektár-töltő lenne az isten' egén:
Mélyen rejtelek-el téged keblembbe, Müiskos,
Érezzem, ha reád szárnyakat öltene Zevs.

SZÉKÁCS.

HÓDOLÁS.

Szem, óh szem,
Mennyei kék szem!
Szőke pompájú hajak,
Rózsafán termett ajak,
Arczvirágok, mellyeket
A' szerelem ültetett,
Bércz' havából fútt kebel,
Telve égi érzetekkel,
Melly ég, még sem olvad-el!
És ti bájelő hatalmak
Elne! szív!
Játszi egyik és enyelgő,
Euyhe a' más, tiszta, hív;
Ostromolni szűnjetek,
Megvallom győzelmetek,
Többé nem harcolhatok —
Itt áll örök rabotok!

BAJZA.

A' JÓ SZÍV IS BAJJAL JÁR.

Reményilem hireddel van, barátom, hogy a' kellemes Erkey Tercsivel jegyben járok. Fáma, midőn házasságot hirdet, nem abrakolatlan paripán nyargal; innen azt is fogod már tudni, hogy jegyesemmel bájoló szép alakot kaptam, de ki, ama görög bölcsként, szép személyében hozandja mindenét házamhoz. Nemzetsége azonban avas 's még ma is fényes; 's ki tagadhatja, hogy ez is valami? Szólj barátom, nem édes gyönyörűség, nem élesztő vigasztalás e: a' sovány tálalálék mellett emlegethetni, hogy eleink ezüst tálakról, tányérokról ettek? 's midőn izzadva gyaloglunk a' bennünket majd elgázoló délczeg lovú hintó után ezt mondhatni: atyánkfia ám az a' ki benn ül? De éppen nem akarom ezzel megkötni a' világ' ítéletét, azt a' minden házasságkötésnél szokásba vett bájos mulatságot: jegyzéseket tehetni, suttoghatni, szánakozhatni, vállalat voníthatni, jelentőleg mosolyoghatni; mikkel hívált az otthon maradt hajadonkák, 's anyáik,

nagy anyáik, nagy nénjeik, bennünket új házasokat megtisztelni szoktak. Csak azt mondom, hogy én boldognak érzem magamat, olly boldognak, mint azt vállvonítóim, szánakozóim, sutogóim, sőt mindnyájan, kik vőlegények nem voltak, nem is képzelhetik. Óh miért vagyunk olly ritkán, olly kurtán életünkben vőlegények! miért sietünk olly mohón lefedni a' tündéres fátyolt, valósítani az édes álmat, feloldozni bájlón boldogító varázsoltatásunkat?

A' múlt héten jöttem meg Pestről, kiházási vásárlásaimból. Tercsi ezeket Kassán tette. Néhány ezernek szépen nyakára hágtam; 's vételeim közt legszükségesebb költségnek látom azt az egypár podrecsáni pipát, mellyre igazán szükségem vala. Be másként házasodtak üstökös apáink, édes Ferim! Az izmos vőlegény felöltötte a' skárlát posztójú nadrágot, az angol szövetű, rókatorokkal prémezett, 's tetemes ezüst gombokkal terhelt zöld mentét, felvonta a' sárga vagy karmazsinszín sarukat, miket mind őseitől örökölt 's gondosan kimélt a' vendégségekben, hogy unokáira hagyhassa; felkötötte bogláros szíjú görbe kardját, felszökött büszke ménjére, hogy az szinte meggörnyedt a' velős ülő alatt, 's oldalt lovagolva kísérté be jegyesét lakó várába, mellyben legfelebb itt-ott igazított új vakolások és sürgő várcseléd mutattak ked-

ves vendég-várásra; mert minden bútor, tán a' menyasszonyi új rokkát kivéve, szintúgy ősi szent hagyomány benne. A' papi stola 's cseléd-ajándékozások voltak egyedüles költségei; mert a' vendégség' fogyasztásait a' szeretett édes haza' bő földje termette. Nem így most, jó Ferim! A' fáradt vőlegény — De minek sohajtva keresni a' magyart? majd megjő! — Engedd addig elbeszélnem neked egy bohóságomat, melyet csak barát' orrára köthetek. Óhajtnálak meglesni, mint kacagsz az érzékeny bohón, ki már nem egyszer leve hajlékony szíve' bolondja 's a' világé. Nem tehetek róla, édes Ferim! születünk és termünk.

Magam sem tartozván az erős lelkek közé, házasításom végett majd minden tagján kis gazdaságomnak eret vágtam, 's a' lehetőségig vérét vettem. Tömött bankó-tokkal rándultam át jegyesemhez, megkérdezni: nem volnának e hagyásai Pestre? Illyet fel is tenni egy tizenhét esztendő lyányka 's még e' felett menyasszony felől! Hosszú sort számlált előmbe a' kedves: bécsi czipőt, párisi kesztyűt, brüsseli csipkét, 's más külföldiségeket; mert, barátom, hazai miv-készületek, ha csak nem à l'incognito, nem elfogadhatók úri kiházasításokban. — De még egy nagy, igen nagy kérésem volna, édes Janim! hízélge az én Tercsim, 's patyolat-kezeccskéivel arczomat simogató; úgy e megteszi értem?

Hajló valék neheztelni ezen kérdéseért, mert mit nem tenne meg vőlegény szeretett mátkájáért?

De hagyásom ollyas valami lesz ám, folytatá Tercsi csapodáron szavait, mit férfiak nem örömet vállalnak. —

Fel én, angyalom! felelek hévvel, ha a' holdvilágot kellene is meghoznom. Mi édesebb, mint a' távolban is lelkünk' tárgya körül foglaltoskodnunk? Mi lesz hagyása Tercsikém?

Egy florenczi kalapra lenne elkerülhetetlen szükségem.

Flo — florenczi kalapra? kérdém ütközten; mert egészen mást vártam, 's egyszerre végigfutott eszemen, hogy én ehhez nem értek, hogy nagyot vagy kicsit vehetek, hogy a' legújabb divatot nem ismerem, hogy az kényesebb fuvarom lesz egy bődön tojásnál, mellyet törődöttség nélkül olly messze földről haza hozhatni is bővőséggel határos dolog leend egy szeles ifjúra nézve. De adott szavam 's lánggal csapkodó szerelmem keresztül vágta kétkedéseimen, 's szívem' tiszta tüzének örök állandóságára esküvém Tercsinek — azon vőlegényeknek, kik gazdag lyánkával vannak jegyben, nem javaslom az efféle eskeket — hogy hagyásában híven eljárak, 's a' legszebb florenczi kalapra tarthat számot, melly valaha a' Medicik' városából szent Gellértünk'

tájaig eljuthatott. Reám pillantott ezen tökéletemre a' kedves lyányka, egy olly pillantattal, mellyel borult eget ki birt volna deríteni, 's csókocskát nyerék tőle vőlegényi ajkaimra, egy cseppet, édes Ferim, azon bájos kehelyből, mellyből, hihető, az égiek hallhatatlanságot hörpölgetnek.

Epedezés közt váltam meg Tercsitől, 's váltott lovakon felértem Pestre, az óriási léptekkel haladó városba, mellynek szokott porfellegeit, most egypár napos esőzés kellemesen enyhíti vala. Barátunkhoz Gesztey fiscalishoz szálltam, 's hogy időt nyerjek, melly a' nyugtalan vőlegénynek vesztegleni látszik, azonnal dolgaimhoz láttam. Megvásárlottam; de legfontosabb vásárlásomat, az én Tercsim' florenczi kalapját, mint illik, koronául utóljára hagytam.

Felette legelébb is asszonyi consiliumot tartottam azok közt, kik Gesztey barátom' ismeretségéhez tartoztak. Az ülés nem vala kurta, sem épen vita és zsibaj nélkül való. Mustrára eresztettek minden kalap-formák, felkészülések, kalap- és divat-árúsnék; 's ennek végzése után elmentem a' pesti legnevezetesebb divatárúsnéhoz Khernnéhez, felhánytam vetettem egész kalap-bőséget, és sok válogatás, tanakodás, tusa-kodás után, mellyek közt izzadság' öreg cseppjei keltek homlokomra, kiválasztottam a' két leg-

szebbet; de már e' két kalaptestvér közt határozást tenni, tehetségemen felül vala.

Édes kisasszonykám! így szólíték-meg egy asztalka mellett kalapot tűzőgető szőke lyánykát, kérem, méltóztassék felpróbálgatni ezen kalapokat; állásaikról tán inkább választhatok.

Szívesen! felele ezüst hangon a' lyányka, 's egymás után felillegeté szép fejére kalapjaimat. Ah! még nehezebb vala most a' választás! A' szép sárgás buja fürtös fön igazve állott mind a' kettő, 's a' szem akaratlan lesimúlt a' kalapról a' piros arczokra 's a' kellemes kék szemek' tükrére. Ezer szerencse, hogy vőlegény, még pedig menyasszonyomnál hagyott szívű vőlegény voltam, 's hogy jegyesem nem volt rútabbacska a' kalappróbálónénál! Hát még Tercsimnek gesztenyeszín fürtjein mint fog állani! képzelém magamnak, 's örülék előre gyönyörködésemnek. Épen ez veszélyünk nekünk férfiaknak, hogy olly szépen áll a' kalap a' nőnemnek!

Szép kalap ez is, amaz is! mondám hízelve; de nem tudom, nem a' felpróbálóné ad e nekik kecsét? Már én csak a' kisasszonykára bízom a' választást; mellyiket javasolja?

Pirulva mentegeté izlését az én leánykám, de unszolásomra még is ide nyujtá az egyik kalapot. — Talán testvére' számára méltóztatik ezt venni az úr? kérdé nyájasan.

Igen is, a' testvéremnek veszem, felelék félhangon, 's kifizetém a' kalap' árát, pontban száz pengő forintot. Egy pár marok szalmaért száz forintot, édes Ferim! számold ki csak, kérlek, a' bodvai szérümön fekvő tizenöt öles zsupasztagomból mintegy hány száz forint jöhetne ki? Óh magyarom! —

Kendőbe könnyeden kötve, kezembe adá az árusné a' kalapot, 's én az édes terhet gondosan vevém jobb kezembe, sietvén vele szállásom felé, melly a' külvárosban fekvék.

A' sátán, a' melly szívhez nem férhet, aprilt járat azzal. Egy német, sovány görnyedt lovával, 's felesleg rakott szekérével, egy pocsolya' közepén — mert Pest' elővárosai még ezektől nem általában mentek — elakadt, 's szokás szerint, a' helyett, hogy terhéből szedett volna le, ereje-hagyott lovát ütötte; azon erőt, mellyel lován könnyíthetett volna, ütései' súlyosítására fordítván. Hideg báméskodással állta a' jelenést egy csoport ácsorgó nép körül, 's részint kaczagta, részint gúnyolta a' szekeres' gyáva szitkait, mellyekkel ártatlan lova' tehetetlenségét illette. Orczámba szökött e' méltatlanságra a' vér: Ember! kiálték eltüzesedve a' hóhérlónak, meg ne üsd lovadat többé, mert visszamérem hátadra minden ütésedet! — Reám mereszté szemét a' fuvaros, 's látván kezemben a' kalapot,

minthogy inasnál nehezen nézhete többnek, csipőire szegzé kezeit: Tessék hát az úrnak kivonni a' szekeremet, felele nyers durvasággal; a' ló az enyém, érti az úr? 's erre olly mérges egypár ütést zúza a' szegény párára, hogy az nyögve roskada a' szekér előtt térdre.

Martin, te nemes szívű angol! hiszem, metempsychosist óhajtál az illy állat-kinzóra; hadd szállna idővel lelke a' kinzottba, hogy duplán kapná ettől a' mértéket vissza, mellyel ő mére annak!

Látám, hogy gorombasággal, mellyben a' fuvaros mesterem lehele, nem boldogulok, 's más utat vevék.

Sógor! kiáltám a' dühösködőnek, adja el kend nekem azt a' lovat. Mit adjak érte?

Igaz tapasztalás, hogy pénz és nyereség-remény, próbált ellenmérge a' gorombaságnak. Egyszerre lesimulának az én emberemnek dult vonásai arczán. El biz én, uram, ha megadja az árát! felele, 's ezt ő, látván őszinteségemet, jó fenn szabá, inkább kénye mint a' ló' becse után.

Egy nyugalmazott főhadnagy' nemes segítségével még is megtettem az alku, hevenyén kifizettem a' pénzt, és siettem kifogatni az istenadta állatot, nehogy új méltatlanságok ériék.

De, uram! elébb kivonatom ám a' terhet, mondá eszmélve a' szekeres.

Nem azt, sógor! kiáltám eltökélve; kezeden a' pénz, enyém a' ló. Látván a' fuvaros csillogó szememet, a' főhadnagy' emelt botját, minthogy a' tolódott nép is, mint szokott, ha akad, ki példát mutasson neki, részemre zajgott, nem épen dörögés nélkül kifogta a' lovat 's egy kopott kötőféken kezembe adta azt. Itt van, uram! így szóla fauni kacajjal; akár sáfránnyal tartsa ezentúl az úr.

Felejtém tüzemben, hogy borraavalóért vezetheté valamellyik az ácsorgottak között a' lovat, 's magam indultam meg vele. Már utamban tértem azon eszméltre, hogy Pest' utcáin, csoport nép' bámultára, egy csontvázzá éheztetett kinoztatott görcsöt vezetek. Mit árt? gondolám magamban, messze lakol Pesttől, nyolcz éve hogy kikerültél belőle, így ismerőstől ne tarts! — Illy önbiztatás alatt telhetően haladtam sovány pegazommal, gyanúsan tekingetve azonban mindenfelé: nem látnak e ismerős szemek vele? Milly gyenge az ember! édes Ferim, pedig nem méltóbb joggal leheték e kevély utánam kullogott görcsökre, mint sok hintós urak, az előttök csillogó hizott tátosokra?

Rám báméskodtak a' ház' lakosai, kik épen házbútorokat mosogattak, tisztogattak, szobákat fejezítettek, a' kies tavaszi nap' ingerére az udvaron, a' mint lovamat a' kapun bevezettem.

Zavarba jövék szemmeresztéseikre, 's egykettőnek köztök kétes mosolygására; mert hogy' adjam elő egy pár szóval történetemet? Zavarodásomban meg találám rántani a' kötőfék' szarát, a' nem igen erős alapzatú ló nagyobbbat lépe előre, 's időóta kovácsot nem ismert körmét olly nyomosan tévé lábom' fejére, hogy eljajdulék belé, 's nem vélék mást, minthogy lábom ketté szakadt. Sántítva menék az ól felé, hová a' fejéknép' kaczagása kísért. Gesztey nem vala ott hon. Bekötöttem orczám' lángolása közt a' lovat az ólba, mellyben egy mangorlón kívül semmi sem állott, 's azonnal siettem megfejtetni történetemet, ha csak nagyából is, a' háznép előtt; mert alig lehet nyommasztóbb képzelet annál, hogy együgyűknek tartatunk. Csak eszünket ne hozd kétségbe, szívünkre nem vagyunk olly kényesek.

Kiléptem az ólból, 's mentségemet akartam kezdeni, a' mint a' ház' asszonya, egy paprikatorró 's egész kocsi' hátuljára hízott németné — ki, mint Gesztey mondá, nagyon jó asszonyod, ha nem goromba veled — gyalultatlan kacajjal kérdé: Mi lelte a' ruhámat? Megfordulok 's látom, hogy új kaputomat hátul az utánam czammogott paripa úgy befercsegtette sárral, hogy színére is alig leheté ismerni. Ijedten kapok a' kalaphoz, 's még ki sem bontom egészen a' kendőből, a'

mint iszonyú rémulésemre látom, hogy diónyi pecsétek tarkítják ezen féltett kincsemet. Majd elsűlyedék a' boszú, harag és szégyen közt, melyek kárvallásomra környékezének. Nem gondolék az utánam harsogott kaczajokkal, sáros köntösömmel, sánta lábommal, szaladék disze-vesztett kalapommal szinte Khernné' boltjáig.

Asszonyom! mondtam sebtén, mit mond ezen kalapra?

ASSZONY. (öszve csapván kezét) Mi a' patvar? Uram, ennek vége! mit csinált vele az úr?

ÉN. Egy kocsi nyargalt el szelesen mellettem, 's az hányt öszve. — Pirulás- és idő-kimélésből így fanyarodtam, édes Ferim, egy kis pártütésre az igazság ellen, mit, tudod, tréfából sem szenvedhetek.

Assz. Ezen, kedves úr, segíthetni ugyan, de olyan, millyen volt, soha sem leend többé.

Mit teheték hát egyebet annál, hogy párjára cserét tevék, szerencsésnek tartván magamat, hogy azt negyven pengő forint toldással megkaphatám.

Visszasiettem szállásomra vele. Gondos voltam most kikerülésében mindennek, mi kedves Tercsim' szép fejecskéje' egykori diszének árthatott volna. Kapuk alá vonultam, hacsak siető ember jöve is velem szemközt, lónak, kocsinak pedig éppen más utcákra tértem ki. Azonban,

még néhány lépésre valék szállásomtól, a' mint belőle éles zaj és asszonyi perlés zajlék előmbe. Kíváncsin kettőztetém lépteimet, berohanék a' kapun — 's ím iszonyodva látám, hogy bőrömrre foly a' per' zaja. Ingerlett pókaként torzonkodott a' házi asszony 's lakónéi reám. Siketülés-től kelle fülemet féltennem, hadazó kezektől óvnom szememet, 's idő telt bele, míg megérthetém, mivel vádoltatom. Gondold el, édes Ferim, míg én kalapot cserélni járok, az én gyász csillagzatú lovam leoldja magát ügyetlen kötéséről, kibolyong az ólból, 's a' fal mellé támasztott mosott ablakokból kettőt ledönt 's öszvetör; ezen felül, a' mint a' méregre fortyant fejérnép meszelőkkel kergeti, szilajodtában első lábával egy findsákkal rakott kosárba tapod 's néhányat cserépre zúz. Már ekkor szétdúla minden gátot az asszony-sereg' dühe, könnyen fogollyá tévé a' szűk udvaron a' kártevőt, 's lakoltatá sovány bőrét az ártatlan bűnhődésért.

Urat illet az ilyen görcs? pöföge a' széles németné; veszett volna az úrral együtt országába!

Asszonyom! kiáltám dörgő gordonomon, 's parancsos állásba meresztém magamat, egy szót se többé hozzám! se ütést lovamra! azt megmondom. Számolja öszve kárát, én fizetem.

Megtevém ezt 's előltem a' zajt. Újra bekötém lovamat az ólba, kötőfékét jó ráhurko-

lám, 's kalapomat, minthogy Gesztey barátom, kinek csak délfelé ígérém hazaérkeztemet, még nem vala otthon, sem szobája nyitva, letevém a' mangorlóra. A' házi asszony' szolgálója utánam lopódzott, mint sejtém, kilesni: mint fogom lalkoltatni kárt okozott lovamat; de ugyan tehetém e ezt? Ártatlanabb e nála az alvó ember? Ő éhezett, 's eledelt kutatva eszméletlenül kárt tett. Látjuk milly dúlást nem tesz nálunk okos állatoknál az éhezés, még pedig nem csak a' táplálékok' kerülhetetlen, hanem az aranynak kerülhető éhezése is. — Nem! ártatlan éhező állat! kiáltám, nem teszek úgy veled, mint mi szoktunk egymással tenni; nem büntetlek a' helyett, hogy enned kellett volna adnom, 's továbbra is kényszerítselek újabb kártételekre!

Eszembe ötlött, hogy fogadó van közel. Bezártam hát az ólat, nehogy odajárásom alatt a' háznépen új csínyt tegyen átkozott lovam, 's minthogy legényem, kit ipam' hagyásából Budára kelle Csikary tanácsoshoz küldenem, még sem tere vissza, magam siettem, abban bizakodván, hogy ismeretlen vagyok, szénáért a' fogadóba.

Vendégei lévén a' fogadósna, várnom kelle a' kívánt egy pár kötéske szénáért. Mintha pelegéren álltam volna addig; mert némellyek vizsga szemmel kezdenek czirkálgatni, kételkedőkben és találgatásokban: úr vagyok e én, vagy

inas? 's ha az első, mire besározott köntösöm mutatni látszott, hogy jövök a' széna-kéréshez? Azonban sokára megkapám a' szénát, 's két kezembe fogva azt, sieték ki a' kapun, a' mint — gondold el döbbenésemet? — Császláry fő szolgabíró, feleségestől, szemközt velem jő be a' kapun. Méregető szemmel tekint mind kettő reám pirulóra, és széna-portiómra. Mi a' gutát keres itt öcsém uram a' szénával? kérdé Császláry.

Itt vagyok a' szomszédban szállva, felelék kínos zavarodással; az inasom —

Aha, most tudom én a' dolgot! Egerész ember most öcsém uram, a' mint hallám; úgy e lovakat vásárolt, azoknak viszi a' szénát?

Igen is, édes bácsim, az inasomat —

No látnom kell a' lovakat, majd megitélem én: jól vásárlott e, öcsém uram? Miska te! hozd csak utánunk ezt a' szénát! Adj a' kezébe öcsém uram.

A' hőség vert, édes Ferim; de a' nyugtalan 's lóban kedvteléses Császláry karon fogott 's vitt. Az út kurta volt magyarázatokra, az udvaron künn motozott a' háznép, 's így, míg nyilatkozhattam volna, kirántotta a' fő bíró az ól' ajtaját. Ki szép kedvesével reménylt öszvejövetelt, 's ennek nagy anyját találta a' jelelt helyen, épen olly formán hökken, bámul és mereszt szemet, mint Császláry mereszté bámultában sze-

mét reám, rólam a' lovamra, 's erről ismét vis-sza. A' követő hajdú kaczagott, én szólni akar-tam, de zavaromban szókra nem akadtam; míg-nem Császláry egy lelkes hahotával 's kisuhant szitokkal lélek-lyukat vágott iszonyú zavarodá-somnak.

Mi a' mennykő asszúság ez, szép öcsém? Fog-gatot akarsz hozzá állítani? vőlegényi fogatot? Nagy lelke lesz a' menyasszonynak, ha reá ül.

Édes bátyám! felelék szemlesütve, ez a' boldogtalan ló aligha nem őszi aequinoctiumkor, melly leggyászosabb része az esztendőnek, szü-letett, mert ez már annyi zavart okozott nekem, mióta bele bonyolódtam, hogy tán egész éltém-ben sem lesz több bajom lóval, 's a' mi több, már két hazugságra is birt, mit eddig fizetésért sem tettem volna. Elejétől fogva elbeszélém neki történetemet.

Kaczagott a' fő bíró, de kezemet szívesen szorította: öcsém uram jó ember, mint édes atyja volt, mondá; de a' szokott kerékvágáson járó nagy világ gyakran megkinálná itt Pesten a' csörgő sapkával.

Vissza ment szállására a' szolgabíró, én pe-dig átoklepte lovamnak vetettem szénát, 's cso-dálva vettem észre, hogy az ismét szabadon van; hanem ezúttal nem oldozta le magát, hanem az avult kötőféket szakította ketté. Mint tapasztá-

lám, nagyon ki kellett éhezve lennie a' jámbornak. Mohón esett most az istenadta a' szénának, 's csaknem könnyező jótéti örömmel szemléltem faló étvágyát.

Most Gesztey lépett be az ólba, 's félbe szakította gyönyörködésemet anak szemléltében: mint harsogtatja éhes lovam a' szénát. Szíves mosolygására újra el kellett beszélnem történetemet.

De már most mit csinálsz lovaddal, jó fiú? mondá beszédem' végeztével Gesztey; haza tán csak nem viszed vőlegényi ajándéknak?

Eladom holnap bár mi ócsón, de ollyannak, ki jó gondját fogja viselni; mert holnap után indulnom kell.

Ezzel, dicsekedni kívánván a' kalapommal Gesztey barátomnak, a' mangorló felé fordultam; de egek! mint nem rémültem vissza, látván, hogy florencziai kalapomnak a' kendőből kiállott részét, elszabadult lovam drága eledelül használván, jó darabon kiharapta. Fájdalom, méreg, boszú dúltak ezen felfedezésre bennem. Az illy napokat, mint a' mai, nevezték, édes Ferim, a' régiek átkos napnak, 's valóban megy is néha rajtunk olly nap keresztül, mellyen a' sátán mintegy ingerkedik velünk; fonákul öltjük ruháinkat, minden törik szakad kezünkben, nem leljük a' mit keresünk, várt barátunk helyett hitelezőnk toppan be hozzánk, 's a' tb.

Most már kitörő boszúlángomat nem tart-
hatám többé, kikapám Gésztey barátom' botját
kezeből, mérgesen emelém a' lehetőségig felem-
be, hogy annál súlyosabban mérhessem azt a'
kártevőnek hátához, a' mint ez, szegény pára,
nem sejtve a' felette lebegő veszélyt, egy csomó
szénával munkás szájában, ártatlanul felém for-
dul 's a' legnyájasabb, sőt mondhatnám, hálásabb
képpel a' világon, reám tekint. Nem, Ferim!
lehetetlen volt csontvázsal határos oldalaira ereszt-
tenem botomat, leesett kezem vele. Nem bánt-
lak szegény állat, mondtam, egyszer kóstolál drá-
gább eledelt magadnál, de hányszor nem kopla-
lál a' legsilányabb eledel' hiányában!

Hogy minden bajnak, balesetnek lehet jó kö-
vetkezése is, most magamon tapasztalám. Tevék
egy olly felfedezést, melly a' világ' florenczi ka-
lapjával felér, 's mellyet én, apának joga lévén
nevet adni fiának, haraghárítónak neve-
zek. Boldogult Franklint az egész világ tiszteli,
's méltán, hogy mennykőhárítót találta fel; mit
nem várhatok én az igazságos maradéktól sok-
kal fontosabb felfedezésemért? Mennyivel kár-
tevőbb a' mindennapos harag a' nyári mennykő-
nél, mennyivel borzasztóbbak egy dühösnek vér-
ben forgó szemei, boszút lihegő ajkai az égi ső-
tét borúnál, melly felett jóltevő lélek járdal
pompás szekerekben, égi tüzek' felséges csatázá-

sainál, mellyek egy természet' titkaival biztos bölcsnek emelik inkább szívét, mint nyommasztják!

Együgyű találmányomra, mellyből nem akarok titkot csinálni, így bukkantam: már forrt a' boszú bennem, azt hát többé magamba veszély nélkül nem fojthattam, azonban azt méltatlanság nélkül a' szegény lovon sem önthetém ki — mit tevék hát? — Olly tárgyat keresék hirtelenében magamnak, mellyen mérgem' tölthetném, a' nélkül hogy valakinek ártanék vele. Annálfogva legelőbb is a' kötélgyártót vevém szitok alá, ki olly rossz kenderből foná kötőfékemet; majd azt kárhoztatám torkom' teljességéből, ki legelőbb gondola szalmából kalapot készíteni, 's dörögő szavaim közbe olly tüzesen hadazék a' bottal körülem, hogy Gesztey barátom magát féltve hátrált ki az ajtón.

Ez jó gondolat, barátom, monda kaczagva Gesztey, hogy olyanokon töltöd ki mérgetet, kiknek távollétök vagy tán már sirban senyvedésök miatt nem árthatsz; de a' szegény kalapcsinálót bizony méltatlanul szidod. Mi könnyebb a' szalmánál? ez épen nem nyomja a' szép asszony-főt.

De gyakran annál inkább a' férj-főt, felelék még ki nem hűlve. Hidd el, barátom, sovány Bucephalom vitézebb tettet követett ma el, mint

sok ezer férj hazánkban, ki remegne csorbát ejteni szép nője' kalapján.

Délután új kalapot vásárlottam, de már nem Khernnénél, mert gúnytól félttemben, ha ingyen adja is a' harmadikat, még sem mentem volna boltjába többé. Egy csinos, fél francz, fél német, bő beszédű sovány asszonyka volt árúsném, 's minekutána sok ügyyel-bajjal ismét kiválasztottam egyet, becsületére és reputatiójára utasítgatva erősítette, hogy Pesten olly szép, helyes állású, felkészülésű, tartós, jó mívű kalap nincs több, 's egyedül csak azért tisztel meg vele engem, még pedig olly olcsón, hogy becsületet vívjon ki nálam, mellynél fogva máskor is megkeressem. Szólj, ki ne vett volna tőle? Kifizetém a' kalap' árát, 's mint igaz magyar káromon okván, azt azonnal tokba pakoltatám, hogy többé még csak levegő se érje hazáig.

Másnap az vala első gondom, hogy lovamon túl adjak. Árrát csekélységre szabván, legényem csak hamar kerített árost, egy kertészt, ki a' lovat, heti vásáronként, zöldség-befuvarozásra akará használni. Szívesen és könnyen alkuvám meg vele, vélvén, 'hogy szegény gyötrelmes lovam arany napokat lát nála, nem súlyos terhe' hulladékiból jól lakhatik naponként, 's egyszer valahára tán még kimúlása előtt is megpihenhet. Elvitte a' lovat, én pedig még némely apróbb

dolgaimat végzettem. — Azonban épen vacsoránál ülénk, a' mint a' kertész bekopogtat 's köszönése után jelenti, hogy a' lovat visszahozta, mert kórságos; ezen súlyos belső bajról pedig mindenkor az eladó felel. Kirohantam Gesztey barátommal, 's kihallgatván egypár hozott tanúját a' kertésznek, láttam, hogy teljes igaza van. Vissza adtam pénzét, de közel voltam új kifadáshoz, hogy ismét nyakamon a' ló, 's most már jó lélekkel el sem adhatom. Mit tegyek vele? agyon veressem, én pártfogója? Sem szívem nem engedte volna ezt, sem helyem, sem időm, de emberem sem volna hozzá.

Ezt már csak valami parasztnak ajándékozta a' tens úr, mondá legényem.

Igazad van Jancsi, felelek; 's más nap a' legelső parasztnak ajándékozám, megmondván neki a' ló' nyavalyáját; 's hogy jobb kedve legyen hozzá, borravalót is adék mellé. Egy mázsa esett le szívemről, a' mint áldás közt kivitte a' kapun a' paraszt.

Másnap reggel felkészülve állott az útra szekerem, a' forspontos befogta lovait, én bucsúztam Gesztey szíves barátomtól, 's hálálkodás közt léptem ki az udvarra — a' mint rettenve látom, hogy gyászos lovamat újra hozzák be a' kapun előmbe. Rosh lelkem kísértnek e? kiáltám lángba borúlva a' kalapemelő parasztnak. Mi baj van?

Uram! felel a' paraszt, ez a' kocsmáros, kivel a' keresztúri csárdában találkoztam, azt állítja, hogy övé a' ló; ezelőtt két esztendővel lopatott el tőle a' helység' legelőjéről. Én váltig mentekeztem, hogy uraságtól kaptam, de nem adtak szavamnak hitelt; mert mit keresne, úgymond, uraságnál ilyen ló? 's a' vármegyére akartak czipelni. Szerencse, hogy még itt kaptam az urat.

'S valóban úgy volt a' dolog. A' kocsmáros, helysége' bizonyág-levelével bebizonyítja tulajdonosságát, 's egy pár tanú is volt vele; de a' ló ellopattatásakor nem volt kórságos, állíták ezek. És így az úrnál romlott el, hanyakodék a' kocsmáros; ez nem az én károm.

Barátom! én csak tegnapelőtt vettem a' lovat.

Van e róla passusa az úrnak? A' kárt, sőt lopást is, azon keresik, kinél a' jószág megtaláltatik.

Mit szólhattam erre, édes Ferim? Tudtam, hogy passus nélkül lovat venni nem szabad; de az én helyemben kinek jutott volna ez eszébe? Forspontosom nyugtalanul várt felülésemre, magam is égtem hamar haza juthatni, a' kocsmáros nem igen látszott hajlónak arra, hogy hasznát elszalassza, a' dolog még sok bajba keverhetett 's tán még egypár nappal útamát is hátráltathatta volna — e' szerint mit tehettem mást, mint nem nézni néhány forintra, a' kocsmáros-

nak, alku után, kárpótlást fizetni, 's dünnyögő szitokkal ülni kocsimra fel.

A' lovat ne lássam többé! kiáltám még egyszer ki a' kocsiból, különben lóhalál és emberverés követi a' dolgot!

Hajtaték hazafelé, 's szinte könnyebbült lélekzetem, a' mint a' zárt városból a' szabadra kiértem. Be rab a' gyepi ember a' városban! édes Ferim. Örök ostrom alatt áll úgy maga mint erszénye.

Tercsim' kalapját, féltő gondossággal egész úton térdemen tartám, édesen foglalatostkodtván az egyszersmind képzeletemet a' kedves lyánka körül. Szerettem volna szemébe nézni annak a' szerencsétlenségnek, melly kedves terhéhez férhet vala; még kocsi-dülés' esetére is készen álla fejemben a' szabadító terv. Illy hív őrzésem alatt el is jutta velem szerencsésen a' kalap Kérbe, 's Tercsim' kapuján dicsőségesen behajtaték.

Az első csók után, mint vélhetni, a' kalap iránt esék az első tudakozódás. Hoztam angyal-kám, felelék, nem büszkeség nélkül, 's fogadom — a' divat-árúsné' lekötött becsületébe bizakodva mondtam ezt — hogy egész Pesten nem volt olly szép, olly helyes állású, felkészülésű, tartós és jó mivű kalap, mint ez. Ragyogó szemekkel nyitám fel a' tokot, még ragyogóbbakkal lesé Tercsi foglalatját, 's kiemelém vásárlásomat.

Kezébe fogá azt az én szép mátkám, de a' ragyogó szemek látomást borulának, míg nem búsan kezdének azok függni a' kalapon és rajtam. Jó kalap, szép kalap, mondá végre lassú hangon Tercsi, 's egy hosszú sohajtás kele szavaival melléből — de nem florenczi, hanem csak velenczei!

Velenczei? kiáltám, 's rá merede a' kalapra pillantatom; bűn-bánói képpel állék a' bús lyányka mellett, 's nem merék feltekinteni reá.

De semmi! szóla vidulva Tercsi; ez jó lesz a' szobaleányomnak, én majd veszek magamnak mást; de nem bízom ám férfira többé. E' szók-ra pajzánon simogatá orczámat.

Tehát ezért futottam, fáradtam, türtem, én jámbor, annyit, hogy végtére is szobalyány pompázzék kalapomban?

Nevelte bánatomat az is, hogy előmutatván a' ló csorbította kalapot, az minden nő-személytől egy szájjal igaz florenczinek ösmerteték, 's elbeszélvén a' két kalappal esett történetemet, még ráadásúl bánatomra kinevettetém.

Nem hozék kalapot mátkámnak, pajtás Ferri! csak még enyémet ne vegye el pótlékul a' kis álnok. Szeme szája ugyan igen reá áll. Isten neki! nem leszek sem első, sem utolsó, kit e' sors ér. Isten hozzád.

F O H Á S Z.

Hő szív, árva lant csekély sajátom,
A' szerencse ezzel álda-meg;
Van hazám, van érzeményvilágom,
De felette gyász ború lebeg,
Égi fény kevés mosolyg-le rája,
Hogy derülne zordon éjszakája.

Hő szivemben él a' nagy kívánság
Boldogulva látni Hunniát,
'S tudni, hogy miatta! assu bánat
Nem zavarja senki nyugatát,
Tudni, hogy fölébredt szenderéből,
És kigyógyult százados sebéből.

Árva lantom' árva hangzatában
Érzelem 's dicsőbb kor' álma zeng,
'S honfi tűzzel ihletett dalában
Végfohászul ajkam így eseng:
Szállj, oh elmesény' örök sugára!
Boldogítva a' magyarhazára.

BÚSTAVI.

AZ ÚTAS SZERETŐ.

Szombat-este van ma ,
Megyek a' faluba ,
Azt ígérte rózsám
Elvár a' kapuba'.

Apró pogácsákkal
Lesz tele kötője ,
Piros cseresnyével
Tele kis kendője.

Szedtem szép mezei
Virágot ideki
Én is ; csókjaimmal
Által adom neki

Csillog már a' kék ég ,
Jól bealkonyodott ,
Ügess , ügess fakóm !
Hamar hadd legyenek ott.

Selyem széna vár rád
'S jó abrak, elhidd azt,
Szép lányka törölget,
Ha gazdád megizzaszt.

Kútjából fris vízzel
Ő kínál-meg maga,
Csak haladj, míg fénylik
Szerelem' csillaga.

Szerelem' csillaga!
Érted te szívemet,
Hű az én galambom,
Nem felejt engemet,

ZÖLDY.

ABLAKOK KÖZTI HÍD.

Ablakom a' rózsás ablakba irányosan átnéz,
'S köztem 's közte hidat, szép szerelem, te verél!
Nénike meglátá, 's szaporán őrtálla hidunkra, —
'S ah! most, gondolatom, csak maga az mehet át.

GARAY.

IRMA GYULÁHOZ.

Tiltsa bár az ész' szava,
Tiltsa végzetem,
Érted lángol, érted él
Minden érzetem.

Lassanként megölnék a'
Hosszas bánatok,
'S mint a' hévütött virág
Földre hervadok.

Állj-meg, majd ha nem leszek,
Csendes alkonyon,
Mellybe gyöttelelem temet,
Néma síromon.

'S halld, midőn a' domb alól
Felsőhajt neved,
Mint az ősznek bús szele
Tar mező felett.

És ha kétled, hogy talán
Túl siron is él,
Lángol 's olthatatlan e'
Földi szenvedély,

Szólj és hívj! — Tanújelül
Lelkem megjelen
Hold' tűnő csillámaként
Néma éjjelen.

BAJZA.

TILTOTT SZERELEM.

Fennragyogott a' hold, a' hárssorozatban ülék én,
Keblemen a' deli lány' szíve dobogva hevült;
Üdvömnön eltelvén kebelét kebelemre szorítám,
'S ajkamról heven a' csók ajakára repült.
Lábdobaj ébreszt-föl: „Jaj anyám! „ susog a' megijedt lány,
És futok és az anya' szitka nyomomba velem.

GARAY.

TENGERI RABLÓK' ÉNEKE.

LORD BYRON UTÁN.

Vidor habú sötétkék tengeren
Lelkünk szabad, miként az 's végtelen,
'S a' merre szél visz, 's hullám útát ad,
Ott birtokot találunk és hazát.
Bíralmunknak határi nincsenek,
Zászlónk királyi bot mindenkinek;
Tett 's nyugalom közt foly vad életünk,
'S e' változásban kéjzönt lelünk.
Ki érzi ezt? — Ti nem kényes rabok,
Kiket borzasztanak duzzadt habok!
Te sem, kit a' gyönyör 's kincs elborít,
Álom nem nyugtat, a' kedv nem derít!
Az érzi csak, ki a' viz' téreit
Lejtőzve járta, szökkenéseit
A' szívnek 's a' tüzlélek' mámorát,
Melly gyújtja nyomtalan út' vándorát.
Közel harc' ingerét ez érezi,
Mi soknak rémvészély, öröm neki.
Vadássza azt, mit a' félénk kerül,
'S hol a' gyöngébb alélna, ott hevül;
És a' kebelnek belső rejtekén
Gyulong a' lélek, ébred a' remény.

Halálban csendesb nyúgalmat lelünk,
Ha vélünk együtt hal-meg ellenünk.
Most éljük életünk' 's ha vége jő
Mi gond, nyavalygó e vagy küzködő? —
Fekvén siulódjék által éveket,
Sűrűn pihegve, 's a' zsibbadt fejet
Ingatva az, ki lassan veszni vágy,
Miénk fris gyep, nem a' hagymázos ágy.
Míg lelke azt köhönként hagyja-el,
Miénk egy kinnal hirtelen szökell.
Kérkedjék pompás sírral a' halott
'S ékítse az, kit élte úntatott:
Értünk, ha sírba a' tenger fogad,
Csak egypár, de őszinte köny fakad.
Lakmákon is nevünk' emléke él,
Vereskupák' harsány csengésinél,
'S halotti vers, midőn vész' napjain,
Osztozva győzelem' jutalmain,
Társunk kiált, borongván lángszeme:
„Most a' kidőlt derék örvendene!“

LUKÁCS MÓRICZ.

VAJKOONTALA.

Ollyan szép volt! 's a' mulandóság még sem ki-
mélte meg; olyan jó volt! 's a' természet' vas-
törvényei kivételt nem szenvedtek iránta; olyan
okos volt! 's a' méltatlan atyai átok még is meg-
rendíté. Indiának heves ege érlelé-meg őt 's bal-
itéletek' áldozatává tette. Ah, miért nem élhe-
tett boldogabb ég alatt! hogy körében örömek
keltek volna, bőven, mint Gangesz' partjain az
ibolyák.

Indiának heve nem tűr közepszerűséget; mind
az erény, mind a' vétek magasabb fokra hág ott,
mint a' mi hidegebb honunkban; félkötött az el-
me nem tud lenni, vagy szabadon szállongja az
igazság' országát keresztül, vagy egészen bilin-
cselve van alaptalan véleményekhez. A' szere-
lem is gyűlöli a' mindennapi pályát. Félig sze-
rető nincsen ott, a' kebel vagy hideg, mint Dha-
valagiri' hava, vagy forró, mint a' tengerszéli
homok.

Nálunk a' megholt kedvest könyűk kísérik sírba, ott a' nő adja magát kísérrőül a' testet emésztő lángok közé, 's elröppen Visnu' regényes országába. Mi tüdődelmes tüdődelmetlenek vagyunk, India' népei tüdődelmetlen tüdődelmek.

De Vajkoontala nem volt tüdődelmetlen. A' Himalája' egyik völgyében nőtt föl, 's kebele nyílt lön, mint az anyatermészeté. Egy hatalmas bramín' leánya volt ő, bráma' papjáé, ki Dehlian' szent forrásinál lakott. Ezen forrást maga bráma is megizlelé, igen jónak találta 's különös áldásával áldá meg. Azóta ezerek és száz ezerek tódulnak oda, a' forrás' nedvét ivandók, a' közelebb fekvő tóban megfürdendők, hogy bráma' kegyelme bőven áradozzon rájuk.

Ezen búcsúünnepnek három ízben volt már Vajkoontala fő dísze. Ő találtaték legszebbnek Hindostán' lánykoszorújában, neki kellett bráma' fejére a' virágkoronát föltenni, ő énekelte el bráma' hatalmának dicséretét. Hindostán' ifjainak szeme reá nézett, ezeren ohajták őt nőül, 's Vajkoontalának, azaz Éden' leányának, nevezték.

De Vajkoontala még nem szeretett. Jöttek a' legszebb bramín-ifjak, a' virágkoszorús brámának bemutaták áldozatukat 's a' leány' énekét ismételték. Vajkoontala velök hallatá hymnus-dalát, de keble csak az istenség' elébe dobogott.

A' harczoló ksetriák' küldöttei is megérkeztek, áldozatukat bemutatták a' virágkoszorús brámának, 's a' leány' énekét ismételéék. A' küldöttek között pedig hatalmas királyfiak, bátor harczosok voltak, de Vajkoontala velök nem halatá hymnus-dalát 's kebele csak az istenség' elébe dobogott.

A' harmadik, a' vaisiák' osztálya is küldé ajándékot. Nyulánk barna ifjak hozák azt föl, a' risből és válogatott gyümölcsből állót, de szemök, bráma helyett, az ékes leányon felejtkezett. A' hála-hymnust elénekelék brámának, de a' leány velök nem énekelt 's kebele csak az istenség' elébe dobogott.

A' negyedik osztály, a' sudráké, leghátul jött 's egy aranyos köntöst hozá brámának ajándécul, szépet, becseset, mellyen húszféle mivész remekelt. A' köntöst pedig huszonnéggy ifjú hozta, de bráma helyett mindnyájának szeme a' leányra fordult, 's imádsága helyett elégedetlenkedett az istennel, miért nem tévé remekét az ő osztályokba? A' leány' énekét ismétléék, de Vajkoontala velök nem énekelt 's kebele csak az istenség' elébe dobogott.

És midőn a' negyedik osztály is elment, a' leány körülnéze 's várá, hoznak e a' pariák is áldozatot. A' pariák pedig nem jelentek meg. Nem szabad ő nekik még brámához is járulni,

nem szabad áldozatot hozniok az erdő' vadgyümölcsseiből, a' vadhúsból és gyökerekből, melyekkel tengődnek. Az ő ajkokon nem zendült meg a' leány' éneke, Vajkoontala velök nem énekelt, de kebele nyugtalanúl dobogott bráma felé.

„Szerelem' atyja!“ — így fohászkodott föl a' leány, térdére hajolva, 's rózsajkain a' világ' idvessége látszék mozogni; — „kinek agyában szerelemtől fogantaték a' világ 's szerelem által fejleszteték ki, honnét lehetsz némellyek iránt olly kevés irgalommal? Szerelmed ékesíté föl tarka színökkel a' virágokat, szép hímezettel a' pillangókat, erdőkkel a' hegyet, fűvel, folyókkal a' völgyeket; némelly emberektől pedig mindent megvonsz, 's alacsonyabbakká teszed őket a' por' férgeinél! Szerelematya! légy jó mindenek 's a' pariák iránt is!“

Így imádkozék akkor az ünnep' királynéja, bráma' szerelmetlenségének tulajdonítva azt, a' mit honosainak igazságtalansága szült és táplált. Most imádság nélkül szűnyadoz egy alacsony kunyhóban, távol minden emberi lakhelytől, nem bízva brámában, nem az emberekben. Az idő' viszontagságai meghányták, kivetkezteték testét az erőből, de lelkét gyöngévé tenni nem tudák. Kevés nap van még életéből hátra, 's ki palotában fényes pagóda mellett születék, alacsony kunyhóban húnycand el erdők' sivatagain.

Szomorúan, némán ül mellette a' férj, ki neki mindene's kinek ő kedvesebb az életnél. Az élet' jeleit lesi arczán 's a' csak alig emelkedő mellen. Szemeiben könnyű rezeg.

Akkor is könnyű rezgett az ifjú' szemeiben, midőn először pillantá meg őt Dehlián' forrásánál, a' szent erdő' csendében, hova pariának menni nem szabad. Megölve találta atyját a' kunyhó előtt, mert a' pariát akárkinek is szabad megölni; átadá őt a' lángoknak 's bujdosni kelt, hegyen, halmokon. Himalája' ágai között bujdosott, föl-fölmeresztve szemeit a' havas ormok felé, hol Hindostán' istenei tanyáznak, 's honnan a' boldog hajdan' bajnokai a' hanyatlott jelenkort vizsgálják. És szemeit hiában mereszté föl, segedelem onnan nem szálla le hozzá; hiában fohászkodott föl brámához, az ő segedelmének kora elmúlt; hiában zokogott, szava hallatlanúl enyészett el a' völgyek' távol éjjelében.

„De miért is sírsz, idült gyermek,“ így szóla gyakorta magában; „nem pariának fia vagy e, ki előtt ég' 's föld' kegye zárva? Merészlél a' dha-valagiriakhoz folyamodni, sikeretlenül; ők csak a' boldogokat hallgatják meg; a' földiekben pedig ne bízzál, atyádat ők ölék el. A' rengetegek' rejteke a' te brámád, ez véd a' szemektől és véd a' haláltól; az éjféli' sötétsége a' te nappalod, mert a' paria a' legéjfélibb bagoly, kinek még

az est' szürkületét 's a' hajnal' hasadtát is bújnia kell. Nincs neked barát szánva, mert a' paria segítésre nem született, sem maga' sem más' számára, neki csak türnie kell 's egy lakot tartani a' medvékkel 's tigrisekkel.“

Így okoskodott, de hiába törekedék szívét okoskodással megcsalni, egyre szív maradt az, érzékeny könyűket csalogó a' szemekbe. Majd férfiasabb gondolatok lepék meg agyát, 's ki akará magát emelni a' sors' vak nyomása alól. „Csak Hindostán fölé süte a' nap?“ kérdé; „nincsenek e virágzó völgyek a' Gangesztől messze, hova bráma' hatalma nem terjed ki, hol pariának senki nem születik? Azon havasokon túl talán szebb haza van, oda megyek el; ha Himalája' jegét át hágtam, talán keblem' jege is fölolvadand.“

És Indiának szép ege alól messzebb akart bujdosni. Születése' földéről hazába vágyott, durva eszével kitalálva, hogy a' jogtalannak nincs hazája, hogy ott dereng a' honi nap, hol az ember sérthetetlen. Útját éjszaknak irányzá, merre hamvas tetőiket egekbe merestték Himalája' hegylánczai, 's némelly folyamot átúszva, némelly veszedelmes ugrást téve, a' havasok' aljába ért.

Győzhetetlen akadályok látszának elébe gördülni, megmászhatatlan falakként emelkedtek a' hegyek, rohanva zúgtak le rólok folyamok, át-gázolhatatlan sűrűk lettek az erdők. Egy egész

nap kémlelődött nyílás után, de hasztalanul; este egy márvánnyal kirakott tóhoz juta, mellynek partjai konyúló füzekkel voltak beültetve, távolabb pedig sűrű koszorút képzettek körüle az erdő' fáí. Egy márványlapot is láta, mellyen ezen írást olvasá: A' TISZTÁKNAK TISZTULÁSRA.

Megrezzenve ügetett erre tovább, ő, a' tisztátalan paria; száz ösvények közül egyiken, egy forráshoz jutott, melly szikla' derekából csorgott elő, habbá törődve hullott alá 's márvány medenczébe gyűlt. Szomját akará oltani belőle, de a' medenczére ez volt vésve: IDVESSÉGITALA A' TISZTÁKNAK. 's neki tiltva lón az ivás. Elszomrodva ment tovább, átkot nem mondva szívében az emberekre, kik olly irgalmatlanok voltak iránta. De szemében fájdalomkönyű remegett, siker nélkül hullandó a' virágos anyaföldre.

Az esti nap' utolsó sugárai arczára lövellődtek 's pirosan törettek meg a' szemcseppekben. Rózsadomb előtt álla, a' domb' tetején pedig egy leány volt, kezében öntöző, tele virágápoló vízzel. És a' leány meglátá az ifjat, olvasá arczán a' bánatot, csillogni szemlélé könyűjét 's szíve megesett rajta. Hamar alant terme a' halomról 's a' meggöbbsent ifjúnak kezét fogá.

„Ismerem szerencsétlen sorsotokat“ mond a' leány; „én mindenben bőséggel áldattam meg; mentőd leszek.“

„Miként lehetne az, vajkoontának anygala!“ felelt az ifjú, és szabadulni törekvék; „nem tudod, hogy megfertőztetve az, ki a' tisztátalan pariát illeti?“

„A' jót-tevő nem lehet tisztátalan“ mondá igen meghatározott hangon a' leány. „E' szent erdő' csendét csak ünnep' alkalmával háborítják meg búcsujárók' csapatai, különben ember alig vetődik bele; te itt háborítatlanul élhetsz, továbbbira pedig gondoskodom rólad.“

És egy titkos barlangba vezeté, hová ösvény nem járult, 's szellőn és madáron kívül más alig jutha el. És az ifjú tanyát üte a' barlangban, a' leánytól gyakorta meglátogattaték, 's minden szükségéseknek birtokában lőn.

De a' természet' fiának a' gyümölcsös, forrásos, tavas erdőben kevésre volt szüksége; a' legnagyobbat megnyerte: egy részvevő szívet. Derűlni kezdett élete, mint esős évszak után az ég, és az éggel egész természet. Vidámon folytak le napjai, gondtalan álom éleszté éjjeleit; a' környék' szikláival megösmerkedék, sasokat és zergéket űze rajtok. De fő öröme a' leány szolgált. Birtokába adá ez titkon tudományát, ösmereteit, barlangját megraká könyvekkel a' pagóda' 's apja' könyvtárából. Az ifjú' tüzes lelke pedig hamar fölfogott mindent, 's az együgyű pariából lassanként kimivelt bramín lőn, vagy in-

kább ál-bramín, mert Indiában az osztályok áthághatatlanok. 'S a' mint a' paria' lelke fejlődék, egyre kedvesebbnek találta a' leányt; mikor pedig három év' lefolytával legbölcsebbnek mondathaték Hindostánban, egész szerelemmel csüggött rajta.

Ekkor a' leány már háromszor koszorúzta meg brámát, születése' ünnepének alkalmával, 's köz ítélet szerint V a j k o o n t a l á n a k nevezeték. Az utolsó ünnep' estéjén pedig a' dsaganatai főpapnak fia megkéré őt hitvesül, kinek oda is ígérteték, hogy három év mulva jöjön és vigye el. Az ifjú pedig szép és okos volt; levoná gyűrűjét ujáról, és Vajkoontaláéval fölcserélte. A' leány megrettent, remegett, sápadt lőn mint a' halál.

Az ünnep után három nap tartott az eljegyzés' mulatsága; negyedik napon elszéledtek a' vendégek, 's az erdő viszont csendes lőn. Szomorúan ballagott Vajkoontala a' barlang felé, hol a' paria nagy várakozással várá, 's a' meglátott' elé örömlobogva szaladt. De a' találkozás az előbbi nyíltság hiával volt; mert a' leány hátrált a' paria' ölelése elől 's a' szokott ajakcsókot nem fogadá el.

Megdöbbenve 's gondolkozólag állott az ifjú egy ideig, nem merve a' lesütött szemű leányra nézni. Utóbb megszólamlott: „Legyen bár még

olly nemes a' lélek, földhöz, földi testhez van kötve; legyen bár még olly nemes a' szív, világban él, mellytől nem szakaszthatja el magát. Ismerlek, Vajkoontala, te bennem nem az ember, nem a' paria iránt vagy hideg, hanem a' melly sors engem pariává tett, az téged egy kedvezetebb' birtokába visz. Menj! a' pariának nincs egyebe, mint szive, 's a' ki az ő szívét birja, az a' világot elvesztette. Te mindenem valál, te megbékéltetél a' világgal, az élettel, a' sorssal; te megmutatád a' mennyet nekem, mellynek birtokába vágynom vakmerőség. Ah! 's a' pariának nincs egyebe az életnél, mellyel neked köszönetet tehetne. Te méltó vagy boldoggá lenni a' világban, kövesd a' szerencse' angyalának intését, pariád csak könnyűkre születék. “

És elindult, hogy többé Vajkoontalát ne láthassa. Útját könnyei áztatták. A' leány pedig remegve állott egyre 's erős lélekzetének szűk volt a' zajgó kebel. Látá az elmenő ifjat 's vele letűnni látszék élete. Utána rohant, elére 's viszont szótalánúl hallgatott előtte. Szemei vadul tűzben forogtak. Az ifjú pedig újra szólt: „Nincs fájdalom, mellyet az idő ne enyhítene, nincs keserűség, melly ízét örökre megtartaná; mulandók ezek, mint az élet maga. Nyugodjál meg sorson, leány; a' világ önnézetei szerint méri a' boldogságot, 's tartósat csak önnézetei szerint ad.

A' paria mellett pillantatnyi örömek nyilnak, nyomokon annál súlyosabb keservet hordozók, minél nagyobbak voltak. “

De a' leány nem tudott megnyugodni, sőt elhatalmazott tüzét az eloltására szánt szél még inkább éleszté. „A' halálé vagy tiéd!“ mondá, 's előtört könyűit az ifjú' kebelén rejté el. Az ifjú pedig kebelén hagyá őt könyezni 's boldogságok' nedvei öszve csordultak.

De hol van tartós öröm a' világon? A' melly nap előttünk az áldások' sugárait hinti, az hátul életölő villámokat készít a' felhőkben. A' bramín-apa napról napra nagyobb változást vön lányában észre, utána kémlelődék 's a' rettenetes titoknak birtokába jutott. Kitört haragját nem tudá mérsékelni; a' pariának nyomban kellett volna meghalni, de fegyver nem volt nála egyéb, mint a' léleköldöklő. Ezzel támadá meg a' két szerelmest, 's leányára a' szent könyvből elmondá a' legiszonyúbb átkot, melly a' bramínt is szinte pariává teszi. 'S midőn a' haragos apa' hangjai elcsendültek az erdőben, Vajkoontala apátlan lett 's a' világon semmit nem bíró, mint életét és a' pariát.

Az apa kérlelhetetlen maradt. Hasztalanúl szóltak szívéhez virágzó leányának bocsánatért esdeklő könyűi, siker nélkül ostromlá agyát az ész' megdönthetetlen okaival a' paria, ő hajt-

hatlan lón, 's az ifjaknak életdíj mellett hagniók kellett a' szent erdőt.

'S már három esztendeje, hogy madárszabardon bolyongtak a' világban, társul ösmerve a' leskelődő hiúzt, a' rohanó tigrist, a' sírtolvaj hiénát. És életöknek mind ezen vadak kegyelmeztek: de nem a' kebel' férge. Észrevétlenül rongált ez, a' boldogság' ölelései alatt sem nyugodva. Az apai átkot nem tudá a' gyöngye leányszív elhordozni; az idő' komor viszontagságinak nem volt képes ellenállani a' neki nem keményült test. A' hajdani ünnepkirályné bágyadtan szűnyadoz az alacsony kunyhóban, távol minden emberi lakhelytől, nem bízva brámában, nem az emberekben. Kevés nap van még életéből hátra, 's ki palotában fényes pagóda mellett születék, alacsony kunyhóban húnyand el, az erdők' sivatagain.

Az estre hajlott nap szelíden lövelli be sugarait a' kunyhóba, fák' zöld lombjai közül enyelegve játszadozik a' szellő az egyre szép nő' hollófürtein. A' nő' arczán pedig égi mosolygás terül el, soká tartó 's olly hosszú mennyei élidelet' jelelője.

„Édes álmok lebegék körül elmémet“ így szóla, szemébe mosolyogva a' kedves pariának; „a' jövődő' titkaiba pillantottam be, 's most már nyugodtabban válok meg tőletek. Hosszú

ideig nem láttuk egymást, míg végre egy távol vidéken találkozánk. A' té hajaid már fehérek voltak, a' gyermek pedig virágzó ifjuvá lett 's te kevély örömmel örvendezél erejének. Szomorúság nem ült homlokodon, mert nem valátok pariák, hanem idegen jó emberek között emberi becsetök' egész használatában áltatok. — Öleléssed' örömében ébredtem föl. “

Így szólt a' nő, de a' pariának feleletre nem volt szava. A' fájdalom' legnagyobb csatáját küzdé, a' megválásét, életének legnagyobb kincsétől. A' nő pedig erősebbnek érzé magát 's fölvezettetni kívánt a' kunyhó melletti halomra, honnan gyermeksege' vidékét még egyszer meglássa.

És érzékeny búcsút vön a' vidéktől, hol a' távol' kékjében azon pagóda' tornyai 's kúpja látszának ki az erdőből, melly gyermeksege' első fohászait hallá, az ismertnek gyanított brámához menőket. Búcsut vön kegytelen apjától, halavány ajkain áldást bocsátva feléje, az ősz felé, kinn hajdanában olly gyöngéd érzelemmel csüggett. De a' pariától még nem vett búcsút, hanem lelkének egész jóságában enyelgett vele, 's tovább izletteté azon mennyet, mellynek már néhány éven által tette birtokába. A' búcsuzó nap' végsugárai inték őket alámenetelre.

A' nap' lementé után pedig a' telő hold emelkedett föl, és szelíd sugárral nézett a' paria' ke-

serűen boldog kunyhójára. Némaság ütötte itt föl tanyáját, de annál nagyobb élet mozgott Dehlián' forrása körül. Bráma' születésének előestéje volt, midőn a' szent erdőben már pezsgenek a' búesúsok, a' forrás' vizét szörbölik, a' szent tó' habjaiban elméjük' szennyét lemoszák, azután pedig homályt keresve, a' legtarkább csoportozatokban elszúnyadnak. De a' buzgólkodók nem eresztenek szemeikre álmot. Némellyek ezek közül jobblábokon bajlódják át az éjt, mások a' balon; harmadikak csalánba henterednek, negyedikék tövisbokrokat választanak ki tanyául, ötödikek láboknál fogva köttetik fákra magokat, hatodikak korbáccsal, hetedikék vesszővel verik testöket, nyolczadikak hajokat tépik ki, kilenczedikek ruhájokat szaggatják el, míg a' kevésbbé kegyes rész inkább örömet hajhász.

Illy különbféle munkák alatt kel föl a' reggel, és az indus-világ' nagy részét vérben fürödvé, kékre vert testtel látja. Bráma pedig, véleményök szerint, gyönyörködik benne, 's a' nap' első sugárával ő is letekint Hindostánra, megáldandó a' hazát, ha a' nép érdemeket gyűjte magának. Most a' nap egészen tisztában kelt föl 's több mint természetes fénnel ragyogott Dehlián fölé, mert a' törődöttek' száma végtelen nagy volt. A' bramínok örvendeztek ezen, és számba vevék a' bűnhödteket. Sokan találtattak

pedig, kik bráma' kegyelméből meghaltak. Ötvenkilencz a' pukkanásig ivott a' forrásból; kétszázhuszonhét a' tóba fúlasztá magát; hetvenhárom a' szent szikláról ugorva tört agyon; huszonöt késsel metszé föl hasát 's épen haldoklóban volt. A' nyomorúltta' letteket lehetetlen volt megszámlálni.

A' meglegedett bramínok örömaldozatot tartottak, mellynek lángjai a' megholtakat is megemésztették. Midőn pedig a' hasametszett haldoklók azoknak szerencsáját hallanák, igen megiríglylék azt 's ők is a' lángokba kívánczoktak. Vágyok elégtételt nyere, 's kürt, trombita, tárogató 's czimbalmok' riadásai alatt áldozatként égtek föl brámának.

A' tűz elalvóban volt már, midőn a' szájtató 's a' tapsolásban nem fösvény nép között egy gyönyörű özvegy előre tört. Haját megszaggatá, arczát, karjait késsel megvagdalta 's igazi kínamazon módján állá a' sokaság között. Majd föl emelé szavát, hangjai kellemeteseek voltak 's illy jelentésűek: „Én Madrasból vagyok, hol az idegenek, azon hívatlan kereskedő vendégek, idegen szokásokat hoznak be, Hindostán' dicsőségét meghomályosítják, ösmeretlen istenekről szólnak, brámát, visnut, sívént nem hiszik, 's lelünkön erőszakot tesznek. Férjem megholt, 's én iránta volt szeretetemet a' lángokban akarám,

anyáink' szent szokásaként, bebizonyítani, de a' hatalmaskodó idegenek eltílták. A' Gangeszbe rohantam, hogy a' szent folyam át vegye lelkemet 's elvigye az örömek' kertébe kedvesemhez, és egy embertelen azon idegenek közül utánam ugrott, fürteimet megfogá 's a' gyűlölttem napvilágra kihozott. Gyílokra bízám idvességemet, mellem szúrva lőn 's boldog önfeledésbe estem; de a' gonoszság itt sem nyughaték, életre hoztak az idegenek, sebemet bebalsamozák 's férjem' látásától megfosztottak. Ide jöttem most, hogy a' szent hajdan' lelki gyémántjainak bányájában munkás lehessenek, hogy hírem napfényüvé váljon a' hívők' számában, hogy a' lángokban áldozás' dicsőségét megnyerjem. “

Szavaira taps és helybenhagyó bömbölés következett, 's a' zajtól megrendülni látszának Himálája' bércei. Mikor pedig a' harsogás lecsillapodott, és száz kéz mozdult száraz fahasábok után, többen előállottak az özvegyek közül, kiket az angolok nem hagytak megégni, 's mindnyája a' megégetés' dicsőségében részesülni kívánt. Közös lőn erre viszont a' zajos öröm, a' hangok játsszani kezdenek, a' farakások meggyújtattak, 's az özvegyek ordítva fúltak meg a' lángok között.

Végtelen előjelei voltak ezek a' szerencsének, 's a' bramínok bráma' kedvtelését hirdeték

magas szóval. A' főbramín pedig gondolkozólag állt, elméje hevüléssel volt tele, leánya forgott eszében, 's végetlenül sajnálá, hogy őt brámának föl nem áldozhatja. Jött pedig a' dsagánatai bramíni, Vajkoontala' gyűrűjét hozá, 's a' leányt ohajtá ünnepkirálynénak. A' főbramín pedig szomorúan felelé, hogy Vajkoontala nincs többé.

„Hol nyugosznak tehát csontai“ kérdé a' bramíni; „hogy menjek és megcsókoljam őket.“

„Azt bráma sem tudja“ felelt a' bramín-apa; „s az ő csontjait hívőnek megcsókolni nem szabad, mert tisztátalanok.“

„És mi tehetette a' föld' legszebb angyalának csontjait tisztátalanokká?“ kérdé a' bramíni 's komoly szemekkel kémlelé az apát.

„Mert pariat szeretett.“ lön a' rövid felelet.

„Hová lön tehát ő?“

„Arról kérdezd a' szeleket“ mondá az apa; „én azt tevém, a' mit könyvünk rendel. Ő többé nem leányom.“

„Nem leányod többé?“ szólt komolyan a' bramíni. „És ki tudta azt tenni, hogy ő ne legyen leányod? Végrehajthatod e, őszfejj, hogy a' ki a' napot látta, azt ne látta legyen, hogy a' nappal éj-természetet öltson magára, hogy a' villám tüzet oltson? És ha ezeket végre hajtád, akkor teheted meg, hogy Vajkoontala ne legyen leányod. — Ah Vajkoontala! te édeni angyal a'

gyávaság' földén! merre küzdesz méltatlan sorsoddal? Elméd szelíd volt mint a' reggeli napfény, tested gyöngéd mint a' nyári harmat a' virágok' levelein, miként állhaták ki ezek a' zivatartarokat? Könyekben fúlt el talán életed, szivedet a' keservek emészték meg. Vagy az erdők' vadai marczongoltak föl, téged, ki nekem menyemmé szánattál. És embereknek mondják azok magokat, kik illy kegyetlenek tudnak lenni. A' tigris vérével is védi kölkeit, a' hiúz ki nem kél ön faja ellen, az ember szívét, eszét meg tudja tagadni? Hová tevéd atyai érzésedet, midőn a' leányra kimondád az átkot? hová lön agyadból az ész, mikor azt véléd, hogy a' szerelem valahogy tisztátalaníthat? Mivel vagyunk mi különbek a' pariáknál? Azzal, ha okosabbak, miveltebbek, erkölcsösebbek vagyunk. Vagy talám a' születés a' világ' erénye, 's a' dicsőséget csak apáinktól kapjuk? Gyávák mi, kik tulajdon erényhez jutni nem tudunk, kiknek agyveleje elsőttől utolsóig fölfordítva van. Nálunk ki okosnak születik, okos, ki erősnek, erős, ki tisztának, tiszta, ki ügyesnek, ügyes; és látjuk általában, milly okosak, erősek, tiszták, ügyesek vagyunk! Okosságunk mellett bár ott volnánk, hol ezelőtt négyezer évvel voltunk, tudósabbak mint most, türeldemesebbek mint most, emelkedők, mikor most egyre szállunk. Erőnk an-

nyira vitt, hogy száz hatvan millió mieinket ötven ezer fegyveres idegen tartja rendben, minekutána persák, mogulok, tatárok meghódítottak. Tisztaságunk olly igen nemesíti szívünket, hogy az apa átkot tud mondani leányára; ügyességünk pedig azt teszi, hogy a' legkedvezőbb ég alatt, a' legtermékenyebb földön, nyomorultak vagyunk másokhoz képest, és osztályainkba szorulkozva tespedünk, míg más népek szabad vitorlákkal lepik el a' tengereket, 's az észnek és munkásságnak teljes pályát nyitnak. "

„De ha bráma úgy rendelte? " szolt kifogólag a' bramín.

„Mikor és ki által rendelte azt bráma? " viszonozá a' bramínfi. „Látták e őt valaha halandó szemek, a' láthatatlant? hallotta e szavát valaha halandó, a' halhatatlannak? Öreg gyermekek mi, dajkáink' regéin történeti igazság gyanánt csügökök! Vallási regéink nem azon kornak szüleményei e, mikor a' szerepeket a' ruhák játszották, az alattok rejtezkedő tekintetbe sem jött? Ma már bráma elhallgatott; azon különbféle idomok, mellyek reá adattak, ködbe enyésztek el, 's ő a' természet' közereje gyanánt áll csak fön. De mi még az idomkohlás' emberei vagyunk, mert nem adaték az embereknek éjfélből egyszerre délbe menni, a' délben is bekötött szemünél pedig vigyázni kell a' föloldással, mert a' szokatlan

szemeket megvakítja a' sok fény. Azért én is elhallgatok, csak azon sajnálkozásomat jelentve ki, hogy miért nincs több agyok azoknak, kik bráma' fejéből eredteknek hiszik magokat. "

Igen nagy részvételt nyere ezen beszéd. Voltak kik ez utolsóval tartottak, Vajkoontalának kedvelői, emlékezők annak szépségére, 's méltatlan sorsán sajnálkozók. De a' nagyobb rész megdöbbenve állott, 's ha az indusoknál a' boszúállás' neme igen különös nem volna, a' bramíni félthetné életét. Hanem a' szelíd indus minden egyéb vértől irtózik, csak a' pariaétól és magáétól nem. Mikor boszúságra ingereltetik, boszút nem a' megsértőn áll, hanem magán. Most is a' bramíni' fejrázó beszédén néhányan sziklához verék fejöket, mások nyelvöket szaggaták ki, egyebek szemeiket vakarák gödréből elő, néhányan pedig késsel metszék föl hasokat; a' melly boszú igen közönséges a' hindúknál. És a' jajgatás közönséges lőn, félbe alig szakadandó, ha a' bajadérok' tánczoló csoportjai elő nem jönnek. Ezek bráma' tiszteletére teszik remek ugrásaikat, gyönyörködtetik a' népet, 's a' mythosz' némelly történeteit színjátéki alakban láttatják. Most bráma' születését mutaták, olly fogásokkal, mellyek' látásán csak a' hinduk nem pirulnak el.

Az áldozatra jött a' sor 's ünnepkirálynét kelle választani, ki a' minden jók' apját meg-

koszorúzza. A' dsaganatai párt egy ékes szűzet választja, Vajkoontalához igen hasonlót, fekete szeműt, rózsá-arczút, 's nyulánkat mint a' bércek' czedrusai. A' másik fél pedig egy kínamazont kerese ki, tépett ruhájút, szaggatott hajút, metélt testűt, szóval a' hindudühnek leginkább megfelelőt. Az elhatározás a' fő bramínon volt, 's ez az elsőt fogadá el.

Egész kellemében lépett elő az új Vajkoontala 's arczán az idvesség látszott mosolyogni. Koszorút köte először is, és hozzá elsőben rózsát vőn, a' szerelem' példázóját, majd szegfűt, violát, narancsvirágot és többeket, az India' földén bujálkodva növényekből. Mindnyáját örökzölddel és borostyánnal foglalá öszve. Mikor pedig a' koszorút elkészítette, föllépett márványlépcsőkön a' forrás fölött álló brámához, 's kezében magasra tartá a' koszorút 's csendességet inte a' hinduvilágnak. A' csendesség nem soká tartott, mert a' bramínkar örömeinek kezdé 's az egész nép' tömege utánozá. Messze fölzendült bráma felé az ének 's mérföldnyire harsogtak körülbelől az erdők. Midőn az ének elhangzott, a' leány föltevé koszorúját bráma' fejére 's dicséret-hymnusa't elzengé. Ég és föld öszve látszék olvadni a' hymnus' folyamában; a' szívek mennyei éledelettel teltek be. A' bramínapa pedig leányát gyanítá látni, vélé hallani, 's elébe olvadt szive.

Áldozatát mind a' négy osztály bemutatta, megannyiszor ismételve a' dicsérethymnust. A' bramínapa pedig nem győzé eléggé nézni a' koszorúzó leányt, 's visszavarázsolá magát azon időbe, midőn Vajkoontala az övé volt, öröme' dicsősége volt, körülle lengett híves estéken, 's virágokkal koszorúzá föl szobáját hajnal hasadtában. A' lány berekesztő hymnusát kezdé, de nem a' közönségeset. Új vala ez, emberszerető főből teremve.

„Bráma a' szeretet maga, és a' szeretet bráma-isten. A' szeretetben élő brámában él, bráma' kedvelői szerető szívűek.“

„Mi az embert emberhez vonja, mi virágot, fűvet, fát szaporit, mi az égen csillagokat jártat, az a' természet' közép ereje.“

„És a' természet' középerejét szerelemnek mondjuk az embereknél, szaporodásnak a' füveknél, fáknál, brámának ott fön a' csillagokon.“

„Boldog ki a' szerelmet érezi, brámában él az, a' mindenség' egygétartójában, övé a' vajkoonta egész lételében.“

Ezt énekelte a' leány, a' bramínapának tárgyatadva a' gondolkozásra. Alig végezé pedig dalát, midőn lábainál egy fáradt tompa nyil esett le, körül tekert levelet hordozva közepén. A'

levél a' fő bramínnak szólott, ki azt általvevé 's olvasá. Tartalma ez volt:

„Béke és áldás fejedre, atyám! — Bocsáss meg leányodnak, hogy még egyszer megháborít téged, kit soha sem szünt meg a' leggyöngébb szerelemmel szeretni. Ezen háborítása úgy is utolsó. Az eltűnendő lélek' búcsurebegése fertéztető nem lehet. Messze bolyongtam a' világon, mélyen érezve azon méltatlanságot, mellyel az úgy nevezett tiszták a' lealázott pariák iránt viseltetnek, 's érezve a' szerelem' minden örömét, mellyet az a' földön teremhet. De egyikét sem érezhetém soká: testem meghódolt a' viszontagságoknak. Vissza kíváncsoztam születésem' tájára 's te feléd, hogy holtom előtt egy levegőt szíhassak veled. A' szent erdő' közeletére juték, mellybe tiltva van bemennem. De tegyen levegői útát hozzád ezen levél, köszöntve tőlem a' mindig szeretett atyát, 's meghíva őt utolsó beszédre leányával, a' zergeszirt fölé, alacsony kunyhójába, mellyet pagódai lakával cserélt föl.

„Ha pedig a' gyermek most is siker nélkül esedeznék, vegyed az utolsó búcsúmat tőle. A' haldokló szív megbocsát érzéketlenségedért, 's áldást végtelent ohajt fejedre. V a j k o o n t a l a.“

Könnyek gördültek az ősz apa' szemeibe 's nagy csatát víva lelke, mitevő legyen. Mert ő bár milly kemény volt is leánya iránt, szeretni

őt soha sem szűnt meg, 's fájdalma' nedvei gyakorta elötörték magános óráiban. De ő főbramín volt, kire milliók' szemei néztek. És brámának méltó papja kívánt lenni. Ez okból önakaratát levetkezé 's helyébe a' szent könyvet nyomá. Így élt ő férfi-korán keresztül, 's, a' mint vélé, egész becsülettel őszültek meg hajfürtei. Erénye' legnagyobb kísértetének pedig leánya' esetét tartá, a' bráma' ügyének föláldozottét, ki tisztátalanokat nem szenved ivadékai között. Most pedig egyszerre kettős csatát éreze magában, fejéet a' szívvel, 's fejéet magával a' fejjel.

Midőn a' bramíni hosszú habozását látná, elébe lépett, 's „Mit késel, ősz apa!“ szolt; „a' hol a' perczek drágák, ott órákig nem illik vesztegleni. Jőj, vigasztald meg leányodat, a' három évig napfény után epekedett virágszált.“

Erre az ősz apa sírva felelt: „Miként szenvedjem én be, egész Hindostán szeme' láttára, hótisztán lefolyt életemet; miként legyek hívtelen életem' utólján azon tanításokhoz, mellyek ajkaimról folytak le? Nem, én a' paria' nőjét nem látandom.“

„Kihez a' szív hasztalanul szol, annál az elme többnyire elhallgathat“ mondá a' bramíni. „Kesserűek a' te erényeid, öreg; én édesebbek után megyek, vigasztalást adni Vajkoontalának.“

És ment, 's Vajkoontalát mohágyán találta, bágyadtan, csendesen, nyugodt elmével. A' nő még megismeré őt, 's hajdanra emlékezése mosolygást csala homlokára. Gyöngé szóval köszönté őt, ki hajdan fülemilénél édesebben hangoztatá a' hymnust. De a' bramíni kezét fogá meg, és szívéhez és ajkaihoz vezette 's életét szereté vala annak idegein át szállítani szíve' hajdani leányába.

A' paria' neje pedig lelkében földerült 's örömének könnyűi előcsillámlottak szemeiben. „Tehát még egy előítéletlen lélek van“ szólott ő, „és egy érzékeny szív, ki Vajkoontala' sorsában részt vesz? Köszönöm szeretetedet, bramíni; bár csak az atyámat tudtad volna még megszerezni szíve-
nemnek.“

„Ő megszerezhetetlen“ felelt az ifjú.

„Tehát hasztalan reményltem!“ mondá fölsohajtvá a' nő; és megfordult ágyában és többet nem szólt. Lélekezése nehéz és szapora lön, majd egyre lassúdott, míg végre elállá.

Dehliánban pedig a' vígasság' zajai egyre zajogtak. A' bajadérok gyakran ismétélék tánczai-
kat; a' bramínok vigasztalák a' megkeseredett erényes apát. A' lakozásnál vidámon forogtak az arany poharak, gyémántokkal vetekedve csillogott a' bor. Így folyt le a' nap, így jött fel az éj, 's a' hold tisztán világíta a' kék égen.

De az ősz apának színlett derűlség vala homlokán, szívét keservek marczangolák. Magán lenni ohajtott, hogy szabad folyamot engedjen bánatának, de nem lehetett. A' pagódai lak csak reggel felé ürült ki. Ekkor pedig fáradt vala 's leült a' kőpadra, hol hajdanában Vajkoontala legtöbbet enyelgett vele. Ingerlett képzeletében a' múlt' képei hatalmasan keltek föl 's meg-rázó ellentételbe jöttek a' jelennek. Tudta nélkül kelt föl az öreg 's az erdőben előre botorkált. Feljött a' nap 's ő nem vevé észre; kijött a' szent erdőből, 's tudta nélkül; a' zergeszirtnél állott, álmodozva. Mikor a' kunyhót meglátá, magához jött, és sieté, leányát vigasztalendő. A' kunyhó előtt egy kisedet talált, apró kezeivel játszó a' virágos fűben. „Ez az ő gyermeke!“ szólott, 's remegő karjaira vevé, megcsókolá. Távolabb egy czedrus' árnyékában a' pariat látja ásóval dolgozni. „Mit mivelsz, fiam?“ szólítja őt. — „Sírt ások, apám!“ lön szomorúan a' felelet. „Ah, ez az ő sírja!“ sóhajtott az öreg, 's a' gyermeket letéve berohant az alacsony ajtón. De későn rohant be; Vajkoontala többé nem szorult vigasztalására.

Vajkoontala' sirján hamar illatozni kezdtek a' virágok; leányát nem sokára követé az ősz apa; a' két paria pedig Dsaganatába ment, egyik barátja, másik nevendéke a' bramínfinak.

VAJDA.

ISTEN HOZZÁD !

Bérczről visszánéz a' vándor,
Vigan int kies hazája,
Ott mosolyg a' róna táj:
De a' messze távozonak
Szíve gyászol, szíve fáj;
Zeng felé a' búcsuszó:
„Isten hozzád, bujdosó!“

Bércz alatt áll völgyek' árnyán,
Csak felhőket lát honából,
Elmerült a' róna táj:
Ám de búja nem maradt-el,
Szíve gyászol, szíve fáj;
Zeng felé a' távol-szó:
„Isten hozzád, bujdosó!“

Bércz és völgy is elmaradtak,
Felhőt sem lát már honából,
Ábrándkép a' róna táj:
Búja mint az ég kíséri,
Szíve vérzik, szíve fáj;
Mély keservvel zeng szava:
„Isten hozzád, szép haza!“

Múlnak évek, fürte ősz már,
Elfeledte rég hazája;

    Ám a' kedves róna táj
Síríg képben él előtte,
    Szíve gyászol, szíve fáj;

'S a' halónak végszava:

„Isten hozzád, szép haza!“

BAJZA.

ÚRI IGAZSÁG.

Mért a' csonka torony' köveit, melly bércei lakából

    Ősimnek maradott, szolga, lehordni mered?

„Házamat óhajtnám építeni, melly a' tűz óta —

    Már a' tél közeleg — még hamujába' hever.“

Míg felhordták vért izzadtak hajdan apáid,

    'S te, ha lehordod, apáid' pórivadéka, fizess!

SZÉKÁCS.

MELANCHOLIA.

Keblem' kiholt kertében
Végetlen pusztaság,
'S ha van virág is itt-ott:
Búsfűz az, 's könyvirág.

Búsfűz és könyvirág közt
Az árva szív maga,
Kertész is és sirásó,
Örök tanyát raka.

Ha legparányibb bút lát,
Híven kertészkedik,
'S a' bünövény olly rögtön,
Olly jól nevelkedik!

De lásson legparányibb
Kedvet, kitépi azt,
Megássa barna sírját,
'S fölötte ott viraszt.

Keblem' kiholt kertében
Végellen pusztaság,
'S ha látsz virágot itt-ott:
Búsfűz az, 's könnyvirág.

GARAY.

MENIPPE.

GÖRÖGBŐL.

Fájlalván korahúnyt egyét jó anyja Menippe,
Könnyel özönlé-el gyermeke' síri jelét.
Nem zokogott hosszan, sérvéből könnyen üdüle;
Könnyei' szüntével megszűne élete is.

SZÉKÁCS.

LOTTIHOZ.

Míg nekem lángolt szerelmed,
Míg enyémnek mondtalak,
Gazdag kincstár volt ezen szív,
'S gyöngy te benne, szép alak!

Hozzám elhült már szerelmed,
Elfeledtél, elhagyl;
'S gyöngyöm most köny' harmatában,
Gazdagságom búban áll.

BAJZA.

V Á M H I D O N.

Félve 's alig lépel, titok ült szemeidbe, gyanús vagy,
Monddsa, botorkáló éjjeli pille, ki vagy?
„Gondolat, eltiltott szeretők' postája vagyok, hajh!
Hívseget viszek át 's jelszavam a' szerelem.

GARAY.

SZENTILONA' SZIGETÉN.

Immermann után.

S Z E L L E M.

Ki nyög, ki háborítja csendemet?

V Á N D O R.

Ember, ki vakmerő volt végbevinni
Emberfelettit 's most varázskörödben
Remegve érzi lénye' szűk határit.

S Z E L L E M.

Nyugodj'-meg!

V Á N D O R.

Hangod, mint harang,
Szelíden zeng át. Megnyugodjam e,
Megnyughatom e, hol a' természetet
Magát elhagyta minden nyúgodalma?

S Z E L L E M.

Nyugodj'-meg. Nincsen és nem volt soha
Sajátkép emberekkel dolgom. Istenek-
'S végzettel volt mindenkor. Mért jövől,
'S kihez?

V Á N D O R.

Tehozzád.

S Z E L L E M.

Hozzám és mi végre?

V Á N D O R.

Szaváért a' talánynak. Oh erős!
Korunk' talányát fejtsd te meg nekem.

S Z E L L E M.

A' kor' talányát? Mért talányos a' kor
Tinektek? És ki tudja a' talányszót,
Megmondhatom e én? Vagy viszont ki tudja,
Megmondván, fogsz e érte adni hálát?
Miként vagytok? hogyan foly éltetek?

V Á N D O R.

Ma jól, holnap rosszúl, megint jól
Túl holnapon. Viszály van semmiért,
És béke áll-be újra semmiért.
Valódilag nem tudja senki, mit
Kiván emez, mit az, mint ön maga.
A' nyelv sebes, lassú, ügyetlen a' kar;
Uralkodás az asszonyé, 's az mondatik:
Korunk jeles.

S Z E L L E M.

'S a' láng, melly engemet
Emészte egykor el?

V Á N D O R.

Szétlobbana,
Rég elfeledtük. Most felőle szólni
Veszélyes. Vannak olyanok, kiket
Pírít, hogy keblök egykor hő vala.

S Z E L L E M.

Van e szó még felőlem köztetek?

V Á N D O R.

Több most mint életedben, nagy neved,
Mint Caesaré, kiterjedett egész
Világon, és legyőzte ellenid;
Tudják, hogy őket nem becsülted

Félannyinak sem, mint azon saru'
 Szegét, mellyet leghitványabbika
 Viselt népednek: ám de őket az
 Nem bántja többé. Balszerencse, hogy
 Megdőnte sorsod, mondja mindenik,
 És újra vissza óhajt tégedet.

S Z E L L E M.

Ez az, miről őket megismerem!
 Ez festi őket embereknek. És te,
 Ki ezt tudod mind, és, te balgatag!
 Éjfélkor jössz a' sírtól kérdeni
 A' szót, melly mint imént verett pénz,
 Tenyéreden olly tisztán tündököl?
 Urat nélkülöz a' világ. Gonosz
 Vagy jót, mindegy. Sőt jónál jobb gonosz.
 Minden szükségitek felett tinektek
 A' zsarnok az, mi legszükségesebb.
 Jármos tinónak béres' ostora
 Világosít-fel mindent legsebesben.
 Értsd immár e' szerint korod' talányát.

SZÉFLAKI ERNŐSZT.

EGY ANYA' KESERVE.

A'szol csendes árny alatt,
Kisded gyermekem!
'S nincs e' földnek hajnala,
Melly felkölt nekem.

Téged egy rövid tavasz'
Leble ringatott,
Látál csak kies nyarat,
Őszi bájnapot;

Míg a' tél elhozLátá
Gyász fuvalmait,
Sír' ölében álmodod
Égi álmaid'.

Vissza hasztalan sohajt
Dúló bánatom,
Hasztalan kiáltja szóm:
Kelj-fel magzatom!

Halmodon hullat szemem
Záporkönnyekeket,
'S könny és síralom nem ad
Néked életet. —

Ah nem ismer olly anya
Mély szívbánatot,
A' ki még nem sírata
Megholt magzatot ;

A' ki nek virágait
Sors nem tépte-le,
Szép jövődöt, szép reményt
Táplál kebele.

Nékem nincs vigasztalás
A' nagy ég alatt,
Messze túl az életen
Egy remény maradt :

Hogy viradni mennybe' fog,
Melly felkölt nekem,
Üdvezület' hajnala,
Drága gyermekem !

BAJZA.

A' F Á T Y O L' T I T K A I.

VIGJÁTÉK ÖT FELVONÁSBAN.

S Z E M É L Y E K .

LIGETI , gazdag földes úr.

VILMA , húga.

HANGAI.

KACZOR ,

GUTA ,

RICÓ , vidékről jött ifjak.

KATICZA , agg szűz.

CsÍSZÁR PÉTER , csizmatisztogató.

LIDI , Vilma' komornája.

Egy falusi pár , inasok 's nép.

A' történet' helye Pest és környéke.

ELSŐ FELVONÁS.

VÁRASLIGETI HALOM.

HANGAI (olyasva jő).

„Ki látta, hogy pók ön hálói-
Magát kötötte volna meg? de a'
Szegény bogár, melly drága selymet ad,
Sirt sző magának 's halni elbuvik,
Eléjövendő hernyóként; 's utóbb is
Csak pille lesz belőle! hogy megint
Meghaljon, — annyiszor egy kis életért!
Illyen szegény bogár az ember is,
Midőn szerelmes. Oh a' szerelem
Édes, de bódít; ront szívet, fejet
És részegítőbb mint a' bor' hatalma.
Azért, ki józan 's boldog lenni vágy,
Az álmadozzék inkább, mint szeressen;
Mert a' mi szépet álmodott, magáé,
De a' szerelmen kettő osztozik.“
Bölcsen, dicsőn! oh könyv én tégedet,
Aranyba kötlek jó tanácsodért.
Alunni inkább, mint szeretve élni,

Ez a' titok, mellyet most felfödék.
 És mintha már is bűvét érzéném,
 Pillámon ónként súlyos szender ül.
 Mindenható álom veszen körül.
 Fogadjatok be lombok' árnyai,
 Virító pázsit vedd meg ágyamat,
 'S jó éjszakát bohóság — szerelem! (el)

VILMA, LIDI.

(jőnek violát szedegetve)

VILMA. Hogy tetszik az neked, Lidi, hogy mi, mint valami falusi leánykák, itt ennek a' híres neves Pest' városának erdejében violát szedegetünk?

LIDI. Hogy tetszik? Az nekem igen is jól tetszik, addig legalább nem teszünk egyebet; nem halljuk az öreg bácsi' oktatásait; nem a' jó Katicza' rágalmazó szavát.

VILMA. Nem valami pásztori élet-e ez?

LIDI (nevetve). Pásztori? No de mivel a' kisaszszonynak úgy tetszik, legyen pásztori; hanem az bizonyos, ha valami finom úr meglátna bennünket, azt mondaná: kegyetlenek vagyunk, mert testvéreinket tépjük.

VILMA. Oh oh!

LIDI. Talán nem? Hiszen mi épen olly gyengék 's ártatlanok vagyunk, mint ez a' kis ibolya, melly ide a' bokor megé bújt 's mellyet én tüstént leszakasztok.

VILMA. Ugy hát inkább ne is szakaszd le, Lidi.

LIDI. Miért ne szakasztanám? Ihol ni, melly szép, milly gyönyörűn csillog benne a' harmat, mint egy kis drága gyöngy.

VILMA. Lásd, lásd, most egy ártatlanságot téptél el, 's a' mit te elég együgyű valál harmatnak mondani, az nem egyéb könnyűnél, mellyel romlását siratja. Valóban, Lidi, ez nekünk szomorú dicséret. Gyenge és ártatlan, igen gyarló társak. Ekként csak addig tarthat ártatlanságunk, míg gyengeségünk védelmezheti, vagy is míg azt valaki nem méltóztatik leszakasztani, hogy azután mint időig óraig virító bokréta, ablakán, vagy ha igen nagy a' szerencse, kebelén hervadjunk. 'S épen a' viola! még tövise sincs, hogy a' durva-mohón közelítőt illendőségre szoktassa. Nem nem, Lidi! ha már virágról van szó, hasonlítsunk inkább a' kevély tövises rózsához, annak illataihoz legalább fegyverei vannak. De ime! megszedtük a' sok szép virágot, Lidi, 's most nincs kinek adjuk. — A' láthatár igen szomorú, csak egy férfi alak sem mutatkozik rajta.

LIDI. Istenem! már a' nagy szerencsétlenség.

VILMA. A' mi büszke hódítóinkat ma valamely szigorú foglalatosság tartja honn, hogy csak egyet sem látni közülök.

LIDI. Ah! oda vagyunk!

VILMA. Mi lelt, Lidi?

LIDI. Hát nem látja a' kisasszony, hogy amonnan a' tó felől egy ifjú jön —

VILMA. Az már rettenetes volna.

LIDI. Hogy innen jobbról is bukkanik ki egy.

VILMA. Mit mondasz!

LIDI. Igazán! mi egy kicsit ok nélkül is panaszkodtunk a' férfiak' távolléte ellen. Most már annyi lesz, mint a' fűszál. Még szerencse, ha menekedhetünk.

VILMA. Jer, Lidi, jer, rejtezzünk a' bokrok közé; szemközt jön egy deli úr 's már ez a' harmadik. 'S mintha összebeszéltek volna, mindnyájan e' kis dombhoz tartanak. Jer, lessük ki őket, 's a' legérdemesbik jutalmat nyer tőlünk.

LIDI. Édes uraim, ne gondolják aztán, hogy ezt kíváncsiságból tesszük, épen nem; csak egy kicsint hallgatózni akarunk.

VILMA. Jer, jer, ne csevegj; mert itt érnek.
(el)

GUTA, RIGÓ, KACZOR.

(jőnek egymás ulán)

RIGÓ (felkiáltva). Kit látnak szemeim?

GUTA. Rigó barátom! háromszáz hatvan öt napja, hogy nem láttalak.

KACZOR (jö 's megáll). Fergeteg és zápor!

RIGÓ. Servus, Kaczor.

GUTA. Milliom! hisz ez Kaczor.

RIGÓ. Kaczor, isten hozott!

KACZOR. De titeket hozott isten.

GUTA. Ohó! hiszen csak te sem ördög' lábán jöttél.

KACZOR. Mikor azt mondom, titeket hozott isten, azt akarom mondani, hogy én már két hét óta pesti lakos vagyok.

GUTA. A' mennykőbe is! hisz' én már több mint három hete vagyok Pesten.

RIGÓ. 'S én csaknem egy hónapja.

KACZOR. Csodálatos! annyi idő óta most találkozunk először, 's épen, mintha fergeteget jönnénk támasztani, itt e' puszta dombon.

GUTA. Haha! te most is csak a' régi vagy, Kaczor, furcsa és jó kedvű; de, Rigó pajtás, téged egy kicsint megszűrt az idő, talán a' szent házasság' sajtójában izzadsz?

RIGÓ. Mi jut eszedbe! 's aztán, olly hájfejű csak nem lehetek mint te.

GUTA. Oh, barátim, azt a' jó levegő teszi; semmi egyéb mint a' jó levegő. Nekünk a' felföldön, tudjátok, excellens levegőnk van, de semmi egyébünk. Hanem a' mi első és fő dolog, meddig mulattok Pesten?

RIGÓ. Én vagy egy hónapot kénytelen vagyok itt tölteni.

GUTA. Én itt mulatok míg a' lóverseny tart.

KACZOR. És az állatmutatás —

GUTA. Reménylem, téged is ott talállak?

KACZOR. Igen, hogy lássalak. Hanem halljátok-e, ez nagyon fölségesen van; mert én is itt mulatok vagy egy hónapig, 's mivel mint Macbeth' boszorkányai, itt e' puszta dombon olly véletlenül találkozánk, nem volna-e méltó tervről gondolkodni, mellyel találkozásunkat örökre nevezetessé tegyük?

GUTA. Mennyei gondolat!

RIGÓ. Hát mi tevők legyünk?

KACZOR. Legelőször is nevezzük ezen halmot szerencse-dombnak, mivel merényeink' terve itt született, 's itt is fog, ha javaljátok, kifejleni.

GUTA. Az nem volna rossz ötlet.

RIGÓ. Tovább, tovább!

KACZOR. Tovább? Hisz a' többiben bölcseségek után reménylenék. Gondoljatok ki valamit, mi a' mondott célnak megfelel.

GUTA. Én még eddig mit sem gondolék, 's általában a' mennyire lehet őrizkedem a' gondolkodástól; mert fejfájást okoz. Hanem végezzetek, 's én nem mondok ellent.

RIGÓ. Nem, nem! úgy nem szabad; te csak a' könnyebb végét foglád. Ha jól értem Kaczor barátunkat, azt akarja, hogy mindenikünk mondjon egy tervet, 's a' három közül azt kövessük, melly legcélravezetőbb.

KACZOR. Minden esetre. 'S hogy a' dolognak módját 's alakját is megadjuk, legelőbb is Rigó

barátom állj fel erre a' törzsökre 's onnan szavald el érzeményidet.

GUTA. Igen, igen, Rigó! te valaha hangosan mondtad el leczkédet; háj fel és halljuk!

RIGÓ (vonakodva). Ne bohózzatok.

GUTA és KACZOR (megfogják 's felemelik) Meg kell lenni!

RIGÓ. Már mivel ilyen szépen kértek, isten neki! (félre) Várjatok, majd lelketekre szólok.

KACZOR. Valóságos útmutató! Csak ujját kellene kinyujtani.

GUTA. 'S hogy mosolyog, mint felfordult szerénél a' fazekas.

KACZOR. Gondolkodik.

GUTA. Szinte elfeketül bele.

KACZOR. Bizonyosan igen fekete gondolatokkal küzködik.

RIGÓ. No's hallotok?

KACZOR. Nyílt fülek vagyunk.

RIGÓ. Vastag füleknek szólok és azért

Jó vastagon. Ha tervet kérdetek,

Hogyan lehessen jobban élnetek,

'S híressé tenni e' találkozást,

Jobbuljatok meg. Nemcsak a' pohár'

'S leányszáj' csókja, mellyben vétni szoktok,

Nem a' zabálás, 's koczka 's kártya mellett

Átvirrogatva töltött drága éj

Csupán hibátok; ez türhető:

Ti bűnösek valátok, már mikor
 Apátok először iskolába küldött:
 Kószák, henyék 's azért tudatlanok
 Mind e' napig 's haszonvehetlenek;
 Miért is tervem: újra kezdnetek
 A' rosszúl végzett iskolák' sorát.
 Én mint a' vessző hátul kullogok majd,
 'S ütlek, javítlak, míg csak bennetek tart.
 Hogy tetszik? Mondjon jobbat a' ki tud.

KACZOR. Ki hitte volna, hogy sovány pók illy
 vastag szálat ereszt?

GUTA. Ha nyakába kerítenők, bizonyosan meg-
 fúlna rajta. No ez nekünk szépen befizetett.

KACZOR. Halljuk, halljuk!

RIGÓ. De tréfa, a' mi tréfa! terv ha kell:

Szép halni a' hazáért 's én hadi

Életre állanunk tanácslanám.

Víg a' vitéznek vándor élete,

'S a' harczy szellemet, melly tűnni kezd,

Magyarhoz illik vissza szerzeni,

Különben bírni nem méltó hazáját. —

GUTA. Elég, elég!

KACZOR. Le onnan, Rigó! Az a' te setét pa-
 thosod egészen elfanyarít bennünket. Mi jut e-
 szedbe? most katonává lenni! holott a' világ azon
 töri fejét, hogyan lehessen el katona nélkül.

GUTA. Szegény fiú, egészen kihevült belé!

RIGÓ (leszáll). Óha! ne igen csúfolódjatok. Most
 rajtatok a' sor.

KACZOR Fel, Guta, fel!

RIGÓ. Fel veled apróság!

GUTA (fellép).

RIGÓ. Felszállott a' páva vármegye' házára.

GUTA. Szeretném, ha figyelmeznétek.

RIGÓ. Szeretnők, ha olyat mondanál, mi figyelemre méltó.

GUTA. Majd, majd! csak egy kis türelemet. —

Szép halni a' hazáért? élni jobb,

És szinte szép, ha úgy intézzük el.

Azért is én nem a' hős életet

Nem a' halállal frígyes hadmezőt

Ajánlom választandó pályaúl;

Különben is most bék' van mindenütt,

És a' magyarnak ellensége nincs,

Magán kívül. Magával küzdeni,

Megvíni benne, a' mi rossz 's kivetni,

Ez a' magas cél, mellyre törni kell.

Azért is — —

RIGÓ. Hagyd el, hagyd el!

KACZOR. Ne verd ki sorából.

RIGÓ. De csak hadd essék ki, úgy is rossz sorban van.

KACZOR. Igazad van, Rigó, ez is szörnyű melancholicus dolgokat beszél. Ki fogja most azon törni fejét, hogy még a' hazának is szolgáljon? örüljön, ha magának élhet.

GUTA. No ha nem akartok hallgatni, lássátok.

Én azt a' tanácsot kívántam adni, legyünk magyar írókká, 's csak egy időre is váltsuk fel azon buzgó hazánkfiait, kik a' literatura' sovány asztala mellett régóta éheznek és szomjuhoznak, 's részesüljünk a' magas dicsőségben, mellyet legújabbán Ignác úr magáévá tett, a' nélkül, hogy akár esztét, akár ítélő tehetségét legkisebbé is megerőltette, sőt a' nélkül, hogy az írói pályára csak valamennyire is elkészült volna. De ha nem tetszik — —

KACZOR. Bizvást leszállhatsz Guta pajtás; terved még szerencsétlenebb mint amaz, 's épen töled könyv- 's olvasás-gyűlölőtől a' legváratlanabb. Mit gondolsz? Magyar íróvá, nyelv' katonájává lenni könnyű dolog ugyan kezdetnek, de igen kétes kimenetelű. Ha már egész velőapadásig olvastál és írtál, 's jó híred' illatja, mint a' kakukvirágé, körüléd elterjedt, mi könnyen akadhat valami dühös recensensed, ki ezen jó illatú légkört halálos leheletével megrontja, 's téged, minden írói dicsőségeddel semmivé tesz, vagy, mint a' Jelenkor szereti mondani, tönkre silányít.

GUTA. Mi a' manó! hát te azért lovaltál fel, hogy rajtunk nyargalóztasd elménczségedet? Felveled a' polczra! ott halljuk mit tudsz.

RIGÓ. Fel, Kaczor, fel! lássuk, hány zsákkal telik.

KACZOR. Megálljatok! Ti azon a' tudós eme-

leten olly magosan álltatok, hogy az élet alatt homályba tűnt szemeitek előtt, 's mi csoda, hogy javaslattok felette bölcs ugyan, de éppen azért haszonvehetlen. Azért nehogy végzetlenül menjünk tova, engedjétek meg, hogy mint föld' fia az anyaföldön maradjak 's bukásaim után ismét erőre jöhessek. Legelőször is tehát azt kérdem tőletek: házasok vagytok-e?

RIGÓ. Mit tartozik ez a' dologhoz?

GUTA. Haha! átkozott Kaczorja, bizony eltalálta a' bibét. Én nőtelen vagyok, 's Rigó már megvallotta, hogy még szabad ember.

KACZOR. Így tehát én minden hosszú tanakodás helyett azt mondom: Házasodjunk!

RIGÓ. Ha valót akarok szólni, elmém régen vajudik illyféle gondolattal.

KACZOR. Ha vajudik, hozd el neki az akarás' bábáját 's azonnal meg is fog születni.

GUTA. A' mi engem illet, éppen semmi vonzódásom sincs a' házasság élethez; de barátságból 's kedvetekért, isten neki! én is megházasodom.

KACZOR. Ez iránt tehát semmi ellenvetés —

GUTA. Csak az, hogy a' házasság, gondolatom szerint, igen mindennapi 's alrendű dolog, 's az által találkozásunkat nevezetessé aligha tehetjük.

KACZOR. Igen! ha mi is úgy házasodnánk, mint köz lélek szokott; de a' mi házasodásunknak bizonyos rend 's határnapok szerint kell vég-

hez menni 's ha javaljátok, írott szerződés mellett.

GUTA. Halljuk.

KACZOR. Ma alkalmasint sok nép fog jőni a' váras' erdejébe, 's azért is tegyük meg az első lépést, az az, álljunk el, mindenik külön, bizonyos helyekre lány nézni.

GUTA. Ezt különben is tettük volna; ez helyes.

KACZOR. Felteszem, hogy, fogadott munka lévén, mindenik fog még ma szeretőt választani. Egy hét elég, hogy utána járjon, megismerkedjék, kedvét keresse, 's így mához egy hétre azt fogjuk egymásnak jelenteni tartozni, hogy választottunk' kegyeiben némi előmenetelt tettünk.

GUTA. Jó.

RIGÓ. Az idő egy kissé rövid; de isten neki.

KACZOR. A' választott leányt egy hét alatt reá kell vennünk, hogy jegyet váltson, 's így mához két hétre hármassal eljegyzés lesz.

RIGÓ. Ez magában igen szép dolog; de kivitetlennek látszik.

KACZOR. Oh gyávaság! hát én tanítsalak-e meg, hogy kell az asszonyok' szívét ostrommal bevenni? De halljátok tovább. Más két hetet nászkészületekre fordíthatunk, 's mához négy hétre úgy kell intéznünk a' dolgot, hogy a' hármassal menyekzött együtt tánczolhassuk el.

RIGÓ. Igen! de hátha a' két első hétben el-

jegyzett szép a' másik két hét alatt el talál pártolni?

GUTA. Ez nem megvetendő észrevétel.

KACZOR. Kicsiny hitűek! akkor hirtelenében másikat fogtok választani.

GUTA. Kaczor! te felséges fiú vagy. Dictum factum! most nincs egyéb hátra, mint hogy mind ezeket írásba foglald, aztán aláírjuk; most pedig egyenesen leánylesre menjünk. De egy kérdésem van: az csak nem fog kivántatni, hogy leendő hitvesünkbe szerelmesek is legyünk?

RIGÓ. Mentsen isten!

KACZOR. Az örök gyalázat volna!

GUTA. No már ezt szeretem, így már lesz belőlünk valami; de ezt is írásba kell foglalni.

KACZOR. Igen! felírom, hogy a' szerződők kötelezik magokat, a' szerelmet, hogy az annál tovább tarthasson, törvényes idejére, az az a' házasság' kezdetére halasztani. Továbbá, hogy tanácskozni ezen szerencse-dombra gyűlünk össze.

RIGÓ. Az jó.

KACZOR. 'S hogy egymást kölcsönösen segíteni fogjuk.

GUTA. Mindent, mindent! de most szót se többet. Én a' lánczhídhoz állok, 's minden szépség, melly rajta át és vissza megy, vámot fogadni szemeimnek. (el)

KACZOR. Én a' fogadó' csarnokába ülök 's egy

pohár ártatlan tej mellett szerződésünket írásba foglalom 's leányokat nézek. (el)

RIGÓ. Én pedig oda megyek, a' hol ti nem lesztek. (el)

VILMA 's LIDI előjönnek.

VILMA. Lidi! ez iszonyú megbántás. Hallottad-e valaha, hogy asszonyt illy olcsón áruljanak? Ezek a' férfiak, ha lovat, de csak egy együgyű birkát akarnak is vásárlani, mi nagy készülettel, 's mi hosszas tanácskozással fognak hozzá, mennyire kutatják eredetét, nemzetsége' faját, 's uram' fia! feleséget hármával is négy hét alatt akarnak szerezni.

LIDI. Jaj! lássa kisasszony, olyan lesz ám a' feleség is, a' mint utána járnak.

VILMA. Hallgass.

LIDI. Ah! azt csak nem fogja kívánni, hogy nemem' dolgában elhallgassak?

VILMA. Hát úgy szólj, mint nemedhez illik.

LIDI. Azok a' csunya, fertelmes emberek!

VILMA. Igazad van, Lidi. Ha még is valami különös, válogatott ifjak lettek volna.

LIDI. Az egyiknek olyan fekete szeme volt, mint a' bogár.

VILMA. Mond inkább, mint a' bor.

LIDI. Hát bizony bor! mert mi is vihette

volna a' bornál egyéb illy vakmerőségre. — 'S a' másiknak olly karcsú termete volt.

VILMA. Karcsú, de vékony minden arány nélkül.

LIDI. Gyertyaszál! Nem kár volna karácson' böjtén dió mellett elégetni. — 'S mit mond a' kisasszony a' harmadikhoz, kinek olly szép, vagy akarom mondani, nem szép szőke fürtei voltak?

VILMA. 'S fűrtöknek mondod te azokat?

LIDI. No bizony! lehetne is lenszöszből fűrtöket csinálni. Szerettem volna hajából madzagot sodorni 's egypár seregélyt akasztani reá. — (félre) Ah istenem! csak az enyém volna, meg-simogatnám azt a' szőke haját, 's azt mondanám, selymet illetem meg.

VILMA. 'S aztán ha a' világ' szépségei volnának is, Lidi, nekünk haragudnunk illik.

LIDI. Ah! biz' azt kellene ám; de tudja kisasszony, hogy a' harag a' szépségnek árt.

VILMA. Mit hallok? Rosz, hűségtelen leány! hát te is ellenem esküdtél?

LIDI. Mentsen isten! Hisz' én haragszom, úgy haragszom hogy — (félre) nem szánnám őket sor-ra csókolni; mert van-e a' földön szeretetre méltóbb férfi, mint a' ki házasodni akar?

VILMA. Lidi, én egészen el vagyok keserítve, gondolj ki valamit, a' mi felvidítson.

LIDI. Válasszon a' kisasszony a' három közül egyet, 's kettő büntetve lesz.

VILMA. Balgatag!

LIDI. Igen! mert mind a' hármát csak nem választhatjuk.

VILMA (neheztelve). Lidi!

LIDI. Tudja mit, kisasszony? Azt mondják a' boszú édes, 's mi fehér népekül szeretjük az édest: álljon rajtok boszút.

VILMA. Igen, Lidi, én boszút fogok, boszút akarok állani. Vigyázni fogok minden leánykára, ki útjukba esik, 's megmondom nekik, micsoda pártütést esküttek gyenge nemünk ellen, 's ezenel indulok, hogy őket szemmel tarthassam.

LIDI. Ah! kedves kisasszony, félek, hogy gyenge nemünkből igen sokan a' pártütők' részére állanak. 'S ha én a' gazdag, a' szép Ligeti Vilma kisasszony volnék, mást gondoltam volna.

VILMA. Te ma felette bölcs 's olly hízelkedő vagy, mintha férfi volnál. No's mit gondoltál volna?

LIDI. Nem épen roszt; de azt könnyebb gondolni mint mondani. Ha én a' kisasszonynak volnék, azon ügyekezném, hogy mind a' hárman belém szeressenek.

VILMA. Lidi, Lidi! szerencse hogy csak ketten vagyunk. Ha tükreimmel még eddig szép frigyben állok is, de ennyi hiúságot egy hajszállal sem tartok kisebb bűnnek, mint épen azon vakmerő elbizottságot, melly imént megbántott.

LIDI. 'S ez lesz épen az igazi mérték, melylyel vissza mérni kell. Hallja csak kisasszony, ma borús idő van, úgy látszik kevés nép lesz. A' kisasszony mindenik hős' leshelyénél elmegy, 's ha szemök 's izlésök van, 's csekély semélyem' sejdítései meg nem csálnak, a' kisasszony lesz szívök' királynéja.

VILMA. Félek, igen magasra rovod bájaimat.

LIDI. Hagyja rám a' kisasszony. En mindeütt nyomába fogok járni, 's ha szükség lesz reá, el is maradozok, hogy a' kérdésekre, mellyeket bizonyosan tenni fognak, annak rende 's módja szerint, kényesen és rátartósan, sőt vonakodva — de tudni való, hogy szíves örömet — feleletet adjak. Én leszek a' czimer, vagy a' felírás az aranymíves' boltja felett 's a' kisasszony —

VILMA (nevetve). Természetesen maga az aranymív. — Már ez igen is sok szivesség tőled, Lidi, 's rút hálátlanság volna illy szép tanácsodat nem követnem. De ha végre is nem úgy üt ki, mint reménylettük?

LIDI. Ki látta azt, ütközet előtt a' diadal felől kétségbe esni? Menjünk, mert eljár az idő. — Ah!

VILMA. Mi az Lidi, tán kígyóra hágtál?

LIDI. Nem, itt egy nyitott könyv hever a' föben.

VILMA. Valóban, 's amott hűs árnyékban fek-

szik a' szegény bűnös, ki olvasása mellett elaludott. Ezt a' szerző ugyan szépen megköszönné.

LIDI. No már ez szép tűz fiatal emberben. Itt egész világ' láttára fényes nappal alunni; hagyjuk itt ez álom-fészket, hisz' úgy meg alszik, mint a' juhászbunda.

VILMA. Mint a' tej, Lidi. Nézd csak, milly jól illenek setét fürtei fehér arczához.

LIDI (félre). Bizony még belé szeret. — Kisaszony, ha nem sietünk, egész plánunk oda lesz.

VILMA. Szeretném tudni, mit olvasott. Hozd ide a' könyvet, Lidi.

LIDI. Igen ám; de ha felébred.

VILMA (felveszi a' könyvet 's olvas). Szent isten! újabb árulás.

LIDI (félre). No már látom itt veszünk. Pedig nekem az a' szöke jobban tetszett volna.

VILMA. Halld csak, Lidi, mi szívbántó könyv ez, 's minden sora kétszer aláhúzva. (olvas)

„Azért, ki józan 's boldog lenni vágy,

Az álmadozzék inkább mint szeressen.“

Leány maradjak, ha ennél valaki halálosabb áru-lást követett el. Szinte szeretném, ha felébredne. Add ide a' virágokat, Lidi.

LIDI. Kisasszony! egészen elfeledi tervünket.

VILMA. Ne beszélj.

LIDI (félre). Különös. Előbb az nem tetszett a' kisasszonynak, hogy amazok házasodni akarnak;

most meg az nem tetszik, hogy ez még csak szeretni sem akar. (szünet után) Kisasszonykám! meggyünk?

VILMA. Itt fognak elszórva heverni virágaink. Mit nem képzelsz majd, ha szemébe tűnnek? De ezt a' könyvet szeretném megégetni. Nem úgy! egy ötletem van. Add ide Himfy' szerelmeit, Lidi! (átveszi a' könyvet) Külsejökre hasonlítanak egymáshoz. Ezt találja itt a' magáé helyett. Oh ez felséges dolog lesz, ha komoly, szívfagyasztó oktatások helyett egyszerre szerelmi ábrándozások' tengerét találja.

LIDI (félre). Már látom, csínt kell tennem, különben itt veszünk (egyszerre elsikoltja magát). Ah! átkozom tüskéje! jaj lábam! (Hangai fölébred, Vilma's Lidi ijedve távoznak).

HANGAI.

Melly lány sikoltás ébreszt álmaimból?
 Ugy tetszik egy pityergő asszonyé,
 Kinek parányi lábát tüske szúrja?
 Mért hág belé. — De isten! milly zavar!

(fölv teszi a' könyvet)

A' drága könyv, e' villám-elszedője
 Minden szerelmes égi háborúnak,
 Ez a' szerelmi koppantó, imez
 Bölcs mesteremtől rám maradt örök,
 A' földre sujtva mint hitvány papucs,

A' gaz között hevert. (körül tekint) Jól látok-e?
 Fektem körül virágok hulltak el,
 Tán gyenge kézből, érző szív megől,
 Hogy ébredésem nyájasabb legyen?
 Mit! gyenge kéz? igen; de párka-kéz,
 Melly elszakasztja éltünk' fonalát;
 Érző kebel, hol fúriák dühödnek;
 Szelid virág, mellyben kigyó sziszeg.
 Óh! könyvem azt rég megmondá nekem!
 Isten' kezéből tisztán jött ki Éva,
 'S már csalfa volt. A' tenger' árjai
 Azóta olly keserűk sok köny miatt,
 És a' világnak minden czukrai
 Nem édesítik vissza a' fanyar kint,
 Mellyet nemünkbe asszony-bűn kevert.
 El, el! tovább itt nem mulathatok.
 Inkább alunni, mint szeretve élni,
 Ez a' tudás, a' bölcsek' titka ez!

(Vilma 's Lidi sietve átmennek a' szin' egyik felén,
 's az induló Hangaival találkoznak. Hangai vissza
 dökken. Vilma 's Lidi el).

HANGAI (egyedül).

Szent bölcsesség! ha illyen asszony is van!
 De mit beszélek? Nem nézett-e rám,
 Mint a' ki gúnynyal hí fel bajvivásra,
 Hogy megbüntessen asszonygyűlölőt?
 Nevetség! engem megbüntetni 's ő!
 És még is, a' szem nem volt bájtalan.

Nem, mint akárhol látni milliót.
 Egy kis világ volt abban, egy kis ég,
 Hol a' dicsőség tartja ünnepét.
 De mért lebegdél olly negédesen?
 És még is természetben nincs hiba.
 Ugy nyúlik az fel, mint szelíd imádság,
 Melly ég felé megy tisztán 's egyenest.
 De mire juték! most könyvem el ne hagyj!
 Add vissza ismét csendes véretem,
 'S elmémnek békes andalgásait.
 Csak most ne hagyj! 's aranyba mártalak.

(felnyitja a' könyvet 's olvas)

Téged látlok az egeknek

Magas tiszt'a kékjében,

Téged látlok a' vizeknek

Folydogáló tükrében.

Téged! de kit? mi képtelen beszéd ez?
 Úgy tetszik e' részt még nem olvasám;
 Pedig különben mindenik szavát,
 Minden betűjét ismerem. (tovább olvas)

A' szerelem' indulatját

Minden érzi 's táplálja,

Tevegeti áldozatját

'S gyönyörködve szolgálja.

Szent érzeketlenség! milly árulás!
 Vagy melly varázs váltotta könyvemet?
 Visszásak minden oktatásai,
 'S nem várt tanácsa kétkedésbe sujt.
 (össze vissza forgatja a' könyvet 's ismét olvas)

Megláttam őt 's kebelemben

Egy tűzforrás fakadott,

És testemben és lelkemben

Zenebona támadott.

Nem jártam így életemben —

Az már való! így nem jártam soha!

(tovább olvas)

Minden ér megdagadott;

És testemben és lelkemben

Zenebona támadott.

Elvesztem, úgy van! könyvem pártot üt,

És a' helyett, hogy csillapítana,

Szerelmet gyújt 's lángjával elborít.

Utána! a' szép tolvajon boszút

Kell állnom: adja vissza könyvemet,

Vagy adjon vissza engemet magamnak. (el)

VÁRASLIGETI TÉR.

HANGAI (gondolkodva).

Nem, már tovább utána nem megyek.

Kétszer találkozám 's oh gyávaság!

Nem volt csak annyi szívem is, vele

Szót váltanom, vagy hogy köszöntsem őt.

Pedig mi kéj, beszélve látni őt!

Mosolyra nyiló rózsák ajkai,

'S beszéde zengő illat' árkai,

A' szívnek tenger, és örvény az észnek,

Mellyből szabadulni többé nem lehet.

Hallottam őt, azt mondta: fájdalom!

'S a' szó' fulánkját méz váltotta fel.

'S mi édes e' szó „fájdalom“ nekem,

Mert ő sohajtá, ő lehelte ki.

De nem, nem! én még győzve nem vagyok,

Még rajtam áll többé nem látnom őt,

'S a' sorshatározó kérdés csak ez:

Őt látni vagy nem látni, 's ez legyen

Elmélkedésem' tárgya e' helyen.

LIDI (jő). Már látom, jobban megy dolgunk, mint hittem volna. Urfiaink olly mozgásba jöttek, mint nagy szélkor az érett gabona; egyiknek sem áll helyén feje. Még evvel a' gondolkodó úrral kellene valamit szólanom, de nem férhetek hozzá, mert az a' három úr is szüntelen sarkamon van, pedig nem akarnám, hogy körülöttem találkozzanak. Ah! ismét jó valaki!

RIGÓ (jő). Szép hugocskám, megálljon egy kicsint.

LIDI. Bocsásson, én nem vagyok magának buga.

RIGÓ. Igen, de bánnám is, ha az volna.

LIDI. Mennem kell.

RIGÓ. A' többek közt: ki az a' szép kisasszony?

LIDI. A' többek közt azt nem szabad tudni, 's asszonyom is a' többek közt is igen gyönyörű kisasszony. (elszalad)

RIGÓ. Lássá meg az ember, még elméskedik, és nem felel. (Hangaiboz) Bocsánatot Uram! ki az a' szép kisasszony, kit előbb kísérni méltóztatott?

HANGAI. Én?

RIGÓ. Igen, imént.

HANGAI. Imént?

RIGÓ. Szerencsétlen ember! (elsiet. Lidi más felől visszajő)

LIDI. No most talán beszélhetek vele. — Ihol la! megint egy a' jó madarak közül. (megy. Guta jő)

GUTA (Lidi után siet). Megállj, te kis fecske! beszédem van veled.

LIDI. Repülnöm kell. (el)

GUTA. Átkozott hamis jószág ez a' leányféle; utól nem érhetni ha csak lépre nem száll. De talán ez a' savanyú úr mondhatna valamit. (Hangaihoz) Uram!

HANGAI. No's?

GUTA (félre). Mondom, evvel gyalog nem lehet beszélni. Már csak utána megyek annak a' bőregérnek. (Hangaihoz) Jó egészséget, Uram! (el)

HANGAI. A' mennyi kell, hogy megfúlhass belé.

Már látom, itt sem nyughatom miattok.

KACZOR (jő). Nem akarnám egyenesen megrohanni, 's megvallom, noha fogadott munkára indulok, még sem örömet tennék valami bal lépést. Csak az a' lepke lábú szobaleány állana szót, hogy megtudhatnám kicsoda, hol lakik. Á! ihol jön.

LIDI (jő). Ismét hiába jövök. Micsoda mohóság!

KACZOR (utána). Angyalom!

LIDI. Nem hallok. (el)

KACZOR. Hát legalább várjon meg. — Oda van, mint a' jó gondolat, melyet le nem írnak. De hát ez micsoda bankócsináló itt? Úgy áll, mint-ha az utolsó betűnél rajta kapták volna. Az ifjú különben csinos; de képtelenül komor. 'S úgy látszik, mintha messziről szépem után láttam volna kullogni. Ha valami jó szerrel kivehetném belőle a' titkot.

HANGAI (magában). Mi kémlelődő 's untató had ez!

KACZOR. Váraszi úr, valami finomúl kellene megszólítani. Kegyed-e vagy Ön? mert mivel magyarnak így illik szólania; vagy épen Önkegyed? de ez már felette sok volna. Igaz, hogy most kegyére igen nagy szükségem van; de az Ön függetlenebb, szabad emberhez illő 's férfiasabb.

HANGAI (félre). Már látom itt kell hagynom a' kamaszt.

KACZOR (Hangaihoz). Ön nem lenne szives megmondani, ki az a' gyönyörű kisasszony, ki (óráját kihúzza) mintegy 8—10 minutum előtt erre átal ment. Tudja Ön, az a' setétkéék szemű, az a' szép? —

HANGAI (félre). Oh! szép vagy angyal! szép a' rútnak is,

'S rád jónak rosznak kívánsága gyúl.

KACZOR (félre). Én kérdezem, és a' fának fe-

lel. Csak már el ne vesztettem volna szemem elől; de az a' lator komorna egészen kizavart útamból. (Hangaihoz) Ön jobban láthatta; úgy tesszik erre ment?

HANGAI. Nem, amarra.

KACZOR. Mennykőbe is! a' víznek, a' tó' közepébe? (félre) Már csak magamnak kell végére járnom. (Hangaihoz) Uram kalapja ferdén áll; igazítsa meg! (el)

HANGAI. 'S ilyen majomhad űzi, hajtja őt!

Fűszált 's virágot, mellyet lába ért,
'S melly büszke lön, hogy őt emelheté,
Ezen gorombák' ólom lábai
Tipornak el; melly léget ajka szí,
'S mellytől pihegnek keble' halmai,
Ugyan avval él e' csélcsap fajzat is,
Azt szíja vulkán melle' hámorába,
Hogy rossz dohány füst — 's még rosszabb
szavakkal

Megvesztegetve adja vissza majd.

'S tán végre őt még bírni is reménylik?

Oh! kár a' rózsa vad tövis bokornak,
Hitvány csehkőnek drága foglalat,
Gyöngy vak csibének, vércsének galamb,
Hitlennnek egyház, bűnösöknek üdv,
Szarvas bohóknak angyal arczu lány.
Kell látnom őt! ez véghatárzatom. (el)

VILMA utóbb LIDI.

VILMA. Itt végre bátorságban vagyok. Lidi, Lidi! hála isten, hogy jössz. Hát hogy vagy, hol jártál, mit végeztél?

LIDI (pihegve jó). Ah! kisasszony, alig pihegetek!

VILMA. Mi bajod?

LIDI. Bajom? oh az elég volt. Azt gondolja kisasszony, olly könnyű a' férfiakat rászedni? Dejszen! azoknak is van ám eszök.

VILMA. Ki millyen, Lidi. Némellyikét tühegyen be lehetne adni egy fiatal szúnyognak 's könnyen elszállana vele.

LIDI. Igaz. Ezeknél az ész nem nagy bőségben van; de mesterség volt úgy szólnom velök, hogy egymást észre ne vegyék. Látott volna csak kisasszony, olyan voltam, mint a' horogra tűzött légy, melyet minden felől halfiak rángatnak. Egyik egy bokornál fogott el, másik csaknem a' vízbe gázolt utánam, mikor a' szigetben jártam, a' harmadik meg is akart csókolni; lélek, angyal, fecske, kincs, gyöngy, arany, gyémánt, minden voltam egy negyed óra alatt, 's legalább is hat jókora fülemnek kellett volna lenni, hogy mind meghalljam, a' mit mondanak, 's 12 szapora nyelvemnek, hogy arra választ is adhassak.

VILMA. 'S mi volt sikere nagy vesződésidnek?

LIDI. A' legjobb a' mi csak gondolható. Nem

akarnék hizelkedni; de mindnyájan el vannak ragadtatva.

VILMA. Bohóságoktól.

LIDI. Fülíg szerelmesek a' kisasszonyba.

VILMA. Az nem jó volna, Lidi. A' fül nem ritkán ostobaságot jelent, 's nekem nem nagy dicséret, ha csak fülökig, az az ostobaságokig szeretnének belém. Miért nem inkább fejtetőig?

LIDI. Sőt azon is túl. A' szerelem' lángja össze csapott fejeik fölött 's ők egészen el vannak merülve.

VILMA. Az már veszedelem! De még is mit kérdeztek mindent tőled?

LIDI. Hát, hogy hol lakik a' kisasszony, kicsoda, hogy' híják, mi neve?

VILMA. Hisz a' két végső egyet jelent.

LIDI. Igen bizony! én is azt hittem; de ők máskép tudják ám azt. Hogy' híják? annyit tesználok: polgár-e, nemes-e, gróf-e, vagy báró? Mi neve? no tudja a' kisasszony az annyit tesz, tulajdonképen mi neve, az az hogy Ligeti Vilma.

VILMA. Ez finom különböztetés, Lidi; de nem gondolnám, hogy nagy okosságodban mind ezeket megfejtetted nekik?

LIDI. Mentsen isten! Azt is kérdezték: él-e még atyja a' kisasszonynak?

VILMA. 'S vannak-e férfi testvéreim; osztom-e velök, nemde?

LIDI. Oh igen! illyet is kérdeztek.

VILMA. 'S még is olly mód nélkül szerelmek belém! igazán mód nélkül! De minek e' fanyar tépelődés? Megmaradok első gondolatomnál. Sokat adnék érette boldogságomból, ha csak valamennyire is tudnám éreztetni velők, mit tesz a' gyengébb nemmel megvetőleg bánni. — Lakásomat megmondtad nekik?

LIDI. Meg.

VILMA. Azt talán nem kellett volna.

LIDI. Jaj! hiszen nem is úgy mondtam ám meg, a' mint van, hanem úgy mint nincs.

VILMA. Az az, fillentettél.

LIDI. Félig meddig. Tudja kisasszony, mi a' bal szegleten lakunk, 's én a' jobb szegletet mondtam nekik.

VILMA. Az öreg Katicza kisasszonyét? Ha nem volna bűn másnak baján örülni, szinte szeretném furcsa ötletedet. "Bohó Lidi, hogy jöttél erre a' lator gondolatra?"

LIDI. Csak úgy, hogy valamit kellett mondanom, 's mivel Katicza kisasszony úgy is mindig könyvekből beszél szerelemről, halálról és házasságról; szereti a' furcsa historiákat, 's azon kívül egész nap egyebet nem tesz, hanem sohajt, embereket szól, a' férfiakat dicséri, az asszonyok' öltözetét rágalmazza: gondoltam, jó lesz neki egy kis mulatságot szerezni.

VILMA. Isten neki! már most meg kell rendelésiden nyugonnom. De minden időn szemmel tartsuk őket; a' többiről majd otthon tanácskozunk. Nincs egyéb újságod?

LIDI (hamisan). Nincs.

VILMA. Épen semmi?

LIDI (eszmélést tételeve). Volna; de elfeledtem.

VILMA (félre). Szeretném tudni mit csinál könyvemmel az a' barna ifjú.

LIDI (félre). Csak azt várom, hogy arról az alvó ifjúról kérdezősködjék.

VILMA (félre). Ha Lidit megszólítom iránta, azt fogja hinni, hogy belé szerettem.

LIDI (félre). A' világért nem mondok egy szót is, míg elő nem hozza.

VILMA. Lidi!

LIDI. Kisasszony!

VILMA (kedvetlenül). Menjünk, Lidi.

LIDI (félre). Ez már még is sok! Hallgatnék; de kifúrja az oldalamat! Már csak megszánom.

VILMA. Igaz, te Lidi.

LIDI. Igen ő —

VILMA. Az a' —

LIDI. Barna ifjú.

VILMA. Láttad őt?

LIDI. Igen, de melyiket gondolja a' kisasszony?

VILMA. Oktalan! — (félre) Azt sugja valami, hogy még látni fogom. — Jer utánam! (el)

LIDI. Oktalan? dejszen! tudom én mit teszek. Kisasszonyom — még ugyan nem merem bizonyosan állítani — de aligha mélyen nem pillantott a' barna ifjú' szemeibe. Én pedig úgy viseltem magamat mint illik. Neki nem a' jobb sarkot mondtam ám; megmondtam a' hogy' van; mert olly szomorún, de olly igen szomorún állt magában a' fa alatt, mintha csak a' szélvész törte volna le onnan gyümölcsös ág' képében. De most Vilma kisasszony után sietek, 's hogy megengeszteljem, egész úton a' barna ifjúról beszélgetek neki. (el)

H A L O M.

RIGÓ (gondolkodva jő). A' választás megvolna; csak az a' baj, hogy kettőn áll a' vásár, 's nekem, köztünk maradjon, nem igen nagy reménységem van. A' leány szép, igen szép, és csalogató, de valami van magaviseletében, a' mi a' legszelidebb reménységet is visszadöbbsenti, 's mintha homlokára oriás betűkkel az volna írva: Nem! Átkozott dolog! diák korom óta irtózom a' leczkétől 's kiszabott munkától 's ime mire juték! Ezen fölül, a' mint hamarjában megeshett, egy kicsit belé is szerettem, 's már most olyan vagyok mint varjú a' száraz ágon: énekem is magam is szomorú, 's ha észreveszik rajtam, ments isten! a' világból is kicsúfolnak. Mi menny-

köt tegyek már most! de im jönnek. Nem fog ártani, ha egy kissé megvigyázom őket. Legalább lesz mihez tartanom magamat. (elrejtetik)

GUTA (jő 's körül néz). Senki sincs! szinte szeretem; mert egy kicsit rendbe kell szednem magamat. Én azt hittem, hogy a' házasságnak előbb utóbb meg kellvén lenni, mint a' halálnak, majd társaság' kedvéért a' legnagyobb kéjelemmel, minden szívháborító szenvedély nélkül által esem az egész tréfán, 's im a' dolog egészen másképp üt ki. Ha most tizedszer nem volnék halálosan szerelmes, azt kellene hinnem, hogy elveszek belé. De jó reménynyel Guta! Róma sem épült fel egy nap, 's még minden jól mehet. Lakását már tudjuk, a' többi következik. Azonban értődik, hogy társaim előtt jó arczoť kell mutatnom, valami ollyfélét, mint ki játékban ezeret vesz, de kilencz ezer még zsebében maradt: tehát a' tépelődésnek, gondnak, szerelemnek 's a' tb. mindössze úgy kell állani a' jó kedvhez, mint egy áll a' kilenczhez. Hah! Kaczor! jó hogy előbb jöttem, kikémlem, mennyire tartja meg egykedvűségét. Nevetném, ha úgy járt volna mint én. (el)

RIGÓ (kitekintve). Ez is meg van löve.

KACZOR (jő). Felséges, isteni! 's merre asszony él,

Nincs a' nagy földön hozzá fogható.

Szent gondolat, hogy házasodni kell!

'S oh! boldog én, hogy feltaláltam őt,

Kivel dicsőség volna lenni a'
Homok pusztán 's a' fagynak halmain.

GUTA (kitéekintve). Uram isten! még bizony poetává is lesz. Pedig ez előtt csak annyit értett a' költéshez, mint az, ki venni akar, és sem pénze nincs, sem hitele hozzá. Deák korában tollkésével a' padszélen metélt be magának mértéket, hogy ahhoz szabja verseit, hosszabbat vagy rövidebbet a' mint kívántatott, 's gondolatjai olyanok voltak mint a' medvebocs, mellyet anyja még ki nem nyalogatott; de ideje, hogy csúffá tegyem elpuhulásaért. Nem! még szólni akar. Oh Múzsák! (visszavonul)

RIGÓ (félre). Még ő csúfolódik!

KACZOR. Mi szép az angyal! 's milly kéj, milly
öröm

Olvasni szép szeméből biztatást,
Melly azt jelenti, hogy Kaczor Dezsőnek
Hét vármegyében legszebb hölgye lesz.
Bizonyynyal ő szeret, 's engem szeret,
Csak engem a' legboldogabb Dezsőt!
'S ki lépteit felém igazgatá,
Jó gondolat, vagy isten lehetett.

GUTA (előlép). Talán háborgatom édes andalgásaiban a' boldog, a' legboldogabb Dezsőt?

KACZOR. Á! Guta.

GUTA. Igen! a' férfias, a' meg nem tántoro-

dott Guta, a' ki eszének most is sértetlen birtokában van, 's a' ki felette szégyenli — —

RIGÓ (kilép). Hogy maga is épen olly árulást követett el, millyet most elég vakmerőn társának szemére akart vetni.

GUTA. Mi a' villám!

KACZOR. No ez bennünket szépen rajta kapott.

RIGÓ. Oh! ti igen becses fiak vagytok; állhatatosak mint a' nádszál, kemény szívűek mint a' csirkeölő asszony.

KACZOR. Elég, Rigó, elég! már megesett. 'S ez nem is tartozik a' fő feltételek közé.

GUTA. De ha oda tartozott is, magában csekély hiba, 's azért kár volna a' dolgot abban hagynunk.

RIGÓ. Érdemes is veletek valamihez fogni! Tudjátok meg én most egyenesen Jelenkorhoz megyek, 's vasárnap aztán elolvashatjátok az újságot. (indul)

GUTA KACZOR egymásra néznek.

GUTA. Már most mit csináljunk?

KACZOR. Ez az ember egészen neki bőszi. De mintha valami maradványt látnék itt a' fű közt. — Napló könyve! (fölvesi) „26. April. A' város' erdejében dél után 4 óra 9 minutumkor erősen megszerettem egy fekete, vagy setét-kék szemű leányt.“

GUTA. Haha! No ez már szép érzéketlenség!

KACZOR (utáná megy). Hé Rigó!

RIGÓ (vissza jő). No mi kell?

KACZOR. Már mivel éppen útban vagy a' Jelenkorhoz, igen szép volna tőled, ha egy fáradtsággal ezt is belé iktatnád; vasárnap aztán majd elolvasnók a' mi benne lesz.

RIGÓ (megijedve tapogatja zsebeit). Mennydörgő! hisz az én naplóm!

GUTA. Mit mondasz? Ebből egy igen érdekes elbeszélés fog kerekedni.

KACZOR. Kétségkívül, és gyönyörködtető.

GUTA. És furcsa.

KACZOR. Nem kevésbbé mulatságos mint nevetséges.

GUTA. 'S éppen olly különös mint meglepőleg új.

KACZOR. Igen! és váratlan.

RIGÓ (zavarban, félre). Átkozom! erre éppen nem voltam elkészülve. Már nem szabadulhatok. Velők kell czimborálnom, vagy akarok, vagy nem. (Kaczor, Guta nevetnek).

GUTA. Szó a' mi szó, Rigó pajtás, mi sem vagyunk derekabb emberek, mint te; de ne vedd rossz néven, ha a' fegyverrel, mellyel megtámadtál, egy kicsint visszasújtogatunk. De a' dologhoz most. Annyi bizonyos, hogy mindenikünk választott magának, 's így az első lépés téve van. Hogy reménységen kívül már egy kissé szerelmesek is vagyunk, az fogadásunk ellen látszik ugyan len-

ni; de mivel a' dolog' természetével még sem egészen ellenkezik, megbocsátható; sőt, szabad volna mondanom, örvendetes.

KACZOR. Ebben igazad van, Guta. Szerződésünk' ezen cikkelyét hirtelenkedés alkotta; mert nemde, a' ki csak dohányzik is, szeretni kell neki a' dohányt, hogy jó ízűt dohányozhassék? A' ki tormás húst akar enni, szeretnie kell azt, hogy jó ízűn ehesse; még a' sirásónak is néminéműképen szeretnie kell a' sírt, hogy jó kedvvel ássa meg. 'S ezeknél fogva a' ki házasodni akar — —

GUTA. Szeretnie kell a' leányt, kit el akar venni, hogy benne gyönyörködhessék. Rigó barátom, úgy van-e?

RIGÓ. Kétség kívül. Ti most egy olly mélyen rejtett valóságot hoztatok napvilágra, mellyen mind e' mai napig senki sem kételkedett.

KACZOR. Oh! barátom, azt nem lehet mondani. Azonban mi ketten vagyunk 's így ezen pontnak a' szerződésből ki kell maradni.

RIGÓ. Miattam bizvást kimaradhat.

GUTA. Olvasd fel, Kaczor.

KACZOR (írást vesz elő 's olvas). „Minthogy minden dolog 's így a' szerelem is, csak bizonyos szabott időig tarthat, 's e' szerint azon szerelem, mellyet az ifjú leendő nője iránt a' házasság előtt érez, valóságos vesztegetés, jónak találták a' szerződők határozni, hogy nem szerelemből, nem

szívből, hanem egyenesen a' világos és nyugott ész' tanácsa után fognak házasodni, a' szerelmi indulatok' kifejtődését pedig azon időre halasztani, mellyre az a' gazdálkodás' helyes szabályai szerint tartozik, tudniillik a' szent házasság' idejére."

GUTA. Szinte kár ezekért az épületes sorokért; de mivel az ezredes tapasztalást egy másik tapasztalás legújabban megszegyenítette, ki kell törölni.

RIGÓ. Töröltessék ki.

KACZOR. E' szerint már ismét jó renden volnánk. Szerelmesek is lehetünk; házasodhatunk is, a' nélkül hogy hitet szegjünk. Mi engem illet, érzem, hogy a' legboldogabb halandó leszek. Kedvesem java és szépe mind annak, a' mi aszszony néven ismeretes.

GUTA. Tagadom. Az a' dicsekedés inkább hozzám illenék; de én nem dicsekszem.

KACZOR. Oh! barátom az én szépemnek olly gyönyörű kék szemei vannak; de olly gyönyörű!

GUTA. Kérem, az enyiméi még kékebbek.

RIGÓ (félre). Ha enyémnek mondhatnám, minden szem csak pislogó mécs az övéhez képest; de jobb ha hallgatok.

KACZOR. 'S az a' selyem haj! Oh!

GUTA. Kender, kender, Kaczor! ha az enyémét láthatnád. De ideje, hogy oszoljunk. Ne

feledjétek, mához egy hétre itt gyűlünk össze. (indul meg vissza jő). Még egy szót hozzád, Kaczor. Te diák korodban nagy mestere voltál az esti zenének, minden a' ki szívet akart megindítani kegyetlen imádottjában, hozzád folyamodott, légy olly szives, ma este tíz órára szeretném szépet meglepni; különben is a' szerződés szerint tartozol segíteni.

KACZOR. Szent gondolat, mi hódítóbb a' jól szerkeztetett esti muzsikánál? Az éj' csende önként hallgatásra hija fel a' lelket, akkor megzendülnek az isteni hangok, annak idejében elé áll a' hős, 's érző szívre talál. — Hanem mi a' tartozást illeti, tudod, legelőször magamnak tartozom; a' szívességet? azt légy olly szives most egyszer nem kívánni. Kiki magáért! Guta pajtás; mához egy hétre bizonyosan látjuk egymást. (el).

GUTA. Ez mennydörgős mohón neki vágat! De igaza van; legelőbb is magunknak tartozunk. Hanem a' többek közt, Rigó pajtás, neked, mint afféle merengő embernek, jó gondolataid vannak; igen leköteleznél, ha néhányat belőlök valami szívrehatóképen versekbe foglalnál számomra.

RIGÓ. Sajnálom; gondolataimra most magamnak is szükségem van; a' mi a' verseket illeti, azokat valaha igen sokat írtam, ha egyszer otthon meglátogatnál —

GUTA. Mennykőt? azt akarnád, hogy hó után

szánkázsam? Érdemes is rossz versedért annyira fáradni!

RIGÓ. Már nem tehetek róla, az úgy van.

GUTA. Semmi! még azért megélünk. Isten veled Rigó! jó szerencsét a' gondolatokhoz.

RIGÓ. Köszönjük.

GUTA (mentiben). Illyen a' barátság! addig tart, míg szükségünk nincs reá. Se' baj Guta! audaces fortuna juvat! (el).

RIGÓ. Az esti zene nem rossz gondolat. Utána kell látnom, míg az időben tart. (tárczáját kiveszi 's ír) „Ma tíz órakor muzsikával fogok tisztelkedni Nro.... a' jobb sarkon. NB. a' muzsika szívreható legyen!“ (el).

MÁSODIK FELVONÁS.

LIGETI' HÁZA.

VILMA, KATICZA, LIDI.

KATICZA (fölkel). Ajánlom magamat, édes szép kis barátném.

LIDI. Irgalom! még csak most kezdi a' búcsúzást.

KATICZA (megfordulva). Jó éjszakát. Ne fárasztja magát, angyalom.

VILMA. Szívesen teszem.

KATICZA (megáll). Ah! hisz azt tudom, hogy szívesen teszi, maga kis angyal. De hiszen mi mindig jó szomszédok voltunk.

VILMA. Soha sem bántottuk egymást. — Lidi! itt maradj.

LIDI (szomorúan). Istenem!

KATICZA. Soha sem gyűlölködtünk, mint szomszédok szoktak.

VILMA. Még csak nem is szóltuk meg egymást.

KATICZA. Megszólni? ah lelkem! ki szólhatna magáról egyebet jónál és kedvesnél? Pedig (súgva) lássa, angyalom, az az ármányos rossz világ, azt tartja, hogy emberszóló vagyok, hogy reggeltől estig folyvást rágalmazok, hogy éjtszaka, mikor más jámbor csendesen aluszik, én álmomban a' holdvilágot is kiperlem szobámból, hogy még az idő sincs békében miattam, hogy az ellen is szüntelen kifogásom van. Ah édesem! pedig én olyan vagyok mint a' bárány.

VILMA. Arról csak a' gonosz kételkedhetik.

KATICZA. No lássa, édesem, minő méltatlanság! Múlt héten, csak képzeljék, egész ártatlanságomban megyek a' vácsi utcán, 's ki jön szemközt? az a' nagy debella, Tormádiné, az a' felemás szemű; mert tudja, gyöngyöm, egyik szeme egészen fekete, a' másik barna.

VILMA. Kinek az a' derék kapitány férje van?

KATICZA. Volt, angyalom, volt! Szörnyűség! Magok azt sem tudják? Pedig már harmad napja, hogy el is temették. Ah édesem! ha tudnák, a' mit én tudok: az a' derék úr szomorúságában halt meg. Szegény ember azt hitte, hogy kedvese, a' híres Czenczi kisasszonyka csak 18 esztendő, azonban a' keresztlevélben 28 volt.

VILMA. Ah! hiszen igen fiatalnak látszott.

KATICZA. Huszon nyolcz, olyan igaz, mint hogy itt állok.

VILMA. Lidi!

LIDI (ki az alatt el akart távozni). Hiszen itt vagyok.

KATICZA. 'S a' mi nevezetes, mikor legelőször megcsókolták egymást, a' kedves asszonyság egyik fogát férje' szájában hagyta.

VILMA. Hogy lehetne az!

KATICZA. Hát ezüstből volt. Az ezüst drága jószág ugyan; de már fognak még is csak jobb a' csont. Lássák, édesim, senki sem hinné, nekem meg minden fogaim megvannak.

VILMA. Az nagy szerencse.

KATICZA. Igaz, hogy még korán is volna; de a' dicsekedés nem illik. Hát jó éjszakát édesem, magának is Lidi. Hanem még egyet; azt akarom mondani, hogy mikor az a' szerencsétlen szép úr megtudta, hogy felesége 28 esztendő, mindjárt öszülni kezdett; mikor pedig az ezüst fog szájában vészett, azt mondják egészen elhalt 's

azóta szavát sem igen vehették. Azt beszélük, hogy megbolondult volna; de azt már nem hiszem, nem hihetem. Ah lelkem, az az úr engem igen tisztelt, mindig cziczájának nevezett. De hogy el ne feledjem, hát képzelje édes barátném, a' temetés után más napon találkozom evvel a' drága asszonysággal; olly kevélyen járt, de olly kevélyen, hogy húsz lépésnyire semmit sem látott maga előtt. Történetből egy taliga volt útjában, 's abban azokkal a' hosszú póklábaival megbottlott. Én megsajnálom, minden ösmerőseimnél elpanaszlom, hogy Tormádiné a' váczi utczában elesett; (mert, lelkem, bizonyosan elesett volna, ha a' taligás meg nem fogja) 's uramfia, hogy meghallotta, mindenfelé azt beszélte rólam, hogy rágalmazó vagyok. De semmi. Az isten megbünteti érte. Jól alugyék édesem, ajánlom magamat.

VILMA. Köszönjük a' látogatást.

KATICZA. Ah lelkem, higye meg többször jőnék, de lehetetlen. Jó éjszakát angyalkám. Aztán el ne feledje, lelkem, elolvasni az új könyveket. Mind régi historia van bennök. Ah! akkor volt a' világ. Egymást ölték a' férfiak az asszonyokért; leányokat ragadtak el, tengeren utaztak, vízbe fúltak, meg kiszabadultak. Meglátja, hogy ollyat életében nem hallott.

VILMA. Még ma hozzá fogok az olvasáshoz.

KATICZA. Tegye meg, lelkem, tudom nem bánja meg. Mondom — —

VILMA (Lidihez titkon). Lidi segíts.

LIDI. Katicza kisasszony! kocsi áll a' ház előtt.

KATICZA. Jaj! mennem kell. Alig lép ki az ember a' házból, már keresik. Nem sokára látjuk egymást.

VILMA. Csendes jó éjszakát kívánok.

KATICZA. Szolgálója édes szép barátném. (el)

VILMA (vissza jő). Hát téged mi lelt ma, hogy ilyen álmos vagy.

LIDI. Ah édes kisasszony, inkább két álló héting kenyér és víz mellett tollat fosztanék.

VILMA. Nézze meg az ember! Hát te jobb vagy mint asszonyod?

LIDI. Valóban a' kisasszony' tűrődelme, ha nem országokat, legalább is egy igen jó férjet érdemel.

VILMA. Szép jutalom. A' melly férjhez tűrődelem kell, az igen jó nem lehet. De már sötétedik, ideje hogy esti sétánkhoz készüljünk. Úgy mondád, hogy éjjeli muzsikával akarnak megtisztelni.

LIDI. Okvetetlenül.

VILMA. Ezen nevezetes látományt érdemes lesz közelebbről megtekinteni. Mi le fogunk menni, Lidi, készíts valami olly öltözetet, hogy ránk ne ismerjenek.

LIDI. Ezer örömmel. Oh ez királyi mulatság lesz. (indúl, meg vissza jő) Igen, kisasszony; de hát ha az a' könyves úr is eljő 's nem leszünk itt-hon?

VILMA. Ne legyen rá gondod.

LIDI (félre). Ne legyen rá gondod! ez azt jelenti, hogy egy valakinek annál nagyobb gondja lesz reá. (el)

VILMA. Szeretném tudni, ki írta ezt a' könyvet. Szerencse, hogy még nyomtatva nincs, könnyen bepókhálózhatná a' világot 's légy helyett emberszívet fogna. De a' veszedelem talán nem is olly nagy. Hősöm, úgy látszik, az első ostromot már igen érzékenyen vette, 's hála Himfy' lelkes írójának! hajlandó pogányból keresztényné lenni. Azonban furcsa lenne, ha végre a' térítő térítenék meg! Nem, nem! még annak ideje van. A' leány' szabadsága különben is csak egy két évből áll, 's a' férfiak' bálványa, a' függetlenség, gyenge nemünknek kis időre 's csak azért adatik, hogy az alatt megtanuljuk, mint lehessen a' ránk jövő rabság' óráit tűrhetővé vagy kedvessé tenni. Azonban a' könyvcserét valahogy jóvá kell tennem; de most le a' szerencsevitéhez.

Ú T C Z A.

GUTA, KACZOR, és RIGÓ

három felől egy időben közelítenek muzsikussal.

KACZOR. Csitt! hadd oszoljon szét e' csürhe nép.

Várjuk be, míg az éjnek ünnepe
 Felváltja a' dologtevő napot,
 'S a' szenderítő csend és tiszta bék
 Beállanak, hogy meglepessenek
 Szelíd zenének múltó hangitól.

Vonuljunk félre, még korán jövünk. (elvonúl)

RIGÓ. Vásár van itt, hogy ennyi nép tolong?

Hátrább barátim, várjunk jobb időt,
 Utálok a' sok bámuló tanút. (el)

GUTA. Oh Pontius! melly háborgó vidék;
 Mit vár ez a' sok két lábú teremtés,
 Ez a' gizgazból összefoltozott had?
 Tán csak nem itt a' földnek közepe?
 De vissza, társak! el ne vesztegessük
 Paraszt-fülekre a' szép zengeményt.
 Lesz még idő: hadd menjenek tova.

(elvonúl. Kaczor jő)

KACZOR. Hiába! várni nem hagy ösztönöm.

'S bár várjuk, nem tágul a' gyülevész!
 Zendíts fiú! a' jó remény' nevében.

RIGÓ (jő). Már hasztalan, hozzá kell kezdenünk.

Elé! elé! a' kisdéd ablak ott,
 Kit hangotoknak üdvözölni kell.

GUTA (jö). Pendítsetek! nem várhatok tovább,
 'S ha majd az ablak' táját éritek,
 Megállapodjunk; mert ott van, kiért
 E' hódolásnak áldozatja kél.

(Egyszerre megzendül a' háromféle muzsikai kar. Kaczor, Guta, Rigó haraggal a' közre rohannak).

KACZOR. Ezer villám! ki csúfolódik itt?

RIGÓ. Alább a' húrt! Én kértem azt, Uram,
 Ki az, ki engem háborítani mer?

GUTA. Ki kezdte itt e' hitvány czinczogást?

RIGÓ. Menjen tovább, kinek más dolga van;
 Ne rontsa itt a' tiszta levegőt.
 Itt én tisztelkedem.

GUTA. Meg én.

KACZOR. Meg én.

Én e' helyet nem olcsón engedem.

GUTA. Menjen tovább, ki békeszerető!

Én durvaságot tűrni nem szokom.

RIGÓ. 'S ez durvaság, uram.

GUTA. 'S ez bántalom,

Mellyért ön egykor véres számat ad.

KACZOR. 'S még véresebbet mindketten nekem.
 Csufságokat csak vas törölhet el.

KATICZA (kinyitja ablakát).

Szent Isten! oh a' drága férfitér

Ne folyjon itt e' boldog ház előtt.

Ah! lelkeim, ne küzdjetek miattam.

Ezer szivem ha volna, 's mind arany,

Nem tartanék csak egyet is magamnak,
 Felosztanám mind hármatok között
 Olly szent egyenlőn, mint a' mérleg oszt,
 Midőn középen csillapatban áll.
 De ah! ez egy szív vérzik hallani,
 Hogy évek által megkimélt erényét
 Egyszerre három kérő ostromolja.
 Béküljenek! mi szép a' békeség!
 Ah én elájulok, ha küzdenek.

(szilaj kaczagás alant).

GUTA. Huh! melly Sibilla!

KACZOR. Mennyből hulltam-e,

Vagy a' nehéz föld szállt alább velem?

Angyalt kerestem, és banyát lelek.

RIGÓ. Mi átkozottúl bal történet ez!

KATICZA. Ah éde sim! szünjek e' háború.

Én rendkívül elfültem, olvadok.

Sorsozzanak! 's a' nyertesé vagyok.

(ismét kaczaj. Lidi egy lámpával átmegy a' színen 's azt az egymáshoz közel álló vágylársak' szemébe tartja).

GUTA. Kaczor!

KACZOR. Te vagy, Guta?

RIGÓ. 'S ti mit kerestek itt?

GUTA. Haha! Rigó! hisz ez már románnak is sok. Mi a' magas villám hozott ide benneteket?

KACZOR. De téged is, Guta! hisz itt az én választottam lakik.

RIGÓ. Ne dévajkodjatok. Tán tréfa volt,

De annak már elég, vagy tán sok is.
Itt én vagyok honn.

GUTA. Nem különben én.
Ím itt a' gyémánt, melyet én, ha élek,
Gyűrümbe foglalandok.

RIGÓ. Itt az ág,
Mellynek virága csak nekem virít.

KACZOR. És itt a' tündér, mely leányra vált,
Hogy boldogítson minden más fölött.
De mely nyögés az ott az ablakon?

KATICZA. Nem hallanak, hajh a' kegyetlenek.
Folyvást szilaj per hangzik fel fülemhez.
Nincs nyugtom, míg közöttük nem leszek;
Különben a' vér tengermódra foly. (behuzódik)

GUTA. Hallátok őt? a' sárkány mit beszél.
Oh milly soká él nőben a' kívánság!

KACZOR. Oh vén Saturnus, a' te lányod ez,
Fiúk helyett mért el nem nyelted őt?

RIGÓ. Jerünk, jerünk. A' nép körül veszen.
Mi vagy csalattunk, vagy megtévedénk.
De most el innen! nincs tanácsra hely.

KACZOR. Menjünk!

GUTA. Sibilla néném! szép jó éjszakát. (el)

VILMA, LIDI (nevetve jönnek).

LIDI. Ah! kisasszony, nem angyali mulatság
volt-e ez?

VILMA. Igen jól megy, Lidi; hála érte a'

sorsnak és furfangos eszednek. De még nincs vége, 's mivel illy jól kezdődik, kedvem jön végig játszani. A' szerencsétlenek csaknem egymás hajába kaptak, 's muzsikájok épen olly zavart volt, mint fejök, melly azt kigondolta.

LIDI. Nem hallotta kisasszony Katicza' sóhajtásait?

VILMA. Azt nem hallani! szélmalmot lehetett volna velök hajtani. De, Lidi, tudod mit? neked velök találkoznod kell.

LIDI. Kétségkívül.

VILMA. 'S megmondanod igazi szállásomat. Szeretném őket közelebből látni.

LIDI. Félek hogy veszedelmesek találnak lenni; mert a' férfi közletről mindig veszedelmesebb. A' szemek' csábító forgásai, a' még csábítóbb szavak, a' szivreható esdeklés, hizelgő mondások —

VILMA. 'S hozzá az üres, elbizott szív. Nem, Lidi, ezektől nem tartok. Szavaik' méze keserű mint a' vad méheké, mellyek mérges füvekből szedik élelmöket. De mintha jőnének.

LIDI. Katicza kisasszony.

VILMA. Szegény! darvait keresi, mellyek álmából felverték. Menjünk utjából; mert most halálra beszélne.

KATICZA (jő).

Megálljatok; jövök, már itt vagyok.

Ah! senki sincs. Vagy álom volt-e ez?

Nem, a' világért! nem. Merő valóság,
 Mind a' mit láttam, hallék és tudok.
 Oh szerelem, melly indulat lehetsz te,
 Hogy három ifjat felvesz ágyaikból,
 'S téssz bujdosóvá éjnek éjszakáján,
 Haragra egymás ellen ingerelsz,
 'S kiért? ah érttem, boldogért!
 Oh csillagok! ne nézzetek reám,
 Én egy szemérmes félénk lány vagyok.
 Vajh! kik lehetnek ők, az édesek?
 Az érttem égők, érttem küzködők?
 Ha tudnák szenvedésimet! De fel! gonosz
 'S rágalmazó az ember. Jaj nekem,
 Ha itt találnak, hírem oda lesz.
 Fel, álmodozni édes álmokat,
 Kiről 's miről? ne tudja senki is.
 Jó éjszakát ti éj, ti csillagok. (el)

VILMA, LIDI (jönnek).

VILMA. Elment. Most már szabadon lélekezhetünk. Szent isten! mi nagy mester az a' hiúság! letörli az évszámokat az emlékezet' asztaláról 's helyettök az ifjú kor' bohó képeit rajzolja rá. — De mi ez? nem ablakom alatt zengnek e' szelíd esti hangok?

LIDI (félre). Sőt igen, mert azt úgy rendeltük.

VILMA. Lidi! ha ezt a' te árulásod szülte.

LIDI. Mentsen isten! Hát oda mindjárt áru-

lás kell, ha valaki szerelmes lesz a' kisasszony-
ba, 's lakására talál?

VILMA (félre). Ő az! közelebb megyek, hogy
kihallgassam őt. (Vilma, Lidi a' szin' belsejébe vonulnak).

HANGAI gitárral, énekel.

Ébren van-e, vagy lenyűgott

Az én kedvesem?

'S szép álmokba elmerülve

Szúnyad édesem?

Ah! helyette virrogatva

Ébren vagyok én,

Bolygva, lángban és bilincsen,

Új szerelmemén.

Hajh az elveszett idő! míg

Nem dült szerelem;

Hajh keserves nap! mióta

Lángol kebelem.

Az fagy, ez láng; az halál volt

'S néma dermedés.

Ez sohajból, gyötrelemből

Forró szenvedés.

Szebb, mint érző! ah ki békén

Alszol álmomat,

Párnáidba eltemetve

Boldogságomat;

Ébredj, add meg életemnek,

Mellyet már adál,

A' reményt is, díjt vehetnem

Szűd' irgalminál.

Hiába! zárt az ablak és siket
 'S kietlenül setét. Csak egy sugár,
 Csak egy kis nesz sem adja híremül,
 Hogy hódolásom elfogadtatik.
 Kegyetlen ablak! és te jéghideg,
 Forró homokból olvadt üveg,
 Mi bűnért vagytok ellenségeim,
 Hogy jelt nem adtok esdeklő szavamra?
 De innen többé nem távozhatom:
 Lekötve tart őrgondu szerelem. —
 Mi édes itt az éjet tölni,
 Hol ő vagyon; mi édes lenni itt,
 Hol ő alig túl egy két öl' határán,
 Dicsőségében minden bájinak,
 Ártatlan álmok' karján szendereg!
 Nem távozom, mig hajnal itt nem ér,
 Leülök e' padon, kit jótevő kéz
 Épít, sejtve tán, hogy eljövend
 Az éji vándor rajta megpihenni
 Az édes kinnak fáradalmitól. (leül)

VILMA 's LIDI jönnek.

VILMA. Lidi te! ki lehet az a' nyájas ifjú, ki ablakom alatt énekelt, 's most ott a' padon olly szomorún ül?

LIDI. Ah a' szerencsétlen! Azt inkább a' kissasszony szívének kellett volna megjelenteni.

VILMA. 'S mi jogod van neked arra, hogy szí-

vem' kötelességeit fejtegesd előttem, vagy általában hogy szivemről csak beszélj is?

LIDI. Hát nem vagyok-e én a' kisasszony' titoknoka, 's belső dolgainak ministere?

VILMA. Semmi titoknok 's ministerségről nem akarok hallani.

LIDI. De az istenért! hiszen szíve csak van a' kisasszonynak.

VILMA. Ahhoz neked semmi közöd. Hanem halld, egy tréfa jut eszembe. Mi el fogunk menni azon pad előtt.

LIDI. Hol amaz úrfi szomorkodik?

VILMA. 'S beszélni fogunk Ligeti Vilmáról.

LIDI. Az a' kisasszony maga volna.

VILMA. Mentsen isten! úgy fogunk beszélni, mintha nem én volnék.

LIDI. Ah értem! Felette sok szépet és jót fogunk magunkról elmondani, a' nélkül, hogy dicsekedők volnánk.

VILMA. Mi haszontalan csevegés ez megint!

LIDI. Istenem! hát rosztat beszéljünk?

VILMA. Épen azt. Szivetlen, érzéketlen, rögzött keménységemről fogunk beszélni.

LIDI. Ah kisasszony! hisz az nem igaz.

VILMA. Vakmerő!

LIDI. 'S aztán az a' szép úrfi kétségbe fog esni.

VILMA. Hallgass. Úgy akarom.

LIDI. Oh ha méltóztatik parancsolni, én olly

kegyetlen dolgokat mondok a' kisasszonyról, hogy magunk is elijedünk tőlök.

VILMA. Reménylem azonban, hogy okosan választod szavaidat, mert a' tréfa is csak úgy érdekes, ha némi komolysággal vitetik.

LIDI. Minden erőmmel rajta leszek, hogy olly szépen hazudjak, a' mint csak lehet.

H A N G A I (fölkel).

Mi vándor nép közelg? ah asszonyok!

Ezekről nincs mit tartanom.

VILMA (mintha beszédet folytatna). Valóban

Ha a' derék ifjú, ki érzetit

Imént olly meghatólag zengte el,

Kinek vonásin, még az éjen át is,

Felírva látszik bágyadt szerelem,

Ha sejtené, milly szikla szívre lelt

'S kérlelhetetlen, megbántó negédre,

Ha csak gyanítaná, milly céltalan

Minden törődés 's fáradsalmi gond,

Lebontogatná felvont húrjait,

'S a' vájt fa' keblét, melly olly édesen

Zengő panasznak adta hangjait,

Ezer darabra zúzná, vagy legott a'

Mindent emésztő tűzbe hajtaná,

Hogy égjen össze mind azon nyomorral,

Melly a' nem kedvelt szeretőre vár.

LIDI. Igazán, az a' Ligeti Vilma kisasszony olly kegyetlen, hogy a' cselédek sem állják. Min-

den héten más szobalányt fogad. Most egy Lidi nevezetű van nála, serény, tisztességes jó leány; de alig hiszem hogy egy hétig megmaradhasson.

VILMA (Lidihez, halkán). Hallgas, bohó! ne olyakat beszélj. Nézd jő-e?

LIDI. Óh igen! mozgásban van, mint az úrnapi harang.

HANGAI (utánok indulva).

Mit hallok, Vilma, Vilma hát neve?

Oh angyali Vilma, mind a' többiek

A' búuös Éva' lányitól születtek;

De téged isten újan alkotott,

Hogy lennél szebb, dicsőbb, mint minden,
a' mit

Nőnéven ismer 's tisztel a' világ.

De kik lehetnek ők? Vagy ismerősei,

Vagy tán kajánok és rágalmozók?

Utánok! lelkem szomju hallani

A' rosszat is, csak róla szóljanak.

VILMA. Sajnálom őt. Úgy látszik nem hasonlít

A' többi férfiakhoz. Csapodár

És állhatatlan mind a' férfi-had,

'S az oldalt, mellyből a' nő véve van,

Még most is úgy tekinti mint jogot

Uralkodásra hű nemünk felett.

De ő szelid 's szerelme érzemény,

Nem álombolygás 's forró véri láz.

Oh bár tudná, hogy mind ez indulattal

Búnak vet ágyat, 's hosszú gyötrelemnek,
 Mellyekben ifjúsága elmulik,
 'S nem fogja tudni, mit tesz a' gyönyör.

HANGAI (magában). Oh hála! tiszta lélek! szántodért,
 Mert én valóban szánandó vagyok.

LIDI. Ah istenem! igazán sajnálatra méltó!
 Bezzeg nem olyan Vilma kisasszony. Haragos,
 durczás, mérges; az idő nem változóbb mint sze-
 szélyei. Képzeld csak, kisasszony, tegnap egy
 kedves kanári madarának mérgében eltörte jobb
 lábát, mert ruhájával a' szabó elkésett.

VILMA (Lidihez bosszúsan). Hazudsz!

LIDI (halkan). Az istenért! el ne felejtse kisas-
 szony, hogy most nem Ligeti Vilmáék vagyunk.

VILMA. Igen! de hogy tudsz szólni olly vadat,
 Olly képtelent. Nézz vissza, jő-e még?

LIDI. Úgy látszik, szólni akarna a' kisasszonnyal.

VILMA. Maradj el egy kevéssé. (el)

HANGAI. Nem hagyhatom! Beszélnem kell vele,
 A' jégshivűhöz ő legyen vezérem;

'S hogy lesz, reményt nyujt érzékeny be-
 széde. (el)

LIDI (félre). Jön, itt van. Egy kissé hátra kell
 maradnom; de értődik csak annyira, hogy min-
 dent kihallgathassak. Mentsen isten! hogy va-
 lami tudtom nélkül essék, az égbe kiáltana. —
 De íme Péter jő. Mit keres ez itt? Valljon ész-
 re vesz-e?

CSÍSZÁR (jó). Uraim ide parancsoltak, hogy a' muzsika körül holmi szolgálatokat tegyek; 's mivel mind a' háromnak nem szolgálhatok, legjobb lesz, ha egyiknek sem fogadom szavát. Hogyan is? mindenik azt kívánja, hogy sarkában legyenek. De íme az én tücsköm, az én cicádám! Hol mászkál ez itt? épen jó! Utomban legalább egy csókot kérek tőle, különben is tartozik a' titkokért, mellyeket tőlem megtudott. — Kegyed itt, szép Lidi?

LIDI (mintha megrezzenne). Ah Péter! majd elijesztettél!

CSÍSZÁR. Ne! meg ne ijedjen, kegyed. Én vagyok Péter, a' kegyed' 's minden jó szívek' Pétere, a' ki különösen örvend, hogy kegyedet nem annyira színről színre láthatja, mint inkább a' kegyed puha kis kacsóit tapinthatja; mert lássa kegyed, a' setétben inkább tapint az ember mint lát. Hát hogy van kegyed, angyalkám? Mi járatban van kegyed itt a' szabad ég alatt, ha szabad kérdenem kegyedet?

LIDI. Oh te majom! hol tanultad már megint ezeket a' bohó beszédeket? Ha nem akarod, hogy itt hagyjalak, szólj isten' igazában.

CSÍSZÁR. Mit hallok? hát te nem akarsz „kegyed“ lenni? Lelked rajta! Aztán, angyalkám, én azt nagy emberektől tanultam ám. Egyik uramhoz egy selyem szavú fiatal ember, meg' egy

tetemes úr jár látogatóba; öröm hallani mi finomul beszélnek egymással. (utánozva) „Ah kegyed, olyan mint a' makk! kegyed kimondhatatlanul hízik!“ Igaz, hogy néha azután ők is szint' úgy össze vesznek, mint más becsületes ember; de a' kegyed azért pontosan kijár, mint a' fizetés. „Kegyed igen goromba!“ mondá egyszer a' selyemszavú; „kegyed barom!“ felele a' tetemes; „ha valamit nem néznék — monda viszont a' selyemszavú — kihengeríteném innen kegyedet, mint egy gömböczt!“ Látod, Lidikém, így van ám az, mikor a' világ finomodik.

LIDI. No nekem elmaradhatsz ilyen finomságokkal.

Kívül kiáltás: Péter!

CSÍSZÁR. Hallom; de nem megyek.

LIDI. Hallod? hinak. Mond el hamar, mi dolgod velem; mert én is sietek.

CSÍSZÁR. Hát Lidikém! én bizony csak egy kis csókért esedezném.

Kívül: Péter!

CSÍSZÁR. Mordózom! már nem maradhatok. No's Lidikém, kapok?

LIDI (mintha nem hallaná). Holnap látogass meg, beszédem lesz veled.

CSÍSZÁR. Igen, lelkem, de én csókolhatnálak ám!

LIDI (mint fölebb). Aztán, te Péter, el ne árulj

uraidnak, hogy ismersz bennünket; mert úgy barátságunknak örökre vége lesz.

CSÍSZÁR. Én árulnálak el? mit gondolsz! De már most nem állhatom hogy meg ne csókoljalak.

Kívül közel kiáltás hallik: Péter!

CSÍSZÁR. Üvölts, üvölts! hogy megfakadj belé! Már menni kell. Lidikém, holnapig isten veled. (el)

LIDI. Jó éjszakát. — Szegény Péter, ennek is meggyült a' baja. De épen jól hozta a' sors, hogy ő szolgál mind a' három úrnál; tőle kitudom minden mozgásaikat. De most kisasszonyom után kell sietnem. (menni akar)

KACZOR, GUTA, RIGÓ (jönnek).

KACZOR. Megállj, ha azt a' csirke-életedet szereted, megállj. (Lidi futni akar 's Rigóval találkozik)

RIGÓ. Megállj! (Lidi másfelé akar szabadulni 's Guta áll elébe).

GUTA. Megállj! ne moczczanj.

LIDI. Ah az úrfiak! bizony majd megijedtem.

KACZOR. Hát, pipiske! így kellett bennünket rá szedned?

LIDI. Én rá szedni!

GUTA. Így kellett bennünket ahhoz a' süvöltő vén sárkányhoz bolondítanod?

LIDI. Én bolondítani!

RIGÓ. Felelj meg értte, hogy mertél bennünket jégre vinni?

LIDI. Én jégre vinni!

KACZOR. Úgy úgy! adj számot, ne tátogasd azt a' harcsa-szádat.

LIDI (boszorkodva). Harcsa-számat! Kövesse meg magát az úrfi. Nekem csak épen akkora szám van, a' mekkora kell, tudja? sem kisebb sem nagyobb. Még harcsa-számat! ha az úrfi szebbet nem tanult az iskolában, evvel jobb el sem kezdette volna. Lássa meg az ember. (sírni kezd) Harcsa-száj! Nekem azt férfi még soha sem mondotta. (mennni akar)

GUTA. Hohó! nem oda Buda. Itt marad a' leányasszony. Adjon nekünk számot, mért tett bennünket lóvá.

LIDI (sírva). Hát mért lettek lóvá? én tündér nem vagyok, 's aztán nekem nincs harcsa-szám!

RIGÓ. Nem arról van a' szó.

LIDI. De arról van.

KACZOR. No nem arról van szó. Én pontyot akartam mondani, annak elég kis szája van. Ha nem most az a' kérdés, miért igazítottál bennünket ide a' jobb sarokhoz, hol ez a' vén Sybilla lakik?

LIDI. Hát én a' jobb sarokhoz igazítottam magokat?

GUTA és RIGÓ. Igen! igen!

LIDI. Aztán igazán a' jobb sarkot mondtam volna?

MINDNYÁJAN. Minden bizonynyal.

LIDI. No úgy véghetetlen nagyot hibáztam, vagy az úrfiak értettek rosszúl. Hiszen a' bal sarokra kellett volna menni.

RIGÓ. Úgy rémlik, mintha csakugyan a' bal-sarkot mondta volna.

GUTA (gondolkodva). Harczháború! aligha nem a' bal sarkot mondta ám.

KACZOR. Már bizonyos! a' bal sarkot mondta. Oh én birka!

RIGÓ. Oh én ló!

GUTA. Oh én szamár!

LIDI. No lássák! (sírva) Aztán még is nekem van harcsa-szám, úgy-e? Ez a' köszönet, hogy az ember igazat beszél.

KACZOR. No no! hiszen mondtam már, hogy az nem úgy volt gondolva. Hiszen te olly csinos egy darab vászoncseléd vagy, a' millyen csak lehet; hanem azok a' szemeid átkozott hamisak. Azért is mielőtt megválnánk, igen szeretnék meggyőződni őszinteségedről. Először is tehát, hogy híják kisasszonyodat?

LIDI (durczásan). Ligeti Vilma.

GUTA. Gyönyörű név!

RIGÓ. Szegről végről tán atyafiság.

KACZOR. A' név olly szép mint asszonya. Hanem mint győződhetünk meg arról, hogy itt a' bal sarkon lakik? hé!

LIDI. Hát csak úgy, hogy kérdezzék meg a' házmestert. Épen most nyit kaput valakinek.

KACZOR. Jól van; megkérdezem, de addig el ne bocsássátok. (el)

GUTA, RIGÓ. Megfogjuk. (két felől karon fogják).

RIGÓ (súgva). Hát magát hogy híják, angyalom.

LIDI. Lidi, szolgálatjára.

GUTA (súgva). Mi neved, babám?

LIDI. Lidi!

RIGÓ (pénzt nyom markába, súgva). Aztán, lelkescském, segítségemre legyen.

LIDI. Minden bizonynyal. (a' pénzt megtekintve) Ez fősvény úr; csak egypár rossz czipőre való.

GUTA (szinte úgy). Ha híven szolgálsz, ezután is jó barátok leszünk.

LIDI. Lekötelezett szolgálója. — Ez már szebben hangzik.

KACZOR (jó). Minden úgy van! Hanem leány —

LIDI. Ah bocsássanak! hisz már mennem kell. A' kisasszonynak orvosságot viszek.

RIGÓ. Mit mondasz!

GUTA. Hát beteg?

KACZOR. Orvosságot!

RIGÓ. Oh hogy én az a' betegség lehetnék!

GUTA. Oh hogy én az a' gyógyszer lehetnék!

KACZOR. 'S hogy én mind kettőtököt pokolba verhetnék!

GUTA, RIGÓ. Hóh frater! ez nem a' szerződés szerint volna.

KACZOR. Sőt inkább! Csak nem kívánjátok, hogy örökké beteg legyen 's orvosságot igyék?

LIDI (magában). Most tán szabadulhatok.

KACZOR. De megállj! mi baja asszonyodnak?

LIDI. Ah azt nehéz megmondani! A' köszívűség ellen akar bevenni.

MINDNYÁJAN. Köszívűség ellen!

LIDI. Igen! de ha nem bocsátanak, úgy soha meg nem gyógyúl.

GUTA. Hát mért nem szóltál mindjárt?

LIDI. Megijedtem!

KACZOR. Szegény liba te! Hanem, leány, mikor beszélhetünk veled? Mondd meg, különben nem szabadúlsz.

RIGÓ, GUTA. Nem! addig nem szabadulsz.

LIDI. Mikor? hadd lássuk, holnap a' város' erdejében.

KACZOR. Délután?

LIDI. Igen.

KACZOR. Jó, felséges, mink is ott leszünk.

LIDI. Ajánlom magamat az úrfiaknak.

GUTA. Aztán el ne maradj!

KACZOR. Ne ám! (titkon) 'S ha részemre dolgozol, én jó urad leszek.

LIDI. Arany! — kész szolgálója. — Ez hamis egy úr! (el)

RIGÓ (Gutához). Az átkozott, meg akarja vesztegetni.

GUTA. Valósággal! az nem igazság.

RIGÓ. Épen nem!

KACZOR. No's? úgy tetszik, tisztában volnánk.

GUTA. Átkozott tisztában! Mindhárman egyet szeretünk.

RIGÓ. 'S mi több, egyik sem reménylhet!

KACZOR. Oh az még ezután válik el. Hanem mitevők legyünk most?

GUTA. Azt senki voltaképen meg nem mondhatja.

KACZOR. Valóságos öregbirói felelet.

RIGÓ. Nem szinte; mert ez annyit tesz, hogy a' dolog igen nyomos, 's mivel az, azt itt el nem végezhetjük, hanem a' szerencsedombra vele 's holnap ott vitassuk meg.

GUTA. Bölcsen. A' szerencsedombra!

KACZOR. Abban maradjunk hát! holnap délután a' szerencsedombra gyülekezünk.

'S te addig, alvóm! szépet álmadozzál!

Kaczor' szerelme olthatatlan ég!

RIGÓ. Jó éjszakát, szelíd felvirradást.

Oh vajha álmod képemet mutassa,

'S szoktassa hozzá kegyre szívedet.

GUTA. Jó éjszakát 's jó álmokat neked.

Ah ágyamon holtként fekvendem én,

Mert lelkem ott ül lágy párnáidon,

'S szép lábaidnál tölti éjjelét. (el)

HANGAI, VILMA (jőnek).

HANGAI. Ne mondja, oh csak azt ne mondja ön!

Ha már kegyes volt szánni szenvedőt,
'S részvéttel szóra bátorítani,
Ne tégye pártütővé ellene
Az egy reményt, mellytől még élte függ,
Melly földeríti a' setét jövőndőt.

VILMA. Sajnálom önt. E' forró szenvedély,
A' hű ragaszkodás, melly nem szokott
Betegség férfiaknál, szebb jutalmat,
Szelídebb gyógyszert érdemelne, mint
Én nyujthatok. 'S bár elsőbb szavaim
Nem voltak mondva önt busítani,
Sőt nem, hogy azokat még csak hallja is;
De már megesve, mit nem óhaték,
Tudtára jutva, hogy reménye füst,
Melly égnek indult, 's végre is csak a'
Nehéz 's kietlen föld' színén enyészik,
Mind ezt kimondva egyszer, mint valót,
Bocsásson meg, ha vissza nem vonom,
Nem vonhatom.

HANGAI. 'S én még sem csüggedek.

Bocsássa meg nagyon hű érzetimnek,
Hogy kétkedem, 's természet-ellenit
Felőle még most hinni nem tudok.
Mert hátha mind ez tévedt pusztá hír,
Melly a' világot csalni költetett?
'S tán a' hidegség csak külső palást,

De melly alatt jó 's érző szív dobog?
Ijesztőn lám ha zajg a' tenger is,
De csendes mélyén drága gyöngy terem.

VILMA. Hiú remény! Hisz' én ismérem őt,
Az érzeketlent. Egykorú velem.
Együtt aluttuk pólyánk' éveit,
Együtt a' bölcső' biztos szenderét;
Együtt szívók az éltető tejet;
Együtt játsztunk, együtt tanulgatánk.
Úgy ismerem, mint szinte magamat.
Nekem legelső gondolatjai,
Legtitkosb érzeménye nem titok.
Lelkében mint tükörben olvasok;
De ott remény nincs, nincsen szenvedély,
A' férfigyűlölést kivéve, melly
Márványszívébe véste fel magát,
Hogy vissza intsen minden hódolót.

HANGAI. Oh mért oroz hát annyi bájt magára!
De meg ne sértse őtet semmi szó.
Még szíve most érzéktelen lehet,
De mind ez nagy szerencse tán nekem.
Még nem szeret, 's így hátra van szeretnie,
Szeretni engem tán, hív hódolót.
Oh semmi nincs, mit meg nem győz idő.
Lassan de folyvást folydogál az ér,
'S végtére messze tengerekbe jut.
Lassan de folyvást lenge szél ha fú,
Nehéz hajókat új világba hajt.

Lassan de folyvást csep ha hull alá,
 Kivájja még a' rögzött szirtet is.
 Magát az égnek ajtaját kinyitják,
 Ha tartós buzgalommal zörgetünk.
 Illy díjat várok én hűségemért.
 Legyen negéde jég, haragja tör,
 A' jég felolvad tűz' sugárinál,
 'S tör állandóság' pajzsán megtörik,
 'S kiszenvedett én győzők végre is,
 'S hosszas de édes kínu szomj után
 Az égi kéjnek kelyhéből iszom.
 Ön kétli azt? óh szóljon, mit tanácsol?

VILMA. Ha álom boldogítja, álmodozzék.

HANGAI. 'S ez mind csak álom volna hát?

VILMA.

Merő

És pusztá álom, pusztább semminél
 'S ártalmasabb; mert vért, velőt apaszt:
 Viharban kétség' tengerén vitorláz,
 És örülés a' rév, a' hol kiköt.

HANGAI. Mit hallok? már is félőrült vagyok.

Oh angyal, a' ki részvevő kegyelmét
 Mint ismeretlen árasztotta rám,
 Szánjon meg, mondja, szóljon mit tegyek.

VILMA (félre). Ha nem szeretném, szánnom kellene,
 De oh a' férfi csalfa, míg mozog,
 Álljon tüzet, ha szíve színarany. (Hangaihoz)
 Mondjon le róla!

HANGAI.

Én lemondani?

Jól értem önt? én és lemondani
 'S ő róla? oh e' három gondolat
 Megsemmisíti még a' léte is.
 Hideg lemondás! tégedet heted nap
 A' nagy teremtés' ellensége gondolt,
 Miattad agg és romlik a' világ,
 'S ha végre összehamvadand, lemondás
 A' rettentő szó, melly a' pusztá ürben
 Végetlen végig mennydörögni fog.
 Ön, szép kisasszony, volt-e már szerelmes?

VILMA. 'S ha voltam és ha volnék?

HANGAI.

Ah nem úgy!

Bocsánatot, fejem, keblem zavart.
 Azt kérdezém, nem szenvedett-e már
 Balúl viszonzott szerelem miatt?

VILMA. Nem látom a' czélt, mellyre ön vadász.

HANGAI. Csak az, hogy a' ki képzelhet lemondást,
 Az a' szerelmet még nem ismeré.

VILMA. Jobb, illetetlen hagynók ezt a' húrt,

Mert rezzenése fájdalomra peng.
 De már ha ennyit mondek, hulljon el
 Érzelveimről a' titoklepel.
 Én is szerettem 's boldog nem valék.

HANGAI (magában). Hát ő is szenved! oh szelíd kebel,
 Mi kéj benézni fájó titkaidba.

VILMA. Szerelmem, mint vadonnak csermelye,
 Köny és panasznak néma árja, folyt,

Nem látva és nem szánva senkitől,
Míg a' keservek' tengerébe fúlt.

HANGAI. Oh angyal! áldva légy e' vallomásért,
Melly bár busító, tűrni megtanít.
Oh mert az ádáz, a' ki kellemeivel
Lekötve tart, nem illy nemes szívű.
Oh mért alakját rád nem adhatom,
Dús lelkedet fel nem ruházhatom
A' tündér bájjal, mellynek rabja lettem,
Hogy bírhatnálak százszor boldog én,
Mint lelki 's testi díszek' összeségét!

VILMA. Uram, feledi, hogy én is nő vagyok.
'S ki mondta azt, hogy nálam Vilma szebb,
Hogy a' cserére rá is állanék?
Ez gúny, uram, 's nem vártam volna öntől,
Kinek lesujtott lelkén szánakoztam,
Hogy kellemeimben kételkedni mer.
De tudja meg, Vilmája, bár minő is,
Ha szép, csak olly szép millyen én vagyok.

HANGAI. Bocsánat, ah bocsánat, szép kisasszony,
Ha szenvedélyem bántót mondatott,
Az nem szívemből, nem jött érzetemből,
Melly háladatnál nem tud egyebet.
Ki kétlené, hogy a' kit ennyi jószág
'S léleknemesség' kincse gazdagít,
Az testi kellemeiben szinte dús?
Ki kétlené vonzónak a' szemet
'S kedvesnek a' virító arczokat,

Mellyekben ifju 's nyájas lélek űl?
 Ön, bátor arczat fátyol 's éj födi,
 Hitem szerint a' nők' dicsőbbike.
 De ah! nekem nincs több szép, mint csak ő,
 Csak az becses, mi ő hozzá hasonlít;
 A' kellemek' mértékét róla vettem,
 És avval mérek, ahhoz illetem
 Mind azt, mi kellő, drága és imádott.
 Ah! hozzá nincs hasonló, párja nincs;
 Sok volna kettő olly magas remekből:
 Az a' világot ketté osztaná,
 És pártharagban ölné el fáját.

VILMA (félre). Irigyeném, ha másnak mondaná.

De lelkem! állj őrt, ellenséged űz,
 Hatalmasabb, mint hittem, hogy lehet. (Hangai-
 E' hév, uram, bár bántó is lehetne, hoz)
 Becsületére 's mentségére van.
 Én megbocsátok a' dicséretért,
 Bár azt csapongó túlságnak hiszem,
 (Ennél kevesbet asszony nem tehet,
 Midőn előtte más szépet dicsérnek)
 De már ha szenvedélye illy konok
 És változatlan, számoljon reám.
 A' mit barátság, régi ismeretség
 Foghatnak Vilmán, szívből megteszem.
 'S bár nincs reményem meglágyítani őt,
 El nem mulasztom tenni, mit fogadtam.
 És most —

HANGAI. Ne még, ne hagyjon engem el ;
Most kezdek élni, most születtem újra ;
Oh hagyja zengni még e' szózatot ,
Mellynek hitemmé váltak hangjai.

VILMA. Nem késhetem. Társakkal indulék
'S már eddig várakoznak; menni kell.

HANGAI. Ah hagyja hát csak azt az egy reményt ,
Hogy egykor még ez arcot láthatom ,
Ezt a' legtisztább lélek' tükörét ,
Mellyet kajánúl most az éj fed el.

VILMA. Csekély dolog, de meg nem adhatom.
Mit szólna Vilma hozzá? 's kell-e az ,
Hogy testiképen lássuk jötevönket ,
Kit lelke' művén már megismerénk ?
Jaj annak, a' ki lelki szép után
Indúlva, testi bájra nem talált.
Az kincset veszt el, lelke' jobb hitét.
'S aztán, uram, mi már megalkuvánk ,
Azt mondta ön, hogy Vilma pártalan ,
Hogy olly remek szép nincs több a' világon ,
'S másodszor ezt nem illik hallanom.

HANGAI. Oh hát nevét, csak azt a' szép nevet ,
Hogy hű szivembe zárjam, mondja meg ,
Hogy annyi közt egy kedves szó'm legyen ,
Mellyhez remény és hálám kötve van ,
A' melly kimondva némává teend
Minden nehéz és bús tartalmu szót.

VILMA. Ismét csekélység 's meg nem adhatom.

Tanácsom az: kémlelje Vilma' szívét,
 Ismerje meg, 's ha lassanként szelidül,
 Ha engedelkeny hódolásinak,
 'S ha végre tán, miről én kétkedem,
 Kivánt céljához jutna, tudja meg,
 Hogy mind azokban munkás én valék;
 Megemlékezzék akkor rólam is,
 'S ez minden a' mit elfogadhatok.
 De most, ha kérnem biztosan szabad,
 Hagyjon magamra, 's kérdezetlenül.
 De még egyet. Ha ön véletlenül
 Vilmával összejöni vágyna, holnap
 Együtt fogunk sétálni délután,
 A' váras' erdejében. Én leszek
 Ismertetőjök. 'S ott kívánatát
 Tán teljesítem. Isten áldja önt. (el)

HANGAI. Oh tiszta lélek, áldott női szív!
 De hol vagyok? melyly útra tévedék?
 Hát Vilma elmellőzve volna már?
 Nem Vilma volt-e első csillagom,
 Melly puszta látkörömbe felbukott?
 Nem Vilma tört-e át e' szív' jegén?
 'S Vilmát felejttem ismeretlenért,
 Ki csak szemébe nézni sem hagyott?
 Oh Vilma szép, 's azóta tudhatom csak,
 Mi szép, 's mi a' szépség, mióta őt
 Szerencse látnom engedé; azóta
 Érzek, vagyok 's e' létnek isteni

Szikrája bennem csak láttára gyúlt.
De ah! ez ismeretlen hölgy iránt
Egy mondhatatlan vágynak láncza húz.
Milly szívnemesség, jóság, mennyi kegy,
'S szerényen elmés józanság deríti
Minden beszédét, minden gondolatját.
Mi szép világ az, melly a' képzeletnek,
Szelíden zengő ajkiról nyilik meg!
'S e' pártütő szív most kétségben áll,
Két szép között, határozatlanúl.
Ott áll amaz, bálványúl a' világnak,
Gyönyörre jegyzett, csábító alakban,
De lelke' képét fátyol leplezi;
Itt áll e' másik, lelke tündökölve,
Mint a' dicső nap, ah de földi szemnek
Fátyol borítja külső díseit.
'S én balgatag, ki nem tanultam át
Szerelmek' iskoláját, most bolyongva,
Csüggedve járok tömkelegjein.
De nem! tanácsa légyen a' vezér.
Legelső gondom Vilmához bejutni,
'S kikémlenem, szép külsejébe milly
Lélek szorúlt; a' második, kitudni
E' fátyolok' titkának bájszövőjét
'S látnom, mi testet vön szép lelke fel.
Erő ne hagyj el, légy kalauz remény!

HARMADIK FELVONÁS.

HALOM.

KACZOR, GUTA, RIGÓ

(gondolkodva járnak fel 's alá).

RIGÓ. Hüm!

GUTA. Biz úgy!

RIGÓ. Az nem volna rossz gondolat.

GUTA. Kitaláltam! Abban maradok. (Guta és Rigó merengések közben összeütköznek 's egymás' kalapját leverik).

GUTA. Hohó, mennykőbe is! a' kalapom.

RIGÓ (höhölve). Milliom! ez rossz jel. A' kalap az enyém.

GUTA. Igen! de hol van hát? (midőn mindketten körül bámulnak, Kaczor jó a' két kalappal).

KACZOR. No ti szépen elméláztatok. Leverik uram'fia egymás' kalapját 's lábam elébe gördül mind a' kettő; mi azt jelenti, szerencsétek az enyémmek meghajol.

GUTA. Igaz! ez egy kis ügyetlenség volt; de te kalapjainkat fölemelted.

RIGÓ. 'S ez szolgálatot jelent.

KACZOR. Oh az még nem olly bizonyos! De vegyétek, vagy tököt ültetek belé.

GUTA. Haneha fejedbe tennéd. Ide vele. (fölteszi) Huh beh ferde jószág! ez tudós fejre való.

RIGÓ (felteszi a' másikat, melybe feje elmerül). Segítség! (nagy nehezen kihúzza fejéből) Átkozott czinke-fogója!

GUTA. Nono! csak nem lehet mindennek olyan cseresnyemag feje, mint neked! Add ide! (elcserélik a' kalapot).

RIGÓ. Soha! embernek akkora fej!

KACZOR. Ne kötődjete. Az idő eljár, a' hét muldógál, 's még úgy szólván mire sem mentünk.

GUTA. Sőt kevesebbre a' semminél.

RIGÓ. Jól mondod! ha azt a' fatalis szépséget meg nem látjuk, sokkal jobban állnának dolgaink.

KACZOR. Se baj! minek ide a' sopánkodás! Nem kezdhettük-e az egész dolgot újra?

GUTA és RIGÓ. Miért ne?

KACZOR (bizodalmasan). Különben is, köztünk maradjon, az a' mi Dianánk nem valami ritka madár.

RIGÓ (hamisan). Épen nem.

GUTA. Csakhogy épen leány. Mindennapi jószág.

KACZOR. 'S úgy vettem észre festi magát. (félre) Vajha elhinnék, hogy őket nyakamról lerázhatnám.

RIGÓ. Az könnyen meglehet. De mi több, egyik válla magasabb, mint a' másik. (félre) Oh bár elhinnék!

GUTA. Mit mondasz? (magában) Oh a' szamarak! ha tyúkszemeikkel néznének, nem lehetne rosszabbul látniok. Festi magát! válla emeltebb!

De jól van, egy húrt kell velök pendítenem. —
(fenn) Szó a' mi szó, barátim, én is vettem hibáját észre; bal szeme, úgy látszik, tetemesen kisebb a' másiknál.

KACZOR. Tudod mit, Guta pajtás! te e' szerint lemondhatnál róla 's mást kereshetnél.

RIGÓ. Igen, igen! mondj le róla Guta.

GUTA. Én?! oh úgy nem játszunk.

KACZOR. Igen! de egyik szeme kisebb mint a' másik.

GUTA. Oh az nem baj! sőt éppen úgy kell lennie. Nagyobb szemével szép tulajdonaimat fogja látni, a' kisebbel gyengeségeimet, 's így erényeim és hibáim mindenkor kedvező arányban fognak előtte állani. De mivel úgy sürgetsz, nem látom át, miért te le nem mondasz róla, Kaczor?

RIGÓ. Igazság! Kaczor, illő, hogy te mondj le róla.

GUTA. Mondj le 's kettőnknek könnyebbé teszed az alkut.

KACZOR. Én?

RIGÓ. Igen, igen! hiszen mondád, festi magát.

KACZOR. Oh, halljátok: a' festés magában a' nemesb művészetekhez tartozik; különben pedig asszonyoknál sem rossz találmány a' festék. Ha király volnék, mind krétával íratnám be arczaikat, hogy a' férj az idegen száj' csókját rajtok megismerné.

RIGÓ (félre). Ez szilaj bolond.

GUTA (félre). Valóságos őrült!

RIGÓ. De lásd, Kaczor! ha a' barátság szent volna előtted —

KACZOR. Nem akarok barátságról hallani. 'S ha merem kérdeni a' barátság' ügyvédét, miért te le nem mondasz kedvünkért. Mi ketten a' dolgot könnyen tisztába hoznók.

GUTA. Úgy van, Rigó! ha igazi bajtárs vagy, le kell róla mondanod. Különben is egyik váll magasabb, mint észrevevéd.

RIGÓ. Csekélység! az alacsonyabb vállat banknótákkal fel lehet csaptatni.

KACZOR. Tehát csak nem mondasz le róla?

RIGÓ. Semmi esetre!

KACZOR (Gutához). 'S te sem?

GUTA. Eszemben sincs.

KACZOR. 'S én természetes hogy nem. Ki is mondhatna le a' dicső — (félre) de nem árulom el magamat.

GUTA. Oh a' kis tündér! Dehogy hagynám őt el akárki' barátságáért, nem egy monostorbarátért!

RIGÓ. Én őt soha, de soha el nem hagyom.

KACZOR. E' szerint tanácskozásunk nem igen messze haladt.

GUTA. Sőt igen! nyilvánosságra jött, hogy —

RIGÓ. Mind hárman szerelmesek vagyunk belé, következőleg —

KACZOR. Hogy mind a' hármunké lesz.

GUTA. Úgy van! — Vagy a' tatárba is! nem úgy van.

RIGÓ. Ohó! annak ellene mondanék.

KACZOR. No én hát nem értelek, vagy roszerű tanultam a' logikát. Hát ha egyik sem akar róla lemondani?

GUTA. Akkor —

KACZOR. No's?

RIGÓ. Tehát?

GUTA. Tehát azé legyen, a' ki a' leánynak leginkább megtetszik. Ostromoljuk mind hárman 's a' ki szerencsésebb, azé a' diadal.

KACZOR. Ez mind igen szépen és okosan van mondva; de a' szerződés?

GUTA. Már szerződés ide, szerződés amoda! én nem látok más menekedést. (félre) Hiszen ezek közül csak nem fog választani, ha szeme van!

RIGÓ (félre). Hát ha én tetszem meg neki?

KACZOR (félre). A' leány bizonyosan engem választ. (fenn) Tudjátok mit? Által látom, hogy egyéb kigázolás nincs, mintha a' dolgot szerencsére hagyjuk; a' mi a' szerződést illeti, már egyik pontjában módosítást szenvedett, miért ne a' többiben is?

RIGÓ, GUTA. Igazság! ide vele!

KACZOR. Itt van. 4. pont. négy hét múlva hár-

mas menyekző lesz. Ez tehát újabb végzésünk szerint kimarad.

RIGÓ. Töröld ki.

GUTA. Ki kell törölni.

KACZOR. A' törlés megvolna. De egy aggodalom bánt. Minél tovább haladunk az időben, szerződésünk mind inkább fogy és vékonyodik. Tartok tőle hogy utóbb úgy összezsugorodik, mint a' szalonna bőrke a' tűzőn.

GUTA. Igaz! az kurucz dolog. Lelkemre mondom, épen nem tudom, mit kellene ezen veszedelmes zsugorodás ellen elkövetni.

RIGÓ. Azon könnyű segíteni. Tegyük helyébe egy új cikkelyt, tudniillik ezt: a' három menyekző helyett, úgy hozván magával a' sors, egy fog tartatni.

KACZOR. Értődven, hogy kinek a' szerencse kedvezend, azt a' más kettő szóval és tettel segíteni köteles.

GUTA. Jó. Föl kell jegyezni.

KACZOR. E' szerint a' mai gyűlésnek vége. Tudniillik kiki lászon dolgához.

GUTA. Vigán barátim! Ha mindnyájan feleséget nem viszünk is haza; de egy lakodalmat olyat ütünk, hogy hét ország látta mását.

RIGO (félre). Én jót reménylek, mert igaz szívem

Jót érdemel; szerencse el ne hagyj!

GUTA (félre). E' két bivalt én rászedem bizonynyal,
'S aztán busúljon a' ki rá szorúlt.

KACZOR (félre). Csak rajta! majd az epret én szedem
'S koplalni fogtok vendégségimen. (el)

VILMA és LIDI jönnek.

LIDI. Már elmentek. Bizvást kijöhet kisasszony.

VILMA. Elmentek? Hála isten! ha tovább maradnak, végtére egy porczikám sem maradt volna ép. Még hajam' szálai is görbébbek lennének mint egyéb leányokéi.

LIDI. Igazán! ezek goromba úrfiak. Már én is kezdek haragunni rájuk.

VILMA. Csak most? Azt előbb illik vala kezdened. De tréfa nélkül, Lidi, nézz meg engem jól.

LIDI. Mi jut eszébe a' kisasszonynak?

VILMA. No csak te nézz.

LIDI. Istenem! hisz én már annyiszor meg-néztem a' kisasszonyt.

VILMA. De nem úgy! most neked birói szemmel kell rám tekintened. (megfordul előtte) 'S hogy találsz? Hát egyik vállam csakugyan magosabb volna?

LIDI. Ah! hogy ügyelhet olyanra. Csúfság férfinak ollyat kigondolni.

VILMA. 'S egyik szemem kisebb?

LIDI. Azért boszút kell állani.

VILMA. 'S festem magamat!

LIDI. Igen! de saját 's olly becsületes vérével, millyen nekik egész nemzetségekben sincs.

VILMA. Hagyján! Lidi. Minthogy szépségem ellen voltak vakmerők pártot ütni, 's e' szerint asszonyfelség-bántás' bűnébe estek, úgy hiszem, van jogom elégtételt venni. 'S azt venni fogok.

LIDI. Vegyünk is! Már ez kiállhatatlan. Az én kisasszonyomat így meggyalázní!

VILMA. Szándékok, mint hallók, házunkkal ismeretségbe jöni. 'S ezt nekik könnyítenünk kell. Gondolj ki valamit, Lidi.

LIDI. Igen! de hát mindig csak én gondoljak a' kisasszony helyett?

VILMA. Hát miért volnál komorna? De most egyszer csak bölcs ítéletedet kérem ki; mert plánumom félig meddig kész. — Bátyám örökké szemrehányásokat tesz, hogy magamat a' férfiak iránt igen rá tartom, hogy nem csak kérő, de még csak vendég sem mer házunkhoz közelíteni. Mit szólsz hozzá, ha most e' három szilaj úrfit egyszerre nyakára csődíteném?

LIDI. A' gondolat, csekély komornai véleményem szerint, igen jó; de módját még nem igen látom.

VILMA. Meg fogod hallani, csakhogy itt már igen sok ügyességedtől függ.

LIDI. Nagy becsület! Számoljon reám a' kisasszony.

VILMA. A' milly merészeknek látszanak a' mi szép uraink, meglehet, hogy az ismeretséghez nem igen tekervényes útat fognak választani; ha mind e' mellett a' városban nem lennének olly bátrak mint a' mezőn, nehogy a' tréfa későre haladjon, mindeniknek külön egy bátyámhoz szóló levelet kellene kezébe játszanod.

LIDI. Értem; igen helyes! 's abban a' levélben csintalan dolgok fognának lenni.

VILMA. Kétség kívül. De tartalmokat még ezután kellene kifőznünk 's egy biztos hallgató férfiú által leíratnunk. — Hiszen, Lidi, neked szép ismeretségeid vannak.

LIDI. Lesz szerencsém egy olly férfiúról gondoskodni.

VILMA. Másodszor —

LIDI. Ah! az az alvó úrfi jön.

VILMA (fátyolát leboesátja). Mit gondolsz, meg fog-e így fátyolon által ismerni?

LIDI. Nem hinném. Azonban hogy annál biztosabban legyen a' kisasszony, engedje fürteit egykissé más alakba szednem. (fürteit igazítván) így ni! Ez epedő bánatot, igen igen nagy szomorúságot fog jelenteni.

VILMA. Most vonulj el Lidi; én itt e' padon fogom őt várni epedő bánattal; mert hajművészi számolataidat csak nem akarnám szégyenben hagyni. (Lidi el)

HANGAI (jő).

Itt láttam őt! itt lettem általa
 Rögzött pogányból ájtatos keresztény.
 De ah! mi haszna változott hitemnek,
 Csak szenvedést ad üdvösség helyett.
 Kegyetlen ő! és megvető kevély,
 Minden szavával egy reményt öl el.
 De ím ki ül befátyolozva ott,
 Gondolkodólag 's olyan egyedül?
 Nem ő, az édes ismeretlen az?
 Ah! fátyolának titka báj erővel
 Hódít magához, 's mintha egy világot,
 Sőt a' világok' mennyét rejtené,
 Nem hágy nyugonnom, míg fel nem födöm.

(Vilmához)

Bocsánatot, ha tán csalatkozám —

VILMA. Ah engedelmet! el valék merülve.

De jó hogy eljött, régen várom önt,
 Azt bánva csak, hogy kedvesb társaságot
 Nem hozhaték; mert Vilma nem jön el.

HANGAI. Tudom, gyanítám. — 'S még is kedvesebb
 Alig lehetne társaság akárhol,
 Mint mellyben most vagyok.

VILMA. 'S még is lehetne hát?

HANGAI. Nem, istenemre mondom, nem lehetne.

Imént csak elmém' lomhasága szólt.

VILMA. Miért e' túlság? Avval én elégszem,
 Ha Vilma mellett engem túrni fog.

De most az egyszer tartozás hozott.
 Igérttem, és barátném e' fölött
 Egy bízománnyal tisztelt meg. Talán
 Ismerni fogja e' kis könyvet ön?

(egy kis könyvet mutat elő).

HANGAI. Oh fájdalom! nagyon jól. Vajha míg e-
 nyém volt,

Hűbben követtem volna oktatásait!

Késő tanácsa most már nem segít.

VILMA. Barátném, mint mondá, véletlenül

Cserélte azt fel Himfy' bús dalaival,

'S im vissza küldi és bocsánatot kér.

HANGAI. Bocsánatot, midőn már ég a' ház!

VILMA. És vissza kéri értte Himfyét.

HANGAI. Oh szívesen! hisz a' mit Himfy érzett,

Azt én is érzem, én is szenvedem,

Csakhogy dühösben 's gyógyulhatlanúl.

Szeretni, hajh! már könyv nélkül tudok.

VILMA. Barátném tartozásnak vélte mind ezt

Személy szerint át adni, 's tette volna,

De hirtelen rosszúl lett.

HANGAI (gúnynyal).

'S lóra ült!

VILMA. Uram, csalódik —

HANGAI.

Nyargalózni ment!

'S egypár csapongó vágatott vele!

VILMA. Kímélni vágytam önt, de mint gyanítom,

Már nincs okom titkolni —

HANGAI.

Oh miért is!

Hisz én annál még többet is tudok.

Társnéja, jó kisasszony, nagy kaczer.

VILMA. Ez már igazán több, mint mit én tudok.

Ön látta őt? és hogy fogadtatott?

HANGAI. Nem szinte rosszúl. Egy kevély mosolygás

'S szép illedelmes főhajtás után,

Vén únodalmas bátyjával hagyott.

VILMA (félre). Bátyám uramnak szép hizelkedés!

(Hangaihoz) 'S eltávozott?

HANGAI (kesernyésen). Mondom, hogy lóra űlt

'S kószálni ment két nyargaló vitézzel.

VILMA (félre). Féltékeny! 'S oh ez nem csekély hiba,

De mellyet minden asszony megbocsát.

Csakhowy nevelni, jónak, nem szabad.

(Hangaihoz) Szeszély, uram! 's ha Vilmát

kedveli,

Ez egy hibáját nagyba nem veendi.

HANGAI. Ez egy hibáját! már csak a' mit ön

Tisztelt barátném, (hagyja hinnem ezt)

Csak a' mit ön beszélt el, mennyi az,

'S mennyit fogok még látni ezután.

VILMA (félre). Ez szép kilátás! (Hangaihoz) Sajnálom

nagyon,

Hogy illyen tévedésbe vittem önt.

Mit én beszéltem Vilmáról, az inkább

Intés gyanánt volt mondva, és neki

Jobban diszúl mint szégyenére válik.

Én őt keménynek mondtam.

HANGAI.

És kevély!

VILMA. Nem mindenekhez hajló.

HANGAI.

'S még is tetszeni vágy.

VILMA (hamisan meghajtja magát). Az Éva anyánkról
szállt ránk örökül.HANGAI. Oh ön nem olyan! Illy nő mint kegyed,
Díjúl lehetne mennylakónak is.

VILMA (félre). Sok tisztelet!

HANGAI.

De Vilma —

VILMA.

Őt bizonyynyal

Most már pokolra kárhoztatja? nem?

HANGAI. Ne értse félre szenvedélyemet.

Ő, meglehet, jó, csakhogy csapodár,
 Hiú 's kevély: a' férfi báb neki,
 Úgy vettem észre. Szíve szép üvegház,
 De mellyben jégvirágok termenek:
 Nincs benne élet 's éltető meleg.

VILMA. Nem! már ez több mint elhallgató,
 Bocsásson meg, de egy látás után,
 Nincs önnek így itélni még joga.
 Én Vilmát jobban ismerem, 's ha ő
 Még nem szeretne, arról ki tehet?
 De azt tudom, ha egykor majd szeret,
 Szerelme mint az éjszakmutató,
 Rendülni nem fog tűz és vész között,
 Az egyhez híven, kit szívébe vön.

HANGAI (félre). Nemes, nemes szív! Oh a' lelki dísz
 Mi százsorozva több a' testinél!

Ki más' szerelmét így lefestheti,
 Az tud szeretni, oh az boldogít. (Vilmához)
 Ön, jó, szelíd egy orvos 's gyógyszere
 Már jötevn hat. Vilma nem hibás,
 Sőt jó és hű lehet, de boldog is,
 Mert illy barátnét bírni nagy szerencse.
 De én Vilmától már kigyógyulék.

VILMA (félre). Azt nem szeretném! (Hangaihoz) Hogy
 lehetne az?

Hát ebből állna minden szerelem:
 Ma szikra tűz, és holnap jég? Uram,
 Ezt ön felől feltennem olly nehéz,
 Hogy szinte fáj; mert mellyik férfi hű,
 Ha még egy illy is, mint ön, ingadoz?

HANGAI. 'S van bizodalma hozzám? — Oh igen,
 Oh higgye, én hű 's állandó vagyok,
 De ahhoz csak, ki engem is szeret.

VILMA. Azt érdemelni kell; mint tartozást
 Egyszerre elfoglalni nem lehet.

Keresse kedvét: tán megnyerheti.

HANGAI. Nem, értte többé lépést sem teszek.

VILMA (félre). Már csak dicsérnem kell szépségemet,
 Különben pártot indít ellene. (Hangaihoz)
 Pedig barátném csinos egy leány.

HANGAI. Óh szép, igen szép, nem tagadhatom.

VILMA (félre). Kifogytam; mit tegyek most. — Ah
 igen!

Egy hódoló volt, a' ki egykoron

Tetőtől talpig versbe foglalá

Szépségimet. Most majd hasznát veszem.

(Hangaihoz) Hajának furti holló feketék.

HANGAI. Mit ér a' haj hívságos agy felett,

'S azonkívül a' holló rossz madár.

VILMA. Mint déli nap tündöklük két szeme,

'S csodálatos hogy bennök ég nyilik.

HANGAI. Egy jó, nemes szív annál többet ér.

VILMA. Szép ajki rózsák.

HANGAI.

Hervadók igen,

Mert csak ledérség' hangját rezgetik.

VILMA. 'S mint a' sugár, felnyúlik termete.

HANGAI. De lelke nem sugár. — Oh hagyjuk el!

Léleknemesség nélkül testi báj

Oltár, minél a' hívságok' fia

Csalfényű bálványoknak áldozik.

VILMA. 'S ezek szerint ön nem szerette Vilmát?

HANGAI. Szeretni véltem őt, de most tudom,

Hogy az csak vad láng 's bolygó tűz vala.

De nem! nagyon, nagyon szerettem őt,

Szeretni tudtam volna, mint soha

Szeretve asszony nem volt férfitől;

De hála, hogy szeretni megtanított.

Fogok szeretni, sőt ha illenék

Illy hirtelen változni férfinak,

Megvallanám, hogy már is szeretek;

De szenvedélyem' tárgya nemesebb,

Dicsőbb; 's azon lesz minden fáradásom,

Hogy, mint ohajtok szívkegyébe jutni,
Úgy birtokára méltó is legyek.

VILMA. 'S Vilmát ön többé nem kívánja látni?

HANGAI. Oh sőt fogom! Bátyáink ismerik

Egymást igen rég, iskolás időkből,

'S ezek kifőzték, hogy családaink

Egy régi híres köz többől szakadtak.

Rokon vagyunk, 's már bátya 's hűg. Jogom

Van látni őt, 's az el nem lesz mulatva:

De abból semmi sincs, hogy olly fanyar

'S ábrándos képpel álljak ellenében.

Vigan leszünk, sőt lóra is kelünk.

Versent futandunk tüskön bokron át.

'S ha majd kifárad és panaszkodik,

A' nem szerelmes bátya jót kaczag.

VILMA (félre) Szép változás! Oh ő is férfi-szív,

Míg kér, szerény 's jó; büszke lesz, ha nyert.

De mit tegyünk? Ha isten elvevé

Baloldaloknak legjobb csontdarabját:

Érjük be avval, a' mi megmaradt.

HANGAI. Ön elmerült? vagy nem javolja tán,

Hogy Vilma mellett olly sokat mulassak?

VILMA (meglepetve). Nem — én — vagy úgy! — igen...

HANGAI. Nem és igen! (félre) jól értem! Oh igen,

A' jó, nemes szív érez és szeret.

És én — de nem! még szólni nem szabad,

Míg érzelmimmal számot nem vetek. (Vilmá-

hoz) Tehát ne lássam Vilmát ne soha?

VILMA (tettetve). Ollyat kívánni öntől nincs jogom.
HANGAI. 'S ha volna még is, sőt mondom, ha van,

Kivánja hogy többé ne lássam őt?

VILMA. Igen! (mintha megbánná, hogy elfeledé magát)

De nem, nem, én azt nem kívánhatom:

(töredezve) Menjen hozzá és boldogítsa őt.

HANGAI (félre). Oh szerelem! a' te vallomásod ez.

'S én boldog illy nemes szívet nyerék. (Vil-
mához) Kedves kisasszony! most ohajtának csak

Dús lenni minden jóban és erényben,

Most érzem csak, milly szegény vagyok;

Még is ha volna bennem annyi becs,

Hogy avval boldogítsak valakit,

Az Vilma nem lesz. 'S most engedje meg,

Hogy egy kegyelmét kérjem, szép kisasszony.

Írántam már is sok jót tüntetett ki,

Adósa még, már is bátor vagyok

Ujonta kérni, olly remény' fejében,

Hogy egykoron tán megszolgálhatom.

VILMA (félre). Itt a' kelepcze! már nincs menedék.

HANGAI. Ha mint vagyok, csekély portéka bár,

De a' minek látszom, valóban az,

Ha bennem ön, sok gyengéim között,

Talált becsesb és jobb tulajdonokra,

'S olyanra, mellyből egy szeretni képes,

Szelid, nemes hölgy még erényt csinálhat,

Engedje meg, hogy egyszer biztosabban

Szólhassak önnek. Rendeljen napot

'S helyet, hogy a' mit meggondolt ügyemből
 Itéletére bízni szándokom,
 Elmondjam akkor. Teljesítse ezt,
 Ez egy 's utósó kértemet.

VILMA (félre). Oh hála isten! szinte megszorult
 Lélekzetem; hát még szabad vagyok.
 Leányszabadság nem tarthat soká. (Hangaihoz)
 Kérése nem nagy 's még is félni kell,
 Ha teljesítem, megszól a' világ.
 Azonban a' világ ne tudja azt.
 Én majus' elsején korán jövök ki
 Egy társasággal, és ha akkor ön
 E' domb körül vár, egy pillantatig
 Megszökhetem tán.

HANGAI.

Oh hála, köszönet!

Dicső leányka, e' jószágodért. —
 'S most lássa Vilma, hogy vidéki bátyja
 Más arcot is mutathat mint szerelmest.

(el)

VILMA (fátyolát félre hajtván).

Ő még sem olyan, mint a' többiek!
 Nem, nem; legalább ezt hinni akarom,
 Míg ellen nem mond a' tapasztalás. —
 De mint rokon, mint bátya eljövend
 Vilmának megmutatni, millyen ő,
 Ha nem szerelmes? Oh az nem megyen
 Olly könnyen mint hivé; mert Vilma is
 Őrt áll magáért! — Bájló leszek,

'S tündérkedem, hogy vissza csaljam őt.
 'S ha végre Vilma nyer 's a' fátyolos lány
 Ismét feledve? Az sem vesztesség,
 Akkor megint csak birtokomba jő.
 De nem! ha Vilmához tér újlag,
 'S két élő nyelve szenvedélyt hazud
 'S állandóságot, mely csak pusztá hang,
 A' fátyol akkor megbántott hevében
 Olly titkokat fog felfödözni, hogy
 A' bátya is megrettenik belé.
 Azonban várjuk el; ha ezt kiállja,
 Én boldog akkor és övé vagyok.

L I D I (jó, félre).

Meg kell adni kisasszonyomnak, hogy amúgy
 finomúl rá tudja a' férfiakat szedni. Ez a' ta-
 nácskozás egy kissé húzamosan tartott. Végére
 köll járnom; mert az csak szégyen, gyalázat vol-
 na, ha közbenjárásom nélkül találna férhez menni.

VILMA. Szegény Lidi! meguntad magadat.

LIDI. Épen nem. Én a' kisasszony boldogsá-
 gáért imádkoztam.

VILMA. Boldogságomért? Hogy érted azt?

LIDI (félre). Bizony nem akarja elérteni. (fenn)
 Hát tudja kisasszony, csak úgy imádkoztam, mi-
 vel semmi dolgom nem volt.

VILMA. Azt jól tetted, legalább addig nem es-
 tél kisértetbe. Hanem, Lidi, gondolkoztál-e a'
 levelek' kézhez juttatása felől?

LIDI. Igen ; de micsoda jutalmat szánt értte a' kisasszony ?

VILMA. Hogy te olly haszonleső vagy ! De ne búsulj , a' jutalom nem marad el. Ha minden jól megy , Péterreddel kiházásítalak.

LIDI. Péteremmel ? Annyi mint az ; Péter magában nem rosz legény ; de a' házasság —

VILMA. Ahhoz talán nem volna kedved ?

LIDI. Nem olly igen nagy , kivált ha a' kisasszony hajadon maradna ; mert mi így hajadonokúl igen mulatságos életet élünk ; de mivel hihetőleg a' kisasszony el fog pártolni —

VILMA (erőltetett nehezteléssel). Lidi ! te ma igen találmányos vagy.

LIDI. Hiszen valamikor csak férhez fog menni a' kisasszony.

VILMA. Az nem épen lehetetlen.

LIDI. No lássa kisasszony ! Mit csinálnék már én akkor a' hajadon világban egyedül ? Azért köszönettel elfogadom az ígéretet , 's részemről mi a' három vitéz házasulandókat illeti , eligazításokat jövődő kiházásításom' fejében magamra vállalom.

VILMA. 'S én erre neked teljes hatalmat adok ; de valamit még is szeretnék hallani terved' főbb vonásairól.

LIDI. Legelőször is a' leveleket , mellyeket a' kisasszony saját bölcs belátása szerint szerkeztet-

ni fog, leíratom, 's gondom lesz rá, hogy külön mindeniknek kezéhez jusson.

VILMA. 'S azután?

LIDI. 'S azután, hogy vesződéseinknek vége szakadjon, mindeniknek más és más tanácsot fogok adni. Egyik mint egy poros tudós, másik czipősen és harisnyásan, pápaszemmel, a' harmadik épen mint valami falusi agarász úrfi fog jöni pipásan és tűzszerszámosan.

VILMA. Mind olly túlságok, mellyeket bátyám ki nem állhat.

LIDI. Épen azért, legalább nem fogja a' kisasszonyt unszolni, hogy irántok barátságos legyen.

VILMA. Mind igen jó; de elfogadják-e bohókás tanácsodat?

LIDI. Oh az az én gondom! mindeniknek azt fogom mondani, hogy a' más kettőt megcsaltam, 's ez elég óvószer lesz, hogy a' csalást észre ne vegyék.

VILMA. Felségesen Lidi! de szegény Péter nem tudom hogy jár, ha felesége ollyan ravasz 's elmés lesz a' házasságban is, mint a' pártában volt.

LIDI. Péter úgy jár, a' mint megérdemli. De ne méltóztassék elfelejteni, hogy ezt mind a' kisasszonyért teszem.

VILMA. Igen, igen; de ég alatti tanácskozásainknak már véget vethetünk. Honn is elég tenni való van.

LIDI. Ehhez a' negyedik úrhoz nincs valami üzenete a' kisasszonynak?

VILMA (félre). Ez a' leány bizonyosan gyanít valamit. Valóban ezek a' komornák a' mi hévmé-rőink, mindent elárulnak. (Lidihez) Semmi sincs.

LIDI (félre). Értem, azt maga végezte el. (Vilmához) Mondhatom, hogy az az úr nekem igen tetszik.

VILMA. Tréfaság! nekem épen nem tetszik.

LIDI (félre). De Lidi azt el nem hiszi ám!

VILMA. Egyébiránt pedig, reményilem, lesz annyi eszed, hogy hallgatni fogsz.

LIDI. Mint a' hal.

VILMA (félre). Vigyázni kell magamra; mert különben

Idő előtt elárul, 's vége lesz

Játékomnak, melly hasznosan mulat. (el)

LIDI. Vigyáznom kell, különben hírem, tudtom 's közbenjárásom nélkül belé szeret valakibe. Ez pedig komornának iszonyú gyalázat. (el).

KACZOR' SZÁLLÁSA.

KACZOR. Csak gonosz egy leány az a' komorna; annyira tudja a' szerelmeskedés' minden te-kervényeit, hogy akár setétben elvezessen rajtok. Igen szeretem, hogy zsoldomba vettem. Azok az én együgyű társaim alkalmasint fukarúl viselték magokat; mert a' ház' titkait egészen kitárta e-

lőttem, a' nélkül, hogy nekik valamit szólt volna. Tehát egy öreg atyabátya van a' háznál, kiről a' különben is gazdag leányra örökség néz, 's ez az öreg bátya erősen magyar ember, szereti az úgy nevezett magyart; értem, valami olyan Mokány félet, olyan jó pipagyújtogató, agarász, szántóvető nemes embert. No ez nem is csoda, az ember öreg 's az ízlés sokféle. Én ugyan a' betyárságot nem igen szeretem, 's ha annyi jó példányait nem láttam volna, alig hiszem, hogy utánazni tudnám, azonban egyszer nem a' világ. Társaim nevetni fognak, ha észre veszik, de én őket vissza nevetem, 's természetes hogy arra igen nagy okaim lesznek.

EGY PARASZT nagy dörömböléssel bebotlik az ajtón.

PARASZT. Szerencsés jó reggelt kívánok a' Tekintetes Úrnak, az isten sok testi lelki jókkal áldja meg, kívánom —

KACZOR. Elég elég. Mit akar, honnan jön kend?

PARASZT. Én bizony túl a' dunáról gyüvök, bárányokat hoztam eladni.

KACZOR. Kár volt; birka itt is elég van. 'S aztán — én semmit sem veszek.

PARASZT. Megkövetem, hiszen nem is azért jöttem; hanem lássa Tekintetes Uram, hogy onnan hazúl elindultam, keresztapám uram, a' bíró ő kigyelme, épen akkor ment haza a' csárdából.

KACZOR. No nektek szép bírótok van.

PARASZT. Megkövetem, nem! Este 8 órakor ment a' csárdába, hogy onnan a' részegeskedőket haza parancsolja.

KACZOR. 'S maga részegedett le helyettök.

PARASZT. Megkövetem, már akkor ki is alutta.

KACZOR. Igen, de hát mi közöm nekem a' te keresztapád urad bíró ő kegyelméhez.

PARASZT. Úgy bizony. Csak ostoba ez a' falusi ember. Hát hallja a' Tekintetes Úr; a' bárányok bégtek már a' kocsin, lovaim be voltak fogva, én ültem, 's épen az ostorhoz fogék — mert lássa Tens Uram, lovaim egy kissé hajtósak — keresztapám uram épen akkor ért oda 's egyik lábát a' kerékagyra tette, a' másik kezével pedig botjára támaszkodott.

KACZOR. Az valóságos négykézláb ember lehet. No's mit szólt?

PARASZT. Úgy van, szólt és azt mondta: Halod-e Jankó öcsém, ha Pestre mégy, nézz körül a' Sebestyén' piacán, majd ott egy köszöntet látsz. Hát én körülnéztem, Tekintetes Uram, 's a' köszöntet meg is láttam. Azután azt is monda keresztapám uram, hogy ha megláttam a' köszöntet, vessem neki a' hátamat, 's ne nézzek se jobbra se balra, hanem menjek egyenesen magam előtt. Hát én meg is vetettem hátamat a' köszöntnél, nem néztem sem jobbra sem balra, hanem mentem egyenest magam előtt.

KACZOR. 'S utánad kimaradt?

PARASZT. Hát ki maradt volna más mint az árnyékom? (félre) Most ugyan megfelelttem magamért! (fenn) Azt is mondta aztán keresztapám uram, hogy menjek valami húsz lépést, azután forduljak jobbra 's addig menjek, míg valami ajtón be nem botlom. Hát én mentem is húsz lépésnyire, azután jobbra fordultam 's utoljára csak bebotlottam itt az ajtón, Tens uram' engedelmével.

KACZOR. Azt vettem észre.

PARASZT. Mámost pedig isten' kegyelmébe ajánlom a' Tekintetes Urat.

KACZOR. Hát, akasztófára való, te engem bolonddá akarsz tartani? (botot vesz) Valld meg, mit akartál itt!

PARASZT. Ne bántson a' Tekintetes Úr. Ismerjük mi már azt a' botfélét a' falun, aztán nem is igen nagyon tartunk tőle: megszoktuk. Keresztapám, a' bíró, azt is mondta, hogy ha az ajtón bebotlottam 's ott talán megpüfölnek, föl se vegyem, hanem mikor már elvégezték, vegyem elő a' tarisznyám' fenekéről a' levelet 's kérdezzem meg, merre lakik az az úr, a' ki a' levélen föl van írva?

KACZOR. Levél? Minden esetre jó lesz megnézni. Add ide.

PARASZT. Megkövetem, itt van.

KACZOR. Ligeti Sándor! Diadal, diadal! ezt

magam fogom általadni. — No földi elmehet kend isten' hírével.

PARASZT. Igen, de megkövetem —

KACZOR. Kell bot? — De most lehetetlen haragunnom, midőn szerencsém illy kedvezőn szolgál. Tudod mit, jó barátom? én a' levelet majd magam adom át (pénzt ad neki).

PARASZT. Értem, Tekintetes Uram. (félre) A' levélhordásért itt jól megfizetnek, pedig ezt 's még más kettőt csak itt Pesten kaptam; kereszt-apám uramé most is a' tarisznya fenekén van; de hiszen annak is emberére akadok én, már most tudom hogy kell a' leveleket általadni. Kereszt apám uram' szava egész egy szálíg beteljesedett, csak hogy a' hátamat még nem csiklandozták. Nojszen! az még mind meg lehet. — Mást nem üzen a' Tekintetes Úr?

KACZOR. Köszöntöm a' bíró gazdát.

PARASZT. Köszönöm igen szépen. Isten áldja meg a' Tekintetes Urat. (el)

KACZOR. Isten' hírével járj. — Már szerencsésebb napra nem is virradhattam volna. Ki tudja, a' levél minő fontos lehet? 's én annyira ki fogom tüntetni elveszhetését, hogy ez a' magában csekély szolgálat igen nagy érdemül fog tekintetni. (Olvas) „T. Ns. Nemz. és Vit. Ligeti Sándor Úr több T. N. Várm. előkelő“ — még pedig Előkelő és Több; hohó! ez nem csekélység! — „elő-

kelő Táblabírájának; nagy, nagyobb, legnagyobb sietséggel.“ Már nincs benne kétség, 's én a' levéllel tüstént, de tüstént útra kelek. (kopognak) Szabad is nem is. Ki mennykő háborgat? Ah! Guta pajtás, Rigó barátom. Hozott isten; de megengedjete, soká nem mulathatok.

GUTA. Ne legyen aggodalmad, mi is mindjárt megyünk. Itt a' sarkon találkozáván Rigóval, egy pillanatra bejöttünk hozzád, meglátni élsz-e még, mert seholy sem mutatod magad'.

KACZOR. Dolgaim voltak. — Többek közt hogy tetszik neked ez a' tajték? (Guta nézi)

RIGÓ (félre). Ettől legjobban tartottam, mert mindig a' legújabb divat szerint öltözött, hanem mint látom, most egészen magyar formába önti magát.

GUTA. Szép!

KACZOR. 'S ez a' kostök?

GUTA. Hatalmas; de, Kaczor öcsém, te ma igen különösnek tetszel; feszes nadrág, rojtos bakancs.

KACZOR. Juratus koromra emlékeztet, a' mi, úgy hiszem, mindnyájunknak kedves emlékezet. 'S én eddig is magyar ember voltam.

GUTA. Az, az! hiszen mindnyájan az vagyunk; de ez még is különös.

RIGÓ (félre). Szegény! alkalmasint nem tudja, hogy az öreg nagybátya, ki sokat a' külföldön 's

nagy társaságokban élt, a' czipőt és harisnyát kedveli. Igaz hogy nekem ez soha sem volt mesterségem, mert gyermek koromban hallottam, hogy a' czipő és harisnya egyszer már igen roszul járt Magyarországon; de mit meg nem tesz az ember jó remény' fejében?

KACZOR (öntetszéssel mosolyogva). Hát csak csodálkoztok ezen magyaros öltözetemen?

RIGÓ. Biz az furcsa.

GUTA. Igen feltűnő.

KACZOR (félre). A' boldogtalanok semmit sem tudnak, nem tudják, mi varázsereje van ennek a' magyar öltözetnek már csak magában, hát meg ha az öreg bátya' izlését oda gondolom — Oh felséges! Nem szánnám azt a' hamis kis szobalányt össze vissza csókolni, hogy semmit sem szólt nekik. — De mit látok? Rigó te igen csinos kezdesz lenni.

GUTA. Egészen az új divat szerint öltözik.

RIGÓ. Csodálkozom rajtatok. Hát a' falusi embernek nem az utolsó divat szerint kell a' városban felöltözni?

GUTA (félre). Szegény feje! Én majd csak egy poros tudós kabátot veszek a' zsibárosnál 's őket minden divatjaikkal 's rojtos magyarságokkal semmivé teszem. Oh az a' Lidi angyali teremtés! — No hiszen, Rigó barátom, az igen szép, hogy te divat szerint öltöazol, hehehe!

KACZOR. Igaz, úgy illik, hehehe!

RIGÓ (hasonló jelentéssel). Hehehe! (félre) Egy szikrát sem tudnak a' dologról. Hát ha még azt tudnák, hogy itt zsebemben egy levél van, cito, citius, citissime! De arról a' világért sem szólok.

GUTA. Hát hogy álltok a' Ligeti házzal?

KACZOR. Nekem már egy távol ismerősöm megígérte hogy bevezet; holnap teszem ismerkedésemet — (félre) Még ma, most, mindjárt elmegyek.

RIGÓ. Én tán holnap után kezdem látogatásomat. (félre) Egyszeribe futok, csak felöltözöm.

GUTA (félre). Holnap, holnap után! rákmenegetel. Nekem egy kis papirosom van, mellyet a' világ levélnek nevez, 's avval én még ma, de minél előbb bekopogtatok. (fenn) Én nem sietek, még némelly dolgaimat végzem; de jó ajánlásaim vannak. Hanem az idő eljár. Isten áldjon Kaczor. (el)

RIGÓ. Megállj, én is megyek. Kaczor, viszontlátásig! (el)

KACZOR. Isten veletek. Jó szerencsét a' haláshoz. Csakhogy elmentek! Szegény árva ficzók. De ki tehet róla, hogy a' szerencse engem mindig különösen kedvelt? Most még csak széles lobogó szalagú kalapot veszek, 's fölteszem új öltözetemnek mintegy koronáját; azután Ligeti Vilma kisasszony' tősz gyökeres magyar bátyjának udvarlására megyek. (el)

NEGYEDIK FELVONÁS.

LIGETI' HÁZA.

VILMA, LIDI.

LIDI. Jelentem, hogy a' levelek szerencsésen kézhez vannak adva.

VILMA. De bizonyos is vagy benne?

LIDI. Mint Péterem' hűségében. Épen egy levélvivő parasztra botlottam, a' ki sokkal ügyetlenebb, hogysen gyanút ébreszsen. Azonkívül rábeszéltem, úgy adja által mint a' hazunnan hozottat, melly, mint mondá, tarisznája' fenekén volt. Egy kis borra való bátorrá 's elevenné tette. A' mint az elsőől kijött, meglestem 's át adattam vele a' másodikat, 's ezután a' harmadikat is. 'S képzelje kisasszony, a' szerencsétlen ember még csak rám sem ismert. Először ifiasszonynak, azután leányasszonynak, végre pedig hugának nevezett. A' harmadiktól kijöttében mindjárt egy csapszékbe láttam menni, miből azt gyanítom, hogy úrfiaink örömeikbe jól megajándékozták.

VILMA. 'S ennek hihetőleg szapora látogatás lesz a' vége. Előre mulat, mint fognak elbámulni levelök' tartalmán; de meg is érdeklik. A'

ki örökös frigy' kötéséhez illy hideg szívvel járúl, az nem méltó semmi kíméletre. De a' tréfát mi csak innen a' mellékszobából fogjuk meghallgatni: únom a' rosszúl pengő ízetlen hizelgéseket, melyekkel hihetőleg ostromlanának. Azonban siesünk el, bátyám épen reggeli újságait jő ide olvasni. Boszús lesz, ha háborgatni fogják, különben is, mint beszéli, rosszúl áll a' világ' dolga. El velünk Lidi. (el)

L I G E T I (jő olvasva)..

Ismét új gőzerőmű, hajó és kocsi egyszersmind, melly szárazon vízen egyiránt sebesen jár. Felséges találmány, melly népet néppel, országot országgal, 's világrészt világrészszel összeköt, (keserűn) 's nekünk rossz útaink, nyomorú lovaink, féktelen, hídatlan Dunánk. Vajha minden ártalmas párát és gőzt, melly nálunk egész vidéket dögleletessé, melly sok ember fejét kevélységtől és butaságtól kába-tompává tesz, vajha mind e' gőzőket illyféle erőművek' hajtására kényszeríthetnők; akkor — de nem! bocsáss meg nagy hazafi lélek, ki napszámosává szegődél hazádnak, bocsáss meg a' megrögzött panaszkodónak! gyors hajóid, mint jobb jövőnek hirdetői, már szegdelik Dunánkat, 's a' korán elkiáltott hajnal tán már hasadni fog. (kopognak) Szabad!

KACZOR (betyárosan öltözve belép 's körül néz, félre)

Uram ne hagyj el! hisz' ez igen is tisztos öreg úr. De már csak szerepemben kell maradnom.

LIGETI (magában). Ez is egy példány azon eredetinek vélt magyarokból, kik nyakok' hajthatatlanságában tartanak minden dicsőséget, noha még ez a' legártatlanabb faj, mert elég ép, hogy belőle faragni lehessen.

KACZOR (közelítve, ügyetlen bókolással). Alázatos szolgája.

LIGETI. Szolgája az Úrnak.

KACZOR. Ott künn azt mondották, hogy Ligeti Sándor Táblabíró Úr itt lakik.

LIGETI. Ligeti Sándor én vagyok.

KACZOR. Több Vármegyéék' Táblabírája?

LIGETI (félre). Szegény fiú. (Kaczorhoz) Igen, igen.

KACZOR. No úgy hát igen örvendek, hogy Táblabíró úrhoz szerencsém van.

LIGETI. Minden hímezés nélkül uram, mivel szolgálhatok?

KACZOR. Oh kérem! én illy tisztos férfiúnak, mint Táblabíró úr, csak engedelmeskedni akarok.

LIGETI (félre). No ez legalább nem rossz szívre mutat. (fenn) De még is valami dolga van uraságodnak velem.

KACZOR. Kétségkívül, különben nem háborgatnám Táblabíró Urat. — Hanem ne vegye rossz néven Táblabíró úr, én ha fáradt vagyok le szoktam ülni.

LIGETI. Tessék, tessék! (rejtett gúnynyal) Én szeretem a' nyíltszívűséget.

KACZOR (félre). Jó helyen vagyok. (Ligetihez) Ezek az átkozott hegyes pesti kövek egészen megrontják az ember' lábát, de azt is csak a' becsületest, mert ez a' sok sohonnai úgy meg megy rajtok, mint a' hangya, majd elsodorják az embert.

LIGETI. Igaz, kövezetünk nem mindenütt jó.

KACZOR. Oh uram! falura, mezőre kell jőni, hogy az ember jó ízűt sétálhasson. A' kő kemény, de az az isten adta gyp csakúgy emeli az embert, ha rajta megy.

LIGETI (félre). Mit tegyek? még utóbb a' falusi élet' gyönyörűségeiről fog leczkét tartani.

KACZOR. De majd el is felejttem (félre) Én Kaczor Dezső vagyok, szolgálatjára.

LIGETI. Örülök.

KACZOR. Táblabíró ugyan még nem, de lehettem volna.

LIGETI. Hisz' uraságod még fiatal ember.

KACZOR. De kérem, még kölyök koromban meg akartak egy felső vármegyében tenni, hanem az esküvéstől megijedtem 's elillanék.

LIGETI (félre). Kár hogy kötélén nem vitték vissza.

KACZOR (félre). Átkozott szótalan ember ez. Már ketté kell vágnom a' csomót; mert leczkém-

nek szinte végén vagyok. Rút volna, ha hangomból ki találnék esni. — Táblabíró úrnak én egy levelet hoztam.

LIGETI (félre). Úgy! ez a' többi hát csak bevezetés volt. (Kaczorhoz) Szabad kérnem.

KACZOR. Nem! hallja meg előbb a' historiáját.

LIGETI (félre). Kíváncsivá akar tenni. Ez minden esetre eredeti egy ember. — 'S hát a' história, uram?

KACZOR. Igen! milliom a' lelke! hát ahogy járok a' külső városban, nagy verekedés volt egy kurta-csapszék előtt. Én az ilyen verekedéseket nézni halálban szeretem.

LIGETI. Szép multság.

KACZOR. Hallja csak Táblabíró úr, mindjárt vége lesz. Két ember czibálta egymást elébb tovább, végre az egyik tarisznájához fogott, úgy vágta azt a' másiknak fejéhez, hogy az mindjárt orra bukott; de bezzeg a' tarisznából hullott a' holmi: szalonna, kenyér, kulacs, apró pénz, a' mit a' körülálló gyülelész hamar fölkapdosott, én ehhez a' levélhez jutottam, 's mivel a' paraszt részeg is volt, jobbnak gondoltam, ha magam ballagok el vele, 's ím itt kezéhez adom Táblabíró úrnak.

LIGETI. Igen le vagyok kötelezve. (félre) No ez még sem egészen vadja az embereknek. — Sajnálom ha miattam valami bajba is keveredett uraságod.

KACZOR. Csekélység! tyúkszememet ugyan ap-róra tiporták; de majd kiheverem, ha haza jutok. (félre) Arcza derülni kezd; de leányt nem látok.

LIGETI. Uram, a' levél sietősnek látszik, engedelmével.

KACZOR. Oh kérem! Táblabíró úr itthon van. Hanem viszont engedelmével én rágyújtánék; mert még ma pipa sem volt számban.

LIGETI (félre). Már nem gátolhatom. — Tessék, tessék, mindjárt tüzet parancsolok.

KACZOR. Köszönöm, az magamtól is kitelik. Rosz pipás az, a' ki tűzszerszámot nem hordoz magával (kiüt és rágyújt).

LIGETI (félre). Hallatlan ügyetlenség! Már mit csináljak vele? — Ezen levélben uraságod igen meg van dicsérve.

KACZOR (félre). Mit hallok? — Ez már valóban váratlan szerencse.

LIGETI. Senkit sem bánt.

KACZOR. Ha engem nem bántanak.

LIGETI. Jó gazda.

KACZOR (félre). Hogy tudhatja azt? — Nem vagyok adós, de más sem adós nekem; én az egész világgal békességben élek.

LIGETI. 'S hogy uraságod igen jó, becsületes magyar ficzkó.

KACZOR (félre). Mi ez? — Mi tagadás benne, magam is azt hiszem.

LIGETI. 'S nekem hinnem illik; mert igen hitelen kútfőből tudom.

KACZOR. 'S az volna?

LIGETI (olvás). Alázatos szolgája Kaczor Dezső.

KACZOR (félre). Átkozott! ebben csalás fekszik. Tisztulnom kell. — Táblabíró úr!

LIGETI. Kérem, még a' levél egyébről is szól. (kopogás) Szabad!

KACZOR (félre). Oh hogy a' sárkány el nem repült avval az átkozott levéllel! Mit látok? Rigó! Még csak ez hibázott. Hová legyek! már csak végét várom. (Rigó nagy szelesen, hajlongások közt bejő, majd hűledezve eláll).

RIGÓ (félre). Mennydörgő dolog! szinte kettőzik a' szemem ez alatt a' veszett üveg alatt, már most azt sem tudom a' kettő közül melyik micsoda, fiú-e vagy leány?

LIGETI (félre). Hát ez micsoda pille már megint?

RIGÓ (Kaczorhoz közeledve). Ligeti Táblabíró úrhoz van szerencsém.

KACZOR. Kérem, amoda tessék. (félre) No ez is furcsa bogárrá lett.

RIGÓ (félre). Oda vagyok. Ez Kaczor'szava. (levetzi pápaszemét). 'S mint látom egész kéjelmében van. Még rá mer gyújtani. Veszedelmes találkozás; már most kivett minden készüléimből, mozdulni sem merek miatta, mert kinevet. Legjobb

lesz, ha átadom a' levelet 's máskor jövök. —
Ligeti Táblabíró úr?

LIGETI. Én vagyok.

KACZOR (félre). Mit akarhat ez avval a' pille-
öltözettel?

RIGÓ. Bocsánatot, ha tán zavarom.

LIGETI. Épen nem.

RIGÓ. Nekem egypár pillantatra különös be-
szédem volna Táblabíró úrral.

KACZOR. Én tehát távozom.

LIGETI. Kérem, tessék maradni.

KACZOR (félre). Meg nem szabadulhatok!

LIGETI (Rigóhoz). Nekem ezen úr előtt nincse-
nek titkaim.

KACZOR. Nagy tisztelet. (félre) Még csúfoló-
dik is.

RIGÓ (félre). Mit hallok? Hát már ennyire van-
nak? Titka sincs előtte. Oh én nyomorú!

LIGETI (félre). Bizonyos vagyok benne, hogy ez
is valami szélkergető.

RIGÓ (félre). Már nincs hova lennem. (Ligetihez)
Egy levelet hoztam Táblabíró úrnak. Hozzá jutá-
som igen különös, de abból csak annyit akarok
mondani, hogy veszendőben volt annál, kitől ál-
tal vettem.

KACZOR (félre). Mennykőt! úgy beszél, mintha
csak én tanítottam volna rá.

RIGÓ. Ezen véletlenség nekem alkalomúl szol-

gál azon szerencséhez, hogy érdemes házával ismeretségbe juthassak. (átadja a' levelet).

LIGETI. Igen lekötelez uraságod. Tessék helyet fogni.

RIGÓ (félre). Csak ez az irgalmatlan Kaczor ne volna nyakamon; egy, de csak egyetlenegy szó sem jut eszembe azokból, melyekre otthon el-készültem.

KACZOR (félre). Hogy a' tatárba jutott ez ahhoz a' levélhez!

LIGETI (félre). Ez különös! Bolondot járnak ezek, vagy engem akarnak avvá tenni? (olvas).

RIGÓ (Kaczorhoz haragosan). Hát téged mi a' veszedelem hozott ide, 's épen most?

KACZOR. De téged mi hozott ide? Nem látod, hogy én már régebben itt vagyok. (félre) Bár mehetnék!

LIGETI. Tehát Rigó Jónás úrhoz van szerencsém?

RIGÓ (megütközve). Mi ez? (Ligetihez) Részemről a' szerencse. — De, engedelemmel, honnan méltóztatik nevemet tudni?

LIGETI. Saját leveléből: „legalázatosabb szolgálja Rigó Jónás.“

RIGÓ (félre). Ez árulás!

LIGETI. Uraságod engem tudósít ezen levelében, mellynek minden esetre kár lett volna elveszni, hogy uraságod sok országot világot látott.

RIGÓ. Igen, én sokat láttam. (félre) Oh hogy a' szél el nem hordta azt a' levelet!

LIGETI. 'S hogy uraságod igen finom úr.

RIGÓ (félre). Ki nem állhatom.

KACZOR (súgva Rigóhoz). Kicsinség! már én ezen régen által estem.

RIGÓ. Engedelmet! nekem egy pillantatra távoznom kell.

LIGETI. Kérem, tessék leülni. Nekünk még végzeni valónk van.

RIGÓ (félre). Kínpadon ülök.

KACZOR (félre). Már én csak kaczagom az egész dolgot!

(Kopogás. GUTA bejő. Kaczor és Rigó ijedve felszöknek, félre fordulnak. Guta egyenesen Ligetinek megy).

GUTA. Ligeti Sándor urat, a' tudományok' buvárát, tudósok' barátját, és a' tudatlanok' megvetőjét, kinek híre, mint az olajfák' virágainak illatjok, minden könyvszag-ismerő orrnak czimpáját olly kellemesen illeti, üdvözli a' Muzsáknak legkisebb szolgája, törvények' doctora 's a' bölcselkedés' és szépművészetek baka..... (meglátván Kaczort 's Rigót, meghökkenve) laurusa. — (csökkent hangon) Mi a' villám!

LIGETI (félre). Már ez még is sok egy napra. Alig hiszem hogy valamellyik bolondház nem rebellált, különben ezek hogy lehetnének itt?

GUTA (bámulva, félre). Hisz' az Rigó és Kaczor,

még pedig mi vad öltözetekben. Már végem van, vége minden tudósságomnak. — Mi a' lánczos gutát kerestek ti itt?

KACZOR (félre). Haha! Guta. — No te szépen felöltöztél.

GUTA. Táguljatok legalább, nekem dolgom van itt.

RIGÓ. 'S ebben az ágról szedett kantusban?

GUTA. Nekem evvel céljaim vannak. De men-
jetek hát.

KACZOR (Gutához). Hiszen mi mennénk, szegény ember.

LIGETI. Uram, én várom beszéde' folytatását.

GUTA. Ezerszer bocsánatot. — Ezen urak bucsúzni akarnának.

LIGETI. Még dolgaink vannak.

GUTA. Igen de nekem titkos beszédem van.

LIGETI. Mind férfiak vagyunk. 'S ezen barátim...

GUTA (félre). Oh hát úgy vagyunk!

LIGETI. ...Nem olyanok, hogy a' házból híreket hordjanak ki. Nemde?

RIGÓ (félre). Átkozott ember! (fenn) Oh épen nem.

KACZOR. Oh azt nem! (félre) Csak magam szabadulhatnék becsülettel!

GUTA (félre). Már csak átadom a' levelet, aztán tágulok; mert ez a' két majom tudom hogy kinevet, ha tudóskodni akarok. (Ligetihez) Én igen

szívesen gyönyörködném a' Táblabíró Úr' tudós társaságában, de azon szerencsémet máskorra tartom. — Hanem (körülnéz, halkán) Ezen levél nem uraságodhoz szól?

LIGETI. De igen! 'S hogy jutott kezeibe önnek?

GUTA. Igen különösen, (félre) de nem szólhatok ezektől a' vad emberektől. (Ligeti olvas, az alatt Guta társaihoz megy 's titkon perel velök, mintha őket ki akarná hajtani).

LIGETI (félre). Szakasztott mása a' két előbbinek, csak aláírása más. Itt valami titok lappang. (Gutához) Guta úr tehát igen tudós úri ember.

KACZOR (félre). Mi rútúl meg vagyunk csalva.

RIGÓ (félre). El vagyunk árulva. — Hogy bámúl a' mi szövetséges társunk!

KACZOR. Most jön a' hadd el hadd.

LIGETI. Mondok, Guta úr igen tudós egy férfiú.

GUTA (félre). Ördög és halál!

LIGETI. Most tizenkettedikszor olvassa a' Bibliát. (Kaczor és Rigó majd nevetkeznek, majd boszorkodni látszanak).

GUTA. Mit hallok?

LIGETI. Tiszta papirost nem szenved maga előtt. Parizpápaít könyv nélkül tudja.

GUTA (félre). Csúffá lettem!

LIGETI. 'S huszonöt lábú rímes verseket ír.

GUTA (félre). Megpukkadok. (Rigóhoz és Kaczorhoz) Megöllek, ha kinevettek.

LIGETI. Rejtett-szavakat küldöz a' Hasznos Multságokba. Nemde?

GUTA. Igen, igen! (félre) Csak ezek ne hallanák! (fenn) De, ha szabad kérdenem, honnan méltóztatik mind ezen szép dolgokat tudni?

LIGETI. Igen hiteles embertől, Guta Pongrácz úrtól.

GUTA (félre). Ez árulás. (Ligetihez) Én nem vagyok Guta.

LIGETI. Az különös volna. A' levél így szól: „Tudós szerénységem miatt, melly szólani tilt, magam vagyok bátor leveletem általadni, tisztelő szolgálja Guta Pongrácz.“

GUTA (félre). Megfoghatatlan! (fenn) Uram, engem a' guta kerülget, távoznom kell: különben még meg is üthet.

LIGETI. Ej! maga magát csak meg nem üti az úr. Azután a' levél szerint nekünk még egy igen nagy dolgunk van. — Tessék leülni, üljenek le uraságtok is. (leülnek egymást bámulva) Mi, úgy hiszem, ezentúl is jó barátok leszünk. (bekiált) Vilma, Vilma! (mindnyájan ijedve felszöknek üléseikből).

KACZOR (félre). Oh Jupiter!

GUTA (félre). Még csak ez kellett!

RIGÓ (félre). Oda vagyunk! (Lidi jő)

LIGETI (Lidihez). Küldd ide Vilma kisasszonyt. — Hugomat fogom bemutatni az uraknak. A' dolog különben is őt illeti, ő határozzon.

KACZOR (félre). Most merevenség ne hagyj el bennünket! (Ligeti fel 's alá elmerülten jár, 's az alatt ajtó nyílik 's Katicza belép, de meglepetve némán megálapodik 's meghajtja magát).

LIGETI (mintha Vilmához szólna). Édes húgom, a' te szerencséd hármával is jár. Ezen érdemes urak, kiket itt előtted látsz, hozzám egy levelet írtak, (Katicza örömbámulással hajtogatja magát) 's hogy az legbiztosabban kézhez is jusson, magok adták által.

GUTA, RIGÓ, KACZOR (magokban). Ördög és halál!

LIGETI. Ezen leveleikben Kaczor úr (rámutat), Rigó úr, 's Guta úr, szép kezedet kérik (a' vélt Vilmához fordulva, midőn Katiczát látja, visszahökken) Ah Katicza kisasszony! (félre) Mi a' veszedelem hozza most ezt ide?

GUTA, RIGÓ, KACZOR. Oh szégyen!

KATICZA. Ah! maga hamis szomszéd úr, milyen kisértetbe hozza a' jámbor szívet. Alázatos szolgálója, kedves szomszéd úr, alázatos szolgálók. Én Vilma barátnémat keresem.

LIGETI (félre). Hogy ezt is most hozza a' sárkány! (Katiczához) Tessék leülni, Vilmát mindjárt ide hozom. (félre) Bizony még zavarba hoznak; de hol is marad az a' leány olly soká! (el)

KACZOR. Ez hallatlan árulás, erről beszelnünk kell.

RIGÓ. És boszút állanunk.

GUTA. Hallatlan boszút kell állanom.

KATICZA (magában). Gyönyörű társaság. Ah istenem! tán ezek voltak szívem' háborgatói. De milly szomorúk a' lelkeim, nem is mernek rám nézni, bátortalanok. (Guta, Rigó, Kaczor kisuhannak). Már csak meg kell őket szólítanom. (fenn) Különös szerencsémnek tartom — — Uram segíts! hát hova lettek olly hamar? hova mentek? mért mentek el? Ah, egy idő óta csak úgy enyésznek előlem a' férfiak!

LIGETI 's VILMA jönnek.

LIGETI. De csak té jőj elő, látnod kell őket. — Mi a' halál! kisasszony, hova tette vendégeimet?

KATICZA. Én hova tettem? — Ah, tehettem volna csak őket a' hova szeretném! Virágcserepbe ültettem volna, hogy ott nekem örökre, de örökre virágozzanak.

VILMA. Hiszen, édes bácsi, itt senki sincs.

LIGETI (félre). Ez még is különös. Szórén szálán oda vannak, ez meg itt ábrándoz szegényke. (Katiczához) De szomszédasszony itt volt, csak tudhatja hova lettek?

KATICZA. Lelkemre mondom, nem tudom. — Jó reggelt magának, édesem. — Hát hallja csak szomszéd úr, mikor engem azon három ifjúval itt hagyott, természetes, hogy rájok sem mertem nézni szégyenletemben.

LIGETI (félre). Azt még eddig nem vettem észre.

KATICZA. De mivel láttam, hogy ők is mód nélkül szemérmesek, utóbb csak erőt vettem magamon, hogy rájok pillantsak, 's uram ne hagyj! mit kelle látnom!

LIGETI 's VILMA. Ugyan mit?

KATICZA. 'S hát semmit, lelkeim. Már akkor nem volt mit látni, mert a' három tündér ifju eltűnt, elenyészett, oda volt.

VILMA. Ej, édes bácsim, maga engem kizavar dolgaimból, hogy kérőimnek bemutasson, 's most üres helyöket találom.

LIGETI. Szép kérők, nem merik bevárni a' menyasszonyt. De ne búsulj húgom, épen nem vesztesz, hogy nem látod őket; olly ferdére csigázott három majmot ritkán láthatni együtt.

KATICZA (félre). Minő rágalmazás!

VILMA. Már édes bácsi megbocsásson, de azt nekem illenék megítélnem. Bácsi mindig avval gyötör, hogy a' kérőket elijesztem a' háztól, 's most maga idegeníti el őket szigorúságával. Pedig ki tudja, milly szerencséműl fosztott meg ez által? Jövendőre kikérem, hogy kérőimmal legalább magam is beszélhessek.

LIGETI. Leány, leány, te aligha nem hamiskodol? De hiszen majd végére járok dolgaidnak. Azonban kérőid' leveleit általadom, mulasd magad velök. 'S most isten veletek! nekem

szórakozásra van szükségem; mert ez a' bohó társaság egészen megzavart. Még egyszer mondom, ilyen kérők ne jöjenek többé; mert klastromba viszlek. (el)

KATICZA. Édes kis szomszédném, én is ajánlom magamat.

VILMA. Hát illy hamar?

KATICZA. Ah kincsem! tudja, hogy én szívesen mulatok magánál; de — (félre) meg kell néznem merre mentek — most már nem maradhatok.

VILMA. Igen sajnálom, beszédem lett volna.

KATICZA. Beszéde? miből áll, angyalom? ah hiszen tudja, hogy örömet hallgatok. (félre) De nem maradhatok, hát ha hozzám mentek, ide csak tévedéshől jöhettek; mert különben mért futottak volna el Vilma elől? (fenn) Tüstént jöveők, angyalom, de tüstént; csak egy pillantatra haza tekintek. Ajánlom magamat.

VILMA. Elvárom önt.

KATICZA. Várjon is, mert azonnal itt termek. De, kedvesem, vigyázzon magára, ezen ifjak nem úgy mentek el, mint más ember szokott. Az ilyek el is szokták ragadni a' fehérszemélyt, ha másképp nem férhetnek hozzá. Ah gyöngyöm! ne hagyja magát elragadni; de ha aztán még is elragadják, ájuljon el, mert ez a' könyvekben is így van. Ah! ha engem ragadnának el, én kar-

jaik között ájulnék el. Pá angyalom, mindjárt vissza jövök. (el)

VILMA. Szegény Katicza! mivé lett a' könyvek' olvasása által! Egy gondolatom ötlik, melyel tán magamon is segítenék, őt is kigyógyítanám veszedelmes képzelgéseiből. Ha őt általog el tudnám ragadtatni! (Lidi jő) Hah Lidi! láttad őket?

LIDI. Soha olly iszonyú dühben, mint most. Szegény házmesterné, most is a' kapu alatt jajgat; lerohantokban agyon gázolták szerecsendiós kappanát. Én hogy úgy ne járjak, mint a' szegény megboldogúlt kappan, a' kapu megé vontam magamat, 's ugyan hallottam ám, a' mit nem kívántam volna. Boszút, háromszoros boszút esküttek a' kisasszony' fejére, nyilvánosan meg akarják szégyeníteni; mert, köztünk maradjon, a' csalást aligha észre nem vették.

VILMA. Vak, a' ki azt észre nem veszi, de hogy nyilván megbántani merjenek, nem hiszem. Csapodároknak hiszem őket, de olly alávalóknak nem. Azonban híred még is nyugtalanít, szinte jobb lett volna a' játékba nem elegyednünk.

LIDI. Igen! de ha belénk szerettek, az az a' kisasszonyba, ki tehet arról?

VILMA. Igazad van, 's nemünk ellen árulást koholtak. De én már únom ezen dévajkodásokat. Egy csapással szeretném végét vetni.

LIDI. Az igen bajos lesz. Én tudnék egy hatós módot.

VILMA. 'S az?

LIDI. Ha a' kisasszony most hamarjában férjhez menne, úgy vége szakadna minden bajainak.

VILMA. No ez már igazán hathatós mód, Lidi; épen olyan, mintha az, a' ki didereg, tűzbe ölné magát.

LIDI. Hogy a' kisasszony annyira irtózik a' házasságtól!

VILMA. Hagyjuk azt abban, Lidi. Nekem egy más gondolatom van. Katicza kisasszony ismét a' leányrablásról sohajtozott előttem.

LIDI. Abból lehetne valami.

VILMA. Bizonyosan. Én egy hamis levelet írnék szeretőmhöz.

LIDI. Ah hisz a' kisasszonynak nincsen szeretője!

VILMA. Az nem is szükséges; vedd úgy, mintha volna.

LIDI (félre). Hogy titkát semmi módon ki nem csalhatom.

VILMA. Én ezen vélt szeretőhöz azt írnám, hogy végre rá szántam magamat, bátyám' szigorúsága miatt, a' szökésre, 's időt, helyet szabnék, hol az a' kocsival várhasson.

LIDI. 'S ezt a' levelet ismét nekem kellene ezen urak' valamelyikének kezébe játszanom?

VILMA. Kétségkívül.

LIDI. Köszönöm szépen. Utóbb az egész veszedelem nyakamba szakad. 'S aztán ők már félni fognak a' levéltől.

VILMA. Az csak a' módtól függ, mellyel kezökbe játszatik. Oh! boszúból bizonyosan ügyekezni fognak titkaimhoz férni; a' levelet hihetőség elolvassák, 's tartalma szerint vagy méltatlannak tartanak további keresésekre, vagy ők jelennek meg a' kirendelt helyen.

LIDI. A' hova azután jól bebongyolva Katicza kisasszonyt fogjuk állítani.

VILMA. Az nem sok gondunkba kerül. De most lássunk a' dologhoz Lidi; mert ha ez a' kalandozás tovább tart, kénytelenek leszünk egy időre Pestet elhagyni. (el)

LIDI. Attól az isten mentsen meg. Inkább mindent elkövetek. Én ezt a' szép tarka várost, a' sok czifra boltot, csinos népet, meg Pétert, meg mindent, itt hagyjam; nem, nem, abból semmi sem lesz; inkább mind megcsalom, valamennyi férfi 's leánykérő van a' világon. (el)

GUTA' SZÁLLÁSA.

KACZOR, GUTA, RIGÓ.

KACZOR. Az még is különös. Hisz' én épen úgy jutottam a' levélhez. Egy pimasz pór bebotlott hozzám, összehadart egy sereg bohóságot, 's mi-

dőn már épen ki akartam botozni, akkor mondta hogy tarisznyája' fenekén egy levele van.

RIGÓ. Átkozom! velem épen úgy bánt.

GUTA. Velem nem különben. 'S én fajankó, még jól megajándékoztam!

KACZOR 's RIGÓ. Hisz' én is.

GUTA. Feltennék akármit, hogy meg volt fogadva.

RIGÓ. Úgy kell lenni, mi rútúl ki vagyunk játszva.

GUTA. Megcsúfolva! 'S mi több én még a' szobaleányt is megvesztegettem, csakhogy nekem szolgáljon igazán.

RIGÓ, KACZOR. Te?

GUTA. Én, én! mi csodálni való van abban?

RIGÓ. Ne beszélj, hisz' én adtam neki tán három ízben is egy egy pengőt.

GUTA. Tőlem három tallért kapott.

KACZOR. Szegénység! Tőlem három aranyát.

RIGÓ. Hahaha! 's ő egyenként rá szedett bennünket.

KACZOR. Rendkívüli költségekbe vert.

RIGÓ. Én tudós!

KACZOR. Én betyár!

RIGÓ. 'S én harisnyás majom!

GUTA. 'S ő a' kulcslikon nézgett bennünket.

KACZOR. 'S a' gyermekek utánunk hajigáltak az utcán.

RIGÓ. A' kutyák megugattak.

KACZOR. Ezt meg kell torlani.

GUTA. Országos boszút fogok rajta állani.

RIGÓ. Én irgalmatlan leszek, mint tatár.

CSÍSZÁR (jö). Engedelmet kérek, a' Tens Úr nincs itthon?

GUTA. Szamár! hát nem látsz? Mi bajod?

CSÍSZÁR. Ejnye! majd meg nem ismertem volna a' Tens urakat ebben a' liberiájokban. — Hát a' csizmákat hoztam el.

GUTA. Tedd le, aztán lódulj.

CSÍSZÁR (Kaczorhoz). A' Tens Úrnál is most voltam. Épen a' szabó kereste.

KACZOR. Ki bízta rád?

CSÍSZÁR. Hiszen csak mondom.

KACZOR. Neked azt mondanod sem szükség. Takarodj'.

CSÍSZÁR (Rigóhoz). A' Tens úrnál is most tettem be a' csizmákat. Egy német varga is volt ott, a' ki a' cipőket csinálta. 'S talán egy kis hibát is követtem el. Nem akartam hinni, hogy Tens Uram harisnyát 's cipőt is visel; csaknem összeverekedtünk.

RIGÓ. Bár megverted volna. Elmehetsz. (Rigó és Kaczor félre titkon beszélnek egymással).

CSÍSZÁR (félre). Itt furcsán megy a' dolog. (fenn) Mást nem parancsolnak a' Tens Urak?

GUTA. Mi haszontalan fecsegések ezek? Takarodj' ha mondjuk.

CSÍSZÁR. Hiszen megyek; (majd visszatér, Gutát kefélni kezdi).

GUTA (ellöki). Ezer villám!

CSÍSZÁR. Hiszen poros a' ruhája.

GUTA. Nyelvednek ura légy; mert kitekerem.

CSÍSZÁR. Igen is Tens Uram. (félre) Hogy ezek a' falusi urak olyan parancsolók! 'S egyáltalában nem válogatják a' szót. (a' csizmákat lerakja, 's a' mint lehajol, kebeléből egy levél hull ki).

GUTA. Micsoda levél az ott megint?

CSÍSZÁR. Kérem, azt nem szabad mutatnom.

GUTA. Ide vele!

CSÍSZÁR. Uram, nem lehet. Meg van tiltva, hogy valakinek mutassam.

GUTA. Ne ingerelj, látni akarom.

RIGÓ, KACZOR. Mi baj, mi baj?

CSÍSZÁR. De ha nem szabad.

GUTA. Már most csak azért is kell látnom. E' pillantatban elkergetlek, ha ide nem adod.

CSÍSZÁR. Már megengedjen a' Tens Úr, itt városban nem szokták elkergetni az embert. De ha elkerget is, én oda nem adom.

KACZOR. Hah pártütő gazember! ide a' levelet. (elragadja).

CSÍSZÁR (félre) Hálá istennek! csakhogylétek. (fenn) Ez nem szép, nem úrhoz illő csele-

kedet. Most én régi szolgálatomból kimaradok, az urak csak egy hónapra vettek föl, aztán itt maradhatok a' faképnél.

RIGÓ (Kaczorhoz). Te, ez asszonyírás!

KACZOR. Kétségkívül. Ollyan tántorgók betűi, mint az ő hűségök.

GUTA. Vizéri Lajos urnak. Ki az a' Vizéri? (Császár vállat vonít).

KACZOR. Ki írta a' levelet? (Császár vállat vonít).

RIGÓ. Kitől hozod a' levelet? (Császár vállat vonít).

GUTA. Szólj, ha jót akarsz, ne vonogasd vállaidat, mert úgy megrakom őket, hogy leroskad belé.

CSÁSZÁR. Én ha agyon ütnek sem szólok.

KACZOR (félre). Evvel a' csökönyös lóval szőr' mentében kell bánni. (pénzt ad neki) Tudod, Császár, mi nem kívánjuk károdát, el nem árulunk. Előttünk bizvást szólhatsz. Te bejáratos vagy Ligetiékhez?

CSÁSZÁR. Ott szolgáltam három esztendeig.

KACZOR. Ezt a' levelet nem a' kisasszony írta? No's?

CSÁSZÁR (gyanúsán mosolyogva) Nem tudom.

GUTA (pénzt ad) Szólj igazat.

RIGÓ (pénzt ad) Semmit el ne titkolj.

CSÁSZÁR (körülnéz) Ha meg nem hallanák. — Hát biz azt a' kisasszony írta saját szépséges kezeivel.

KACZOR. 'S kinek?

CSÍSZÁR. Hiszen az rajta van.

GUTA. Igen; de ki az a' Vízéri?

CSÍSZÁR (hamisan óvakozva). Az a' — szeretője.

GUTA, RIGÓ, KACZOR. Hah!

CSÍSZÁR (félre). Már nyelik a' legyet, pedig horgostúl.

KACZOR. Tehát szeretője van!

GUTA. De hogy is lehetne leány szerető nélkül?

RIGÓ. Kezünkben a' boszú' eszköze, ebből olly ellenjátékot készíthetünk, hogy megemlegeti.

KACZOR (félre). A' levelet okvetetlen meg kell tartanunk.

CSÍSZÁR. Már most kérem a' Tens. urakat, adják ide a' levelet; mert igen sietős.

GUTA. Abból semmi sincs. A' levél nálunk marad.

CSÍSZÁR (ijedve). Hisz' én akkor tönkre vagyok téve, megbukott nyomorék ember vagyok. A' Tens urak nem tudják, hogy én attól a' háztól egész jövőendő boldogságomat várom.

KACZOR. Ne szaporíts szót. A' mit ott ígértek, mi is megadjuk. A' levél itt marad, te pedig takarodj' isten' hírével dolgoz után, 's hallgass mint a' ponty, különben jaj életednek.

CSÍSZÁR. Igen, de —

GUTA, RIGÓ. Ki vele! ki vele!

CSÍSZÁR. Az istenért! hát el ne áruljanak.

KACZOR. Szót se többet.

GUTA, RIGÓ (kitolják). Takarodj' és hallgass.

KACZOR. Most tehát lássuk ezen épületes oklevelet. (olvas) „Édes Sándorom! “

GUTA. A' kezdet nem rosz.

RIGÓ. Igen bizodalmas. De csak halljuk tovább.

KACZOR (olvas), „Ha látnád, milly rettegéssel és pironsággal írom e' soraimat, bizonyosan szánál, 's más utat keresnél szabadításomra. Igen; Sándor, el vagyok tökéelve, ha holnap reggel 6 óra előtt a' barátok' piacznán léssz kocsiddal, 's ha gyötrődésem addig meg nem betegít, elme- gyek veled, hogy féltő unszolásaidnak engedjek, hajthatatlan bátyám' vas igája alól — “

GUTA, RIGÓ. Ah hát így vagyunk!

KACZOR. „Vas igája alól kimenekedjem. Is- ten látja, milly erős küzdésembe került ez áldo- zat; de bízom karakteredben, hogy hibás lépé- semmel, mellyre magad késztl, visszaélni nem fogsz, 's hogy nem csak fogadásból, hanem iga- zán szeretője maradsz örökké hű Vilmádnak.“ — U. I. „Hogy pironságomat, melly a' világnak elá- rulna, eltakarjam, sűrű piros fátyollal fogok megjelenni, 's ne ítélj meg, ha szavamat nem hallod, míg túl nem leszünk minden veszedel- men. A' jelszó: ah és oh! “

Ez tehát az a' ritka madár, mellyért mi olly dühösen futostunk!

RIGÓ. Mi ugyan emberül megjártuk volna.

GUTA. Átkozott kakuk - házasság kerekedett volna belőle.

KACZOR. Mind e' mellett is a' leány büntetésre méltó, nem ugyan azért hogy bennünket nem szeret, mert az szabadságában áll; hanem...

GUTA. Azért, mert mást szeret.

RIGÓ. Igen! ott van a' bökkenő!

KACZOR. Különösebben pedig azért is büntetésre méltó, mert mind ezeket szelídebben is tudtunkra adhatá.

GUTA. Igaz.

RIGÓ. Úgy van!

KACZOR. Azért is tehát halljátok tervemet. Az idő' rövidsége nem engedvén, hogy a' szerencsedombra kimenjünk; de azért is, mert az már ránk nézve inkább bal mint jó szerencse' dombja, itt fogjuk dolgainkat röviden elintézni. 'S legelőször olvassátok a' szerződést (általadja Gutának).

GUTA. Oh barátom! itt nem igen sok olvasni való van.

KACZOR. Olvasd a' mi van.

RIGÓ. Halljuk.

GUTA (olvas). „A' három menyekző helyett, úgy hozván magával a' sors, egy fog tartatni, 's a' kinek a' szerencse kedvezend —

KACZOR. Elég, elég! ezt ki kell törölni.

GUTA. Igen, de akkor egy szó sem marad az egész szerződésből.

RIGÓ. Ki kell törölni, gyalázatunkra az meg nem maradhat ott.

GUTA (töröl). Itt van; nem tiszta papiros ugyan, de bizonyosan nem hazud. Ollyan mint a' pénz-váltónak megürült asztala, mellyen a' viláigazgató ércznek csak szennye maradott fenn.

KACZOR. Nem úgy, barátom! A' kitörölt helyébe újat fogunk írni; vagy nem akartok-e a' bántalmakért boszút állani?

RIGÓ. Sőt igen!

GUTA. Azt akarunk, épen az kell nekünk.

KACZOR. Ha tehát boszú kell, fogjunk arra is kezét, 's emlékezetül maradjon fenn szerződés-levelünkben, hogy illy fiúkkal, mint mi, akár-melly gögös szép is torlatlan nem játszhatik.

GUTA. Félek, hogy majd ezt is ki kell törölnünk. Azonban ha kívánjátok.

RIGÓ. Igen! ha már eddig mentünk, jegyezd fel, hogy tervünk a' választottunk' kaczerkodása miatt dugába dőlven, azon, több rendbeli ámitásáért illő boszút állani magunkat kötelezzük.

GUTA. De hogy' intézzük el a' dolgot?

KACZOR. Az már csaknem el van intézve. A' kirendelt helyen kész kocsival meg fogunk annak idejében jelenni; mert az a' Sándor úr, a' kinek játékát minden esetre meg kell zavarnunk, leve-

let nem vevén, az egész dologról mit sem fog tudni 's úgy meg nem jelenhetik. Mi tehát ott leszünk, 's egyikünk, ki arczát szorgalmasan eltakarni fogja, az asszonykát zárt kocsiba veszi.

GUTA. Az én leszek.

RIGÓ. Kérem! te tüzes vagy, elárulod magad.

GUTA. Kövesd meg magadat. Ha én egyszer valamire ajánltam magamat, azt becsülettel el tudom végezni.

RIGÓ. Nem, én azt nem engedem.

KACZOR. Csillapodjatok. Úgy hiszem a' leányról mindnyájan lemondunk, 's így igen mindegy, akármellyik ül hozzá a' zárt kocsiba, csak tartsa meg, mint a' levél is kívánja, a' hallgatást; de ha ez nem tetszik, sorsozhatunk reá.

RIGÓ. Igen!

GUTA. Sorsozni fogunk.

KACZOR. A' más kettő ugyan akkor egy más kocsira ül, 's mindnyájan a' dombnak tartunk, hol legelőször találkozánk. A' többi önként következik. Ha szabadra érünk, minden illendőséggel ki fogjuk fejteni fátyolából, szemére vetjük csíneit. Hozzá vetjük végre hamis szánakozással, hogy kedves Sándorával most az egyszer össze nem jöhetett 's hogy abból ezentúl is alig lehet valami; mert, köztünk maradjon, bátyjának, indulásunkkor Péter által egy levelet kell kezébe juttatnunk, melly az egész szökési tervet felfödözze.

GUTA. Remekül, igen jól. Előre örvendek azon édes keserű szavaknak, melyeket tőlem kell lenyelnie.

RIGÓ. Még egyet. Nem jobb volna-e ha Péter vezetné a' leányt a' zárt kocsiba? Úgy kevesebbé fog ránk ismerhetni.

KACZOR. Ez minden esetre elfogadható. Rajta barátim! ha merényeink fonákul estek is ki, de legalább az a' vigasztalásunk lesz, hogy az utolsót mi nevetjük el. (el)

Ö T Ö D I K F E L V O N Á S.

L I G E T I' H Á Z A.

VILMA egyedül ül 's rajzolaton látszik dolgozni.
később **HANGAI.**

HANGAI. Az én szép húgom ilyen egyedül?

VILMA (felugrik). Ah! Hangai bácsi! nemde?

HANGAI. Sok szerencse,

Hogy még is végkép nem felejte el.

Igen! én vagyok, kit múltkor itt hagyott.

VILMA. Ne szemrehányást, azt nem szeretem.

Oh lássa, én olly szeles leány vagyok,

Szeles, de semmi más és jó szívű.

És tudja, bácsi! maga tetszik nekem.

HANGAI. Oh én hasonlót mondhatok magáról.

VILMA. Üres beszéd! 'S én azt nem is hiszem;

Mert mondva van csak, megmutatva nincs.

HANGAI. Egy bátyai csókkal megmutathatom.

VILMA. Szabad, ha kell; de az nem ér sokat,

És nincs is arra szükség: hagyjuk azt

Akkorra majd, ha únalom kerülget.

Most hallja inkább, mért tetszik nekem.

HANGAI. Valóban, azt kívánnám érteni.

VILMA. No hallja hát! — de már nem is tudom,

Valóban elfeledtem.

HANGAI.

Szép dolog!

Nem tudja, mért tetszem meg, és talán már

Csekélységem meg is szűnt tetszeni?

Ej! ej! hugom te álnokocska vagy.

VILMA. Az istenért! ne értsen balra mindent,

Megmondom inkább, mért tetszik nekem.

Többek között azért is; mert okosb

A' többi férfiaknál; gyűlöli

A' nőnemet, 's ez már nagy ritkaság,

'S a' ritkaságok kedvelője én

Ezért becsülni kénytelen vagyok.

És higgye meg, nem is nagyon sokat

Érünk mi asszonyfélék. Lássá, engem

Neveltek is, két híres bécsiné

Kifáradt rajtam; jó bátyám naponként

Oktat, pirongat, mint illik; magam,

A' mint csak asszonykéztől telhetik,

Iparkodom kitépni a' gyomot
Természetemből, 's mit nyerek? mi lett
Belőlem ennyi fáradás után?
Asszonyka szinte, mint a' többiek;
Mert asszonyok közt nem nagy a' különbség:
Egyik hiúbb a' másiknál: hamis,
Szeszélyes, csalfa és könnyelmű nép.
Valóban! én a' nagy természetet
Vádolni tudnám 's mérges keserűn,
Hogy minket illy gyarlónak alkotott.

HANGAI. De már ez több a' soknál; Vilma húgom
Olly tűzzel ostromolja szép nemét,
'S olly rábeszélő szépek ajkai,
Hogy szinte hinnem kell, a' mit beszélt.
De még is egyben az én csinos hugom
Különböző a' többi asszonyoktól:
Őszinte, nyílt beszédű, nyílt szívű,
'S ezért, bocsásson meg, ha vádait
Legalább magáról el nem hihetem.

VILMA. Oh higgye, kérem, higgye kedvemért,
'S köztünk maradjon, én a' férfiakról
Sem tartok annyit, mint tán kellene.
Már férfi 's férfi között ugyan
Több a' különbség, mint nő 's nő között;
Mert pályatérök sokkal tágasabb,
'S félistenekké válnak jobbjaik;
De mennyi van mellettök közlegény!
'S mi gyengeség! még ők szeretnek is,

'S bálványok asszony, gyáva gyenge asszony!
De hagyjuk ezt; én még szabad vagyok,
És bácsi szinte asszonygyűlölő.
Valóban, bácsikám, én olly sokat,
Olly sok jelest hallottam már magáról,
Hogy várva vártam, 's úgy hiszem, mi ketten
Sok szép napot fogunk majd tölteni,
Sok édes órát.

HANGAI.

Azt én is hiszem;

Mert illy valólag édes társaságban,
Hol a' vidáman elmés Vilma szól,
'S szépsége rám sugárol mint a' nap,
Nem is lehet más, mint hogy édesen
Múlják az óra. 'S még is, szép hugom,
Nem állhatom meg, hogy melly vádakát
Rólam 's a' nőnem ellen felhozott,
Megczáfolatlan hagyjam —

VILMA.

Istenért!

Csak azt ne most, ne semmi czáfolást.
Az ellenmondást én nem tűrhetem,
Bár mint afféle asszony, én magam
Ellenmondásra mindig kész vagyok.
És, bácsikám, ha kérnem még szabad,
Ne is dicsérjen engem; lássa, az
Olly únodalmas, olly minden napi,
Ha szép leánykát férfiak dicsérnek,
Hogy szinte szédülök, ha rám jön a' sor.
'S aztán beszélő sokkal jobb vagyok,

Mint hallgatója más beszédinek.

De, bácsikám, mivel már itt vagyunk,

'S nincs semmi dolgunk, légyen olly szives,

Üljön meg itt nekem; de csendesen!

'S nézzen felém, amúgy szerelmesen.

HANGAI (félre). Mi furcsa olvadék ez a' leány

Jóból 's gonoszból? szól és szólni nem hagy,

Parancsol és ő semmiben nem enged;

Kényes, makacs, bár szíve jó lehet.

Kár ennyi kellemért! (leül) Ím itt ülök,

Te csintalan kis jószág; mert ezentúl

Már tézni foglak, mint rokonhoz illik.

VILMA (asztalhoz ül). Oh kérem, hijon úgy, azt szeretem.

HANGAI. Nos? mit kívánsz hát? csendesen vagyok.

Rosz képemet tán csak le nem veszed?

VILMA. Sőt épen azt teszem; de bácsikám,

Szerelmesebben nézzen egy kicsint.

HANGAI. Bohó leány! hogy nézzen az szerelmesen,

Ki nem szerelmes?

VILMA. Nézzen hát szemembe.

HANGAI. Vagy úgy? valóban az nem tréfaság;

Már úgy szerelmesebben nézhetek.

Te dévaj csalfa lány! No's jól lesz így?

(közelebb vonúl 's Vilma' szemébe néz).

VILMA (rajzol). Felséges! oh igen jól, így csak így!

Nem szánnám megcsókolni bácsikát.

HANGAI. És én akár meg is csókoljalak.

VILMA. Oh kérem, csak maradjon ülve még.

HANGAI. De lásd, hisz' egy csók nem mind a' világ.

'S ha már beszélünk csókról, adni is kell.

'S aztán ha megcsókolnál szép hugom,

Mindjárt szerelmesb arcot is mutatnék.

VILMA. Ha azt bizonynyal tudnám? Annyi mint az!

De aztán veszteg üljön 's vissza nem szabad

Csókolni, tudja?

HANGAI. Nem, nem; csak jere.

VILMA (hirtelen megcsókolja). Nem! föl ne keljen;

mert én elfutok.

HANGAI (fölkelve). De már hugocskám ilyen csók
után

Ülőhelyemben nem maradhatok.

Ez a' te csókod olyan égető,

Hogy okvetetlen el kell oltanom.

(Vilmát kerülgetve)

Nem, nem, hugom, már itt nem engedek.

VILMA (távozva). Nem, bácsi, az nem illik férfihoz,

Illy szószegőnek lenni! üljön ott,

Vagy én ez ajtón tüstént megszököm.

HANGAI. Gonosz, makacs leány! Ő csókolódik

'S csókolni nem hágy. — Jőj, nem bántalak
hát;

De azt ígérd meg, hogy mit elmulaszték,

Azt másszor megnyerem.

VILMA. Ha szót fogad,

'S ha dolgainknak vége lesz.

HANGAI.

Kezet rá!

VILMA. Itt a' kezem. De üljön csendesen.

HANGAI (leül). Ha nem soká tart; mert már ünni kezdem.

VILMA. Az volna még szép! Hát azt olly csekély
Dolognak tartja, hogy leányi kéz
Rajzolja képét? hallja bácsikám,
Nem köz szerencse ám az férfinak.

HANGAI. Már az valóság, a' szerencse nagy,
Elösmerem 's ím csendesen vagyok.

VILMA. Nem sok hibázik, mindjárt oldva lesz,
És tudja bácsi, mit jelent ez a' kép?
Vagy úgy! ne szóljon, elmondom magam.

(szünet után)

Napokban, a' mint künn sétálni voltam,
Egy pár szerelmes szívre bukkanék,
Kik lomb alatt, egy kis halom körül,
Beszélgetének bizodalmasan.
Beszédök' tárgya vonzó lehetett,
Mert észre sem vevének, annyira
El volt merülve mindenik.

HANGAI (magában).

Mi ez?

Tán csak kileste titkos útam? (Vilmához)
Nem gondolom, hogy ezt rajzolja most?

VILMA (folyvást rajzolatával foglalkozva). Sőt épen ezt.

Mi érdekes tekintet

Ifjút 's leányt meglepni árny alatt,

Midőn szívöknek álmait regélik,

'S csak ketten, kedvesen,

HANGAI (nyughatatlanul).

'S hogy tartozom

Én e' meséhez?

VILMA.

Csendesen! minek

E' lázadás? a' párhoz férfi kell,

'S én bácsikámat rajzolám ide.

HANGAI. Mi joggal engem? Mért nem azt magát,

Kit a' szerelmi csíneken kapott?

VILMA. Nem láthatám jól, messze's árnyban állt.

HANGAI. Ah értem, értem! én tehát csak úgy

Pótlék gyanánt, csak szükségből vagyok

Szerelmes, és az is rajzolva csak!

És erre kellett a' szerelmes arc?

No ez derék, már ez nagyon mulat.

VILMA. Oh engem is. Nevessünk bácsikám!

De nézze immár, kész vagyok vele.

(átadja a' képet)

Hogy tetszik a' kép?

HANGAI (félre).

Átkozott eset!

Hisz ez szakasztott én vagyok 's velem

A' fátyolos hölgy. Honnan tudja ezt?

De nem, talán még nem tud semmit is.

VILMA. No's bácsikám? egészen elmerült.

Hogy tetszik a' kép?

HANGAI.

Oh igen nagyon! (félre)

Megfoghatatlan!

VILMA.

Nemde jól talált kép?

HANGAI. Tökéletes. (félre) Nem szánnám összetépni:

Idő előtt feltárja titkomat.

VILMA. Ej, Hangai bácsi, hát nem is dicsér?

HANGAI. Hiszen dicsérem. (magában) Mennydörgő
dolog! (Vilmához)

A' kép igen jó.

VILMA. És a' gondolat?

HANGAI. A' gondolat? — mit szólnak? — gondo-
latnak

Nem volna rossz; de mért a' fátyol itt,
Miért födözve a' tán kedves arc?

VILMA. Kíváncsiság nem illik férfihöz.

És lássa bácsi, én úgy rajzolám,
A' mint találtam.

HANGAI. Mi? vagy úgy! (magában) Világos,
Nyilván való, hogy engem láta meg. (Vilmá-
hoz) Még is, ki itt e' fátyol fedte hölgy?

VILMA. Arról feleljen a' fátyol maga.

HANGAI. Igen! de im a' fátyol nem felel.

VILMA. Úgy én sem.

HANGAI. És ez, ez tán ismerősebb?

Ki ő?

VILMA. Ez ifjú? Megmondjam ki ez?

HANGAI (félre). Már benn' vagyok, már csak fe-
jemre vall!

VILMA (folytatva). Ez, drága kedves bácsikám, maga,
'S a' fátyolos hölgy leghivebb barátném.

HANGAI (magában boszúsan). Mondom! de mindent,
mindent megtudott!

VILMA (feddőleg). Szép tettetés! a' leghivebb barátné

'S egy nem szerelmes bátya múlatoznak,

Mig én busongva járom a' mezőt.

HANGAI. És Vilma tréfál illy komoly dolognál?

VILMA. Nem tréfa hát? és bácsikám valóban

Szerelmes volna?

HANGAI.

Oh igen! szerelmes,

A' legvalódibb értelemben az!

De Vilma, kedves édes jó hugom,

Ő nemde a' leglelkesebb teremtés,

'S méltó, hogy férfi bálványozza őt?

VILMA. Mit hallok, milly példátlan árulás!

Mind illyen hát az asszonygyűlölő?

(neheztelést színelve)

És bácsikám, ha majd megint egy új

Rokont talál 's illy ifjút, szabadot,

Mint íme szegről végről jó magam,

Úgy tartom, illő lesz, kérdezze meg,

Nem hajlandó-e szívet váltani?

Hogy már ha végképen szeretni kell,

Ne menjünk messze, 's hogy költőileg

Szólván, míg távol ábrándoz szemünk,

Vigyáztalan lábbal ne dőljük el

A' tán előttünk nyílt virágokat.

HANGAI. Ah! Vilma olyan könnyelműn cseveg,

'S nem tudja, hogy szavának töre van.

VILMA. Hogy? nem valók tán, a' miket beszélek?

Nem vált-e volna csinos pár belőlünk?

Én már előre éltem a' dicsőség'
 Azon hitében, hogy nekem jutand
 A' szép szerencse, megtéríteni
 Egy asszonygyűlölőt — és bácsikám
 Az egész játékot semmivé teszi.

HANGAI. Igen! de Vilma — átkozott zavar!

VILMA. Menjen! haragszom. Hát én nem vagyok
 Elég takaros, hogy nő váljék belőlem?
 Nézzen meg bizvást! hol talál magának
 Épebb menyasszonyt, sőt tán szebbet is?

HANGAI. Nem, Vilma, már ezt nem hallgathatom.

Tudjon meg mindent: a' szerelmet én
 Nem ismerém, nem vágytam érzeni,
 Mig e' ledér, e' csábító szemek
 Meg nem nyitották elzárt lelkemet.
 Igen, te dévaj, kedves, furcsa lány,
 Te vagy, ki békerontó képedet
 Legelső szötte álmaim közé.
 De sziklamelltől irgalmat ki vár?
 Mit várjak a' szép Vilmától, kinek
 Minden van adva, tán fölösleg is,
 Csak, a' mi fő, a' szív' kegyelme nincs.

VILMA. Szép dolgokat kell hallanom. 'S kitől

Vevé e' hírt, ha kérdenem szabad?

HANGAI. A' leghivebb barátné' ajkiról.

VILMA (hirtelen). Az árulás volt.

HANGAI.

Vilma!

VILMA.

Árulás,

Mondom ; de semmi , ő derék leány.

HANGAI. Ha engem megcsalt , akkor ő is egy

A' leghitetlenb asszonyok közül.

VILMA. Nem úgy , nem úgy ! ez ismét túl csapongás.

Hogy Hangait megcsalták , az való.

De annyit meg kell vallanom , hogy attól ,

Ki engem választ , és bizik hideg

Nyugalmamat részvétre váltani ,

Sokat kívánok , tudniillik azt ,

Hogy más leányszív' birtokát ne kérje ,

Főkép pedig , hogy minden fátyolos

Barátkozással felhagyjon. 'S azért is ,

Hogy frigyesekek maradjunk , bácsikám ,

Kerülni kell a' fátyolt , és jelül ,

Hogy még szabad , hogy semmi ösmeretség

Nem tartja kötve , jöjön holnap el :

Együtt töltendjük majus' reggelét.

'S aztán siessen , én korán kelek.

HANGAI (félre). Ez kell még csak ! már most mit
tegyek ? (Vilmához)

Az nem lehet.

VILMA. Hogyan ? Talán megint

Egy új találkozás ? Az nem szabad ,

Vagy a' szövetség köztünk bontva van.

HANGAI. Oh Vilma ! 's ő is megcsalt volna engem ?

Ő csalfa volna ? és az or-kigyó ,

Rágalmazás , lakná-e kebelét ?

VILMA. Ne , szót se róla többé ; én vagy ő !

Ámbár barátném, nem kimélhetem:

Szerelmi ügyben nincs barátira gond.

HANGAI. Csak holnapot, csak azt engedje el.

VILMA. Pillantatot sem; én határozott

Választ kívánok; vagy jön, vagy mi többé

Nem látjuk egymást, érti? nem soha!

Tán kétli ezt? im én hát esküszöm.

HANGAI. De, Vilma, mit beszél, az istenért?

VILMA. No's jó, vagy nem jó? (szívesen) jöjjön Hangai,

De jöjjön el bizonynyal. És ha nem jó,

Ha nem jöhetne, kérem, hagyjon el

Végképen 's többé meg ne látogasson:

Látása engem csak busítana. —

De bácsi eljön, és én víg leszek.

Viszonlátásra! jókor jöjjön el. (elsiet)

HANGAI (utána). Csak egy szót Vilma, Vilma! —
elsuhant.

Ledér, hamis; de kedves egy leány,

'S ah szép! minőt még nem látott szemem,

És még is holnap el nem jöhetek:

Föl kell derítnem a' fátyol' homályát,

Szemébe néznem a' vonzó titoknak.

'S ha ő is, a' kinek szívében én

Olly szép erények' országát találtam,

'S kinek nemes, szelíd, dús szelleme

Megnyílt előttem mint egy túlvilág,

Az üdvözülők' boldogságival;

Ha az olly dicsőnek látszó némben is
Csak látszanék úgy, és nem volna az,
Mit érhet akkor Vilma is nekem?
Mit a' világnak minden asszonya?
Játékra méltók, tiszteletre nem. (el)

LIGETI' HÁZA.

KATICZA (csendesesen kémlelődve jő).

Bucsúzni jöttem; búcsuzatlanúl
El nem mehetnék. 'S még is menni kell,
Mert ah! alusznak, a' kik olly szelíden
Fogadtak el hű szomszédnéjokat.
Alusznak? ah ébren csak az lehet,
Kit messze út vár, mint most engemet.

(egyik oldalajtó felé fordulva)

Jó Vilma, éljen boldogúl barátném,
Ki mindig olly békével hallgatott!
Kinél a' váras' minden titkait,
És minden hírt olly biztosan leraktam.
'S hamis komorna, a' ki annyiszor
Tréfáival megcsalt, 's te kis madár,
Te kis boszontó, a' ki énekeddel
Beszédimet gyakorta megszegéd;

(a' másik oldalajtóhoz fordulva)

És nyájas szomszéd, a' ki érdekes
Közléseimnél olly jól szűnydikált,
Mindnyájan, ah mindnyájan éljenek,
'S megemlegessék a' hű Katiczát! —

De ah mi vég vár engem? melly világ'
 Részébe hí él sorsa kedvesemnek?
 'S ki ő, kit én, bár tudtomon kívül,
 Olly lázadásig hő érzésre bírtam?
 Ifjú-e? szép-e? jó-e? 's olly-e, hogy
 Ártatlanságom benne bízhatik?

(óraütés hallik, mellyre megrezzen)

Az óra üt, hah! menni kell: futok! (elsiet)

V I L M A (kijő).

Szegény Katicza! milly örömmel rohan a' leg-
 szomorúbb csalódás' elébe; de tán tanulni fog
 belőle, noha éveiben már a' tanulás is keserű
 gyümölcsöket terem. De nem játszom-e én is
 veszedelmes játékot? Szerencse, hogy a' fonál'
 vége kezemben 's nem máséban van. — 'S valljon
 eljön-e ő? de nem okoskodom; jót roszt csak
 idő hozhat, 's elhozza azt, ha nem sürgetjük is.
 (beszól) Lidi, jőj, ha készen vagy. (el)

L I D I (belől!).

Tüstént megyek. (kijő) Akármilyen legyek, ha kis-
 asszonyom jóban töri fejét. Az a' bizonyos Hangai
 nagyon sok bajt okoz neki. De ha ő, mitől is-
 ten soha meg ne mentse, férjhez talál menni,
 én egy pillantatig sem maradok hajadon. Péter
 szép legény: vagy ha nem szép is, derék; és ha
 nem fölötte derék is, de jó; ha pedig nem mód
 nélkül jó is, legalább férfi, 's én hamis leányból

még hamisabb asszony leszek 's meggyötröm azt a' Pétert, de úgy, hogy ha én talállok előbb meghalni, soha életében több feleséget nem vesz. Meg kell gyötrenem, miért csábított el; de értődik, hogy azt csupa szerelemből teszem.

C S Í S Z Á R (jő szaporán).

Lidi lelkem, itt vagyok. A' leveleket át adtam, az úrfiakat megcsaltam, a' kocsik elindultak, Katicza úton van, 's ha mind ezért uraim megdöngetnek, legelőbb is a' te nyakadat tekerem ki; most pedig megcsókollak. (hirtelen megcsókolja, Lidi perelui akar, Péter befogja száját 's kifelé tolja) Siess, te lúd, te kácsa, Vilma kisasszony vára-kozik reád. (elszalad)

LIDI. Nézze el az ember! ha most rá érnék, szivemből boszankodhatnám. — No hiszen várj! (el)

L I G E T I (jő).

Szép majusi reggel! ritkaság a' mostani években, holott sem hideg, sem meleg nem tartja meg sorát, mintha még az idő is kifordult volna sar-kaiból. (körül hallgatózik) Cselédeim még alusznak; fel kell őket zavarnom. Szokás tartja az első ma-jus' reggelét megünnepelni, 's ebből nem szabad kimaradniok. (Szolga levelet hoz 's távozik) Levél ily-lyen korán! Annyira kitanultam a' babonákból 's minden jósolásból, hogy azt sem tudom mit je-lent, ha az ember korán reggel levelet kap. De

lássuk a' levelet, az legbizonyosabban kimondja, a' mit jelenteni akar. (olvas) „Uram! nem érdemli ugyan tőlünk, hogy kíméletlen bánásmódja általunk jótéttel viszonzottassék; de megteszszük azt magunkért inkább és a' becsületért, mellynek hívei vagyunk.“ — Mi lesz ebből? — „Jelentjük tehát, hogy az olly makacsnak 's ártatlannak vélt Vilma kisasszony ma reggel hat órakor szeretőjével a' váras' ligete felé megszökött.“ — Megszökött? Hol az a' rágalmazó, ki ezt meri mondani? (olvas) „jó akarói Kaczor, Guta, Rigó.“ Ah! Vilma' szerencsétlen kéro'i boszút akarnak állani egy megbántó levéllel. De semmi! ez ügyetlen és alacson boszú, az illyen fegyverek nem bántanak. Vilma hihetőleg még jó ízűn szendereg 's tán épen idomtalan kéro'it neveti álmában. Lássuk, mi a' vége. (olvas) „Mi most egyszer megmentjük hugát a' bal lépéstől“ — köszönöm szépen! — „annak akarásától csak a' jobb nevelés menthette volna meg, mellyet neki uraságod, úgy látszik, adni elmulatott.“ Ez engem illet. Semmi! róka gazdának is éretlen volt a' szülő, mert nem érte el. Hejh Vilma, Lidi, keljetek fel! De itt utóirat is van (olvas) „Hogy szegény Vilma kisasszony ne legyen kénytelen reggeli kalandjából gyalog és egyedül haza sétálni, jó lesz, ha uraságod őt a' várasligeti tó körül fölkeresi.“ (Összehajtja a' levelet) Ej! ez már még is

lator dolog volna. Vilma, Lidi, jertek csak elő! (benyit az egyik oldalszobába). Mi ez? a' szoba üres. Hova mehettek egyedül 's illy korán? Ha azoknak a' ficzkóknak még is igazok volna. (csenget). Átkozott gondolat! de lassan, a' cselédnek illyes mit nem szabad gyanítani. (INAS jő) Hol a' kisasszony?

INAS. Sétálni van Lidivel.

LIGETI. Mellyik kocsis vitte?

INAS. Gyalog mentek.

LIGETI. Gyalog? kocsisom tüstént fogjon. — (inas el). Ha még is igazok volna! Nem bántam-e én atyailag vele? tiltottam-e a' társalkodást, hogy azt titokban legyen kénytelen keresni? De az lehetetlen! Olly okos, olly szelíd leány, mint Vilma 's elszökni, az nem lehet, az gúny volna ész, erény 's természet ellen.

INAS (jő). A' kocsis előjárt. (el)

LIGETI. Megyek. — Utána kell mennem; mert akármi, de van a' dologban. Átkozott ficzkók, hogy ezek miatt nekem nyugtom nem lehet. (el)

V Á R A S L I G E T I T É R.

KACZOR, GUTA, RIGÓ, és KATICZA fátyolosan.

KACZOR. Szépséges kisasszony!

GUTA. Drágalátos gyöngy!

RIGÓ. Imádandó hölgy!

(Katicza minden megszólításra mélyen meghajtja magát).

KACZOR. Minthogy magát irántunk olly rendkívül keményszívűnek mutatta.

GUTA. Sőt bennünket a' legkimagyarázhatlanabb kegyetlenséggel üldözött.

RIGÓ. Holott mások iránt annál szelidebb 's illendőségen túl is engedékeny volt.

(Katicza mozdulataival folyvást bámulásának jeleit adja).

KACZOR. 'S minthogy minden tettetés csak bizonyos határig mehet —

GUTA. 'S az aranyborjú' istensége végre kétségbe hozatik —

RIGÓ. 'S az imádott drága bálványnak cserép lábai összetöretnek.

KATICZA (magában). Isten áldja meg jó kedvöket! milly szépen tréfálnak a' lelkeim!

KACZOR. Azért is mindenek előtt veszem magamnak a' szabadságot, hogy ezen megátalkodott szépségnek szemébe tekintsek. (a' gyengén vonakodó Katiczának fátyola alá tekint). Irgalom! mit láttam. No mi ismét megjártuk. Legjobb lesz szép csendesen elillanni. (elvonul)

GUTA (közelítve). Engedelemmel, irigy fátyol, ezen ritkaságot nekem is meg kell pillantanom. (a' fátyol alá pillant 's félre fordul) Oh Ábrahám! hisz ez a' te Sárád! (Rigóhoz) Rigó barátom, tied legyen a' dicsőség, hogy ezen ritka érzéketlenségű kellemeiket a' világnak megmutasd. (félre). Én pe-

dig iszonyodom 's futok! (el. Rigó Katicza felé közelít 's az felveti fátyolát).

KATICZA. Itt vagyok lelkeim.

RIGÓ (vissza ijed). Huh! mi rengeteg óság! Uram ne hagyj. (el)

KATICZA. De hát hova futnak, hova rohannak? Maradjanak! Hah! én meg vagyok csalva, elárulva, megcsúfolva! Segítség! tolvaj, rabló, gyilkos, tűz van! Segítség! Ah én elájulok (ájuldoz). De nem! most nem ájulok el! utánok megyek 's kiásom hitetlen szemeiket. Hah! hogy az egész férfinemnek csak egy szeme volna, hogy azt egyszerre elolthatnám, mint a' mécset, hogy soha többé az asszonyok' éveit szemmel ne láthatnák, hogy vakon lennének szeretni kénytelenek, vakon! vakon! vakon! Nem, el nem ájulok, most nem! Segítség! meg kell fogni, fogd meg! tolvaj! rabló! gyilkos! tűz van! Segítség!

(a' kiáltásra nép jő ásóval, kapával).

EGY A' NÉP KÖZŰL. Mi baj, néném asszony? Hol a' gyilkos?

KATICZA. Még néném asszony! oda vagyok! De jól van fiaim, én anyátok akarok lenni. Engem megcsaltak, megloptak, kiraboltak minden földi boldogságomból. Jöjtek utánam, fogjátok meg, vagdaljátok össze! Ah szívem! — utánam, fiaim! (el a' néppel).

VÁRASLIGETI HALOM.

HANGAI (egyedül).

Háromszor a' szép Vilma' ajtajához
 Hódolni vittek pártos lábaim,
 Háromszor visszarántott szellemem,
 Mellyet lekötve ismeretlen arcz
 'S a' rejteményes fátyol' titka tart.
 Most itt vagyok szerelmet vallani,
 De úgy hogy vissza vonjam azt, mihelyt
 Viszonti vallást ad a' felfedett szép;
 Szívét, szerelmét esdeklem ki tőle,
 Hogy vissza vessem azt olly pénz gyanánt,
 Mellynek hamis pengésű érczeit
 Világcsalásra ál kéz verte volt.
 Nem mondhatom, mint fáj megtennem ezt,
 És még is kell! csak így tanulhatom ki
 Minden redőit tündér szellemének,
 Melly kétes fényben áll elmém előtt.
 Mért kelle Vilmát meggyaláznia,
 Mért bélyegezni szívtelen negéddel
 'S rút megvetéssel a' világ iránt,
 Holott Vilmában érző szív dobog.
 De ím közelget.

VILMA (félre).

Itt van 's jó korán.

Alig tudom mit kelljen érzenem:
 A' fátyolatlan Vilma e' ragadmányt
 A' fátyolosnak megbocsássa-e?

Aggódni kezdek vég játékomon;
De végzenem kell, mert már kezdve van.

HANGAI. Ismét fedezve arcza, mint szive,
Mellyet csalódva már ismerni véltem;
Azon leszek most, hogy belé tekintsek.

VILMA (Hangaihoz). Kivánta ön, hogy még egyszer
beszéljünk.

Eljöttem és ohajtom érteni,
Mi az, minek meghallására engem
Méltónak ítelt?

HANGAI (félre). Milly szerény beszéd!
De hajh! alatta ármány rejtezik. (Vilmához)
Hálám, kisaszszony, e' kegyelmeért,
Melly rám talán már vesztegetve is van.
'S még is mielőtt kimondanám a' szót,
Melly mind a' kettőnk' sorsát illeti,
Engedje kérdenem: miért van az,
Hogy fátyol őrizi tőlem arczait,
'S jogával élni tiltja kellemét?
Mit véthetett a' szánandó világ,
Hogy csillagát e' szem megvonja tőle?
Vagy én vagyok csak a' kizárt? nekem
Mért kell titokként fedve látnom önt?

VILMA. Ezen hizelgve ostromló szavakra
Hallgatnom illenék; de ön nekem
Olly sok figyelmet áldozott, hogy érte
Őszinteséggel tartozom. Rövid
Történetem nem vig természetű,

Azért temetni inkább, mint ragyogni
 Hozom ki azt most néma rejtekéből,
 Hol eddig halva volt. — Gyermekek valék,
 Alig tizennégy évü még, 's egy ifjú
 Közelge hozzám 's mondá, hogy szemem'
 Hatalma őt eloldhatatlanúl
 Lekötte hozzám. Tetszett a' beszéd;
 Mert új 's legelső volt, 's a' megdicsért
 Szemek jutalmúl arczán vesztenek.
 Sokszor valánk együtt 's ő halni készült,
 Ha megvetem 's nem mondanék igent.
 Mint hagyhatám őt halni? szánakoztam
 'S kimondva lőn a' forrón kért igen.
 E' vallomásra ő magánkívül 's én
 Örülve őt illy boldoggá tehetni,
 Egy szép napot töltöttünk, egy napot csak,
 Mert más nap úgy találta szeretőm,
 Hogy szép szemeimnek lelkem nem felel meg.
 És hogy — de mit beszéljem? elhagyott.

HANGAI (tűzzel). Az hűtelenség! az rút árulás volt.

VILMA. Akkor legelsőbb a' dicsért szemek
 Örömsugárból könnypatakra válva
 Megöntözék az elhalt arczokat.

HANGAI (félre). Ez még is több mint tettetés; akármi
 Egyéb, de tettetés ez nem lehet,
 'S úgy tetszik mintha sírna is. De hisz'
 Az asszony sírni és nevetni tud.
 Nem, nem hiszek még; hátha csak regélt?

VILMA. Ép ifjúságom ezt a' terhes álmot
 Eloszlatá, és én kigyógyulék;
 De felfogadtam megbántott szemeimre,
 Hogy jobbomat csak olyan férfi bírja,
 Ki fátyolomnak esküszik hitet,
 'S a' fátyol addig bontatlan marad,
 Míg a' hiteskü végig mondva nincs.

HANGAI (félre). Hogyan jutok ki most e' tömkelegből?
 Hitet fogadjak, míg nem látom őt?
 Oh ez ravaszság, itt vigyázni kell. (Vilmához)
 'S hogy volna az, ha én megváltanám
 Eskümmel e' letiltott bájakat,
 Ha a' világnak ismét vissza adnék
 Egy pár mosolygó ajkat és szemet?
 Jutalmam nem leend-e megvetés?

VILMA. Én önt becsülöm és —

HANGAI. Oh mondja ki,
 Oh mondja, hogy szeret.

VILMA. Ne kényszerítsen:

Az érző szív hallgat —

HANGAI. És szeret. (magában)

Ő hallgat és szeret! De nem, nem indulok
 Szavakra, mellyek már megcsaltanak.
 Avagy csak egyszer említé-e Vilmát?
 Célhoz jutottnak véli már magát,
 'S a' hű barátné elfeledve van.
 De jól van, én megesküszöm neki,
 Megesküszöm 's majd megkisértem őt.

VILMA (félre). Soká tűnődik; mit jelenthet ez?

HANGAI (letérdepel). Itt lábaidnál, bájos ismeretlen

Hűséget és szerelmet esküszöm,
Szerelmet még nem látott bájaidnak,
Erényeidnek hűséget, magadnak
Ez összeségért állandó hitet,
Hitet, szerelmet, hűséget, minőt
Még férfitől nem váltott nő soha.

A' szívnek édes földi kéjire,
'S a' lélek' halhatatlan életére,
Az üdvre esküszöm, hogy esküvésem
(fölkeltében)

Csak tréfa volt!

VILMA (az alatt fátyolát félre veti). Csak tréfa volt?

HANGAI. Hah Vilma! — oh én balgatag teremtmény!
(Vilmához hidegen)

'S szép Vilma játszik ilyen ügyesen?

Jó, szép, igen szép, rendkívül jeles!

(Vilmától elvonulva)

Oh szégyen! oh én képtelen vakandok!

LIGETI (jő 's megáll). Mit kell találnom! ő és Hangai

Egy meghasonlott párként állanak,

Ez itt, az ott! 's hogy jönnek ők ide?

VILMA (magában). Mi ez? magamra hágy és olyan
arczczal,

Mint a' ki visszatérni nem kíván.

A' férfigögöt bántám meg! szívemre

Gyujtám a' házat, mellyben ünnepet várt,

'S most azt könyemmel olthatom csak el.
Tapasztalás, te ritka drága gyöngy,
A' szenvedésnek kinszülötte vagy.
De úgy is a' szív szenvedésre van.

HANGAI. Hogy azt a' hangot, melly őrszó gyanánt
Fülembe rezgett, meg nem ismerém!
Hogy bábja lettem kémjátékinak!
Oh szégyen!
Eltávozom, hol asszony nem terem!
El még ma, most! De mért ez a' sietség?
Hozzá megyek 's enyelgve mondom el,
Hogy minden a' mi történt, tréfa volt,
Még egyszer azt mondom, hogy tréfa volt,
Úgy van, csupán és pusztá tréfa volt. (közelít)
De Vilma sír? — Oh Vilma mért e' köny,
E' fájdalom' harmatja, szép szemében?

VILMA (feleszmélve). Én sírtam volna? 's jött szemembe köny?

Haszontalan víz! Hallja Hangai,
Úgy tetszik a' sors' zsarnokos szeszélye
Nem akarja, hogy mi egymásé legyünk.

HANGAI. Valóban a' sors úgy látszott akarni;
De a' barátság még is szent marad.

LIGETI. Megfoghatatlan! Mit mesélnek ők
Egymásnak? Ez bohó dolog lehet.

VILMA. Remélhetem hát annál biztosabban,
Hogy megteendi vég kérelmemet.

A' mit beszéltem én történetimből,
Minthogy valóság —

HANGAI. Mit kell hallanom!

VILMA. Fő része az, 's azért is kérem önt,
Ígérje, hogy felőle hallgatand;
'S mind a' felől, mit tán idő előtt
Vigyáztalan valék kimondani,
Felejtse el. Felejtsen engem is,
'S ne lássuk egymást többé.

HANGAI (meglepetve). Oh igen!

A' mint kívánja ön. — De még sem, az,
Az nem lehet! Hogy hallgató leszek
Ígérem és megtartom. A' mi illeti
Az elfelejtést, abból semmi sem lesz.
Mert bárha szívünk nem találkozott is
Az érzemények' legbelsőbb körén,
Azért haragnak köztünk nincs helye.
Hát nem vagyunk-e mink rokon 's barát?

(nevekedő tüsszel)

Oh a' rokonság szent kötél: atyáink
A' hír szerint, két testvérlányfiak
Együtt vezettek népet a' törökre,
Az ősz Hunyad'nak fényes harcain.

LIGETI (magában). Hisz' az való; de már régecske
volt.

HANGAI. Családaink azóta, mint patak,
Melly egy magas kútöböl származott,
Elágazának idegen messzeségre,

De a' rokonság még is fenn maradt.

Igen! mi most is vérrokon vagyunk,

És a' barátság illetetlen áll.

'S én mint rokon, legitt lecsókolom

E' kis könyűt, melly vétkemért fakadt,

'S mint hű barát e' jobbot felfogom,

'S baráti csókjaimmal illetem;

(Vilma' kezét folyvást tüzesen csókolja)

De csak baráti tiszta csókjaimmal,

'S úgy összecsókolom, hogy végre asszonyától

Hozzám szegődik és enyém marad. —

Oh Vilma, Vilma! én boldog vagyok;

Mert legnagyobb üdv tégedet szeretni.

VILMA (tartózkodva). 'S ha esküvése még is tréfa
volt?

HANGAI. Igen! csak tréfa volt; mert én csupán

A' fátyolatlan Vilmát szeretem,

Téged te kedves, tündér, csalfa lány,

'S nem adlak a' királyok' székiért,

Nem mindenért a' végtelen világon.

'S hogy ez való, e' csókkal esküszöm.

VILMA. 'S e' csókkal én viszontag esküszöm,

Hogy a' mit tettem, szív' sugalma volt.

(egymást hosszasan ölelik, azalatt KACZOR, GUTA,

RIGÓ fellépnek 's bámulva elállanak).

LIGETI. Ez már eléggé értelmes beszéd.

De várjatok, mert még itt vége nincs,

Adózni fogtok bujkálástokért.

KACZOR (társaihoz). Barátim mi eleget láttunk.

(Kaczor, Guta, Rigó távozni akarnak, az alatt Katicza jő a' néppel, melly Gyilkos! zshivány! kiáltások közt a' dombnak rohan; de a' jelenlévőktől vissza ijed. — Hangai és Vilma föltretenve távoznak egymástól).

KATICZA. Fogjátok meg! kötözzétek meg! (Vilma't 's Hangait meglátva, egy közel álló pór' karjába rogy) Ah, oda vagyok!

PÓR. Nagyságos asszonyom! hiszen elesik.

LIGETI (előlép). Katicza kisasszony! mi lelte, az istenért! szóljon.

VILMA (félre). Ah istenem! mint bánom tette-met.

'S hogy én tevém, még meg nem vallhatom.

LIGETI. Vezessétek a' kisasszonyt kocsimhoz, jó emberek, itt áll az árnyékban. (Katicza elvezetetik). Hanem, Vilma hugom asszony, nekünk komoly beszédünk lesz egymással. És Hangai öcsém, nekem öreg jó bátyád azt írta, hogy az asszonyokat nem szivelheted, 's örökké könyvek' olvasásában buvárkodol.

HANGAI. Ezentúl Vilma' szemei lesznek a' könyv, mellyből boldogságomat fogom kiolvasni.

VILMA (Ligeti kezét megcsókolva). Édes bácsi, nem haragszik reám, ha megjobbítom magamat?

LIGETI. Eredj, hamis vagy.

VILMA. De ha minden léptimről a' legutolsó mozdulatomig számot tudok adni?

LIGETI. Oh azt el is várom.

VILMA. Számot adok még gondolatimról is. Én a' világon senki ellen sem vétettem, mint ezen urak ellen, kiknek titkos szerződéseket kihallgatám; 's az indíta fel, hogy velök vakmerő játékomat űzzem.

KACZOR. Kedves kisasszony, ha titkos szerződésünket hallotta, az magában olly gonosz áruhlást foglal a' nőnem ellen, hogy mi minden viszontagságainkat feledve, boldognak tartandjuk magunkat, ha azon megnyugtatóssal távozhatunk, hogy a' kisasszony nekünk megbocsátott.

GUTA. Örökké jó emlékezettel leszünk ezen kegyelemért.

RIGÓ. 'S a' mennyire gyöngye erőnktől telik, megjobbítjuk magunkat.

LIGETI. Uraim, gyanítani kezdem, hogy eddigi találkozásink nem a' magok rendén történtek, azért is meghívom uraságtokat házamhoz, hogy azon törvényszéknek birái legyenek, melyet ezen két bűnös felett tartani akarok. — Elfogadják baráti jobbomat?

KACZOR, GUTA, RIGÓ. Ezer örömmel.

HANGAI. És az enyémet? ismeretlenét ugyan, de a' ki törekedni fog, hogy barátságokat 's bocsánatokat megérdemeljem.

KACZOR. Barátságunkat igen örömet, de bocsánatunkat nem ígérhetjük; mert olly kincset

ragadott el tőlünk, melly pótolhatatlan. Azonban engesztelődésünk' jeléül íme semmivé teszszük azon sorsintéző irományt, melly annyi bajt 's fárasztó csalódást okozott. (szét tépi a' szerződést, ez alatt a' kárpit legördül).

VÖRÖSMARTY.

K Ö N N Y E K .

Gunyolsz kihamvadott kebel ,
Kaczagsz fagyólte ész ,
Ha arczomon köny árad-cl ,
Midőn napom kívész ;
Ha zengek édes álmakat ,
Keservet és siralmakat ?

Könyűket ont az árva ég ,
Ha napja elmegyen ,
Ha hold , ha csillagösszeség
Lehúynyi kénytelen ;
Könyűket ont az árva ég ,
Epeszti őt a' veszteség.

'S könyűje harmatozva ad
Szelíd enyhületet ,
Nyomán ezer virág fakad ,
Ujúl nyugot , kelet ;
'S a' természet , a' reneteg
Eebalsamozva szendereg.

Könyüm nem illy varázserő,
Uj életet nem szül;
Lehulltakor a' szenvedő
Örömrre nem derül;
De gyöngyein a' szívbeteg
Elandalodva kéjeleg,

BÚSTAVI.

EGY LEÁNYKÁNAK.

Szíveket hódítani
Könnyebb, mint megtartani;
Hogy te megtartsd, szép leányka,
A' hódított szíveket,
Ne mulandó kellemidre,
Rényre építsd érdemed.

BAJZA.

A' TOLVAJOK.

Kis kertben rózsza közt
Három leányka volt,
Szépek mint rózsaszál,
Nyájaskák mint a' hold.

Ketteje barna volt,
Szemök bogár vala,
A' harmadik szemén
Emlényke lángola.

Közükbe szöktem én,
Közükbe lábhegyen,
Mint a' sólyommadár
Gilik közé megyen.

Gilik nagy ölyv előtt
Szétröppennek legott,
De rögtön engem a'
Lányság körül fogott.

„Fosszuk-meg“ így kiált
Egy barna, „a' gonoszt!“
'S kezemből elszedé
A' zenge kis kobozt.

Gonoszka társa meg'
 A' koszorút vevé,
 Melly laurus-ágokkal
 Fejem' környékezé.

Most jött a' szőke is
 Kékény szemével,
 'S keblembé nyult heven,
 'S szívem' ragadta-el.

Megfosztva állok itt,
 Mint réten pusztá sír;
 Szemem a' kis koboz,
 A' koszorúért sír.

Ah! de kobozt, füzért,
 Mindent felejténék,
 Csak bús szívem helyett
 Más szívet nyerhetnék.

GARAY.

EGY HAZÁÉRT!

Honfiaiunk egy honért halnak 's még halni akarnak.
 Chronika! volt, leszzen e, és mikor e' haza egy'

SZÉKÁCS.

LENKE' DALA.

Faluvéken erdő ,
Erdőben magány ,
A' magányba' sirdomb
Hársak' alkonyán.

Domb körül csörögve
Omlik a' patak ,
Hársakon madár zeng ,
Szellők inganak.

Telve illatokkal
A' kies vidék ,
Mert a' dombra rózsát ,
Szegfűt ülteték.

Bérczeken kel a' nap ,
Bérczeken leszáll ,
'S engem lát bolyongni
A' domb' fáinál.

Szellőkben keservim ,
Búm sohajtanak ,
A' patak' vizében
Könnyim omlanak.

Más nem, én tudom csak,
 Hogy kit elfedett
 E' sir' dombja, egykor
 Engem szeretett.

Kis patak! ne zúgj a'
 Sziklán olly nagyon;
 Bájos völgyi zengő!
 Hallgass bokrodon.

Lengjete, fuvalmak,
 A' fán csendesen!
 Hadd nyugodjék békén
 Megholt kedvesem.

BAJZA.

SÍRVERS.

E' violát, ez elárvultat nézd síromon oh lány!
 'S e' szomorú füzet, e' mint magam hervatagot.
 Érted veszttem-el így, de ne légy átkozva poromtól!
 Élve te gyűlöltél, halva megengedek én.

GARAY.

A' VEZÉR' BUCSÚJA.

Száz csatán, ezer veszély közt
Vittam éretted, hazám!
Ágyúvillámok dörögtek,
Szablya-zápor omla rám:
Hol a' harcz' lángvésze állt,
Ott kerestem a' halált.

Dárdaélek közt rohantam
Elfoglalt zászlóidért,
Arczom izzadt, hulla vérem,
Inség, baj csoporttal ért,
Éltem gyakran perczen állt,
De nem leltem a' halált.

Nyertem zsákmányt és szereztem
Féüyes győzödelmeket;
Ám nem írthatám-ki végkép
Régi ellenségedet.
Rongált, dúlt az, szép hazám,
'S sorsod búsan átkozám.

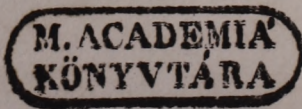

Átkozám , mert balszerencséd
 Kebledben tenyész vala ,
 Tartományid elhagyá az
 Egyetértés' angyala ,
 Pártviszály kiűzte őt ,
 A' rend 's békehirdetőt ,

Rajtad vérözönbe' folyt-el
 Esztendő'k' hosszú sora ,
 Bünhődél , néped' bűnéért
 Vert az égnek ostora ;
 'S még feletted dörge nek
 Vészterhelte fellegek .

Itt állok most ősz hajakkal ,
 Fegyvert nem bir már karom ,
 Elhunyt lellem' lángja 's lettem
 Néptelen ház , pusztá rom .
 Tűnik , hamvad életem —
 Isten hozzád nemzetem !

Isten hozzád , ifju hősi ,
 Nagyra indult sarjadék !
 Kít nemzettem a' hazának ,
 Gondsúlyok közt ápolék ,
 Bajnokuemzetség' faja ,
 Szép remények' bimbaja !

Kösd e' kardot oldaladra ,
Vedd e' zászlót , gyermekem ,
Sokszor látták diadalmam
Ellenséges ezreken ;
Hőstől vedd emlékjelül ,
És apádtól örököül.

Győztem én : de diadalmim
Végczélt még nem értenek ;
Menj te bátran , küzdj előre ,
Áldjanak - meg istenek !
Kit veszély [nem retteget ,
Az nyer győzödelmeket.

A' szabadság' szép virági
— Úgy akarták végzetek ! —
Ész' mindenható tüzében
'S vérmezőkön termenek ;
Int a' pálya , ifju hős ,
Karddal , ésszel légy erős !

BAJZA.

FOGLALAT.

ACZÉLMETSZETEK. . . . . lap 3

BAJZA.

EMLÉKEZÉS	84
SAJKADAL	87
ÉJFÉLKOR	92
CORIOLÁN 'S A' HÁBORGÓ RÓMA	95
A' BAJNOK' NŐJE	177
HÓDOLÁS	182
JRMA GYULÁHOZ	211
ISTEN HOZZÁD	243
LOTTIHOZ	247
EGY ANYA' KESERVE	251
EGY LEÁNYKÁNAR	418
LENKE' DALA	421
A' VEZÉR BUCSÚJA	423

BÚSTAVI.

A' TÁVOZÓ	89
FOHÁSZ	208
KÖNNYEK	417

CZUCZOR.

NÉPDALOK I—V	171
------------------------	-----

FOGLALAT.

FÁY ANDRÁS.

A' JÓ SZÍV IS BAJJAL JÁR . . . . lap 185

GARAY.

A' KÉT HOLLÓ 85
SZÉP, SZEBB, LEGSZEBB 91
SZÍNVÁLASZTÁS 179
ABLAKOK KÖZTI HÍD 210
TILTOTT SZERELEM 212
MELANCHOLIA 245
VÁMHIDON 247
A' TOLVAJOK 419
SÍRVERS 422

KOVÁCS PÁL.

MENNYI HÁZ, ANNYI SZOKÁS 15

LUKÁCS MÓRICZ.

TENGERI RABLÓK' ÉNEKE. LORD BYRON UTÁN 213

SZÉKÁCS.

SZÉCHENYI 176
A' LEÁNYKA, KEDYESÉHEZ. GÖRÖGBŐL . 181
ÚRI IGAZSÁG 244
MENIPPE 246
EGY HAZÁÉRT 420

SZEPLAKI ERNESZT.

SZENTILONA' SZIGETÉN. IMMERMAN UTÁN 248

VAJDA.

VAJKOONTALA 217

VÖRÖSMARTY.

A' FÁTYOL' TITKAI. VÍGJÁTÉK 5 FELVON. 255

ZÖLDY.

AZ ÚTAS SZERETŐ 209

BUDÁN,
A' MAGYAR KIR. EGYETEM' BETŰIVEL.
